કીસ્સા

ફસાનએ અજાયબ

યાને

જાનેઆલમ–અનજુમનઆરા

મએ

કીસ્સે છબીલી ભઠયારી

ઉરદુ ઝબાન ગુજરાતી હુરફેમે

હસબુલ ફરમાએશ

કાઝી અબદુલ કરીમ બીનકાઝી નુરમાહમદ સાહેબ.

કોલશા મોહોલા દુકાન ન. ૬૫

મુંબઈ.

અમદાવાદ.

"ધી રાજનગર ટાઈપ ફાઉન્ડરી પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમે"

પટેલ જેશીંગભાઈ મુળજીએ–છાપી.

સને ૧૩૨૦ હીજરી. સને ૧૯૦૨ ઇસવી.

ફસાનએ અજાયબ.

સબાવાર હુમ્દો સના, ખાલીકે અરઝો સમા, જલ્લો શાન એ બેચુનો ચરા હે. જીસને રંગે બેસબાતીસે બહરંગારંગી તખ્તએ ચમને દુનયા પુરં અઝ લાલા વ ગુલ ઝુળવ ફુલ બનાયા, ઔર બાવજુદતરસે બાગબાં, વ બીમે સહયાદ, વ વલવલએ રૂએ ગુલ, બુલબુલકો દેકર દામે મોહબ્બતમેં ફંસાયા, ઔર આશકે બાવફા વ માશુકે પુર દગાકો એક આબો ગીલસે ખમીર કરકે પરદએ ગએબસે ઝાહીર કીયા; એક ખલકતસે દો તરેહકા જલવા દીખાયા, ઔર ઈનસાન ઝઈફ બુનયાદકો અશરફુલમખલુકાત ફરમાયા, જલવએ હુસ્ન બુતાંબખુદા શેફતગીકા બહાના હે, નાલએ બુલબુલે શએદા ગોશે ગુલેરઅનાકા તરાના હે, ઉગરી નએરંગીયાંકે મશહુર ફસાને હે, સીકત ઉસકી મહાલ હે, ઝબાન ઈસ તકરીરસે લાલ હે, જીસકી શાનમેં મુખબિરે સાદિક યેહ ફરમાએ, દુસરા ઈસ ઓહોદેસે કબ બરઆએ "માઅરફનાકા હક્કા મારેફતેકા."

બાઈસે તહરીર અજઝાએ પરેશાં, વ સરગુઝિસ્તે મજમએ;
દોસ્તાં, મુકફ્ફલ હોના મહબુબકા, બયાન દાસ્તાને મરગુબકા.

હરએ ઉત્તેફાક એકરોઝ મએ ચંદ દોસ્ત સાદિકો મોહિબ્બાંને સફા કેશ વ મવાફિક બાહમ બએઠાથા. મગર નએરંગી ઝમાનએ નાહંજાર વ કજરવીએ ફલક સિફલા પરવરદું, નવાઝે જફા, શઆરસે સબ બાદીલે હુઝીં. વ ઝાર ઔર હુવ્વુમ અંદાહ વ યાસ, ઔર કસરતે હરમાં વ અફકારસે કે હરદમ યેહ પાસથે દીલગીરફતા, સીનારેશ ઔર ઉદાસથે. ઉન્હોને કહા શોબદે બાઝી ચર્ખે મક્કાર અઝ આદમ તા ઈંદમ યુંહી ચલી આઈ હે, તફરકે પરદાઝી ઉસકી સિવાય રંજો મહન ઝીયાદા મશહુર હે ઔર બડાઈ હે, અબયેહી ગનીમત જાનીએ ઔર લાઝીમ હે કે ઉસકાભી કેહના માનીએ કે તુમ હમ ઈસદમ તો બાહમ બએઠે હે.—

ઉસ્તાદ.

જો હમ તુમ પાસ બએઠે હેં, સુનો યેહ દમ ગનીમત હે,
યેહ હંસના બોલના રહેજાએ, તો કયા કમ ગનીમત હે.

ઔર વાકઈ હે અગર શિદ્દતે રંજો અલમમેં દોસ્તે સાદિકયારે મવાફિક હમનશીન હો તો રંજોગમ ખયાલમેં નહીં આતા હે, ઔર સોબહતે ગએર જીન્સમેં અગર તખ્તે સલતનત મયસ્સર આએ તો તખ્તએ તાબુતકી તરેહ કાટ ખાતા હે.

સબદી.

પાએ દર ઝંજીર પેશે દોસ્તાં,
બેહ કે બા બેગાનગાં દર બોસ્તાં.

લેકીન ઝમાનેકી આદત યેહી હૈ કે બાવજુદ કસરતે ગમ, વ શિદ્દતેઅંદોહો અલમ દો શખ્સ બાહમ દેખ નહીં સકતા—જબ સિલસિલએ સુખન યહાંતક પહોંચા ઉસ જમાઅતમેં એક આશનાએ બાસફા. પુર મઝા બંદેકે થે ઉન્હોંને ફરમાયા ઇસવકત કોઇ કીસ્સા યાકહાની, બશીરીં ઝબાની અએસા બયાન કરકે રફએ કુદુરત વ જમઇયતે પરેશાની તબીઅત હો, ઔર ગુંચએ સરબસ્તએ દીલ નસીમે સુખનસે ખીલજાએ, ફરમાંબરદાને બજુઝ ઇકરાર, ઇનકાર મુનાસીબ નજાના, ચંદ કલેમે સુનાએ.

મીસરા.

હરચે અઝદોસ્ત, મેરસદ નેકોસ્ત.

એહ ફસાના ઉન્હેં બહોત પસંદ આયા. કહાકે અગર બદીલજમઇ તમામ તુ ઇસ કીસ્સએ પરાગંદાકો અવ્વલસે આ ખીરતક ઝબાને ઉરદુમેં ફરાહમ વ તહરીર કરે તો નેહાયત મંઝુરે નઝર અહેલે બશર હો. લેકીન તકસીર મઆફ હો. તઅનસે સાફ હો બંદેને કહા તબીયત ઇબિનાએ રોઝગાર પેશતર મુતવજહા અએબ જોઇ વ હુનર પોશી હૈ બકઓલે "દીલગીર."

શઓર.

કબ્હકે દેખને વાલે તો બહોત હૈં દીલગીર,
ઔર યહાં હુસ્ન શનસાંને સુખન થોડે હૈં.

વોહ બોલે ફકત હમારી ખુશી મદેનઝર રખ, જએસા રૂતબોયાબીસ હમેં પસંદ હે; બશરતે કે જો રોઝ મરરા ઔર ગુફતગો હમારી તુમ્હારી હૈ યેહી હો, અએસા નહો કે આપરંગીની ઇબારતકે વાસ્તે વકત તલબી ઔર નુકતા ચીની કરે, હમ હર ફીકરેકે મઅની ફરંગી મહેલકી ગલીયોંમેં પુછતે ફીરેં બંદેને કહા યેહ તો મુકદમએ તહરીર હૈ અગર સર સરકારકે કામ આએ, જાએ તકરીર નહી; મગર જલદી નકરના, બવકતે ફુરસત લીખુંગા. વોહ તો શ્રારે શાતીર ન બારે ખાતીરથે, કહા અછ્છા ફકીરકો ઉસીદીનસે હમેશા ઉસકા ખયાલ રહેતાથા, અદમે પુરસતસે ન કહેતાથા, આખીરૂલ અમર બમુકતઝાએ આદત. તલાશે મઆશકે હીલેમેં ફલકે તફરકા પરદાઝ, ગરદૂં ઉરબદાસાઝને સુરત મુફારેકતકી દીખાઇ, મુહા. જરૂત ઇસ્તીકબાલકો આઇ—રબીઉસ્સાનીકે મહીનેમેં, કેસને હીજરી બારાસો ચાલીસથે આનેકા ઇત્તેફાક મજબુર કોરદાકાનપુરમેં હુવા બસકે યેહ બસ્તી બડી નાલાયક ઔર કમીના હે, અશરાફ યહાં બીલકુલ નહીં અગર જો હોંગે તો ગોશે નસીન;

મગર કમગર્ફ્તાંકી બડી કસરત દેખી યેહ તઔર દેખકર દીલ બહોત ઘબરાયા, કલેજા મુંહકો આયા કરીબથા જુતું હોજાએ. કમનસીબીસે ખસુબ દીન પેશ આએ લેકીન ઈનાયત વ શફકત હકીમ "સઈઅદ અસદઅલી સાહેબ" કી-મુજહપર નેહાયત હુઈ ઔર ઉનસે મુજેહ આરામો તસકીંહાસિલ હુઇ વોહ હાલે ફકીર, દીલગીરપર બહોત અલતાફો કરમ ફરમાતેથે, ઔર અછી તદ-બીરે' બતાતેથે કે જીસસે રંજો મેહનત દફાહો એક રોઝ ઉનસે બાદ ઈઝહાર હાલે તકલ્લુફ ફસાનએ દોસ્તાન યેહભી કહા કે એક કહાની લિખા ચાહતા-હું. સુનકર ફરમાયા બેકાર મત રહે કુછ કીયા કર.

મીર.

મીર નહીં પીર તુમ, કાહેલી અલ્લાહ રે;
નામે ખુદા હો જવાં, કુછ તો કિયા ચાહીએ.

ઉસવકત યેહ બાત સુનકર તબીઅતકો ફરહત તો હુઇ, અગરચે ઇસ કમતરીન મિરઝાકો યેહ તાકાત નહીં કે દાવા ઉરદુ ઝબાનપર લાવે. યા ઇસ ફસાનેકો કીસીકે રૂબરૂ સુનાવે લેકીન તહરીર ઈસકી વફાએ તકરીર હૈ, કિસ્સા યેહ દિલચસ્પ બેનઝીર હૈ, ઉમ્મીદ ના ઝેરીનપુર તમકીનસે યેહ હૈ કે બચશ્મે' અએબપોશીવ નઝર ઈસલાહકી મુલાહેઝા ફરમાકર જહાં સહવ યા ગલતી પાએ', બાઇસલાહ મુઝઈયન ફરમાએ', કએસીહી તબીઅત આલી હો મુમકીન નહીં જો બશર ખતાસે ખાલી હો, ઇસકે પઢનેસે દિલકો શાદ કરે. આસીકો દુઆએ ખએરસે યાદ કરે' નીયાઝમંદકો ઈશ તહરીરસે નમુદે નઝ-મોન સરકા ખયાલ નથા, શાઈરીકી બરદાસી નથી. બલકે નઝરે સાનીમે' જો લફ્ઝ વકતે તલબ ગએર મુસીઅસલ અરબી ફારસીકા મુશકિલથા અપને ન-ઝદીક ઉસે દુર કીયા ઔર જો અલફાઝ સહેલ મહાવેરેકેથે વોહ રહેને દીયા, દોસ્તકી ખુશીસે કામ રખા "ફસાનએ અજાયબ" ઈસકા નામ રખા.

શુરૂ દાસ્તાન નાદિર બયાન, સાહિબે તખ્તે સુલતાની માલીંકે અવરંગ કામરાની ઝીનતે તાજે શાહિનશાહ ગરદુ બારગાહ શાહ ફીરોઝ બખ્ત ઔર પએદા હોના શાહઝાદે "જાન આલમકા ઔર શાદી હોના માહતીલઅત" સે.

શએર.

મસલહીસે ન અલફાઝે તલાઝુમસે યેહ ખાલી હૈ,
હરેક ફીકરા કહાનીકા ગવાહે બે મીસાલી હૈ;
યાદગારે ઝમાના હૈં હમ લોગ,
સુન રખો તુમ ફસાના હૈ હમ લોગ.

ગીરહ ખોલને વાલે સીલસીલએ સુખનકે ઔર તાઝા કરનેવાલે ફસાનએ કોહનકે. યાને લીખનેવાલે તવારીખોંકે ઉન્હોંને યું બયાન કીયા હૈ કે સરઝમીને "ખુતનમે' એક શહેરથા માનીદ બેહીશ્તકે દીલ પસંદ મહબુબોં કે

કાબીલ દેખનેકી, સીફત ઉસકી દીલકો તાઝા કરતી હે ઝમીન ઉસકી રશ્કે ચર્ખે બરીં. રફઅતો શાન આલીશાન ગલી કુચે ગુલશન આબાદી બાઝાર, હરેક બેઆઝાર મુસફ્ફા હમવાર, દુકાન નફીસ મકાન નાઝુક પાએદાર મખ્લુક ખુદાકી ખુશો ખુર્રમ ઉસે "ફુસહત આબાદ" કહેતેથે સબ તરેહકી ખલકત ફ્રાગતસે ઊસમેં રહેતીથી, પાદશાહ ઉસ મુલ્કકા શાહે ગરદું વીકાર પુર તમકીન સીકંદરસે હઝારખાદીમ, દારાસે લાખ ફરમાંબરદાર રખતાથાં નામ ઉસકા શાહીનશાહ " ફીરોઝ બખ્ત " થા ઉસકે મુલ્કમેં ગુલશુલએ અદાલતસે દુશમન દોસ્તેજાની, ચોર, મુસાફીરકે માલકા નીગાહબાન ડકીતોકો ઓહદએ પાસબાની મુલ્ક વાફીર સીપાહ અફ્ઝું કીંયાસસે ખઝાના બેસુમાર વઝીરો અમીર જાંફીશાં મોહતાજ ઓર ફકીરકા શાહેરમેં નામ નહીં દાદો ફરયાદ ઔર આહોનાલાસે કીસીકો કામ નહીં રઅઇયત રાઝી સીપાહ જાંનીસાર શાદાં. દુશમન ખાઈફ શમાકા ચોર સરેમહફીલ લરઝાં ઉસકે નામસે યેહ ખઓફથા કે અમીરોંકા ચોર મહેલ નહોને પાતાથા દુઝદે હીનાકા રંગન જમાતાથા સરે દસ્ત હાય બાંધા જાતાથા લેકીન અવલાદ બીલકુલ નથી, લડકેકી તમન્નામેં પાદશાહ મીસલેફકીર દસ્તદરાઝ, ઔર ઝારઝાર રોતાથા, આખીરશ ઝારી ઔર રોના ઊસકા જનાબે બારીમેં મંઝુર હુવા, લાવલદીકી બદનામી દુર હુઈ, સાઠ બરસકી ઉમરમેં ગૌહરે આબદાર પએદા હુવા, છોટા બડા ઉસકી સુરતકા શએદા હુવા ઉસ રૂહઅફઝાકા ફીરોઝબખ્તને " જાનેઆલમ " નામ રખા, શબોરોઝ પરવરીશસે કામ રખા હુસ્ન અલ્લાહને યેહ અતા કીયા કે આફતાબ ચર્ખે ચારૂમપર રોઅબ જમાલસે થરરાયા ઔર માહતાબ બાવજુદ દાગે ગુલામી દેખનેકી તાબ ન લાયા. ઉસે દેખ તીફલીમેં કહેતીથી દાયા. યેહ લડકા તરેહદાર પએદા હુવા હે.

લીખા હુએ કે જબ વોહ લડકા પએદા હુવા હઝારહા કહેદી રેહા હો અપને ઘર આયા. ઔર સએકડોં લઓંડીઆં ગુલામ આઝાદ હુએ, શહેરમેં મોહતાજ નાપએદાથા મગર અશરફી રૂપીએ હાજીયોંકે વાસતે મકકે મુઅઝ્ઝમ ઔરઝાઈરોં કે વાસતે કરબલાએ મુકર્રમમેં ભેજા એક સાલકા ખીરાજ રઅઈયત મોહતાજકો મઆફ હુવા. શાહાઝાદેકે નામકે ગંજ આબાદ હુએ; મસજીદે. મદરસે, મેહમાન સરા મુસાફીરખાને તામીર હુએ. અહેલે શહેર દીલશાદ હુએ, નજુમી પંડીત જફરદાં હાઝીર હુએ બહોત સોચ બીચાર કર બરહમનોંને અરઝકી કે મહારાજકા બોલ બાલા, જાઓ દુશમ મરતબા દોખાલા આલા રહે હમારી પોથીકહેતી હે.

ભગવાનકી દયાસે શાહઝાદેકા ચંદરમાં બલી હે છઠ્ઠા સુરજ હે જો ગીરે હસે હે વોહ બલી હે ધરમ મુરત યેહ બાલક રહે, જલ્દ રાજપર બિરાજે પિરથમી મેં ધુમ મચે અએસી સાદી રચે મગર પંધરવેં બરસ મુસ્તરી બારવીં આએગી સનીચર પાંવ પડેગા એક પંખેરૂ સોએકે બરનમેં હાથ આએગા તીરથાકી ઘટ પડસે વોહ બચન સુનાએગા કે રાજ પાટ છુડા દેશ બી

દેસ લે જાએગા ડગરમેં શાહજાદા ભટકે કોઈ પાસન ફ્રટકે સાથી છુટે અય ને દીલસેં ડાંવાં ડોલ રહે ફેર એક સુગાં ઠાકરકા સેવક કીરપા કરે ફોહ લ- ગાએ વહાંસે જબ છુટે રાની મીલે મહા સુંદર વોહ ચરન પર પરાન વારે પીતા ઊસકા બચાની જબ ઉસ નગરમેં પહોચે જીસકી ચીતમે ઘર છોડે તો લાખ બહોત હો દવલત ને હાથતા હાથ આવે, સબર'જ દુર હોજાવે પર એક આ થી મનકા કપઠી ઈસ્તરી પંર હોચીત હોવે નરનારી લડે ઔર કુછ જલમેંભી હલચાલ પડે લોગ છુટ જાએ નગર નગર ખોજમે ફીર આએ સબ બીછડે મીલ જાએ માતા પીતાકા સુખ આએ ઈસ્તરી તીન હો; દો ઓરતોકા પર- માન રહે. એકકી હીનહો બડા રાજ કરે દયા ધરમકે કાજ કરે ગુસાઈયાંકી કીર પાસે જાનકી ખએર હે બડી ધરતીકી સેરહે.

યેહ સુનકે બાદશાહ ગમગીન હુવા પર એ કલેમા ફરમાયા કે અલુલ હકીમ લા યખલુ અનિલ હીકમાં યાને હકીમકા કામ સિવા હિકમતકે ખાલી નહી ઉન સબકો બકદરે હાલ કમાલ માલા માલ કિયા ખીલઅતો ઈનઆમ દીયા બબશાશતે તમામ સરગર્મે પરવરિસ સુબ્હોશામ રહા કોઈ બરસોમે બડતા હે, વોહ નેહાલે નવ દમીદયે બુસ્તાને સલતનત ઘડયો બડતાથા ચંદ અરસેમે યાને દસ બરસકી ઉમરમે વોહ બડા ઝોરાવર હુવા અસફંદયારમે ઝ- બરદસ્ત હુવા જો ઉસકા રૂએ મુનવ્વર દેખતા યેહ કહેતા.

શએર.

સુહ દેખો આઇ નેકા તેરી તાબ લાસકે,
ખુરશીદ પહેલે આંખ તો તુજ હસે મિલાસકે;
તસવીર તેરી ખીંચે મુસવ્વીર તો કયા મજાલ,
દસ્તે કઝા તો ફેર કોઈ તુજહસા બનાસકે.

તહેસીલ ઇલ્મો ફઝલમે શોહ રહે આફાક હુવા; જીતને શિપાહ ગરીકે ફન હયે ઊસમે બહોત કમાલીઅત પયેદા કીયા, તમામ ઈલ્મોમે તાક હુવા, માશા અલ્લાહ બાપ વએસા બેટા, અએસા ખુબ મુહબ્બતમે માનીંદ યુસુફે યાકુબકે જબ વોહ હિલાલ બદરે કામિલ હુવા ઔર ચઉદવાં બરસ ભર ગયા, જવાનો મે સામીલ હુવા–તબ શાદીકી તજવીઝ હુઈ, બતલાશે બે શુમાર એક સાહજાદી પરીપએકર ખુબસુરત નેક સીરત માનીંદે હુરગુલંદામ સીમી બરકે શમશાદ "માહતીલઅત" નામ દીન સાદીકા નેક શાઅત દેખ મુકરર હુવા– વોહ જો આઈન પાદશાહી તરીકકે મવાફીક હે, ઉસીતરેહ ઊસકે સાથ ઈસ શાહજાદેકી શાદી કરવાદી.

બયાન સવારી શાહઝાદએ જાનેઆલમમેં ઔર ખરીદના તોતેકા ઔર ખફાહોના માહતલઅતકા તોતે પર, ઔર આશક હોના શાહ- જાદેકા અંજુમન આરાપર.

બાદ રસમે શાદી શએરો સીકારકી ઇજાઝત સવારીકા હુકમ શાહઝવીલ

ઈફતીહારસે હાસીલ હુવા-કભી કભી જાને આલમ સુબ્હેશામ સવાર હોને લગા. એક રોજ ગુઝર ઉસકા બાઝારમે હુવા-બડી ભીડ જમાહુઇ દેખા ઔર ગુલગુલા તહસીનો આ ફરીનકાઝમીનસે આસમાનતક પાયા; શાહજાદા ઉધર મુતવજહા હુવા દેખાકે એક પીરમર્દ સતર અસ્સી બરસકા બેહાયત ઝઈફ પીંજરા હાથમે લીએ ખડા હે; ઉસમે એક જાનવર માનીંદ એક સાકીનાંને જન્નત સબઝપોશ વ તાયરે બે મુરવ્વત ખાનાબદોશ બામીનકાર ગુલનાર લતી હે લતીફ રંગીન ઔર નુકતેકાબિલે તારીફ નમકી મીસાલે તુતી પસ આઈના બયાન કરતા હે. શાહજાદેકો દેખતેહી તોત અપને માલીકસે બોલા કે અએ સખ્સ બખ્ત તેરા ઈકબાલસકે બુર્જ નકશસે નિકલા નસીબ ચમકા; દેખ અએશા શાહઝાદએ હાતીમ શઆર મુતવજ્જ મુજહ એક મુઠીપર ઝરર એ બેમિકદારપર હુવા હે ગો વોહ બેકાર શએ મએ હુ જીસકા તાલીબ નહીં, મગર જો એહ નઝરે ઈનાયત કરે અભી તેરા હાથ પુર ઝરહો દામન ગાહરસે ભરે. જાન આલમને યેહ સુખન હોશરૂબા કલેમએ હએરત અફઝાકો સુન હએરાનો પરેશાં હુવા ઔર પીંજરા તોતેકા હાથ મે લેકે માલીકસે કીમત પુછી? તો તેને કહા:-

મોઅહેર.

કબ લગાતા હે કોઈ ઈસ દીલે બેહાલકા મોલ,
સબ ઘટા દેતેહએ મુફલીસકે ગરઝ માલકા મોલ.

મરગ જો હુઝુરકી મરઝી. જાને આલમને લાખ રૂપીએ ખીલઅતકે સીવા ઇનાયત કીએ, ઔર પીંજરા હાથમેં લે દલવતસરાકો રવાના હુવા ઘરમેં જાકર માહતીલઅતકો તોતા દિખાકર યેહ મીસરા 'ઈનશા' કા પઢા-

બાઝાર હમ ગએથે એક ચોટ મોલ લાએ.

તોતેને શાહઝાદેકો સુખનાને દીલચસ્પ કીસ્સે અજીબ હીકાયાત ગરીબ ઔર શએરો અશઆર ખુબ સુનાકર અપને દામે મોહબ્બતમેં અસીર કીયા યેહ નવબત પહોંચી કે સોતે જાગતે દરબાર કે સીવા જુદા ન હોતા; જીસ દરબારકો જાતા તો પીંજરા બ તાકીદ હીફાઝત માહતીલઅતકો સોંપજાતા, ઔર દરબારસે દીવાનાવાર, બશઓકે ગુફતાર, બેકરાર જલદી ફીર આતા.- એક દીન શાહઝાદા દરબારકો ગયા ઔર તોતા મહેલમેં રહા. ઉસ રોઝ માહતલઅતને ગુસલ કીયા ઔર લીબાસે મુકલ ફસે જીસ્મ આ રાસ્તા, ઝેવરે પુર તકલ્લુફસે પૈરાસ્તાહો જવાહીર નીગાર કુરસીપર બેએઠી, હવા જો લગી તો આઇનેમેં સુરત દેખ ખુદાહીપર આશક હોગઇ-ખ્વાસોસે જો જો દમશાઝ મહરમેં રાઝથી અપને હુસને સુરતકી દાદ ચાહી. હરકને મવાફીક અકલો શઉર તારીફકી. કીસીને કહા હીલાલે ઈદ હો, કોઈ બોલી ખુદા જાનતા હે હીદહોન શુનીદ હો અલ્લાહ તઆલાને સાથઇસ કસરતે મખલુકાતકે તુમ્હારા હમસર અઝ કિસમે જીન્નો બશર બનાયા નહી, પરીને યેહ કદો બાલા હુરને એહ હુસનકા જહુમકડા પાયા નહીં. જબ વોહ કહેચુકી, તબ માહત-

લઅતને કહા કે તોતા બહોત અકલમંદ ઝીશઊર હે, ઉસસેભી પુછના ઝુરૂર હે. મુખાતીબ હુઇ કે અએ મુગ ખુશખુ વ તાયરે ઝમરૂદ વ લીબાસે સુર્ખરૂ સચ કહેના કે ઈસ સજધજકી સુરત કભી તેરે તાયરે વહમો ખયાલકી નઝરસે ગુઝરી હે, ઉસવકત તોતા રંજીદા દીલ હો ગમગીન બએઠાથા સો ચુપ હો-રહા–શાહઝાદીને ફેર પુછા તો તેને ગુસ્સેસે કહા કે અએસાહીહો, યેહ રંડી માશુક મિઝાજ શાહઝાદેકી જોરૂ, શવહર ઇસકા માલિકે તખ્તો તાજ.–બ-રહમ હોકે બોલી કે મીયાં મીઠુ જીનેસે ખફાહો જો હમારે રૂબરૂ ચબાચ-બાકર ગુફતગુ કર. તેહો? તો તેને કહા સવાલો જવાબ, ધમકાના ઔર હુ-કમતસે ડરાના ગુસ્સેકી આંખ દીખાના ઔર હે, કયું ઉલજહતીહો ? શાયદ તુમ્હીં સચ્ચેહો. ફેર તો શોલા ગઝબકા શાહાઝાદીકે સીનેમેં ભડકા તો કહી કયું જાનવર બેતમીઝ નાચીઝ, તેરી મઓત આઇ હે કેબેહુદા ટેંટેં મચાઈ હે, વાહી બકરહા હે, હમારા મરતબા નહીં સમજહતા હે ? તોતે કે મુંહ-સે નીકલા કે કયું ઈતની ખફા હોતીહો, અપના મુંહમુલાહીઝા કરો, સાહેબ તુમ બડી ખુબસુરતહો !

યહાં તો યેહ તકરીર ચલીથી "જાને આલમ" તશરીફ ફરમા હુવા અ-જબ સોહબત દેખી કે શાહઝાદી બચશ્મે પુર આબ વ બાદિલે સોખ્તા થર થરરા તો તેસે લડ રહી હે. શાહઝાદેને ફરમાયા ખએરતો હે ? તોતા બોલા ખએર કયા પુછતેહો, થોડે દિન હયાત ઈસ વહેશીકી ઔર આબોદાના ખા-નાપીના ઈસ પીંજરેમેં બાકીથા ઘડીભર દેર લગાતે તશરીફ ન લાતે તો મેરા તાયરે રૂહ ગઝબ શાહઝાદીકેસે મજરૂહ હોકર પરવાઝ કરજાતા હરગીઝ જીતાન પાતે, મગર પીંજરા ખાલી દેખ મિજાઝે આલી પરેંશાન હોતા બહસરતો અફસોસ યેહ ફરમાતે "ઇનશા" તોતા હમારા મરતાથા કયા બોલતા હુવા–માહતલઅત ઉન બાતોંસે ઝીયાદા ગઝબનાક હુઇ, શાહાઝાદેશે કહા અગર મેરી બાતકા તોતા જવાબ સાફ ન દેગા તો ઈસ નિગોડેકી ગરદન મરોડ અપને તલવોંસે ઈસકી આંખે મલુંગી જબ દાના પાની ખાઉં પીઉંગી ! જા-નેઆલમને કહા કુછ હાલ તો કહો ? તોતેને ગુઝારશકી. હુઝુર યેહ હાલ ગુ-લામસે સુનીયે, આજ શાહાઝાદી સાહેબ અપની દાનિસ્ત "દેખ આઇનેકો કહેતેથી કે અલ્લાહરે મંએ" મુજહસે ફેર ફરમાયા કે તુને અએસી સુરત કભી દેખી હે ? મુજહ અજલ રસીદા કે મુંહસે નીકલા ખુદા ન કરે! ઇસ જુમે કબીહપર શાહઝાદી કે નઝદીક કુશ્તની, સોખ્તની, ગરદન ઝદની હું બકઓલે "મીરતકી"

શએર.

બેજુર્મ તહે તેગહી રખાથા ગલેકો,
કુછ બાત બુરી મુંહસે ન નિકલીથી ભલેકો.

જાનેઆલમને કહા તુમભી કિતની અકલસે ખાલી, ઔર બેવકુફીસે ભરી હો તુમ તો પરીહો જાનવરકી ખાતર ઈતના આઝુરદા હોના કયા બાત હે

ચીઆં મિઠુકો ઉન બાતોંકી તાબ ન આઈ, આંખ બદલકર ફુખી સુરત બનાઈ ઔર બોલા ખુદાવંદે ન્યામત, જહુઠ જહુઠ હૈ ઔર સચ, સચ હૈ હમસર જીસકા કોઈ નહીં હૈ વોહ બાત વહદહુ લા શરીકકી હુએ ઉસકે સિવા એકસે એક બેહતર વ બરતર હુયે વોહ ખુદ ફરમાતા હૈ "ફદહલના બાહોકુમ અલા બઅહીન" મએંને તો જહુઠ ઔર સચ દોનુંસે બચકર એક બાત કહાથા, અગર રાસ્તીપર હોતા ગરદન મારેં જાતા ઔર સીધા ગોરમેં સોતા, યેહ સુનકે વોહ ઔરભી ગુસ્સેમેં આઇ મસલ મસહુર હૈ "રાજ હટ, તિરયા હટ, બાળક હટ" જાને આલમને મજબુર હોકે કહા જો હોસો હો મિઠુ પીઆરે સચ કહેદો તો તેને બમિજીત અરઝકી મુજહે સચ ન બુલવાઇએ, મેરા મુંહ ન ખુલવાઇએ, અંજામે રાસ્તી હુઝુરકે દુશમનોંકો જંગલો બીયાબાનનેં ભટકના, ગરીબુલવતની કુચા ગર્દી નસીબ હોગી. શાહઝાદેને કહા યેહ જુમલા તુમને ઔરભી નયા સુનાયા અબ જો કુછ કહેના હૈ કહા ચાહીએ, બાતેં બહોત બનાઇએ ઉસને કહા મંએને હરચંદ ચાહા આપ રંજે સફર, ઔર શહર બશહેર ઇઝાએ ગુરબતસે બાઝ રહેં કે સફર ઔર સકરકી સુરત એક હૈ, ઉસસે બચના નેક હૈ મગર માલુમ હુવા, હુઝુરકે મુકદરમેં યેહ અમર લિખા હૈ મેરા કુસુર ઇસમેં કયા હૈ.

સવદા.

ચાકકો તકદીરકે મુમકિન નહીં કરના રકુ,
સવઝને તદબીર સારી ઉમર ગો સીતી રહે.

સુનયે કિબલએ આલમ, યહાંસે બરસ દીનકી રાહ શીમાલમે એક મુલક હૈ, "ઝરનિગાર" ઉસ શહેરકા નામ હૈ, વહાંકી શાહઝાદી "અંજુમનઆરા" હૈ, ઉસકે હુસ્નકે બયાનકી કહાં મેરી ઝબાનમેં તાકાત, ઔર દહાંમેં તલાકત જો મઝકુર શીકલો શમાઇલ ઉસ ઝોહરા જબીકા સુનાઊં—

એક મએં કયા ખુબગર દેખ ઉસે હુસ્ન આફરી,
અપની સાનાઇપે હયેરાં ખુદ વોહ સુરત ગર રહે.

લેકીન સાતસો લઓંડીયાં ઝરરીન કમર, ઉસકી ખીદમતમે શબોરોઝ સરગર્મ ખિદમત ગુઝારી, બડી તઈઆરીસે રહેતી હૈ, અગર ઉનકી લઓંડીયોંકો શાહઝાદી સાહેબ બનઝરે ઇનસાફ દેખે, ઔર કુછ ગએરતકોભી કામ ફરમાએં, યકીન હૈ ચુલ્લુભર પાનીમે મહજુબ હોકે ડુબ જાએં. માહ તીલઅત યેહ સુનકે સુન હુઈ સર જહુકા જહુકા લીયા. જાને આલમને પીંજરા ઉઠા લીયા, દીવાનખાનેમેં લેજા મુફસલ હાલ દરયાફત કરને લગા, હરદમ દમે સર્દ દિલે પુરદર્દસે ભરને લગા.

તોતેકો શાહઝાદેકી તરફે ગુફતગુ, રંગે રૂ આંખકી તરી હોંટકી ખુશકી દીલકી ધડક, કલેજેકી ફડકસે કે યેહ નશાને ઇશ્ક સબ હૈ, સાબીત હુવા કે શાહઝાદેકા દીલ પુરઝે પુરઝે ઔર દીમાગ અકલસે ખાલી હુવા, ખયાલે મહાલ વીસાલે "અંજુમનઆરા" ભરા સખત નાદમ વ ખીજલ હુવા, દીલસે

કહા કમબખ્ત ઝબાંનને, હુસ્નકે બયા. નને ગઝબ કીયા, મંતર કારગર હુવા, પડા જીન સર ઝુકા, હઝરતે ઇશ્કકા ગુઝર હુવા ચાહા કે ઉસ અઝમે બેજાસે બાઝ રખે કહા અએ નાદાન, દુશમને જાન યેહ કસ્દ લાહાસીલ હે, મગર બેહેતર તો યેહ હૈ કે ઉસ કુચેમેં પાંવ નધર, અપને ખુનસે હાથ ન ભર બકઓલે મુઅલ્લીફ.—

શએર.

ખુદાકો માન નલે નામ આશકીકા સુરૂર,
કે મુનફેઅતમેભી ઉસકે હે સવ ઝરર પએદા.

બયાન ઉસકા મહાલ હે, મગર મુખ્તસરસા યેહ હાલ હૈ, અકલ ઊસ કામમેં દુર હો જાતી હે, વહશત નઝદીક આતી હે લબ ખુશ્ક, ચશમ તર ચેહરા ઝર્દ, દીલખુન હોતા હે, ભુખ પ્યાસ મરજાતી હૈ, ખ્વાબેમેં નીંદ નહી આતી હે જાને શીરી તલ્ખ હો કલેજમેં દર્દ હો આખીરકો જુનુ હો જાતા હે, લખ્તે જીગર ખાતા હે, ખુને દીલ પીતા હે, મરમરકે જીતા હૈ, રકીબોંકે તઅનોંસે સીના ફીગાર હોતા હે; લડકોંકે પથરોંસે સર ગુલનાર હોતા હૈ. દીનકો ઝીલ્લતો ખ્વારી શબકો ઇંતેઝારમેં અખ્તર શુમારી બે કરારીસે કરાર સબકી નઝરમેં ઝલીલો ખ્વાર જંગલમેં જી લગતા હે, બસ્તી ઉજાડ માલુમ હોતી હે. દર બદર ફીરનેમે દીન તો કટ જાતા હે. તનહાઇકી રાત પહાડ માલુમ હોતી હે, દીલ જલતા હે આંખોંસે દરયા ઉબલતા હે. શજરે તમન્ના બેબર્ગો બાર રહેતા હે ફુલતા હે ન ફલતા હે, ગુંગા બહેરા બન જાતા હૈ, તબીઅત સુન રહેતી હે, અભી પહેલી બીસમીલ્લાહ હૈ, ઠંડી સાંસે ભરતે હો લબપર આહ હે. દેખા હે ન ભાલા હે, સીનેકે પાર ઇશકકા ભાલા હૈ આઇના હાથમે લે મુંહ તો દેખો? નકશા કયા હૈ, યેહ જો ઝમાનેમેં મશહુર બા મોહરો વફા હૈં બાનીએ સદ જોરો જફા હૈં ઇશક કમબખ્ત બેપીર હે સુના નહીં? કોહકનને જાને શીરીં કીસ તલખીસે ખોઇ, સુસુફકી ચાહમેં ઝલીખાંને કયેસે કુચે જહાં કે, કયા કયા રોઇ—મજનુકો ઉસ દશ્તમેં જુનું હુવા, લએલીકા કયા બીગડા—પરવઝીકા ઉસ કુચેમેં ખુન હુવા, શીરીનને કયા કીયા—અફસોસ તો યેહ હૈ કે ઇતનાભી કોઇ ન સમજહા.—

જામી.

ગમે ચીઝે રગે જાંરા ખરાશદ,
કે ગાહે બાશદો ગાહે નબાશદ.

ઝીલ્લત ઇસ કામમેં ઇઝઝત હે, દર્દકા નામ યહાં રાહત હે દીલ ઇસ કશમકશમેં ટુટ જાતા હે, રૂસ્તમકા જી ઇસ મારકેમે છુટ જાતા હે, અસફંદયારસા રૂઇ તન હો તો મોમકી તરેહ પીઘલકર બજાએ હસરતકી હસરત રહે જાતા હે. લોગોંને હઝારો રંજ સદમે ઇસ કામમેં ઉઠાએ, બાદ બડી ખરાબીભી ના તજરૂબાકર કહેલાએ, લેકીન યેહ વોહ બુરા કામ હૈ કે ઇસમેં મશાક ઔર મુબતદીકી રાએ એકસી હે, ઇસકા આગાઝ દે ન અંજામ હે.—

મરકે ઈશ્કમેં કોઈ દોસ્ત ગીરફતાર નહો.
દોસ્ત તો દોસ્ત હે દુશમનકો યેહ આઝાર નહો.

મુસદ્દસ.

ક્યા મઝે ઊસ કાફીરે બદકેશકા અહેવાલ કહું,
યેહી ખુંખ્વાર પીયા કરતા હે આશકકા ખું.
ઝાર કરદેતા હે ઈનસાંનકો યેહ ઓર ઝબું,
રફતા રફતાયેહી પહોંચાતા હે નવબત બજનું.
યેહી ખુંરેઝ તો ખુંખ્વાર હે ઈનસાનોંકા,
દીન ખોતા હે યેહ કાફીર હે મુસલમાનોંકા.--
યેહી કરતા હે હરેક શખ્સકો રૂસવા ઝાલીમ,
યેહી કરતા હે હરેક ચશ્મકો દરયા ઝાલીમ.
કોહ દીખલાતા હે ગાહે ગહે સહરા ઝાલિમ,
કયા બતાઊં તુમ્હેં કરતા હે યેહ કયા કયા ઝાલિમ.
દરબદર ખાકબસર ચાક ગરેબાં કરકે,
જાન લેતાહયે વલે બેસરો સામાં કરકે.--
યેહી બાની તો ઝલીખાકીભીથા ખ્વારીકા,
યેહી બાઇસ દમનો નલકી હુવા યારીકા.
યેહી ફરહાદકે હામીથા તબરદારીકા,
ઈશ્ક કહીએ ન ઈસે કહેર હે યેહ બારીકા.
તલખ કામી હુઈ શીરીંકો ઈસીસે હાસિલ,
કિએ બેપરદા વ બરબાદ હઝારો મહમિલ.--
ઈસને મજનુંસે બનાએ હે બહોત દીવાને,
ઈસને ખુદ રફતગીમેં અપને કીએ બેગાને.
ગો કે મશહુરે જહાં ઈસકે હેં સબ અફસાને,
પર જો ઇસ કામકા મશ્શાક હો વોહી જાને.
કભી માશુકકે પરદેમેં નેહાં હોતા હે,
કભી સર ચડકે યેહ આશકકો અયાં હોતા હે.—
નાકએ લએલીએ મઝતરકા શુતરબાં યેહથા,
નઝદમેં કએસસે પહેલેહી હદીખ્વાં યેહથા.
ચાહમેં ડાલકે યુસુફકા નિગાહબાં યેહથા,
જાન હર શેરકી લેનેકો નયસ્તાં યેહથા.
હુસ્ન બનજાતાહેં અંદાઝ કહીં નાઝ કહીં,
દર્દે દીલ હે યેહ કહીં સોઝ કહીં સાઝ કહી.--
મિસલે ફરહાદ બહોત મરગએ સર ફોડ હુઝીં,
દી હે શીરીંકી તરેહ કીતનોંને જાને શીરીં.
પાસ ઊઝરાકે ગયા ઓર કોઈ વામિકકે કરીં,

ઊસસે આવારા બચ્યા ઔર ન બચા ગોશે નશીં.
ઈસીસે મિલતા હે જીસે રંજો મહન મિલતાહે,
ગોર મિલતી હે કીસીકો ન કફન મિલતા હે.—
ગુરકો ગુરકે જલવેમેં જલાયા ઈસને,
કભી આતશકો હે ગુલઝાર બનાયા ઈસને.
જાન છોડી નહીં જીતા જીસે પાયા ઈસને,
ઔર નયરંગે જહાં અપના દિખાયા ઈસને.
કામ મુરદોંસે લીયા ઝીંદોકો નાકામ રખા,
દર્દકા નામભી બેદર્દને આરામ રખા.—
ઈસકે અફસાને હે દુનયામેં બહોત તુલોતવીલ,
જીસકા હમદમ યેહ હુવા હોગયા વોહ ખ્વારો ઝલીલ.
ઈસિકા બીમાર પડા રહેતા હે બીસ્તરપે અલીલ,
ઘઓંસ દેદેકે બજાદેતા હે યેહ કઓંસે સ્હીલ.
રંજો માતમકે સીવા ઔર યેહ કયા દેતા હે,
વસ્લકી શબ્ સહરે હીજર દિખા દેતા હે.—
યેહી અબકા હે બસદ ઝેબ રગે હરગુલમેં,
ગોઆનાલા યેહ ઉસીકા હે દીલે બુલબુલમેં.
યેહી હે જુઝવમેં ગર દેખો યેહી હે કુલમેં,
ગર ફરીશ્તા હો તો આજાતા હે ઈસકે જુલમેં.
બુત બેબુર્મ ઝમાનેકા બઢાતે દેખા,
મજ્બેલ ચીતવનપે કભી ઉસકે ન આતે દેખા.—
એક શમ્મા હે લીખા હાલ જો મઓંને ઈસકા,
જીસપે ઈસ દેવને અલતાફકા સાયા ડાલા.
દસ્તે ગુરબતમેં વોહ આવારા વ સરગશ્તા હુવા,
દોસ્તભી છુટતે હે શહેરભી છોડે અપના.
પાસ જીસકે યેહ ગયા ખલ્કસે વોહ દુર હુવા.
કઓનસા શીશએ દીલથા કે ન વોહ ચુર હુવા.—
હીજરકે રંજમેં કીતનોંકા હુવા ઈસમેં વીસાલ,
હોગએ સીનેમેં ફુરકતશા સભી દરદો મલાલ.
ઈસકી ગરદશસે હરેક માહ હુવા બદરે હીલાલ,
કીસકી તાકત હે જો તહેરીર કરે ઈસકા હાલ.
ઝીસ્ત કરતા ગમે હીજરોંસે હે યેહ સબકે શાક,
જાન દે દેતે હેં કહે કહેકે યેહી હાએ ફીરાક.

વસ્લમેં જો મઝા હે, મગર નામો અલમભી ઉસમેં બહોત હે, ચાહ કુંએં જહુકવાતી હે, યેહ વોહ બીમારી હે જો જાનકે સાથ જાતી હે—હમે-

શાંસે ઈસ કામવાલે આહોનાલા અરહલ, ખાકબસર શાકગરેશાં સબ રહે હે. મગર આંસકદી ઈજઝતો તવકીર હોતી તો દુનયામેં ઈસસે બેહતર કોઈ શએ નહી; કુછ કુછ ઈન લોગોંકે મરતબા શનાસ વ કદરદાં હેં મગર હર જગા કહાં હેં, ઓર યેહ કિસ્સા જો મએંને કહા ફકત બાતકા જહગડા થા, વરના કહાં ઝર નીગાર, કહાં શાહઝાદી આલીતબાર જાનેઆલમને કહા અસ્તગફી-રૂલાહ, અગર વોહ જહુઠથા તો યેહ ફીકરા કબ સચ હે.——

સોઝ.

ખુદાહીકી કસમ નાસેહ નમાનુંગા કહા અબતો,
નહુટેગા તેરે કહેનેસે મેરા દીલ લગા અબતો.

ઈસી તકરીરમેં યેહ હાલ હુવા કે દીલમેં દરદ, ચેહરા ઝરદ; હોને લગા લબપર આહે સરદ ગિરફતારે રંજો તઅબ, ઇશ્કકે આસાર સબ ઝાહિર હુએ ગ્બ્તકા પરદા દરમીયાનસે ઉઠા શોર ફુગાંસે ઊઠા, બેચારા નવગીરફતાર સિ-લસિલએ મુહબ્બતમેં અસીર હો ગયા.——

બકૂઓલે મીર.

તબઅને એક જુનું કીયા પએદા, અશ્કને રંગે ખું કીયા પએદા.
હાથ જાને લગાં ગરેબાંતક, ચાકકે પાંવ ફૂએલે દામાંતક.
બેકરારીને કજ અદાઇ કી, તાબો તાકતને બેવફાઈ કી.

તોતા યેહ હાલ દેખકર મહજુબ હુવા, કે નાહક રંડીકી કજબહસીસે શાહઝાદેકો મઓતકા મુસ્તઈદ કીયા. બએઠે બિઠાએ ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લીયા; અબ ઈસ તરેહકા સમજહાના માનેઅ હુના, ઉભારના ભ-ડકાના બલકે નિરા જલાના હે——ઘબરાકર તસકીં વ તશફી કરનેલગા, ઓર ઝખ્મે શમશીરે ઇશ્કકો મરહમ મુઝદએ વિસાલસે ભરનેલગા કહા આપ હોશો હવાસ બજારખયે અગર મુજહે અએસા સચા જાના કે મેરા જહુઠ સચ માના ઇસ શર્તસે આપકો લેચલુંગા જો મેરા કહા ન માનોગે, ધોકા ખાઓગે, ફેર મુજહકો ન પાઓગે, પચતાઓગે, જાને આલમને ફરમાયા અએ રહબરે કા-મિલ, રંજકે ગમગુસાર, રાહતકે શામીલ તેરે જાદએ ઇતાઅતસે હરગીઝ ક-દમ બાહેર ન ધરૂંગા, જો તું કહેગા વોહી કરુંગા, મગર જલ્દ હાલે મુફ-સ્સીલ, ઓર બાદ મનાઝિલો સીમ્ત શહેરે દોસ્તસે નશાને કામિલ દે, વગ-રના યેહ દીલે બેતાબ ખિજલત બેકરારીએ સીમાબકે કતરએ ખુનસે કુછું નહીં; તડપકર અઝ રાહે ચશ્મ દીદએ રૂએ દોસ્ત નિકલ જાએગા ફેર બજુઝ હસરતો અફસોસ તેરે કયા હાથ આએગા.

મીર.

દીલ તડપતતા હુએ મુત્તસીલ મેરા,
મુર્ગે બીસ્મલ હુયેથા કે દીલ મેરા.

તોતેને કહા જલદીકા કામ ખરાબ હે, ઈતની જલદી મવકુફ કીજીએ,

આજકી રાત ઈસ શહેરમેં કાટ સુબ્હા ઉધરકી રાહ લીજીએ, અગર કરીમે સાદીક ઔર તાલેબી મંવાફીક હયે, ઈનશાઅલ્લાહ મંઝીલે મકસુદકો પહોંચેગે જાનેઆલમ યેહ ખુશ ખબરી સુનકે ખુશ હુવા ફેર કહા—

મુઝદએ વસ્લ હૈ કલ રાતકી નીયતે હો હારામ,
ફી અગર તાલએ. બરગસ્તા ન તદબીર ઉલટ.

ઉસ રાતકી બેકરારી ગીરયા ઝારી, અખ્તર શુમારી શાહઝાદેકી કયા કહું, હરઘડી, બહાલે પરેશાં સોએ, આસમાં મુઝતર નીગરાંથી કે રાત બસર હો, જલ્દ સહર હો, તાઅઝમે સફર હો. આખીરશ રાત જું તું ગુઝરી, સુબ્હો હોતેહી વઝીરઝાદેકો બાવજુદ ખુદ ફરામોશી યાદ ફરમાયા લડકપનસે તાઝમાનએ ઈશકે અંજુમનઆરા ઉસસેભી ઊલફત રખતાથા, જબ વોહ હાઝીર હુવા તો હુકમ કીયા દો ઘોડે સબા રફતાર, બર્ક કીરદાર જીનકી જહપટ નસીમે તુંદરવકો ખુંદલડાને. જલ્દ લા, બમુજરદાર ઈરશાદ ઈસ્તબલ ખાસમે જા ઘોડે લાયા કુછ અસબાબે ઝુરૂરી વોહભી બે મજબુરી લેકે વોહ દોનો ખસ્તાતન ચલ નિકલે.

બકઓલે મીર હસન.

ન સુધ બુધકી લી ઔર ન મંગલકી લી,
નિકલ શહેરસે રાહ જંગલકી લી.

પહેલા સફરે આઝમ શહેર દીલદારકા મએ વઝીરઝાદા ઔર રાહબર હોના તોતેકા, હરનકા મિલના ઔર તફરકા બાહમકા, મુલાકાત મુરશદે કામિલકી ફેર હઓઝમે કુદના શાહઝાદેકા, તિલસ્સુમકી ગિરફતારી; જાનેઆલમકી બેકરારી, ફેર બદવલત નકશે સુલેમાની રેહાઇ પાની,

લીખતે હૈ કે જબ શાહઝાદા ઔર વઝીરઝાદા ઘરસે નિકલે, ઔર શહેર પનાહકે દરવાઝેપર પહોંચે, ફીરકર ઈમારાતે સુલતાની શહેરકી આબાદાની દેખ આહે સર્દ ખીંચી, ગરીબુલવતનીપર કમર ચુસ્ત કી, ઔર ફીરાકે યારાં વતનમેં દીલ ખોલકે ખુબ રોએ; ફેર ફાતેહા ખએરકી પઢ આગે બઢે, ઔર તોતેકો પીંજરેસે ખોલ દીયા ઔર ઘોડોંપર શાહઝાદા ઔર વઝીરઝાદા દોનો સવાર હુએ, મીયાં મીઠુ હવાપર ઉડતા, નયા દાના ખાતે નયા પાની પીતે રવાના હુએ—બાદ કઈ રોઝકે ઉનકા ગુઝર એક જંગલ અજીબમેં હુવા—હર તખ્તા જંગલકા માનિંદ બાગકેથા, જો પુલ ફુલતાથા દીલકો તાઝગી બખ્શતાથા ઔર દીમાગકો મુઅત્તર કરદેતાથા, જહાંતક નિગાહ પહોંચતી, સીવાએ ફુલોંકે ઔર કુછ નઝર નહીં આતા; શાહઝાદા શીગુફ્તા દીલસે ખુદાકી કુદરત દેખતા જાતાથા, નાગાહ એક તરફસે દો હરન બિજલીકે માનીંદ તેઝરફતાર સામને આએ, ઝરબફતકી જહુલેં થઠીં જડાવ સિંગોટિયાં જડીં ગલેમેં સુગરિક હૈ કેલેં માનીંદ માશુકાને તનાઝે અરબદા સાઝ છમ છમ કરતે

અશોકડીયાં ભરતી ચલી. જાનેઆલમ બેચૈન હુવા વઝીરઝાદેસે કહા . કીસી તરેહસે ઈન હરનોંકો જીતા ગિરફતા કીયા ચાહીએં—ઇસ કોશિશમેં ઘોડે હરનોંકે પીછે ડાલે, યા તો વોહ અપની બઝેપર ચલે જાતેથે જબ ઘોડોંકી આમદ દેખી, ચોકડી ભરને લગે. ઇન્હોનેભી ઘોડે ઉનકે પીછે દવડાએ. વોહ તોતા ચોકડી ભુલકે પુકારા હાં હાં અએ નવજુવાન કયા ગઝબ કરતા હે? યેહ દસ્તે પુર સહર હે, બેહુદા કયું કદમ ધરતા હે, હરચંદ પુકારા મગર સન્નાટેમે કીસીને નસુના, તોતેને લાખ સર ધુના; આખિર મજબુર એક દરખતપર બયેઠ રહા. વોહ ચલેગએ દો ચાર કોસ દોનોં હરન સાથ ભાગે ફેર યેક ઔર તરફ દુસરા ઔર તરફ ચલા, યેકકે સાથ શાહઝાદા, દે દુસરે કે પીછે વઝીરઝાદા યેહભી જુદા હુયે. અલકીસસા સુરજ ડુબેતક શાહઝાદા ઘોડા ફેંક ગયા. યકાયક હરન નઝરસે ગાયબ હુવા ઉસને બાગ ઘોડેકી રોકી ઘોડા પસીના પસીના હોયગા ઔર ખુદભી સરસે પાંવતક પસીનેમેં ડુબગયા, ઓર નેહાયત હએરાનો પરેશાન ન તોતા ન વઝીરઝાદા આપહી તનહા ઉસ દસ્તે પુરખતરમેં ઘબરાકર ઈધર ઉધર દેખા બુએ ઇનસાનો હએવાન બિલકુલ ન આઇ તબીઅત ઘબરાઈ જબ કીસીકો નદેખા, ઔર કભી જો દોસ્તોંકી યાદ આતી તો યેહ શહેર દર્દનાક પડતા.

શએર.

કહીયો અએ બાદે સબા બિછડે હુએ યારોંકો,
રાહ મિલતી હી નહીં દસ્તકે આવારોંકો.

કુછ આગે બડા ચશમએ આબ નઝર પડા ઘોડેસે કુદ હાથ મુંહ ધોયા, અપની તનહાઇપર ખુબ રોયા; 'ઉસી હાલે ગીરયાહો ઝારીમે દસ્તે હુઆ બજનાએ બારી ઉઠાકર પુકારા કે અએ કસે બેકસાં. વ અએ મદદગારે ગુમકર્દગાં મુજહ ખસ્તા વ પરેશાં દીલકો મેરે દોસ્તોંસે મિલા. તેરે ભરોસેપર સલતનતકો ખાકમેં મીલા, ઘરસે હાથ ઉઠા, આવારએ સહરાએ ગુરબત્ત, મુબતિલાએ રંજો મુસીબત હુવાહું તેરીહી ઝાત હે યા યેહ જંગલ વહશત અંગેઝ દસ્ત બલા, બુએ ઈનસાં યા હએવાં નહીં આતી—યેહ કહેકે ઝાર ઝાર, માનીંદ અબરે નવબહાર રોનેલગા—ફરયાદો ઝારી, તડપ ઔર બેકરારી ઉસકી બદરગાહે મુજીબુદઅવાત કુબુલ હુઇ—એક પીર મર્દ સુફીદ દાઢી વાલે સબઝ અમામા સરપર, અબાએ ઉન્નાબી કંધેપર ડાલે, હાથમેં અસા ખીઝર સુરત, બુઝુર્ગ સીરત પારસા, વારીદહો પુકારે કે અસ્સલામો અલેક અએ નવબાદએ ચમને સલતનત, વ અએ ગિરફતારે મેહનતો મુહબ્બત. સાહઝાદેને આંસુ પુછ સલામકા જવાબ દીયા. પીર મર્દને ફરમાયા અએ અઝીઝ કયા હાજત રખતા હે બયાનકર? યેહ સુનકે અએસા ખુશ હુવા કે રંજ રાહ ભુલનેકા ભુલગયા—વઝીરઝાદે, ઔર તોતેકી જુદાઇભી યાદ ન આઇ; કહા આપકો કસમ ઉસીકી કે જીસને મેરી રાહબરીકો ભેજા હે, જલ્દ નશાન મુલ્ક અરનિગારકા દીખા દીજીએ, યા દરે દિલદારતક પોંહોચા

દીજીએ, પીરમર્દને હંસકે કહા અલ્લાહરે બેખુદી અભી બલાએ નાગહાની, આફતે આસમાની જીસમેં આપ ફંસે હેં ઉસસે નજાત નહીં પાઈ, માશુકા યાદ આઈ! જાનેઆલમને કહા કોઈ આફતો સિતમો બલા હિજરે જાનાં ઔર મુફારેકત દોસ્તસે સિવા નહીં હે.--

ન લગે દર્દે જુદાઈકો કીયામતકા રંજ,
રોઝે મહશરકો ન મેરે શબે હિજરાંસે મિલે.

ઉસ પીરમર્દને ફરમાયા સાહેબઝાદે, યેહ સહરાએ ગઝબ. દશ્તે પુર તઅબ હે, હર તખ્તા ઈસકા દામે સિતમ યહાંકા ફંસા હશરતક નહીં છુટતા, યેહ સબ કારખાનએ તિલસ્સુમ હે. શાહઝાદેને કહા હમ સહેરે મુહબ્બતમેં ગિરફ્તાર હેં. હમે જીના મરનેસે કુછું હે--

હમેશા આગ નિકલતી હે મેરે સીનેસે,
ઈલાહી મઓત દે ગુઝરા મએં અએસે જીનેસે.

ઉસ પીરમરદકો ઉસકે હાલપર રહમ આયા તો ફરમાયા કે બદહવાસ મત હો, નજર ખુદાપર રખ કે વોહ ચારાસાઝ આલમીન હે. શાહઝાદેને કહા ફિલ હકીકત મગર બરાએ. ખુદા એક નઝર મુલકે ઝરનિગાર, ઔર વોહ માશુક તરેહદાર અગર નઝર આએ તો જાનેઝાર બચજાએ, ઝીસ્તકા કયા એતિબાર હે, મગેદમ હમકિનાર હે, હસરતે દીદ તો નિકલજાએ. ઉસ ખુદાપરસ્તને ફરમાયા આંખ બંદકર? પલકસે પલક શાહઝાદેકી લગી, તો મુલ્કે ઝરનિગારમેં ગુઝરહુવા, ઔર સુરત ઉસ હુરકિરદારકી નઝર પડી! દેખતેહી ઉસ હુરકે શાહઝાદા બેહોશ હોગયા. મર્દે બુઝુર્ગને સમજહાયા કે ઝીંદગી દરકાર હે તો ઇસ કામસે બાઝઆ, સમજહાનેસે ઈતની તસકીં હુઈ કે આંખ ખોલી તો રાત હોગઈથી; પીરમર્દને કુછ ખીલાયા. શાહઝાદા ખાપીકર ચશમેકે કીનારે સોરહા--જબ આફતાબ નિકલા ઔર રોઝ રવશન હુવા, તબ શાહઝાદેકી આંખ ખુલી વહાં આપકો પાયા, જહાંસે હરનકે પીછે ઘોડા ઉઠાયાથા--સિજદએ શુકર અદા કર ઝરનીગારકા રસતા લીયા; રાહકા પતા ઉસ પીરમરદસે પુછલીયાથા સો કદમ બઢાયા; જાતેજાતે એકરોઝ આફતાબકી ગરમીસે પ્યાસકી શીદ્દત હુઈ, આબે દહાં ગવહરે નયાબથા--દેરતક ઊસ દશ્તે બલામેં લાઈલાજ. પાનીકા મોહતાજથા ઝબાનમેં કાંટે પડે, રેતકી ગરમીસે પાંવ ન ઉઠતેથે; ગરઝ ઉસી હાલે ખરાબમેં શાહઝાદા સરગશ્તા, દિલે બિરિશ્તા હએરાનો પરેશાન એક તરફ દરખત સાયાદાર દેખકર આયા--વહાં હઓઝે મુસફ્ફા પાનીસે લબાલબ ભરા પાયા; દેખકર ગઈ હુઈ જાન તનમે આઇ, આંખોંને લહેરોંસે ઠંડક પાઇ; ઘોડેસે ઉતર પાની લેનેકો જહુકા તો ચર્ખને નએ. રંગી દિખાઈ--વહીં માશુકા, મરગુબ, મતલુબા (અંજુમનઆરા) કે જીસકી તલાશમેં ગમો અલમમેં ગર્કથા હઓઝમેં નઝર આઇ! આંખ ચાર હોતેહી વોહ બોલી કે બહોત દેરસે તેરી મુંતઝરથી, અલહમ્દોલિલ્લાહ તું જલ્દ પહોંચા, તઅમ્મુલ ન કર કુદપડ. ઉન્હેં તો વોહ આંખ બંદ કરનેકા નકશા હરપલ મદે નઝરથા, બેતઅમ્મુલ આફતકે મુંહમેં કુદપડા; ઝીસ્તસે સએરાબહો યેહ કહેતા--

શઅેર.

'ફુદા કોઈ સુ' ઘરમે' તેરે ઘમસે ન હોગા,
જો કામ હુવા હમસે વોહ રૂસ્તમસે ન હોગાં.

ફુદતેકી સર તલે, ટાંગે' ઉપર ગલતાન પેચાં તહવુરસરાકો ચલાચલી ભરકે બાદ તહેકો પાંવ લગાયા આંખ ખોલી તો ન હુઓાઝ નઝર આયા ન ઉસ દરે શાહુવારકો પાયા, મગર સહુરાએ લંકોદક, જીસે દેખ રૂસ્તમ વ અસફ'દયારકા ર'ગ ફ્રક હો દેખા, ઉસવક્ત સમજહુા દુસરી ઝક ઉઠાઈ, તોતે કી બાત આગે આઈ યેહ, કહેકે આગે ચલા–દુરસે ચારદીવારી માલુમ હુઈ, જબ નઝદીક આયા બાગ ઓર ઇમારત મુફ્રિસલ દેખી દરવાઝા બાગકા બ'દથા, ઓર સર્દ સર્દ હુવા! યેહુ તો ગરમીકા મારાથા, બેતકલ્લુફ કદમ અ'દર રખા, બાગમે' આ–તખ્તાબ'દી માકુલ પેડ ખુશ કરીને ખુબસુરત પાયા ચશ્મે, હુરસિમ્ત ઝારી, નહેરે સફ્ફાફ, દરખ્તોંપર જાનવરાંને ખુશ આવાઝ, ફ્લ ફુલ પતોંસે બીલકુલ બાગ ભરા બાગબાનીયાં પરીવશ, શાખોંપર બુલબુલે' ગઝલખવાં બીચમે' બારાદરી આલીશાન, સબ તકલ્લુફ્કા સામાન ઉસમે એક અવરત ખુબસુરત અજીબ આન બાનસે બએઠી હૈ ખ્વાંસે ગિર્દાપેશ ખડી હૈ શાહુઝાદેકો દેખકર એક લઓાંડી પુકારી અએ સાહેબ તુમ કઓાનહો? જાન ન પહેછાન બેધડક પરાએ મકાનમે' ચલે આએ યેહુ તો જીનેસે બેઝાર, ઔાર મઓાતકા તલબગારથા ઉસે જવાબ નદીયા બેતઅમ્મુલ મસનદપર બરાબર જા બએઠા, ઔાર યેહ શઅેર પડનેલગા–

ફેર બએઠે હુમ દોઝાનુ વઝએ સુઅદબ ઉસસે,
વઝઈ જોથા તો હુમકો દાબે અદબ ન આયા.

વોહુ તો ફ્રેફ્તએ કદીમથી! હ'સી ઓાર ચુપ હોરહી. પુછા આપ કહાંસે તશરીફ્ લાએ હૈ? શાહુઝાદા મુતહુઈયર બાગકો દેખ રહાથા જો પેડથા પરદાર જાનવરકી સુરત ફ્લ લગે, ફુલ પુર બહાર. આપ સમે' સરગર્મ ગુફ્તાર! જીસ મેવેપર રગબત હો ઉસ દરખ્તકા જાનવર સામને આ નાચે, ફ્લ બે હાથ લગાએ મુ'હકે પાસ આએ, જીતના ઉસે ખાવ સાબિત પાવ, જબ તબીઅત સઅેર હો ઉસી દરખતમે' દેખલો, યેહ હરકતે' ઉસકી ખ્વાસે' શાહુઝાદેકે દિખા નેકો દરપરદા ડરાનેકો કરતીથી'. તબ જાનેઆલમકો યકીન હુવા કે યેહુ સબ જાદુકા ખેલ હૈ. પીરમરદ સચ કહેતાથા. અફ્સોસ બુરે ફ'સે; યેહ તો ઇન ખયાલોંમે'થા ઉસને દુબારા પુછા શાહુઝાદેને જવાબ દીયા કે હમારા આના જાના તુમ્હીં ખુબ જાનતેહો, હમ અજનબી હુએ' લેકીન તુમ પહેચાનતેહો; વોહ મુસકુરાઇ ખ્વાસોંસે કહા આપ મેહેમાન હુએ', મુરવ્વત શર્ત હુએ ઉન્હોંને કુછ ઈશારા કીયા કિશ્તીયાં શરાબ, ઓાર કબાબકી મએ જામો સુરાહી ખુદબખુદ આઇ ઔાર મઓનાએ મેઝબાન યેહ બોલે.––

હાફીઝ.

અગર શરાબ ખુરી જુરઅએ ફ્શિાં બર ખાક,

મઝાં ગુનાહ કે નફ્રએ રસદ બગએર ચેબાક.

ફેર યકાયક જામેં લબરેઝ બિરેઝ બિરેઝ કહેતા હુવા જાને આલમકે કરીબ આકે બોલા.—

હાફીઝ.

બિનોહ બાદા કે અય્યામે ગમ ન ખ્વાહદ માંદ,
ચુનાં નમાંદો ચુની નીઝ હમ ન ખ્વાહદ માંદ.

શાહઝાદેને ઇનકારમેં મસલેહત ન દેખી! ડરા કે અગર ઊઝર કરૂં ઔર ઇસીતરેહ શરાબ હલકમેં ઊતરે તો કયા લુત્ફ રહે યેહ કહા.—

યારસે હૈ લુત્ફ મએકા આહ યેહ હો વોહ નહો.
યેહ કોઇ સોહબત હૈ સાકી વાહ યેહ હો વોહ નહો.

ફેર ઉસ જામકો નાકામ હાથમેં લેકે લહુકીસી ઘુંટ ગલા ઘોંટ ઘોંટ પીએ વોહ દઓર બેસરંજામ પુરઆલામ ગરદશમેં આયા. જબ દોચાર સાગીર પએદર પએ જાદુગરનીને પીએ; કાસએ દિમાગસે અકલ દુર વિલબિલએ મસ્તીસે મામુર હો, છેડછાડ કરને લગી! શાહઝાદા ઉસકા ઇખ્તેલાત કજબહસીસે બહતર જાનતાથા, મજબુર ગરદશે ગરદુંદું દેખકર સર જાહુકા કુછ હાંહુ કરદેતા, સચ હૈ જીસે જી પીઆર કરતા હૈ ઊસકી ગાલી બદરૂથી કે બોસો કિનારસે ઝિયાદા મઝા દેતી હૈ—ઉસી સોહબતમેં આધી રાત ગુઝરી, ખાસા તલબ કીયા. દોચાર નિવાલે જાનેઆલમને બજબરન પાનીકે સહારેસે ઉગલ ઉગલ હલકકે નીચે ઉતારે, બાદ ઉસ જાદુગરનીને શાહઝાદેકા હાથ પકડ બારાદરીમેં લેગઇ, જવાહિરનીગાર મસનદપર બીઠાયા, એક તો શરાબકા નશા, દુસરા આલમે તનહાઈ, બએઠતેહીં શરમોહિજાબકાં પરદા ઊઠા, લીપટગઈ, શાહજાદા સરકા, ફેર તો ખફા હોકે બોલી તુને સુના હોગા કે “શાહપાલજાદુ” શહીનશાહે જાદુગરાં, વ ફ્રખરે સામરી, મએં ઉસકી બિટીહું, તમામ બાગ બલકે અતરાફ ઉસકા સબ જાદુકા બના હૈ, બરસોંસે તેરી ફરેફ્તા, ઔર શએદાહું, બતમન્નાએવીસાલ ખરાબ હાલ જીતીથી, સિવાએ લખ્તે જીગર ઔર ખુને દીલ કુછ ખાતીથી, ન પાની પાતીથી; આજ “લાતોમનાત” કી મદદસે તુ મેરે ઇખ્તીઆરમેં આયા, દીલકા મતલબ ભરપાયા, જીસ ચીઝકા શાયકવ તલબગાર હો, જો શએ તુઝકો દરકાર હો બજુઝ મુલાકાતે “અંજુમનઆરા” કે જહાનકા સામાન તયાર હે. બશર્તે ઈતાઅત વ ઇઝહારે મુહબ્બત જાને આલમ પહેલે ડરા. ફેર જી મઝબુત કરકે બોલા કે યેહ સબ સચ હૈ જો તુને કહા, મગર તેરી તકરીરસે સાબીત હોતા હૈ કે તુ રાહો રસમ મુહબ્બતસે આશના હૈ, જુદાઇ ઔર વસલકા મઝા ચખ્ખા હૈ? ઈનસાફકર જીસકે વાસતે ખાનુમા આવારા, ગુરબતકા મારા સરગર્દાં હુવાહું, તુ ઉસકે નામકી દુશમન હૈ મએં તેરી દોસ્તી કયુંકર કુબુલ કરૂં? દુનયામેં તીન તરેહકે દુશમન હોતે હૈં:—એક તો વોહ જો સરીહન અપના દુશમન હો દુસરા દુશમનકા દોસ્ત—તીસરા દોસ્તકા દુશમન યેહ સબસે બુ-

રા હે ઈસસે કીનારા અછ્છા હે. યા યેહી શર્તે મુહબ્બત હે, કે એક શખ્સકા નામ ખરાબ કરકે જહાં આસાયશ મીલે વહાં બએઠરહે, ફીકરે સલતનત, જુસ્તંજુએ દવલત, મએં સરણસહેરા નહીં હુવાહું તુજહે માલુમ હોગા અલ્લાહકી ઈનાયતસે ઘરકી હુકુમત ચએન કરનેકો કાફીથી, મગર મેરા તો યેહ હાલ હે.

મીર તકી.

યક મુદત પાએ ચિનાર રહે યક મુદત ગુલખન તાબી કી.
બરસોં હુએ હેં ઘરસે નીકલે ઈશ્કને ખાના ખરાબીકી.

યેહ સુનકે વોહ જાદુગરની ઘબરાઈ, ઔર જહું જહલાકર કહી કુદરતે મેરી સુનલે, મગરીબો મશરકકા ફાસીલા ગરદશે ચશ્મ હે ઝરનીગાર જાના કયા પશમ હે, ઇધર પલક છપકાઇ ઉતને અરસેમેં ઝરનીગાર ગઈ ઔર આઈ, ખએર; અગર મેરી હમસોહબતીકર, યેહ જાનતા હે તેરી ઉમ્મીદભી કીતાબ કરદેતીહું, અભી અંજુમનઆરાકો લા તેરે રૂબરૂ જલા અપના દીલ થંડા કરતીહું. જાનેઆલમ બદહવાસ હુવા કે રંડીકે ગુસ્સેસે ડરા ચાહીએ, સખ્ત ગઝબમે ગીરફતાર હુએ, ઈનકારમેં કત્લે માશુક મદે નઝર, ઔર ઈકરાર કરનેમેં અપની જાનકા ઝરર દોનોં તરેહ મુશકીલ હે, હએરાન હો સોંચનેલગા મુંહ નોચને લગા, વાકઇ યેહ મુકદમા બહોત પેચદાર હે, જીસપર ગુઝરા હો વોહ જાને દીલકા યેહ હાલ હોતા હે ઔર યેહ કયા અઝાબે અઝીમ હેં ફીરાકે મહબુબ, વિસાલે નામરગુબ, આખિરકર શાહઝાદેકો બજુઝ ઈતાઅત મેસલેહત ન બન પડી, દીલકો તસલ્લી દેકર કહા અગર ઇસસે મુવાફીકત કરોગે અંજુમન આરાકી, ઔર અપની ઝીંદગી હોગી ખુદા રહમતુલ્લીલ આલમીન હે; કોઇ સુરત બન આએગી કે ઇસ બલાસે રેહાઈ, દરે દીલદારતક રસાઇ હોજાએગી, મગર હીલશર્ત હે, યેહ ખીઆલકર જાદુગરનીસે કહા, ઝાલીમ હમ તેરા જી દેખતેથે, હમને સુનાથા કે આશક માશુકકે નાઝબરદાર હોતે હેં, મગર યેહ જહુઠથી, ધમકાતે હેં, ડરાતે હેં આશકીમેં હુકુમત કીસીને કાનોંસે નસુની હોગી, હમને આંખોસે દેખી, તુ યેહ ન સમજહી એસા કઓન અહમક હોગા જો તુજહસા માશુક આશક ખીસાલ, ઔર યેહ સલતનત લા ઝવાલ છોડકે અમરે નાદીદાકી જુસ્તજું કરે; ફકત મુહબ્બતથી, યેહ કહેકે ગરદનમેં હાથ ડાલદીયા. વોહ કહબા તો ઈઝાર ખોલે બએઠીથી, લીપટગઈ—નાચાર બાખાતીરે અફગાર ઊસ તીરા બખ્તીકા મુંહ કાલાકર, હાથ મુંહ ધો ઉસકે સાથ સોરહા. વોહ બદમસ્ત લેટતેહી જહન્નમ વાસીલ હુઇ. યહાં નીંદ કહાં જીઆનેમેં, બેકરાર પહેલુમેં, વોહ ખાર હરદમ આહે સર્દ દીલે પુરદર્દસે ખીંચતાથા ઔર યેહ રૂબાઈ ઝબાનપર લાતા.

રૂબાઈ.

કીસીકી શબે વસ્લ સોતે કટે હે.

કીસીકી શબે હીજર રોતે કટે હે.
હમારી યેહ શબ કએસી શબ હે ઇલાહી,
ન સોતે કટે હે ન રોતે કટે હે.

મગર જબ વોહ કરવટ લેતી, ઈસકી જાન ખઓફસે નીકલતી દમ બખુદ હોજાતા, જહુઠમુઠ સોજાતા---ઈસી હાલસે બહઝાર ખરાબી ઔર બેતાબી જાને આલમ નેહાયત દીકંહો ગયા—જબ ફજર હુઈ તો જાદુગંરની ઉઠી, શાહઝાદેકો હમામમેં લેગઈ, ઔર અજાયબાતે સહર દીખાયે ન્હાકે દોનાં બાહીર આએ, ખાસા ચુનાગયા, બાદ ફરાગત ખાનેકે ઉસ જાદુગરનીને યેહ કલામ કીયા કે મેરા મામુલ હે કે ઇસવકતસે પહેરે દીન રહેતક શાહપાલકે દરબારમેં હાઝીર રહેતી હું, તેરી ઇજાઝત પાઉંતો જાઉં ? જાને આલમને દીદીલમેં કહા અલહમ્દોલીલ્લાહ. જો દમ તેરી સુરત પુર કુદુરત ન દેખી ગનીમત હે, મગર ઝાહીરમેં ઝમાના સાઝીસે કહા ફુરતક ગવારા નહીં, રોકનેકા આરા નહીં જલ્દ આના. જાદુગરની ઉસ કલેમેસે બહોત ખુશહો ચલનીકલી---ઉસકે જાનેસે બાગ સુનસાં વીરાં, વહેશત અંગેઝ હુકા મકાન હુવા; તનહા શાહઝાદા બા ખયાલે દીલબર, ફેર તો બે તકલ્લુફહો જી ખોલકે રોયા.

મીર.

ગમે દીલકો ઝબાનપર લાયા,
આફતે તાઝા જાનપર લાયા.

કહા હમસાભી બદ નસીબ દુર અઝ હબીબ દુસરા ન હોગા, જીસકા યાર ન મદદગાર જીસસે દીલકા દર્દ કહીએ તા તાસકીનહો, સોહબત ઉનકી મીલી હે જીન્હેં દેખ ચુપ રહીએ કે ઇશ્ક ન ઓરકાં, ન ઉનકે ઝહેન નશીન હો--એકતો જાનવર જો રાહબરથાચું ભેડા. ઔર દુસરા વઝીરઝાદા જો લડકપનસે જાંનીસાર ઔર બાવરથા વોહભી છુટા, ખીઆલ કરતાથા કે યહાંસે સફર બેહેતર હે---ઇસી સોચમેં છે ઘડી દીન બાકી રહા; જાદુગરની ચમકી ચમકાઇ આઈ. જાને આલમકો ઉસકી સુરત દેખકે રોના આયા, લેકીન ડરકેમારે જો હંસનેલગા નાલા ગલેમેં ફસને લગા; ફેર વોહી શરાબો કબાબકા શોર મચા---જબ આધીરાત ગુઝરી તો વોહ સોરહી; ઇનકો બેદારી, અખ્તર શુમારી નસીબ હુઇ---ઇસી અંદાઝસે દો મહીને ગુઝરે. જાને આલમકા રોઝકી કૈફીતસે યેહ આલમ હુવા કે સુખકે કાંટા હોગયા, બદન ઢાંચા હોગયા.

કઝારા એક રોઝ વકતે રૂખસત જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ તેરી તનહાઇકા અકસર ખીઆલ બલકે મુજહે મલાલ રહેતા હે, તુ અકેલા તમામ દીન ઘબરાતા હોગા, બાગ ખાલી કાટ ખાતા હોગા, મજબુરહું કોઈ તેરે દીલ બહેલાનેકી તદબીર નહીં, જીસે છોડ જાઉં યેહ રંડીયાં બદસલીકા હેં, ઉનકો કહાંતક આદમીયત સીખાઉં, યેહ હનોઝ ઉન્હેં ઉઠને બએઠનેકા કરીના નહીં આયા, ઇનસે તુ ઔર બરખાસ્તા ખાતીર હોગા. શાહઝાદેને કહા હમ ન ઘબરાએંગે તનહા પએદા હુએ, તમામ ઉમર અકેલે રહે, હમારી

કીસમતમેં દુસરા લીખા નહીં, હમસોહબત હમારા ખુદાને પએદા કીયા નહીં', લેકીન યેહ અંદેશા રહેતા હૈ કે કોઇ હમેં મારડાલે દીનભર મટ્ટી ખરાંબ રહે, તુમસે કયોન જાહર કહે હંસનેકી જા હે, રોનેવાલા નાપએદા હે. વોહ બોલી કે યેહ મકાન તીલસ્સુમકા હૈ, કીસીકા ગુઝર મહાલ હૈ, તેરા કીધર ખીઆલ હે? શાહઝાદેને કહા અગર કોઈ જાદુગર યેહ કસ્દ કરે ઉસે કયોન રોકે, વોહ ફરેફ્તા બશીદતથી સો બંદ હુઇ.—વહમ યેહ હુવા કે મેરે બાદ કોઇ જાદુગરની આએ ઔર ઇસપર આશક હોજાએ યહાંસે લેઉડે તો તુ કહાં પાવે, સબ મેહનત બરબાદ હોજાવે. બેતઅમ્મુલ નકશે સુલેમાની નીકાલ ઉસકે બાજુપર બાંધા, કહા અબ ન તાસીરે સહર ન દેવકા ગુઝર, ન પરીસે ઝરર હોગા! દીલકા ખટકા મીટા. મઝે ઉડા યેહ કહેકે વોહ તો બદસ્તુર ચલીગઇ જાનેઆલમકે સરપર ખરાબી આઈ; વોહી ખીલખીલાના, શોર મચાના, બાગકો સરપર ઉડાના, ઔર ગાંહ અંજુમનઆરાકી તસવ્વરસે યેહ કહેના.

મુઅલ્લિફ.

લીખા હુવા યેહી કીસમતકાથા સોજાન મીલા,
કે મેરી ખાકમેં મેહનત દે આસમાન મીલા.
હઝાર સહમે પર દીલને હુમારે આહ નકી,
જો એક રફીક મીલા વોહભી બેઝબાન મીલા.
ન હમને ચએન બઝેરે ફલક કભી પાયા,
ઈનાયતે અઝલીસે અજબ મકાન મીલા.
તેરી તલાશમેં દરદર ભટકતે ફીરતેહેં,
મીલા ન તુહી તો જુતીસે, ગો જહાન મીલા.
બહોત જહાનકી કી સએર અએ સુરૂરે હુઝીં,
પ બેખીઝાં ન હમેં કોઇ બોસ્તાન મીલા.

એકદીન આલમે તનહાઈમેં જાનેઆલમકો યેહ ખીઆલ આયા કે ઉસ નકશકી તારીફ ઉસ જાદુગરનીને બહોત કીથી, સો ખોલો તો શાયદ ઉકદએકાર બસ્તા ખુલે—યેહ સોચકે ઉસે ખોલા, ઉસકા યેહ નકશાથા કે બસ્ત દરબસ્તકા નકશા હર ખાનેમેં અસમાએ ઈલાહી મએ તરકીબો તાસીર તહરીરથે, દેખતે દેખતે ખાનએ મતલબમેં નઝર પડી! લીખાથા કે કોઈ શખ્સ કીસી જાદુગરકી કએદમેં અગર હો તો વોહ યેહ ઇસમ પડનેસે નજાત પાવે, યા મકાને તીલસ્સુમમેં ફંસા હો તો ઉસ ઇસમકો પઢતા જીધર જાએ ઉધર ખુલાજાએ, અગર કોઈ જાદુ કરેં તો દમ કરકે ફુંકદે તો ઉસીદમ ઇસકી બરકતસે જાદુગરકો ફુંકદે યેહ તમાશા ઉસમેં દેખકે કરીબથા કે શાહઝાદેકો શાદીએ મર્ગહો, જલદી જલદી વોહ સબ ઇસમ યાદ કર નકશ બાજુપર બાંધા—ઇસ અરસેમેં જાદુગરની મવજુદ હુઈ, જાનેઆલમકે તીવર બુરે દેખે તો પુછા કે આજ મીઝાજ કએસા હૈ? વોહ બોલા અલહમ્દોલીલ્લાહ બહો-

ત અછા હૈ. બહોત દેરસે તેરા મુંતઝીર થા, લે તુજહે શએતાનકો સોંપા, હમારા અલ્લાહનીગાહબાન હૈ. યેહ સુનતેહીં રૂહ કાલીબસે નીકલગઇ-જાને-આલમ ચલનીકલા. જાદુગરની જાદુસે રોકને લગી. તાસીર નકી, સરપીટકર રહેગઇ-ફેર એક નારયલ ઝમીંનપર મારા, વોહ ફુટા તો હઝાનોં અઝદહા શોલે ફિશાં પએદા હુએ! શાહઝાદેને કુછ પડા તો વોહ સબ પાની હોગએ ફેર તો મીન્નત કરનેલગી, પાંવપર સર ઘરને લગી-જાદુગરનીયાં સમજાને લગી કે યેહ શર્તે મુરવ્વત નહીં જો અપના વાલા વ શએદા હો ઉસસે દગા કીજીએ. શાહઝાદેને કહા ગરેબાનમેં મુંહ ડાલો, સોચો તો હમભી કીસીકે ઇશ્કમેં અઝીઝોંસે જુદા, મુસીબતકે મુબતીલા; સરગસહરા હુએથે, હમેંજબરસે કએદ કીયા. હઝાર તરેહકા અલમે મુફારીકત દીયા, હૈ એહેસાન કુછ કમ હૈ? હમને તીલસ્સુમ દરહમ બરહમ જો ન કીયા. વોહ સમજહે કે યેહ ન ઠએરેગા આશકીકા કામ નસીહતો પંદ, વ કએદો બંદસે નહીં હોતા, ઔર જબરકા કામ હુબાબ આસા નાપાયદાર ઉસકા કયા એતેબાર હે-સદા નાવ કાગઝકી બહેતી નહીં ઔર યેહ કઝયા ઇતીફાકીયા હે.

કભી યુંભી હૈ ગરદશે રોઝગાર,
કે માશુક આશકકે હો ઇખ્તીઆર.

લેકીન સોચોતો લાબતરેહકા રાહનો આરામ હો જો જી ન લગેનો કયાકરે.

દવલતે કવનએન હાસિલ હો તો ઉઠયે લાત માર,
ફેર નહીં લગતા હૈ જી જીસ જાસે હો જીસકા ઉચાટ.

અલગરઝ વોહ સર પીટતી રહી-જાનેઆલમ બબરકતે અસમાએ ઇલાહી, તીલસ્સુમસે રેહાઈ પાઈ, અપની રાહ લી-ચંદરોઝમેં ફેર ઉસ હઓઝપર વારીદ હુવા, દેખાતો ઘોડા વફાદાર પથ્થરસે સર માર મરગયાથા, ઉસકી લાશ દેખ દીલ પાશ હુવા, ખુબ રોયા, અબ ઔર રંજપીઆદા; પાઇકા કદમબોસ હુવા; સુબહાનલ્લાહ કહાં વોહ શાહઝાદએ પરવદએ નાઝોનઅમ, કહાં યેહ સફર પીઆદા પાઈકા દુરોદરાઝ, તનહાઇકા દરદો અલમ હર કદમ ખાર હર ગામ આઝાર, મગર તસવ્વુરે યાર આગે ચલા જાતાથા, ઔર હરદમ યેહ શએર ઝબાનપર લાતાથા.

નાસિખ.

માનએ સહરા નુવરદી પાંવકી ઇઝા નહીં,
દીલ દુખા દેતાહૈ લેકીન ટુટજાના ખારકા.
કયું ન ખટકું આસમાંકો રાતદીન મએં નાતવાં,
આબલેકી શીકલ ઇસમેં મુજહમેં આલમ ખારકા.

રંગરૂ ફક, દીલમેં કલક સીનાફીગાર, પા આબલા દાર છાતી ગમે દુરીસેશક, કભી યેહ ગઝલ મુઅલ્લતીફકી દર્દે આંમેજ પડતા ચલા જાતાથા

મુઅલ્લીફ.

તોડકર ખમ ઔર પટકકર આજ પએમાનેકો હમ,

સુએ મસજીદ જાતેહે ઝાહીદકે બહેકાનેકો હમ.
શમઅરૂ મહેફીલમેં કબ્દે બાર પરવાનેકો હમ,
એક કીટસેભી કયા કુછ કમ હેં જલજાનેકો હમ.
ખ્વાબસા કરતે હેં હમ અઈયામે અશરતકો કયાસ,
ધ્યાનમે લાતે હેં જીસદમ ગુઝરે અફસાનેકો હમ.
કત્તલકથા જીસ મકાંપર શમઅરૂયોંકા હુજુમ,
છાનતે હેં અબ વહાંપર ખાક પરવાનેકો હમ.
અશ્ક ગુલગુંકે નશાં છુટ કુછ પતા મીલતા નહીં,
જબ ખીંઝામેં ઘુંઢતે હેં અપને કાશાનેકો હમ.
જુર્મ કુછ સઈઆદકા અપની અસીરેમેં નહીં,
રોતે હેં ગંજે કફસમેં આબ ઔર દાનેકો હમ.
ર્શ્ક ઝુલ્ફે યાર સબ ઉકદે હેં મેરે અએ "સુરૂર"
ઔર ઉલજહ ઊઠતે હેં બઐઠે જબકે સુલજહાનેકો હમ.

ચશ્મ તર, રંગ ઝર્દ, આહે સર્દ, દીલમેં દર્દ, પાંવ કહીં રખતા આબલા પાઈસે કહીં ઔર જા પડતા, ન રાહમેં બસ્તી ન ગાંવ, ન મઐલ ન સંગ નશાન રાહકા, ન કુચકી તાકત, ન યારાએ મુકામ, ઘબરાકે વોહ નાકામ યેહ કહેતા.

મુઅલ્લીફ.

બદલદે ઔર દીલ ઈસ દીલકે બદલે,
ઈલાહી તુ તો રબ્બીલ આલમીં હે.

ઔર ઉસપર નકદેજાં દેકર બદલ લેતા—"ગર દીલે બેરંજ ચડ જાતા કીસીકા ધ્યાનમે" ઔર જબ જુનું ઈશ્કકા વિલવીલા અઝહદ હોતા તો સર પકડકર રોતા, ઔર યેહ કહેતા—

મુઅલ્લીફ.

કરાર પાતી નહીં જાને ઝાર બીન તેરે,
સતારહા હે દીલે બેકરાર બીન તેરે.
ઘમંડ થા મુજહે જીન જીનકા સબ વોહ ભાગગએ,
હવાસો હોસો શકીબો કરાર બીન તેરે.
"સુરૂર" કિશ્તએ મહબુબ ખાક શરહ કરે,
બસર જો કરતા હે લયેલો નેહાર બીન તેરે.

ખુલાસાકર યેહ કે ઉસી હાલે ખરાબ ઔર દીલે બેતાબસે હરરોઝ સર ગર્મે મંઝીલથા.

રેહાઈ તિલસ્સુમસે ઉસ ગીરફતારે મોહબ્બતકી, ઔર પહોંચના વાદી ફરહનાક બેખસો ખાશાકમે, ફેર મુલાકાતે બાની મેહરનીગાર પુરતમકીં વ બાવીકારસે, પીરમર્દકા સુલેહ દેના શાહઝાદેકા રસ્તા લેના.

ઈશ્ક હવે તાઝાકારો તાઝા ખયાલ, હર જગા ઉસકી એક નઈ હે ચાલ.

કહીં આંસુકી યેહ સરાયત હે, કહીં યેહ ખુંચકા હીકાયત હે.
ગાહ નમક ઈસકો દાગકા પાયા, ગાહ પતંગા ચીરાગકા પાયાં.
કહીં તાલીબ હુવા કહીં મતલુબ, ઊસકી બાતેં ગરઝ હેં દોનોં ખુબ.

ગરઝ શાહઝાદા નેહાયત મેહનતો તકલીફસે એક જંગલમેં પહોંચા, દેખા કે, બાગબાને કુદરતને વોહ જંગલ નમુના ગુલશનકા બના રખા હે. યેહ તો મુદતોંકા રંજો મુસીબત ઊઠાયા હુવાથા; વોહ ઝમીન ઉસે બહોત પસંદ આઈ, દીલમેં આયા આજકી શબ ઈસીજા રહીએ, કુદરતે હક મદે નઝર કીજીએ, એક તરફ ઝમીને હમવાર દરખતે જાન ચશ્મહાએ આબે રવાં દેખકે જા બએઠા; જંગલકી કએફીયત જી બેકલ કરનેવાલે જાનવરોંકી છલબલકો દેખા હર બર્ગો ગુલકી ધુમ ધામ, મર્દ સર્દ હવા, અબરે સીયાહ કહીં ધીરા સુર્ખો સુફીદ સાવન ભાદુકી ઘટા રઅદ ઝોરશોરસે મએખ્વારોંકો સુનાયેહ કહેરહા.

મીરસોઝ.

કી ફરીશ્તોંકી રાહ અબરને બંદ,
જો ગુનાહ કીજીએ સવાબ હે આજ.

પુલોંકી બહાર કોસોંતક સબઝાદાર, કહીં હરન ચરતે, કહી પરીંદે સઅેર કરતે–યેહ સએર જો હીજરે જાનામેં નઝરસે ગુઝર જાએ, કયુંકર દીલ ટુકડે ટુકડે નહો. છાતી ભરઆએ.

ઉસ્તાદ.

કારે અખગર કરતી હે હર બુંદ તનપર યાર બીન,
કયા અજબ ગર હોં હરે દાગે જીગર બરસાતમેં.

કાએદા હે કે જબ આદમીકો સામાને અએશો નશાત, ઈસ તરેહકી સએરો ફરહતો ઇંબીસાત મયસ્સર હોતી હેં, જીસે જી પ્યાર કરતા હે વોહ યાદ આતા હે–શાહઝાદેને મુદતકે બાદ યેહ ફરહત જો પાઇ, તો યારકી યાદ આઇ.

શાએર.

મએં વોહ નહીં જો કરૂં સએરે બોસ્તાં તનહા,
બેહીશ્ત હો તો ન મુંહ કીજે બાગબાં તનહા.

ઈસિ સોચમેં બએઠાથા કે એક તરફસે રંડીયોંકી જમાઅત પયેદા હુઈ યેહ ધોકા પાચુકાથા સો સંભલ બએઠા, ઔર અસમાએ રદે સહર પડને લગા. જબ વોહ આગે બઢી, તો ગઅેારસે દેખા કે ચાર પાંચસે અવરત પરીઝાદ હુરવશ ઝરરીન કમર નાઝુક તન, સીમબર ચુસ્તો ચાલાક, કમ ઉમર અલપડનેકે દીન ઉછલતી કુદતી પ્યાદા ઔર જવાહીર નીગાર હવાદાર પર એક આફતાબે મહશરપર સવાર આઝુબાઝુ પરીયોંકી કતાર, લીબાસે શાહાના, પુર તકલ્લુફ, હાથમે ઉસકે યેક નીમચા સુલેમાની, બાત બાતમેં શીકાર કરનેકી ઘાતમે બંદુકે ચકમાકી, તાયરે ખયાલ ગીરાનેવાલી, બરાબર રખે શીકાર ખેલતી, સએર કરતી ચલી આતી હે––હુસ્નમેં બે મીસાલ, કાહીશે બદર ગઅેરતે હિલાલ.

મીર હસન.

બરસ પંધરા યા કે સોલાંકા સિન,
જવાનીકી રાતે મુરાદોંકે દીન.

તાલએ બેદાર, યાવરે ઈકબાલ, અંદાઝો અદા, આફતે જાન આશક, સર માયએ નાઝ—જાને આલમને બઆવાઝે બુલંદ કુહા—

મીર તકી.

કયા તને નાઝુક હે જાંકોભી હસદ જીસ તનપે હે,
કયા બદનકા રંગ હે તહે જીસકે પઓરાહનપે હે.

યેહ સદા જો એહતીમામ સવારી આગે આગે કરતીથી ઉનકે કાનમેં પડી, ઔર નીગાહ જમાલે જાનેઆલમસે લડી, સબકી સબ સકતેકે આલમમેં આઈ—કોઈ કહે ઊન દરખ્તોંસે ચાંદને ખેત કીયા હે-કોઈ બોલી નહીંરી સુરજ છુપતા હે—કીસીને કહા ગઓરસે દેખમાહ હે-એકને ગમઝેસે કહી ચાંદ નહીંતો તારા હે—દુસરીને કહા તેરી જાનકી કસમ પરસ્તાનકા પરીઝાદ હે—કીસીને કહા દીવાનીયો ચુપ રહો, ખુદા જાને કયા ઈસરાર હે. ગરઝ કીસીને કુછ કીસીને કુછ સમજાહા—સવારી રૂકી તો માંકાને પુછે કે ખએર તો હે? સબને દસ્તબસ્તા અરઝ કી કે કુરબાન જાએં, જાનકી અમાંપાએં, તો ઝબાનપર લાએં—હમેશાં સવારી હુઝુરકી ઈસ રાહમે જાતી હે મગર આજ ખીલાફે મામુલ ઊન દરખ્તોંમેંસે એક શકલ દીલચસ્પ અએસી નઝર આતી હે કે:—

ફેરદ.

સુના મુસ્હફકો હસીનોંને જાંકોભી દેખા,
અયેસા કેસીરલ તરેહદાર ન દેખા ન સુના.

મલેકા મુતઅજ્જુબ હોકે પુછને લગી કે કહાં હે વોહ? એકને અરઝ કી વોહ હુઝુર કે સામને, જુંહીંસે મલેકાકી નીગાહ ચેહેરએ બેનઝીર સુરતે દીલપઝીર જાનેઆલમપર પડી.

મીર તકી.

થી નઝર યા કે જીકી આફતથી, વોહ નઝરહી વીદાએ તાકતથી.
હોશ જાતા રહા નીગાહકે સાથ. સબર રૂખસત હુવા એક આહકે સાથ.
દીલપે કરને લગા તપીદન નાઝ, રંગ ચેહેરસે કરગયા પરવાઝ.

મલેકા થરથરાકર બેહોશ હોગઈ, ખવાસોંને જલદી જલદી ગુલાબ ઔર કેવડા છીડકા; કોઈ "નાદેઅલી" પડને લગી. કોઈ સુરએ સુસુફ દમ કરનેકો આગે બઢી, કીસીને બાઝુપર રૂમાલ ખીંચકર બાંધા, કોઈ મીઢીપર ઇતર છીડકકર સુંઘાને લગી, કોઈ હાથ મુંહ કેવડેસે ધોતીથી, કોઈ સદકે હો રોતીથી, કોઈ બોલી બેશક આસેબ હે, કીસીને કહા અજબ માહેપારા હે. જીસકે દેખનેસે દીલ નાશકીબ હે, કોઈ સમજહી યેહ શખ્સ હમ જીન્સ નહીં કીસમે જીનસે હે. ગરઝ કે બહોત દેરકે બાદ મલેકાકો, ફરહત હુઈ, મગર દીલ હએરાનો પરેશાં ઉસી તરફ ખીંચતાથા, મશવીરા હુવા કે સવારી ઉધ-

રસે ફેરો, મલેકાકો બીચમેં ઘેરો, લેકીન મલેકાકો તાબે તહુમ્મુલ યારીએ
સબર બીલકુલ ન થાં; •ફરમાયા દીવાનીયાં હો, યેહ કોઈ મુસાફીર•બેચારા
ખાનું માં આવારા, ગુરબતકા મારા થકકર બયેઠ રહા હે, ઈસસે ડરના કયા
હે? ચલો નઝદીક ઉસકે જાકર દેખે, નાચાર વોહ સબ ફરમાબરદાર ચલી,
મગર યેક દુસરેકો તકતી; જું જું સવારી કરીબ જાતીથી, મલેકાકી છાતી
ધડકતીથી, દીલમેં તડપ ઝીયાદા પાતીથી; અગરચે જમાલે મલેકા મેહેરની-
ગારભી સહુરે સામરીકા નમુના, મહો મેહરસે દુના થા. જાનેઆલમભી દેખ-
કર બેચએન હુવા. મગર દામને ઝબ્ત હાથસે ન છોડા, જીસ તરેહ બયેઠા-
થા જુંબીશ નકી. એક ખ્વાસે ખાસ બઈશારએ મલેકા આગે બઢી, તો પુછી
કયુંજી મીયાં મુસાફેર તુમ્હારા કીધરસે આના હુવા. ઔર કયા મુસીબત પ-
ડી હે જો અકેલે સીવાએ અલ્લાકી ઝાતકે હયેયાત કોઇ સંગ ન સાથ, ઈસ
જંગલમેં વારીદહો. શાહાઝાદેને મુસકુરાકે કહા મુશીબત તુજહપર પડી હો-
ગી માલુમ હુવા, યહાં આફ્ત ઝદે આતે હેં, કહો તો તુમ સબકી કયા ક-
મબખ્તી, આઇયામોંકી ગરદશ નસીબોંકી સખ્તી હે, જો ચુડેલોંકી તરેહ ના-
કામસરે શામ ફીરતીહો. મલેકા યેહ કલામ સુનકે ફડક ગઇ, ખુબ ફરમા-
નેલગી કે વાહ વાહ સાહીબ તુમ બહોત ગરમા ગરમ તુંદ મીઝાજ હાઝીર
જવાબ હો, હાલ પુછનેસે ઈતના બરહમ હુએ, જાનેઆલમને કહા અપના
દસ્તુર નહી કે હર કસો નાકસસે હમકલામહોં. દુસરી મુરદારસે બાત હરામ
હે, મગર ખએર ધોકેએં જએસા ઉસને સવાલ કીયા, વએસા હમને જવા-
બ દીયા. મલેકાને હંસકર કહા ખુબ એક ન હુવા દો હુએ, સાહીબ સોંચ
સંભાલો, અએસા કલમાં ઝબાનસેં ન નીકાલો, ભલા વોહ તો કહો કે સુન
ચુકી મએં આપસે પુછતીહું કે હુઝુર કીસ તરફસે રવનકઅફરોઝ હુએ, દ-
વલતસરા છોડનેકો કીતને રોઝ હુએ, ઔર આપકે કુદુમ મએમનત લઝુમ-
સે ઇસ દશ્તે પુર ખારકો કયું રશ્કે લાલાઝાર કીયા? જાને આલમને કહા
કયા ખુબ આપ દરે પરદા બનાતે હેં, બીગડકર યેહ સુનાતે હેં, તુમ હુઝુ-
ર કાહેકો મઝકુર હે, તુમ જો જીતેજી ચારકે કંધેપર ચડે ખડોહો, તુમ
અલબતા હુઝુરહો, જો જો જલીસેંથીં બોલી મલેકા અલમ આપ કીસસે ગુ-
ફતગુ દુબદુ કરતે હેં? યેહ મર્દતો સખ્ત મુંહકા ફટ હે. મલેકા બોલી ચુ-
પ રહો, ઈન બાતોંમે દખલ નદો, અએસા નહો કે યેહ બદમઝા હોજાએ,
તો સલવાતેં સુનાલે વોહ સબ હટીં. આપસમેં કહા ખુદા ખએર કરે, આ-
જ જંગલમેં ગુલ પુલા આહતા હે, યેહ પરદેસી પંછી મુસાફીર રાહ ભુલા
ચાહતા હે. ફેર મલેકાને કહા અએ સાહેબ, કુછ મુંહસે બોલો, સરસે ખે-
લો, નઝરે ભેટ જો ચાહો લેલો. જાનેઆલમને કહા અમરાઈયતકા કામ ન-
ફરમાવ, નીચે આવ, માલુમ હુવા તુમ બડે આદમીહો, સવારી માંગેકી નહી,
ખ્વાસેંભી તુમ્હારી હે ખાક નસીનોંકી હમબીસ્તરી કરો, તકલ્લુફ તહે કર
રખો, તબીઅત હાઝીર હોગી તો તુમ્હારે બએઠનેસે કુછ કહેઉઠેંગે, તુમ હ-

વાદાર કયા હુવા કે ઘોડેપર સવાર, હુમ ફકીર બીસ્તરે ખાક સાયાવાર હેં. મલેકા બોલી કે હમારી સારી ઉમરમેં તુમ્હારે જએસા જુરીદા દહન દરીદા મુસાફીર બંખુદા નહી દેખા.

ઉસતાદ.

અબાં સંભાલો યેહ મુંહઝોરીયાં ગરીબોંપર,
ખુદાકી સંવ કોઈ તુમસાભી બદલગામ નહીં.

તુમ બડે મુંહઝોરહો યકો તનહા, ટહુ ન ઘોડા, ઘડી ન ખુકચા, નંગા-લુચ્ચા વોહી મસલ હે, "રહે જહોપડેમેં", ખ્વાબ દેખે મહેલોંકા" હક બાતમેં થંડી ગરમીયાં કરતેહો ? જો યેહી ખુશી હે તો લો, યેહ કહેકે હવાદારસે ઉતર શાહઝાદેકે બરાબર બએઠગઈ--લઓંડીયોંને બહોત ભયાનક હોકે કહા. લો બીબી યેહ મુવા કયા સહરે બયાન, જાદુકા ઈનસાન હે; મલેકાસી પરીકો ગાલીયાં દેદેકે કએસા શીશેમેં ઉતારલીયા, બએઠે બીઠાએ મએદાન મારલીયા. એક બોલી તુજહે અપને દીદોંકી કસમ હે સચ બોલીયો, અએસા જવાન રંગીલા, સજદાર નકીલા; ઠઠોલ તરરાર આફતકા પર કાલા, દુનયાસે નીરાલા તુને, યાકભી તેરી મલેકાને દેખા ભાલાથા ? અરી દીવાની નાદાન ખુબસુરતી અજબ ચીજ હે, ઊસકા દોસ્ત તાલીબે દુશમનકા મતલુબ હે, હુસ્ને ખુબ સબકો મરગુબ હે, જહાંનકો અઝીઝ હે. ગરઝ કે જબ મલેકા બએઠી, તો જાને આલમ દમે સર્દ ભરકે બોલા:--

મુઅલ્લીફ.

સરાસર દીલ દુખાતા હે કોઈ ઝીકર ઔરહી છેડો,
પતા ખાના બદોશોંસે ન પુછો આશયાનેકા.

ગીરફતારે રંજે આલમ, ખુશીસે દુર મુબતીલાએ ગમ બેચારો મદદગાર દોસ્ત ન ગમખ્વાર આફતકા મારા, ઘરબારસે આ વારા તોશએ રાહ બજુઝ ગમે જાંકાહ નહીં ઔર રહબર સીવાએ દીલે મુઝતર હમરાહ નહીં ગો પાંવમે તાકાત ચલનેકી નહીં. લેકીન એડીયાં રગડનાભી ઇસ રાહમેં નંગો આર નહીં યેહ હાલ હે વોહ સબ નામ હે, કોહો દશ્ત અપને મકામ હેં ઔર યેહ ચંદ શએર મીરસોઝ સાહેબકે મુતાબીકે હાલ હેં--

મીર સોઝ.

ઝાહીરમેં ગરચે બએઠા લોગોંકે દરમીયાંહુ,
પર યેહ ખબર નહીં હે મએં કઓનહું કહાંહુ.
અએ સાકીનાંને દુનયા આરામ દોગે એક શબ,
બીછડાહુ દોસ્તોંસે ગુમ કરદા કારવાં હુ.
હાં અહેલે બઝમ આઊં મએંભી પર એક સુનલો,
તનહા નહીં હું ભાઈ બા નાલા વ ફુગાંહુ.
સુરાખે ચાક લાખોં દાગોંકી કઓન ગીનતી,
ગુલશન દીલો જીગર હે ગો સુરતે ખીઝાંહુ.

નામો નશાંને ચારબ ફસવા કીયા હે મુઝકો,
જી ચાહતા હે હકહો બે નામો બે નશાહું.
કાતીલ પુકારતા હે હાં કઓન કુશ્તની હે,
કયું "સોઝ" ચુપ હે બએઠા કુછ બોલ ઉઠ ન હાં હું.

યેહ પડકે ચુપ હો રહા. મલેકા સમજહી યેહ મુકરર શાહઝાદએ આલી તબાર હે, મગર કીસીકા આશકે ઝાર હે—બાતમેં યેહ તાસીર હે કે હર કલેમાના પક્કા તીર હે હાલ મેં આયા કે કીસ તરેહ ઘર લેચલીયે ? ફેર હાલ મુફસ્સીલ માલુમ હોજાએગા, કહાંતક છુપાએગા, બ મીન્નતો સમાજત—કહા અએ અઝીઝ, યેહ સરઝમીન હમારે ઈલાકેમેં હે, તુમ યહાં મુસાફીરાના ઈત્તેફાકાતે ઝમાનેસે વારીદ હો, મેહમાની હમપર વાજીબ હે, થોડી દુર ઓર કદમ રંજા કીજીએ, ગરીબખાના કરીબ હે. આજકી શબ આરામ ફરમાઈએ, નાને ખુશ્ક ખાઈએ, સુબ્હો ઈખ્તીઆર બાકીહે. જાનેઆલમને તબસ્સુમ હોકે કહા ફેર દરપરદા ઇમારતકી લી, યાને હમ તો યહાંકે માલીક હે; આપ ભુખે પ્યાસે સાલીક હે, ચલો યેહ ફીકરા કીસી ફકીરકો સુનાવ, મોહતાજકો કરરો ફર જાહો હશમ દીખાવ, ઝબાનકો થાંબલો, યહાં તબીઅત અપને અપને ઈખ્તીઆરમેં નહીં ઔર રવારવીસે ફુરસત થોડી હે, મકાનપર જાના, દાવત ખાના જબર હે મલેકાને અફસુરદા ખાતીરીસે કહા દાવતકા રદ કરના મના હે, આઈંદા આપ મુખ્તાર હે, હમ મજબુરો નાચાર હેં, જાનેઆલમને દીલમેં ખીયાલ કીયા કે બરસો કે બાદ હમજીન્સોંકી સોહબત મુયસ્સર આઈ ઔર યેહભી શાહઝાદી હે, ઈસકા આઝુરદા કરના અબસ બેહયાઈ હે, આદમીયતકા લેહાઝ ઇનસાનીયતકા પાસ અપની બેપરવાઈકા હીજાબ કરકે રહા ખાને પીને, સોને બએઠનેકી હવસ દીલસે ઉઠગઇ હે, મગર દીલચકની કીસીકા અપને મઝહબમેં ગુનાહે અઝીમ હે, ખુદા અલીમ હે.

શએર.

એવઝ હે દીલશકનીકા બહોત મહાલ અએ યાર,
જો શીશા ટુટે તો કીજે જવાબ શીશેકા.

લેકીન ઇતની રૂબાઈ, ઔર કજઅદાઈ જો હુઝુરમેં આઇ ઈસ નઝરસેથી.

શએર.

દર મહફીલે ખુબ રાહ મદેહ હમચુ મનીરા,
અફસુરદા દીલ અફસુરદા કુનદ અંજુમનઆરા.

દીલ ફીગારોંકી સોહબતસે મલાલ હુસુલ હોતાહે, ગમગીનકા હમનશીન હમેશા મલુલ હોતાહે.

મીર દરદ.

ન કહીં અએશ તુમ્હારાભી મુયસ્સર હોવે,
દોસ્તોં દર્દકો મહેફીલમેં ન તુમ યાદ કરો.

ઔર જો મુંહી મુરઝી હે તો બીસમીલ્લાહ યેહ કહેકે ઉઠા સાથ સાથ, હાથમેં હાથ પાપીયાદા બાતે કરતા ચલા; બસકે શાહઝાદા લતીફા ઝરીફ્યા કોઈ ફીકરાં નોક ચોક રમઝે કીનાયાસે ખાલી ઝબાન પર ન લાતાથા. મલેકાકા હરબાતમેં દીલ પીગલા જાતાથા, મગર દીલસે કહેતીથી કે અએ નાકામ વ બખ્તે નાફરજામ અએસા નકરના કે હાથ નંગો નામોસસે ધોના પડે. બએઠે બીઠાએ અલમે મુફારેકતમ રોના જાન ખોના પડે, ઝાહીર હે કે યેહ કીસીકા આશકે ઝાર હે, નશએ સોહબતમેં સરશાર હે દુસરે, ગરીબુલવતન બકઓલે.

મીર હસન.

મુસાફીરસે કરતા હે કોઈબી પીત,
મસલ હે કે જોગી હુએ કીસકે મીત.

મગર તપશે દીલ મુતસીલ તરકકીમેંથી, ખ્વાહીશ જીસકી કાહીશમેં બેકરારીકો ઊસપર કરારથા, ખુદાકે કારખાનેમેં કીસીકો દખલ નહીં હતા, અએ નાદાન જો દમે વસ્લ હે ઉસે ગનીમત જાન, આગાઝે ઈશકમેં અંજામ સોચના ખીલાફ હે, ઈસમેં શરઅકી તકલીફ મુઆફ હે—

મુઅલ્લીફ.

ગનીમત જાનલે યેહ સોહબતેં આગમકી અએ નાદાં,
દીગર યું હાલ હોજાતાહે એકદમમેં ઝમાનેકા.

અલકીસ્સા બાગકે દરવાઝેતક પહોંચે, દરવાઝા ખુલા અંદર આએ—જહાંગીરઆએ સહરા વોહથી, વહાંકે બાગકાકયા કહેના, અગર એક તખ્તેકી તારીફ લીખું તો હઝાર તખ્તએ કાગઝપર ન લીખ સકું બહોત આરાસ્તા વ પએરાસ્તા, ગરઝ મુરબ્બએમે ચારોં કોનેપર બંગલે ગીર્દ સબ્ઝએ નવખાસ્તા, દરવાઝએ આલીશાન નફીસ મકાન, કતાર દરકતાર તખ્તેગંદીકી બહાર, મેંહદીકી ટટીયોંમેં રંગત મીનેકી ગુલમેહદી સુર્ખો ઝર્દ પુરઆપશાં, અબ્બાસીકે ફુલોંસે કુદરતે હક નુમાયા નર. ગીસ દીદએ મુંતઝીરકી શકલ દીખાતીથી, ગુલેશબ્બુસે ભીની ભીની બુબાસ આતીથી, કીસમ કીસમકે મેવે, નહેરે બહેરહીથી, હઓઝો નહેરમેં ફવારે જારી, ચમનોંમેં બાદે બહારી, મવસમકી તાકમેં તાકકા મરતોકી તરેહ જહુમના, ગુંચએ સરબસ્તાકા મુંહ તાકતાક કે નસીમકા ચુમના, વહાં હરતરેહકા અએશકા સામાન તઈઆરથા, મલેકાકે મકાનપર ચાંદનીકા સામાનથા, શાહઝાદેકે આનેકા કીસે ગુમાનથા. ગરઝ કે જાનેઆલમકો મલેકાને લેજાકર શામીયાને તલે મસનદે મુગરરીકપર બીઠાયા, શરાબે અરગવાનીકી ગુલાબીયાં કીશતીયોંમેં લેકર વોહ ઝને પરીપએકર ઝેબદહે અંજુમન હુઈ. એક તરફ જામો સુબુ, એક તરફ નગમસિરાયાં ખુબરૂ, ખુશગુલુ સુફીદ સુપીદ સુફયાની પોશાક, સરસે પાંવતક અલમાસકા ઝેવર પહેન સફ બાંધકર ખડી હુઈ ઊનકે બએઠતેહી નાચગાના શુરૂહુવા; સારંગીકે સુરકી ઝું ઢુંકી અવાઝ આસમાનપર ઝોહરાકે કાનતક પહોંચતીથી, તબલેકી થાપ બાએંકી કુમક ખફતગાંને ખાકકા સબરોકરાર

બોલતીથી, હર તાનો પેચ તાન સેનપર તઅંન કરતે બારબદ ઔર નકીસાકે હોશ-પરાનથે, છજ્જુખાં કોગશૂથા, ગુલામરસુલ હૈરાનથે, ઝમઝમે ઔર તહરીર કટ-કરી ઝોરશોરસે હાથ મલતાથા, નાચનેકો અએસે અએસે બર્કવશ આએ, ઔર ઇસ તાલોસુમસે ઘુંગરૂ બજાએ કે લલ્લુજી શરમાએ, ખટક જો બડે ઉસ્તાદ અઠક-થે ઉન્હોને સમ ખાયે, ઠોકર મુરદા દીલોંકી મસીહાઈ કરતીથી, ગતકે હાથપર યેહ ગતથી કે મજલીસ કહૈ'અફસોસ મલતીથી ઔર દમે સર્દ ભરતીથી—જબ હંગામે સોહબત બઈ નવબત પહોંચા કે રાજા ઇંદરકી મહેફીલકા જલસા નઝ-રસે ગીર ગયા, બેહીશ્તકા સામાન પેશે ચશ્મ ફીરગયા, ઉસવકત મલેકા મેહેરની-ગારને ગલાસ શરાબસે ભરકર શાહઝાદેકો દેકર કહા, ઇસ નોશે કર દીજીએ તા રંજે સફર ખાતીરે અનવરસે દુરહો, મુજહે કુછ હાલ પુછના ઝુરૂર હૈ. જાનેઆલ-મ બઅસબાબે ઝાહીર ઇનિકાર કીયા. મેહેરનીગારને કહા આપ દીલશકની રવા ન-હીં રખતે. ઇસ પહેલુથી કરનેમેં મલાલે ખાતીરકે સીવા કયા મુતસવ્વર હૈ. શા-હઝાદેને મુસકુરાકર પીઆલા શરાબકા લીયા, યેહ કહેકર બા તબએ શીગુફતા પીઆ.

ઇનશા.

ગર યાર મએ પીલાવે તો ફેર કયું ન પીજીએ,
ઝાહીદ નહીં મએં શેખ નહીં કુછ વલી નહી.

ફેર જાનેઆલમને જામે શરાબ અપને હાથસે મલેકાકો દીયા, દઓરે જા-મ બેહદદએ નયરંગીએ અય્યામ ચલ નીકલા, દોચાર સાગીરે આબ આત-શરંગ, જવાનીકી તરંગમે પયદ્રમ જો પીએ દોનોંકો ગો ન શુરૂર હુવા. રં-જે સફર ઇધરસે તમીઝો ખયાલ બગોરોશર ઉધરસે હુવા ઉસવકત જાનેઆ-લમને કહા—

•

મીર દરદ.

સાકીયા યાં લગરહા હૈ ચલચલાઓ,
જબતલક બસ ચલસકે સાગીર ચલે.

યેહ સુનકર વોહી ખ્વાસ ગરમાગરમ જીસને શાહઝાદેસે પહેલે ગુફતગુ કીથી મલેકાકી બલોત મુંહ લગીથી યેહ બોલી --

બકા.

લુતફે શબ માહ અએ દીલ ઊસદમ તુજહે હાસીલહો,
એક ચાંદ બગલમેં હો એક ચાંદ મુકાબીલ હો.

મલેકાને બહસરત ફરમાયા કે મુરદાર હમ તેરી છેડછાડ સબ સમજહતે હૈં, મગર કયા કરેં અફસોસકી જા હૈ, હાલ અપના મવાફીક કઓલે સવદા હૈ—

રફીએ સવદા.

જો તબીબ અપનાથા દીલ ઉસકા કીસીપર ઝાર હૈ,
મુઝદાબાદ અએ મર્ગે ઇસા આપહી બીમાર હૈ.

જાનેઆલમને યેહ સુનકર ઉસ લઓંડીકો યેહ શએર સુનાયા.—

ઉસ્તાદ.

મએં મુસાફીર હું મુજહસે દીલ ન લગા,
કયા ભરોસા મેરા રહા ન રહા.

મલેકા ટાલકે હાલ પુછને લગી કે તુમ્હેં બખુદાએ ઈંઝઝોજલ સચ કહો કે તુમ કઓનહો, કહાંસે આએહો, કીસકી તલાશમેં ખુદરફ્તા ઘબરાએહો, ઉસવકત જાનેઆલમકો બજુઝ રાસ્તી નઝર ન આંયા, કહા મલેકા મએં શાહ ફીરોઝબખ્તકા બેટાહું, જાનેઆલમ મેરા નામ હે, સરઝમીને ખુતન મેરા વતન હૈ, ફુસહતઆબાદ સલતનતકા મકાન હૈ--મએંને એક તોતા મોલ લીઆથા, બહોત તરરાર સહરગુફ્તાર ઉસકી ઝબાંસે શોહરએ હુસ્ને અંજુમનઆરા સુનકે નાદીદા દીવાન વ બેકરાર બીયાબાને મર્ગ આવારએ વતન ગીરફ્તારે રંજો મહન હુવાહું, ફેર તોતેકા રાહમેં ઉડજાના, વઝીરઝા, દેકા પતા બતાના, ગીરફતાર હોના તીલસ્સુમમેં, ઔર અપની ખ્વારજાદુગરનીકા નકશે સુલેમાની દેના, ઔર અપના રસ્તા લેના--યેહી તમામ બયાન કરકે કહા બે મુલ્કે ઝરનીગાર પહોંચે ન જાનકો ચએન ન દીલકો કરાર હે, જીના બેકાર હે. ઔર યેહ ગજલ પઢી.--

મુઅલ્લીફ.

બસોઝે શમઅરૂયાં ઈસતરેહકા સીના સોઝાંહું,
કે રફ્તા રફ્તા આખીર જલવએ સર્વે ચીરાગાંહું,
નસીમેં સબ્હહું યા બુએ ગુલ યા શમએ સોઝાંહું,
મએંહું જીસ રંગમેં પ્યારે ગરઝ દમભરકા મેહમાંહું.
ન ફલ પાયા લગાનેકા બજુઝ અફસોસો હસરતકે,
મએં નખ્લે બેસમર કીસ મરતબે મરહુદ દહેકાંહું.
અબસ તરબીર હુએ ગોરો કફનકી ઉસકે કુચેમેં.
મએં નંગ દોજહાં નંગેહી રખદેનેકા શાયાંહું.
ન મરતે મરતે મુંહ ફેરા મુહબ્બતસે કભી મએંને.
જફાંએ કીસકદર જહેલેં વફાપર અપની નાઝાંહું.
તની રહેતી હે એકસર ચાદરે માહતાબ તુરબતપર.
કે તા માલુમ હો સબકો કતીલે માહેજબીનાહું
સુરૂરે ગમરસીદાહું મુજહે તુફાને મહશરમેં,
તીરાના તુહીં ખાવીંદા ગરીકે બહરે ઇસયાંહું.

મલેકાને જબ સુના કે યેહ ફરેફતએ જમાલે અંજુમનઆરા હે આહે દીલદોઝ નઅરએ જાંસોઝ ખીંચકર રોનેલગી, ઉમ્મીદ બર નઆઈ. જાનેઆલમને બેકરાર હોકે કહા અએ મલેકા મેહેરનીગાર ખએર હુવા ? મલેકાને ઉસી હાલમેં કહા.-

ઉસ્તાદ.

માઈલ ઉસ ફીતનએ આલમપે કીયા જો મુજહકો.

સુએ બેદાદ મગર મરજીએ દવરાં આઈ,
ચાક દીલતક તો કુછ અએ દસ્તે જુનું પરદાથા.
ચેહ ખુલા અબતો કે નવબત બગરેબાં આઈ.

અએ શાહઝાદએ વાલીતબાર, ગારતગરે કીશવર દીલે આશકે ઝાર મેરા હાલે સુન—બાપ મેરા શાહીનશાહથા, બહોતસે તાજદાર ખીરાજ ગુઝારથે મગર ઇબતીદાએ તબીઅંત મુતવજએ ફકરથી, ઔર ઈબાદતકી આદતથી, આખીરકાર કારખાનાએ દુનીયાએ દું નાચીઝ જાનકે, ઔર હુકુમતકા બખેડા છોડ મઆમીલાએ સલતનત બેકાર. જાન દુનયાસે હાથ ઉઠાયા, પાદશાહતકો મીટા, આબાદીસે મુંહ મોડ ઈસ સહરાએ પુરખારમેં મકાન બનાકે બએઠરહા. હરચંદ મુજકો શાદીકો ઇરશાદ કીયા ? મએંને બસબબે મુફારેકત ઈનકાર કીયા અબ યકાયક આફતે આસમાની, વ બલાએ નાગહાની મુજહપર ટુટપડી કે યકબયક. નાગાહ આશક કીયા, દીવાને હોગએ, હોશ વ હવાસસે બેગાની હુઈ.

મીર.

રૂસવા હુવા ખરાબ હુવા મુબતીલા હુવા.
કયા જાનીએ કે દેખતેહી મુજહકો કયા હુવા.

ઔર તુ ઉસકા તલબગાર આશકે ઝાર હૈ, જીસકા નઝીર ઇસ ઝમાનેમેં હાથ આના સખ્ત દુશવાર હૈ. અબ બજુઝ મર્ગ કયા ચારા મએં નંગે ખાનુમાં, ઝીલ્લતદહ ખરાબ કુનીંદએ ખાનદાં ફકત ખ્વારી માંબાપકી ઔર ગીરયાં હોઝારી અપની ચાહતીથી, સુબ્હોતું કહાં, મએં કહાં ચેહ સોહબત શબ ખ્વાબ હોજાએગી, નમુદે સુબહો મુફારેકત શામ ગુરબતકા રંગ દીખાએગી, દામને સહરકી તરેહ ગરેબાને સબર ચાક હોગા, હમારે સરપર આફતો ખરાબી આએગી ઈનસાફ કીજીએ, કીસસે કહુંગી બેકરારી સતાતી હૈ જાનેઆલમકી જુદાઇસે રૂહ બદનસે જુદા હોતી હૈ, જાન જાતી હૈ, હમસોબતે તએને દેંગી અનીસેં છેડ છેડકર જાન લેંગી જબ લઓંડીઓંપર ખફા હુંગી, બડબડાએંગી ઝબાનપર ચેહ બાતલાયેંગી મલેકા આશકીકા જો મલાલ યું દર પરદા ટાલતી હએં શાહઝાદા ચલાગયા ન રૂકસકા ઇસસે તો બસ ન ચલા, ગુસ્સેકી જહાંજહ હમપર નીકાલતી હૈં, બાપપર હાલ ખુલા તો ખીજાલત હોગી. માંને ગર સુના તો નદામતસે કયા હાલત હોગી. રૂસવાઈ કે ખઓફસે દીલ ખોલકર ન રોસકુંગી, બદનામીકે ડરસેજી ન ખોસકુંગી, જબ દીલેબેતાબ હીજરસે ઘબરાએગા ફરમાઇએ કઓન સલ્લી દેગા, કયા કહેકે સમજહાએગા આપ ઉધર તશરીફ લેજાએંગે, હમ ઈધર ગમે પુરકતસે ઘટઘટકર મરજાએંગે, હમારી કીસમતમેં રોના રવા , માજરા હમારા ઇબરતો હએરત ફીઝા હૈ, હરચંદ ઝીલ્લે સુબહાની શામીલે બે બદલ સાહીરે બે મીસલ હૈં, ઉલુમ સબ કુછ પઢા લીખા હમારે પેશા-

ની ઓર વોહ જબીકી તહરીર નહીંભી કે ક્યા પેશ આની હૈ, ઓર અતે શિકસ્તાસે અચેસે નસ્તાલીકને ક્યા ખુશ લીખા હૈ, અફસોસ સદ અફસોસ.

મુઅલ્લીફ.

વોહભી હોગા કોઈ ઉમ્મીદ બર આઈ જીસકી,
અપની મતલબ તો ન ઇસ ચર્ખે કોહનસે નીકલી.

યેહ બાતે કર દીલપર હાથ ધર રોનેલગી, દામનો ગરેબાં આંસુ આસે ભીગોનેલગી; શાહઝાદેકો સાબીત કીયા, યકીન હુવા મલેકા બાશીદત ફરેફ્તા. ન શએદાહુએ, બાતસે ગમગીની વ મલાલ પએદા હૈ, દીલ દુખનેકે મઝેસે ઝબાન લઝત પાચુકીથી, જાને હીજરકે સદમે ઉઠાચુકીથી; બેચએન હોકર બોલા, ઝબાનકો તસકીં. નકી બાતોંમે બોલા, કહા આપકા કીધર ખયાલ હૈ, બંદા ફદમાં બરદાર બહેરે હાલ હૈ, જો કહોગે બજાલાઉંગા, બારે ઇતાઅતસે સર નઉઠાઊંગા; મગર બરસો ચંદે સબર કરના જરૂર હૈ, અગર ઉસકી જુસ્તજુમેં ન જાઊંગા તુમ્હે મેરી ક્યા ઉમ્મીદ હોગી, હમચશમાંકો મુંહ ક્યા દીખાઊંગા. સુબહાનલ્લાહ વોહ વકત દેખા ચાહીએ કે માશુકે આશકકી તસકીં કરે, અપની ઇતાઅત ઉસકે ઝેહન નસીન કરે, ખુશકીસમતોંકો એસેભી મીલજાતે હૈં કે આશકકે રંજકા ગમ ખાતે હૈં, દીલદારી કરકે સમજહાતે હૈં, ઉસકા લોગરશ્ક કરતે હૈં આતશે હસદસે જલમરતે હૈં.—મલેકા યેહ સુનકર શાદ ગમસે આબાદ હુઇ યેહ બાત ઇમ્તેહાનકી હૈ, ઉસે જી પીઆર કરતા હૈ, અગર વોહ જહુઠભી બોલે આશકકો સચ ક્યા મમંઝીલે હદીસો આયત હોજાતા હૈ, મગર યેહ કહા.—

મુસહફી.

આશકસેભી હોતા હૈ કહીં સબરો તહમ્મુલ,
વોહ કામ તુ કહેતા હૈ જો આતા નહીં મુજહકો.

લેકીન ખએર હમ તો ઉસેભી જહેલ લે, યેહ ખેલભી ખેલ લે; અગર હમારી યાદ તુમ ન ભુલજાઓ- જાને આલમને કસમેં ખાઈ, ઔર કહા કે ઇસમેં બીલકુલ ફરક નહોગા, ઔર મુઝદએ વસલસે મસરૂર કીયા, ખયાલે જુદાઇકા મલેકાકે દીલસે દુર કીયા કહા અબ હંસી ખુશીકી બાતે કરો, યેહ ગમેજ જાનેદો; જુદાઇ સરપર ખડી હૈ, રાત થોડી કહાની બડી હૈ, વસ્લકી રાત હમેશાસે થોડી હૈ—દોકલેમે હંસનેકે પુરે નહુએથે કે યકાયક ફજર હોગઇ, મલેકા ઘબરાકે બોલી.

મુઅલ્લીફ.

વસ્લકી શબ ચઓંક ઉઠે હમ સુનકે ઝાહીદકી સદા,
યાં હમે તકબીરભી અલ્લાહો અકબર હોગયા.

જાનેઆલમને સુબ્હોકી નમાઝ પઢકે સફરકે વાસતે કમર બાંધી. મલેકા રોકર યેહ શએર પઢનેલગી.

જુરઅત.

ન આયા ઔર કુંછ ઈસ ચર્ખકે આયા તો યેહ આયા,
ઘટાના વસ્લકી શબકા બડાના રોઝે હીજરાંકા.

જબ શાહઝાદેને ચલનેકા ઈરાદા કીયા, મલેકાને કહા કે અગર હુરજન-હો તો મેરે બાપસે મુલાકાત કરલો, યેહ કામ ફાએદેસે ખાલી નહોગા; જાનેઆલમને કહા બેહેતર હે, ફેર વોહી લઔંડી શાહઝાદેકે સાથ હુઇ—જબ વહાં પહોંચા તો કયા દેખતાહે કે એક બોરીયા બીછા હે, મુસલ્લેપર એક આદમી અલ્લાહકે ઝીકરમેં મશગુલ આઝુરદા બએઠા હે. શાહઝાદેને જાતેંહી સલામ કીયા. ઉસને દુઆએ ખએર દેકર હાત ઉઠાયા. છાતીસે શાહઝાદેકો લગાયા ઔર અપને પાસ બીઠાયા, ફેર કહા રાતકા માજરા કમબખ્ત મલેકાકા મુજહે માલુમ હુવા, જો તુમ ઈતની તસલ્લી ન દેતે તો ઉસકા ઝીંદારહેના મુશકીલથા, ખયૈર અગર આપ વાદા વફાકરોગે તો અલ્લાહ ભલા કરેગા. નહી તો યેહ રંજ બુરા હે દેખીયે ઉસકા કયા હાલ કરેગા—શાહઝાદેને સર જહુકા અરઝ કીયા કે આપ કયું છુપાતે હે મંયે નાચારહું ઈસ ઈરાદેમેં ઘર છોડા, એશ ઔર દોસ્તોંકો તરક કીયા શહેરસે મુંહ મોડા, વોહ કહેંગે બડા બેહીમ્મતથા કે રસ્તેમેં આરામ મીલા તો બયેઠ રહા, ડરસે જાનસકા; જહુઠાથા, નાહક ઈશ્કકા દમ ભરા—પીરમરદને ફરમાયા મરહબા, યેહી શર્તે જવાંમરદી ઔર સાબીત કદમી હે હમેભી તુમારે ઈસ ઈરાદેસે ઉમેદ હુઇ કે તુમ વાદા પુરા કરોગે. ફેર યેહ તખતી શાહઝાદેકો ઉસ બુઢેને દી, ઔર કહા કે જબ કોઈ મુશકીલ તુમપર પડે તો ફાલકી તરેહ ઉસ હાલમેં ઈસ તખતીકો દેખના જો નીકલે ઉસપર અમલ કરના અલ્લાહો તઆલા વોહ મુશકીલ એક આનમેં આસાન કરદેગા, ફેર મુબારકબાદ દેકે શાહઝાદેકો ઉસ બુઢેને રૂખસત કીયા. શાહઝાદા ઉસ તખતીકો લેકર મલેકાકે પાસ આયા, ઔર યેહ શએર પઢકર સુનાયા.

મુઅલ્લિફ.

કુચકી અપને અબ તયારી હે,
તેરા હાફીઝ જનાબે બારી હે.

મલેકા યેહ સુનકર બહોત રોઈ ઔર સર ધુનકર યેહ શએર પઢનેલગી.

ઉસ્તાદ.

મયેં મરગઇ સુન ઉસકા સરંજામ સફરકા,
આગાઝહી દેખા ન કુછ અંજામ સફરકા.
કહેતેહેં વોહ જાતાહે કુછ અએસીહી દુઆકર,
મસદુદ હો રસતા હીલે નાકામ સફરકા.
મત જાન નીકમ્મા મુજહે અએજાન લીએ ચલ,
કરતી ચલુંગી સાથ તેરે કામ સફરકા.
ચલનેકી સલાહ ઉસકે ઠએરતી નહીં અબ સાથ,

મવકુફ નવાઝીશ હુવા આરામ સફરકા.

આખીર બડી મુશકીલસે શાહઝાદેકો રૂખસત કીયા, ઔર કહા ખુદા તુમારા હાફીઝ, ઈમામે ઝમીનકો તુમે સોંપા.

મીસરા.

તેરા મુસી રઝા ઝામીન, તેરા અલ્લાહ વાલી હૈ.

જીસતરેહ પીઠ દીખાતેહો ઉસીતરેહ અલ્લાહ મુંહ દીખાએ, ગમો અલમ હમારા દુર હો જાએ.

જાનેઆલમ યેહ સુનકર રવાના હુવા. યહાં મલેકા માનીંદ મછીકે તડપને લગી, લઔંડીયોંને કહા મલેકા કયું જી ખોતીહો, જો ઇસ તરેહ રોતીહો? મુસાફીરકે પીછે રોના બહોત બુરા હૈ, વોહભી દીન અલ્લાહ દીખાએગા; જો વોહ મુસાફર સહી સલામત ફીરઆએગા. તબ ઉનકો વોહ ગમકી મારી મલેકા યેહ શએર પઢકર સુનાતી.

સોઝ.

ચશ્મકા કામ અશકબારી હૈ.
ચશ્મએ ફયેઝ હૈ કે જારી હૈ.

મુઅલ્લિફ.

બેદર્દ કોઈ ઈતના સમજહતા નહીં હે હૈ,
દીલ દુખે તો કીસતરેહસે ફરયાદ ન હોવે.
મુજકો રોનેકો ન તુમ મના કરો હમનફસો,
ગમે દીલ કરતીહું મએં દીદએ તરસે ખાલી.

મુઅલ્લિફ.

મદદ અએ સોઝે જીગર તાકે નહોવે મુદામ,
નોકે મીઝગાં હુઇ ફેર લખતે જીગરસે ખાલી.
ફેર ન મુંહ ઉસને કીયા મેરી તરફ હૈ ઝાલીમ,
સખ્ત તુમભી મેરે નાલો હો અસરસે ખાલી.
ન લગા ઉસકો મેરી બાતકો તુ માન સુરૂર,
દીલકા લગના નહીં અએ યાર ઝરરસે ખાલી.

ગરઝ જું જું શાહાઝાદેકી જુદાઈ બડતીથી, મલેકા રોઝબરોઝ ઘટતીથી ચાંદસા ચહેરા ઝર્દ હોગયા, તપે જુદાઇસે અજબ હાલ હુવા હરેક આદમી દેખકર હએરાનો પરેશાન હોતા. લઔંડીયાં મલેકાકો કહેતી આપભી રોતી હૈ, ઔર હમેંભી મુફત રૂલાતી હૈં, તબ મલેકા કહેતી ઉસ સમજહાનેવાલેકો કહાંસે લાઊં જીસે દીલકા હાલ સુનાઊં. બેહતર યેહી હૈ કે મરજાઊં, અબ કઔન આંસુ પુંછ રોનેકો મના કરેગા. અરે લોગો યેહ કયા આઝાર હૈ? સબસે આંખ ચુરાતીહું, હમસોહબતોંસે શરમાતીહું, અબ સદમે ઉઠાનેકી તાકત નહીં; બેમઔત ઈસ બખેડેસે છુટકારા નહીં અજીબ હાલ હૈ, અકસર યેહ ખયાલ હૈ.

મુઅલ્લિફ.

અફસોસ યેહ હાલ એક આલમ દેખે,
એસા ન હુવા કે જાનેઆલમ દેખે.

ઈસીકા અગર ઈશ્ક ઔર આશકી નામ હૈ તો મયેં દર ગુઝરી, મેરી સલામ હૈ જો લોગ ઇશ્ક કરતેથે, કયુંકર જીતેથે, બતાવ તો કહાં ખાતેથે કયાં પીતેથે ? દો દીનસે કુછ નહીં ખાયા, મગર પેટ ભરાહૈ, ખડીહું જી બએઠજાતાહૈ, પહેલે મુજહે મના નકીયા, હૈ હૈ મેરી જાનકે દુશમનો કયા કીયા? અલ્લાહકી મરઝી કીસીકા કયા બીગડા, મેરી કીસમતકા લીખા જો કીયા વોહ અછા કીયા--યેહ કહેકર એક આહ ખીંચી, ઔર દીલકા હાલ સુનાનેલગી.

મુઅલ્લિફ.

હાલત હૈ ઉસકી પારેકી બરકો શરારકી,
કયા કયા તડપ સુનાઉં દીલે બેકરારકી.

ફુટે તપશસે દીલકે યેહ સબ આબલે મેરે,
મીન્નતકશી નકરની પડી નોકે ખારકી.

દીલ અપના કબરમેંભી ચલેગા ઈઝીતરેહ,
હાજત રહેગી હમકો ન શમએ મઝારકી.
વાદેકી શબકો દીદએ અખતર જહૂપક ગએ,
દેતે મીસલ હૈં લોગ મેરે ઇંતીઝારકી.

લેજાઈઓ ઊધરસે જનાઝા મેરા સુરૂર,
હસરત ભરી હૈ દીલમેં મેરે કુએ યારકી.

રૂખસત હોના જાનેઆલમકા મલેકએ મેહેરનીગારસે, ઔર પહોંચના મુલ્કે ઝરનીગારમેં. મુલાકાત ખ્વાજાસરાકી; દરશાકૃત હોના હાલે પુરમલાલ જાદુગરકા, ફેર ઉસકો કતલ કરકે લાના ઉસ માહ પએકરકા.

બએત.

યહાંકા તો કીસા યેહ છોડા યહાં,
સુનો ફેર ઉસી ગમઝદેકા બયાં.

કહેતે હૈં કે મલેકા મેહેરનીગારકે બાગસે ચાલીસ રોઝકા રસ્તા મુલ્કે ઝરનીગારથા--શાહઝાદા તનહા, સફરકા મુબતીલા, પાંવોંમેં છાલે ગીરતા પડતા બાદ કઇ મહીનેકે ઉસ મુલ્કકી સરહદમેં પહોંચા, ઔર જો જો પતે તોતેને બતાએથે વોહ સબ વહાં પાએ, ગરઝ વોહ શહેર નેહાયત આબાદ ઔર સબઝા ઝારથા. જાનેઆલમ મારે ખુશીકે જલદી ચલાજાતાથા--એકદીન દોચાર ઘડી દીન રહે કયા દેખતાહૈ કે એક ચીઝ માનીંદ આફતાબકે શુમાલકી તરફ દીખાઇ દેતીહૈ કે ઉસપર નીગાહ નહીં ઠએરતી, અકલ હએરાન હૈ, દીલસે કહા આ સારે કયામત નમુદ હુએ; યેહ કયા કયામત હૈ ? હમ જમાલે જાનાંકે દેખનેસે મહેરૂમ રહે; મશરકકો છોડ શુમાલકી તરફ સુરજ નીકલા, અફસોસ હૈ કે અબતક દીલકી મુરાદ ન બરઆઈ જબ નઝદીકે પ-

હોંચા એક બડા દરવાઝા આલીશાન સર આસમાનસે લગા નઝર પડા ઔર લાલો યાકુત ઈસને જડે હેં કે ઉસકા કુછ હીસાબ નહીં, યકીન હુવા કે અબ બરસેરે મતલબ પહોંચા. યેહ વોહી ઉમ્મીદકા દરવાઝા હે જીસકા ઝીકર ઉસ તોતોને કીયાથા. સીજદએ શુકર બજાલાયા, ઔર ખુશ હોકર ઉસ દરવાઝેકી તરફ દવડા, શએર પનાહકે દરવાઝે પર આયા, દરવાઝા ઉસકા જવાહીરની ગારથા; વહાં કે દરબાનોંકો જાનેઆલમને જાકે પુછા કે ઇસ શહેરકા ક્યા નામ હે, ઔર હાકીમ ઈસ શહેરકા કઓન હે ? ઉન્હોંને દેખા કે એક જવાન ખુબસુરત માહેતીલઅત, દબદબએ શાનો શવકત, ચેહરએ અનવરસે આયાં હે; વોહ ખુદ કહેને લગે કે આપ કહાંસે તશરીફ લાતે હે ? શાહઝાદેને કહા ભાઈ સવાલ દુસરા, જવાબ દુસરા---આખીર એક શખસને કહા, કીબલા ઇસ મુલકકો ઝરનીગાર કહેતેહેં. સુનતેહી ચેહેરા મારે ખુશીકે કુંદનકી તરેહ દમકને લગા---દીલસે કહા યેહ ખ્વાબ હે યા બેદારી; ફેર કુછ ન પુછા, યેહ કહેતા ચલા---

મુઅલ્લિફ.

લીલ્લાહીલહમ્દ હીકાનેલગી મેહેનત મેરી,
તમે હુઇ આજકી મંઝીલમેં મસાફત મેરી.

દરવાઝેસે આગે બઢકર શહેર દેખા કે મકાનાત, ઔર દુકાને ઉસ શહેરકી કસેએક બેહતરો બરતર હે, બીચમેં પાનીકી નહેરે. જા બજા ફવારે છુટતે હેં. ગરઝ હરેક કામ વહાં કરીનેસે બનાહુવાથા. જાનેઆલમ કુદરતે હક દેખતા જાતાથા; ઔર દીલમેં કહેતાથા કે ક્યા મુલક, ક્યા સલતનત, ક્યા શહેર, ઔર બેપારી હેં---કએસા કએસા ખરીદાર હે, હરેક આદમીકો રાહતો આરામ હે, ઔર ક્યા બંદોબસ્ત હે. જબ ચઓકમેં આકર પુછા કે ઇસ શહેરકે પાદશાહકા મહેલ કીધર હે ? લોગોંને કહા સીધે હાથકો ચલે જાઇએ. બઝાર તએકર જબ નઝદીક ઈમારાતે પાદશાહીકે આયા, ઉન મકાનોંકો નીશાતીલસુમ પાયા, અકલ કામ ન કરતીથી, લેકીન જો લોગ દરબારી યા મુલાઝીમ સરકારી આતે જાતે દેખે તો સબ સીયાહપોશ ઔર ગમગીનથે. જાનેઆલમકા માથા ઠનકા, પાંવ હરેક ભારી હોગયા; હર આદમીકા મુંહ તકતાથા, કદમ ઉઠ ન સકતાથા---કહેતાથા કે ખુદા ખએર કરે, ચંદ કદમ ઔર આગે બઢા, સતારીકા સામાન સામને આયા. દેખા તો એક ખ્વાજાસરા "મહબુબ અલીખાન" નામ વોહભી ગમગીન ઔર સીયાહપોશ હે. જાનેઆલમ ઉસકે પાસ જાકર સલામ કીયા, વોહ સલામકા જવાબ દેકર શાહઝાદેકો દેખને લગા, હમેરાનો શશદર હોગયા, ઔર સવારી રોકકર કહા સુબહાન અલ્લાહ ક્યા કુદરત હે કે આદમીમેં ભી કીસકીસ તરેહકા પસંપએકર બનાયા હેં; નેહાયત સુતવજ્જા હોકર પુછા કે અએ સાહેબ આપ કહાંસે ઈસ શહેરે નહુસતમેં આએ ? શાહઝાદેને કહા, મીંઆ સાહેબ ખએરતો હે ? હમ ફક્ત ઈશ શહેર, ઔર યહાંકે શહેરયારકો દેખનેકે ઇશ્તીઆકમેં વતન

ઔર ખાનુમાં, દોસ્તો યાર છોડ નેહાયત તકલીફો રંજસે યહાંતક પહોંચે હેં, બરાએ ખુદા યહાંકી નહુસત ઔર અપની સીયાહપોશીકા બાઇસ બયાન કીજીએ. ખ્વાજાસરાને યેહ સુનકર નારા મારા, બેચએન હોકર પુકારા કે અએ જવાન, તુને યેહ કીસ્સા સુના હોગા કે અંજુમનઆરા યહાંકી શાહઝાદીથી, શોહરા ઉસકે જમાલે બેમીસાલકા તમામ દુનયામેંથા, ઔર તમામ જહાન ઉસકે હુસનકા બયાન સુનકર નાદીદાથે, ઔર હરેક આદમી ઉસકે દેખનેકા ઇશ્તીઆક રખતાથા, તમામ દુનયામેં અએસી સુરત ન દેખીથી નાસુનીથી, બહોતસે શાહ ઔર શાહઝાદે ઉસકે ફીરાકમે સર માર મારકર મરગયે, મગર વોહ કીસીકે હાથ ન આઇ, અબ ચાર રોઝ હુએ કે હમારી કમનસીબીને કે સબબ એક જાદુગર મક્કારને જાદુકે ઝોરસે ઉસ શાહઝાદીકો મહેલસે ઉડા લે ગયા. હનોઝ યેહ જુમલ ! તમામ ન હુવાથા કે જાનેઆલમ આહે સર્દ ખીંચકર ઝમીનપર બેહોશ ગીરપડા, ઔર હસરતો યાસસે પુકારા--

શએર.

જીકી જીમેંહી રહી બાત નહોંને પાઇ,
હએફ હએ ઉસમે મુલાકાત નહોંને પાઇ.

અએ ગરદુંને જફાપરદાઝ ઇતની દુર લાકર નાકામ રખા.

મુઅલ્લીફ.

અશરતકદે જહાંમેં હુએ સએકડોં વલે,
એક દીલ હમારાથા કે વોહ માતમસરા રહા.
તાસીરે આહ દેખી ન ગીરનેમેં કુછ અસર,
નાહક મએ ઉસ ઉમીદપે કરતા ભુકા રહા.

શએર.

યેહ કહેકર વોહ ઇસતરેહ ગશ કરગયા,
કહે તુ કે જીતેહી જી મરગયા.

ખ્વાજાસરા સખ્ત ઘબરાયા, સમજ્હા કે યેહ શખ્સભી ઉસીકી મુહબતમેં ગીરફતાર હે મુજહસે બડી ગલતી હુઇ, યકાયક બુરી; ખબર સુનાની નથી, આફત ઇસકી જાનુપર જાનકર પાની ... ગુલાબ કેવડા છીડકા હોશ નઆયા. બઘહવાસ પાદશાહકે હુઝુરમેં હાઝીર હુવા, રોકર અરઝ કીયા, આજ માતીમે અંજુમન આરા તાઝા હુવા. પાદશાહને પુછા કયા માજરા હુએ ? ઉસને અરઝકી કે કીસી મુલકકા શાહઝાદા શાહઝાદી અંજુમનઆરાકી મોહબતમેં સલતનતસે હાથ ઉઠા ફકીરાના લીબાસ પહેનકર યહાંતક આ પહોંચા હે, મુજસે શાહઝાદીકે ખોજાનેકી ખબર સુનકર આહ ખીંચ ઝમીનપર બેહોશ ગીર પડા હે, અબતક હોશ ઉસકો નહીં આયાથા. અજબ સદમા દીલપર ધરગયા હે, ખુદાજાને જીતા હે યા મર ગયા હે. કયા અરઝ કરૂં ગુલામને આજતક ઇસ સજધજકા પરીપએકર આદમીયોંસે નહીં દેખા. દો-

નોકી સુરત આંખોંમે બહુમ નઝર આતી હૈ જો હુઝુર ઉસકો દેખેંગે તો શાહઝાદીકો ભુલ જાએંગે.

બસકે પાદશાહ અંજુમનઆરાકી જુદાઈકે સબબ બેકરારથા અરકાને સલતનતસે કહા જલ્દ જાઓ જીસતરેહ હો ઉસે લાવ. લોગ દવડે મુરદેકી સુરત ઉઠાલેગએ. ઉસ અરસેમેં શામ હુઈ, પાદશાહને હાથ મુંહ ધુલવાયા, ગુલાબ કેવડા છીડકવાયા, જાનેઆલમકો હોશ આયા ઘબરાકર ઉઠબએઠા; દેખાતા કયા હૈ કે એક શખ્સ પાદશાહી તાજ સરપર પહેને; બડે કરોફરસે તખ્તપર બએઠા હૈ ઔર ચાર હઝાર ગુલામ ઉસકે રૂબરૂ દસ્તબસ્તા હથીઆર બાંધે ખડે હૈં, ઔર ચવફેર અમીરો વઝીર સીપાહ સાલાર અપને અપને કરીનેસે ખડે હૈં. જાનેઆલમ ઉઠા ઔર બતઓરે શાહો શહેરયાર રસમે આદાબો સલામ બજા લાયા. પાદશાહને ગલેલગાકર પાસ બીઠાયા; જબસે પાદશાહ જાનેઆલમકો દેખાથા તબસે હએરાનો પરેશાન હુસ્ને જાને આલમપર હોગયાથા. તમામ મજલીસભી દંગથી સબકો સદમએ તાઝા યેહ હુવા કે અએસા વારીસે તાજો તખ્ત હાથ આએ, ઔર મહેરૂમ રહેજાએ ઉસવક્તકા રંજો કલક શાહઝાદીકા ભુલગએ, ઔર નયા રંજ મોલ લીએ.

મીરઝા હુસેન.

હસરતપર ઉસ મુસાફીરે બેકસકે રોઇએ,
જો થકગયાહો બએઠકે મંઝીલકે સામને.

મગર ખામોશ, સીનેમેં ગમકા જોશ—પાદશાહને વતન ઔર નામ બાપ દાદાકા પુછા? જાનેઆલમતો ગમસે જલરહાથા, તોભી હસબો નસબ ઔર મુલ્કકા પતા બતાયા. ફેર સર જાદુકા શાહઝાદીકા હાલ પુછા? પાદશાહને ફરમાયા અએ જવાન, મુદતસે એક જાદુગર ઉસ ફીકરમેં થા, યહાં બડી નીગાહબાનીથી, લેકીન વોહ કાફીર ધોકા દેકર લેગયા, આજતક મહેલમેં નહીં ગયાહું. વો મહેલ જો ખાસ આરામકાથા માતમસરા બનગયા હૈ, હરતરફ શોરો ફુગાં હૈ. ખાના પાની છુટા. જાનેઆલમને કહા કુજ યેહભી માલુમ હુવા કે ઉસ જાદુગરને કીધર લેગયા? પાદશાહને ફરમાયા પાંચ કોસતક પતા મીલતા હૈ; આગે એક કીલ્લા બડા આલીશાન આસમાનસે લગા હૈ, ઔર ઉસ કીલ્લેકે અતરાફ તમામ આગ ભરી હૈ, શોલા ઉસકા આસમાનતક જાતા હૈ. માનીંદ દોઝખકે હૈ; વહાંકા હાલ નહીં ખુલતા, અકલ નહીં ચલતી, મગર કરીનેસે વોહ જાદુકા કારખાના માલુમ હોતા હૈ, શાંહઝાદેને કહા ખએર અગર હયાત બાકી હૈ બમદદે ખુદા વોહ જાદુગર કહાં જાએગા. યેહ કહેકર ઉઠા કે કીબલા ખુદા હાફીઝ. પાદશાહ શાહઝાદેસે લપટગયા, ઔર કહા બાબા ખુદાકે વાસતે ઇસખયાલે મહાલસે દરગુઝર કર, પરીંદોકે છસ ખયાલમેં પર જલતે હૈં, દુસરા મુજહે તેરી જુદાઈ કબ ગવારા હૈ, એકકો તો ધોકેમેં ખોયા તુજહે જાને દેનેકા કહાં યારા હૈ, અએસી આફતસે તુજહસે જવાનકો જાનેદું ઔર બુઢાપેમે બદનામીલું, સલતનત હા-

ઝીર હે બીશમીલ્લાહ હુકમરાનીકર; મએં ઝઇફહું ચોરીપે [illegible] અ-લ્લાહ કરૂં. શાહઝાદેને અરજકી, યેહ પાદશાહાત આપકો મુબારક રહે, બંદા ઘરદાર, ખાનુમાં, ઘરકી હુકુમત છોડકર ખરાબો ખીસ્તા, હમેશાનો પ-રેશાન હો, યહાંતક આ પહોંચાહું, અબ યહાં રહું તો લોગ કહેંગે શાહ-ઝાદીકો તો જાદુગરને લેગયા, યેહ શખ્શ બેઇઝત ઉતારહા. સલતનત કરને લગા જવાં મરદીસે બઇદ હૈ, આશકતો માશુકકી રાહમેં જાન દેતા હૈ. "પગ આગે પતરહે, ઔર પગ પાછે પત જાએ."

જીસ મદદગારને હઝાર બલાસે બચાકે યહાંતક ઝીંદા પહોંચાયા હે વોહી વહાંસેભી ફતાહ કરકે આપસે ફેર મીલાએગા. ફેર શાહઝાદેને તમામ ગુ-ઝરા હુવા ખુદકા હાલ અવલસે આખીરતક પાદશાહકે સામને બયાન કીયા. પાદશાહને બહોત મીન્નતકી, મગર ન માના. આખીર એકરાત રહેનેકે લીએ શાહઝાદેકો રોકા, ખાસા તલબ હુવા. શાહઝાદેને ઇનકાર કીયા. વોહી ન-ળ્વાબ વહાં હાઝીરથા પાંવપર ગીરપડા, ઔર કહા પીરો મુરશદ કઈ દીનસે મહેલમેં ખાના પાની સબકો હરામ હૈ, જો આધ કુછભી ખાએંગે તો યેહ સબ ખાવેંગે નાચારદો ચાર નીવાલે પાનીકી ઘુંટલે હલકમેં ઉતારે, ફેર હાથ મુંહધો નીંદકા બહાનાકર પલંગપર જા લેટા, મગર નીંદ કીસકી ઔર સોના કએસા, અંજુમન આરાકી યાદમેં આહે સર્દ ખીંચકર યેહ પડનેલગા.

અબયાત.

તુજ બીન હે ખરાબ ઝીંદગાની, હે મુજકો અઝાબે ઝીંદગાની;
ઇતના તો ન છુપ કે બેકફનકા, ઘબરાકે નકાબે ઝીંદગાની.

જબ કરવટેં બદલતે બદલતે પસલીયાં દુખ જાતી. ઔર બેકરાર હોતા, તબ દીલે બેતાબકો ઝબ્તકર યેહ કહેતા---

નઝમ.

કમાલે ઝબ્તકો આશક કરે અગર પએદા,
કહાંકી આહ કરે બાતભી અસર પએદા,
હઝાર રંગ ઝમાનેને બદલે પર અફસોસ.
કહીં હુઈ ન શામે હીજરકી સહર પએદા.
કરેગી સમસરી નાલોંકી મેરે તુ બુલબુલ,
શઊર ઇતના તુ કર જાકે જાનવર પએદા.
હમેશા હાથોંસે ઉનકે રહાહું મએં જલતા,
યેહ રોઝ ગર્મ હુએથે દીલોજીગર પએદા.
યેહ દીલમેં ઝઓકે અસીરી હે જો કફસમેં મુદામ,
મએં સોચતાહું જો હોતેહૈં બાલોંપર પએદા.

આખીરશ શાહઝાદા બસદ નાલએ આહ સુબ્હોકી નમાઝ પઢકર મરને-પર કમર બાંધી---રાતકો યેહ ખબર તમામ શહેરમેં મશહુરહુઇથી કે કલ જાદુગરકી લડાઇકો શાહઝાદા જાનેઆલમ રવાના હોગા. પહેર રાત રહેસે

મજમઅે આમ મહેલકે દરવાઝેપર જમાથા પાદશાહ તખ્તપર સવાર શાહ-ઝાદએ જાનેઆલમકે બરાબર ચલા; ફેર હરેક આદમી ખુદાકે નઝદીક શાહ-ઝાદેકી ફતહો ઝફરકે વાસતે દુઆ માંગને લગા, અલકીસ્સા જહાંતક લોગ આતે જાતેથે પાદશાહ સાથ આયા, આખીર જાનેઆલમને કસમેં દેકર રૂખ-સત કીયા—જાનેઆલમ ફેર અકેલા આગે ચ''' ઔ'ર યેહ શઅેર પઢનેલગા—

શઅેર,

અઓ ગમે યાર મઅેં બંદાહું રીફાકતકા તેરી,
ન કીયા તુને ગવારા મેરી તનહાઈકો.

ગરઝ આગકા કીલ્લા સામને નઝર આયા, કે આસમાનસે ઝમીનતક સીવા આગ ઔર અંગારોંકે ઔર કુછ નઝર ન આતાથા; શાહઝાદા ગઅોરસે દેખ-ને લગા કે એક હરન ઉસ આગસે નીકલા. ઔર ઊછલ કુદકર ફેર ઉસી આ-ગમેં ગાયબ હોગયા ! ફેર ઔર ઉસ આગસે આના જાના કીયા. જાનેઆલ-મને વોહ તખતી જો પીરમદને દીથી ઉસમેં દેખા સો માલુમ હુવા કે અ-ગર યેહ ઇસમ પઢકે હરનકો તીર મારા, ઔર ખતા ન કી; તો તીલસ્મ ટુટજાએગા, અગર નશાના ચુકા તો ખુદહી હલાક હોગા. શાહઝાદેને સોચા કે અગર હરન મારા તો લુત્ફે ઝીંદગી હૈ. નહીં તો દીલએ મગ ખુબ હે બે-ચાર જીના અઅેબ હૈ—એહકહેકર તીર ચીલ્લેસે જોડે ઇસમ પઢના શુરૂ કીયા, ઉધર હરન નીકલતેહી જાનેઆલમને તીર ચલાયા, તીર લગતેહી વોહ હરન ઝ-મીનપર ગીરા—ઉસ હરનકે ગીરતેહી ઉસ આગકે કીલ્લેમેં બડા ગુલ મચા. ઘડીભરમેં વોહ અંધેરી દુર હુઇ, આફતાબ નમુદાર હુવા, ન આગ રહી, ન કીલ્લા, બરાબર મઅેદાન હોગયા—ન ઇનસાનથા ન હેવાન, મગર ચબુતરેપ-ર એક લાશ દેખી. યાને વોહ જાદુગર તીરસે છીદકર જહન્નમમેં દાખીલ હુ-વા પડા હૈ. જાનેઆલમને શુકરકા સીજદા બજાલાયા ઔર હીમ્મતસે કદમ આગે બઢાયા—હરકારે પાદશાહકે યેહ માજરા દેખ ફવરન હુઝુરીમે હાઝીર હુએ, ઔર બાદ દુવા વ સનાકે પાદશાહકો તમામ હકીકત સુનાઈ. પાદશાહ યેહ અહેવાલ સુનકે નેહાયત ખુશ હુવા, ફરમાયા કે યકીને કામીલ હે કે જા-નેઆલમ ફતહ કરેગા—ફેર ખબરદારોંકે ખીલઅતો ઇનઆમ દીયા, ઔર ઉન્હે ફેર રવાના કીયા કે જાનેઆલમકી ખબર પહોંચાવેં. ઉસ અરસેમે જાનેઆલ-મસે વોહ મઅેદાને પુર ખતર તઅે કરકે જાદુકે કીલ્લે પાસ પહોંચા, જહાં અંજુમનઆરા કઅેદથી વહાં જાકે કયા દેખતા હે કે વોહ કીલ્લા ઝમીનસે ચારપાંચ ગઝ ઊંચા અધર લટકતાથા કે અકલ કામ નહીં કરતીથી, ઔર વોહ કીલ્લા જવાહીરનીગાર, બા ઝેબોઝીનતબીસયાર, દરવાઝે ઉસ કીલ્લેકે ચાર હૈં. બુરઝ ગીને નહીં જાતે. જહાં જાનેઆલમ ખડાથા વહાં એક બંગ-લા ઝમરૂદકા નઝર આયા, ઉસમેંસે આવાઝ આઇ કે અએ અજલરસીદા કયું મહેકુલ મઅોતકો છેડતા હૈ, ઝીંદગીસે મુંહ ફેરતા હૈ. મુજહે તેરે હુસનો સુ-રતપર રહમ આતા હૈ જલ્દ યહાંસે ચલાજા. શાહઝાદેને હંસકર કહા કે અ-

એ અહમક કયું લાફ્ઝની કરતા હે, ઔર તો કયા કહું તુજહેભી ઉસ જાદુગરકી પાયતની ભેજતાહું. યેહ સુનકર ઉસ જાદુગરને જાદુ જાનેઆલમપર ચલાયા. કે યક યક શાહઝાદેપર છપથ્થર ઔર આગકા મેહ બરસને લગા. યેહભી જાદુકો રદ કરનેકા ઈસમ પડતાહુવા આગે બડતાથા—જબ આગ નઝદીક આતી તો પાની હોકર બુજેજાતી. ઔર પથ્થરભી મટ્ટી હોજાતા. ગરઝ જાદુગરને દુસરા જાદુ ફેર ચલાયા. જાનેઆલમને ઉસ તખ્તીકો દેખ ઉસમે નીકલા કે કીસીતરેહ ઈસ તખ્તીકો કીલ્લેકે દીવારસે લગાદે ફેર કુદરતે ખાલીકકા તમાશા દેખલે. શાહઝાદેને બહીમ્મત વોહ તખતી દીવારસે લગાઈ, ઉસપર આફ્ત આઈ; અવલસે ઝીયાદા ચક્કરમેં આયા. ફીરતેફીરતે એક આવાઝ અએસી હઐબતનાક આઇ કે હઝાર તોપેં એકદમ છુટીં કે ઝમીનકા કલેજા હલગયા, સુરજ બુરજે અસદમેં છુપકર ઢલગયા, વોહ કીલ્લા તુટકર મએદાન હોગયા ! ચાર ઘડીકે બાદ વોહ અંધેરા દુર હુવા. શાહઝાદા ખુશ હુવા—ફેર ન વોહ કીલ્લા નઝર આયા, ન વોહ મકાનાતકા નશાન પાયા, લેકીન અંજુમનઆરા બેહોશ પડી હે, કોઇ આસ ન પાસ, હરતરફ હએરાન હોહોકર દેખ રહીથી. જાનેઆલમને પહેછાના, તાબ નરહી હરચંદ દીલકો થાંબા મગર ન રહેસકા. અંજુમનઆરાને શરમાકર સર જહુકારક કહા સંભાલો સાહેબ કુછ લીહાઝ રખો, યકાયક પાસ ન ચલેઆવ, મગર ઉસ શુક્ફતગીમેં જાનેઆલમ ઓરભી ઘાઈલ હોગયા, બદન થરરાયા, જાનેઆલમને યેહ સુનાયા—

મીર સોઝ.

જીસકો નહો શકેબ ન તાબે ફુગાં રહે,
તેરી ગલીમેં વોહ નરહે તો કહાં રહે.
બંદાનવાઝ હાલપે મેરો કરો નીગાહ,
હે જાએ ગીરયા યેહ કે પસે કારવાં રહે.

યેહ કહેકર ગીરયા, અંજુમનઆરાકો દીલે મુઝતરબને તડપકર સમજાયા, બે કરારીમેં ઉસકો કરાર આયા, કે યેહ મુકરર આશકે સાદીકા હમાશ હે, જો અએસી બલાસે ન ડરા, સરકો હાથમેં લેકર અએસી બલામેં પાંવ ધરા; વરન ઈતને દીન ગુઝરે બેકસીકે સીવા કોઇ હમદમ શરીકે ગમ નથા, દીલ કબઝએ, ઇખતીઆરસે જાતારહા, હરચંદ માને આતારહા, મગર જાનેઆલમકા સર સરકા અપને ઝાનુપર રખા, ચેહેરેકી ધુલ જહાડી, બેહોશી તો કભી આંખસે દેખી નથી, ઘબરાકર રોનેલગી—અબ યહાં જો બુંદ આંસુકી મુંહપર પડી તો દીમાગ જાનેઆલમકા ખુશબોસે મુઅત્તર હોગયા; ગુલાબ કેવડા છીડકનેકી હાજત ન રહી, આંખ ખોલદી. દેખા કે સર અંજુમનઆરાકે ઝાનુપર પડા હે, હોશીયાર હોતેહી અંજુમનઆરાને સરઝાનુસે સરકાયા. જાનેઆલમને શાહઝાદીકા મુંહ દેખા, ઔર કહા કે હમારી બેહોશી હોશયારીસે અછ્છીથી.

મુઆશ્લિફ.

મરે ન ચઓંકા તો વોહભી ચઓંકપડા,
હુઈ ગફલત જો હોશયાર હુઆ.

યેહ કહેકે આંખે બંધ કરલી કે ફેર હમેં ગશ આયા, કહ્યું તુમને જાનુ સરકાયા? ગરઝ જાનેઆલમ ઔર અંજુમનઆરાકી બહોત દેરતક તકરીર હુઈ. યહાંતો નોકચોક છેડછાડ હોરહીથી, વહાં ફતેહ ઝફરકી ખબર પાદશાહકો પહોંચી, તો ઉસીવકત મયે અરકાને સલતનત રવાના હુવા—થોડી દેરમેં વહાં આ પહોંચા. અંજુમનઆરા પાદશાહકો દેખતેહી મુંહ છુપાકર બએઠગઇ. જાનેઆલમ પાસસે સરકા. પાદશાહ તખ્તસે ઉતર કર જાનેઆલમકો ગલે લગાયા ઔર હીમ્મતપર ઉસકી તારીફ કી—ફેર બેટીકો છાતીસે લગાયા. ઔર આપકે સાથ સુખપાલમેં સવાર કીયા. શાહઝાદેકો બરાબર તખ્તપર બીઠાલીયા; તમામ અરકાને દલવત ઔર મુલાઝીમાંને કદીમ નઝદીક આએ, ઔર ઝરો અશરફીયાં તખ્તપર ઔર સુખપાલપર નીસાર કીયા. પાદશાહકી સવારી નવબત, નશાન, ફઓજ સબ સામાન આ પહોંચા. અહેલે શહેર યેહ ખબર સુનકર હઝારેં દવડે, શાદીયાને બજાતે, મુબારક સલામતકા ગુલ મચાતે શહેરમેં દાખીલહુએ. મુલકી રવનક ગઈ હુઇ ફેર આઇ, મહેલમેં અંજુમનઆરા રવનક અફરોઝ હુઇ, સબકો ખુશી હુઈ—મહેલવાલીયોંને ખુશીકી ધુમ મચાઇ. અન્જુમનઆરાકી માં ચવફેર ફીરતીથી, દમબદમ સીજદા કરનેકો ઝમીપર ગીરતીથી, કહેતીથી કે અમારે દીન અલ્લાને ફેરે, મગર બદવલત જાનેઆલમ અંજુમતઆરા જબ યેહ નામ સુનતી મુશકયા ખુલજાતી, ફેર અંજુમનઆરાકી સહેલીયાં વહાં આકર કહેનેલગી હે, હે હમતો તેરી જુદાઇમેં મરતેથે, ઝીંદગીકે દીન ઘડીયાં ગીનગીન ભરતેથે, યેહ સુરત અલ્લાહને દીખાઈ. યા જાનેઆલમકી જુતીયોંકે સદકેસે નઝરઆઇ, જીસ તરેહ હમારે મતલબ બર આએ, ખાલીક ઉસકેભી જીકી મુરાદ દે. અંજુમનઆરા ગુસ્સેકી શીકલ બના તીવરી ભવેં ચડા કહેનેલગી:—તુમ સબોંકી શામત આઇ હે, કયા બેહુદા બક બક મચાઇ હે, અપને ખ્યાલમેં મુજહે દીવાની સમજહી હો? ખુદાજાને યેહ કોન હે, ઔર કહાંસે આયા હે; સબોંને મેરા મગઝ ખાયાહે, ઉસે તો કયા કોસું, વોહ તો મુસાફીર બેચારા હે; જીમેં આતાહે કે ઉસકા મુંહ નોચું, જીસ જીસને યેહ નખરા બધારા હે, ઔર અપની સહેલીયોંસે કહેનેલગી મુજહે છેડોગે તો રોદુંગી, અપના સર પીટલુંગી, યેહ કહેકર મુસકુરાને લગી.

તમામ મુલાઝીમાને પાદશાહ ઔર અમીર ઉમરા નઝરેં લેકર હાઝીર હુયે, શહેરમેં મુનાદી હુઇ કે જીતને અમારે ફકીર હેં ઉન્હોંને અપને કારોબાર બંદ કર નાચ દેખકર ખુશી કરના, ઔર જીસે મકદુર નહો સરકારસે લેવે—તમામ શહેરમેં ઐશો નીશાત રાગરંગકી મજલીસ ખુશીકે સાથ હુઈ, પાદશાહને જીશને જમશીદી કીયા, તમામ શબ બાદએ ગુલગુંકા દઓર રહા;

નાચગાના, સોહબતે બેતકલ્લુફાના યેહ તોર રહા, ફેર સુબ્હો પાદશાહ દીવાને આમમેં રવનક અફ્રુઝા હુવા, ઔર બહોતસા ઝરોજવાહીરસે ફકીર ઔર મોહતાજોં કો સરફરાઝ કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં ખુશી હુઈ, ઔર હરેકને મુબારક બાદી દી.

બયાન જલસા શાદીકા, ઉસ વતનઆવારા કા ઇનકાર કરના, અંજુમનઆરાકો માંકા સમજહાના ઉસકા શરમા કે સર જહુકાના ફેર સામાન બરાતકા, મઝા લુટના પહેલી રાતકા.

કીધર હૈ તુ અએ સાકીએ ગુલ ઉઝાર,
મેરા ગમસે દીલ હો ગયા ખાર ખાર.
પીલાદે કોઈ સાગીરે લાલા રંગ,
જવાનીકી લાએ જો દીલમેં તરંગ.
કહે કીતને સહરા નવરદીકે રંજ,
ભલા કુછતો શાદીકા હું નગમા સંજ.

જબ જલસએ ઐશો તરબસે સબકો ફુરસત હુઇ. એક રોઝ પાદશાહ અપને ખાસ મહેલમેં બએઠાથા, તબ અપની બીબીસે ફરમાયા કે હમારેપર જએસે એહસાન ઔર હક જાનેઆલમકે હૈં, તમામ આલમ જાનતા હૈ, ઔર યેહભી તમામ દુનયામેં મશહુર હૈ કે જાનેઆલમ નાદીદા મુબતીલાહો, સલતનત ખો ઇશ્કે અંજુમનઆરામેં યહાં આયા હૈ, ઔર કીસ મરદાનગીસે ઉસ જાદુગરકો મારા, ઔર ઉસકે ફંદેસે અંજુમનઆરાકો છુડાયા, ઔર ઉસકી હીમ્મત, જુરઅત, મુરવત, યેહ તમામ સીફતેં ખાલીકને અતા કી હૈં; અબ ઝુરૂરત હૈ કે જલ્દ સામાન શાદીકા દુરૂસ્ત કર મુનઅકદ કરો; ખુદા જાને આજ કયા હૈ, કલ કયા હોગા. પાદશાહ બેગમને અરઝકી કે જો આપકી રાઇમેં આયા યેહી મેરા મતલબથા. પાદશાહને ફરમાયા કે આજ યેહ મુકદમા અંજુમનઆરાસે ઝાહીર કરકે જવાબ બરાબર હાસીલ કરલો, કલસે શાદીકા સામાન દુરૂસ્ત હો.

યેહ કહકે પાદશાહ દીવાને આમમેં આયા. અંજુમન આરાકો માને બુલવાયા, ઔર દોચાર મુગલાનીયાં જો કદીમ મહેલકીથીં ઉન્હેંભી તલબ કીયા; શાહઝાદી કી જલીસેંભી યેહ સુનકર બેબુલાએ આઇં ઉસને પહેલે બેટીકો (અંજુમનઆરાકો) ગલેલગાયા, પ્યારકીયા; ફેર કહા પ્યારી, દુનયાકે કારખાનેમેં યેહ રસમ હૈ, કે પાદશાહ કે ઘરસે ફકીરતક બેટી કીસીકી માંબાપ પાસ હમેશાં નહી રહેતી, ઔર ગએરતદારકે ઘરમેં લડકી જવાન હરવકત રંજકા નશાન હૈ, ઔર ખુદા વ રસુલકા હુકમભી યેહી હૈ કે જવાનકો બીઠા ન રખો, શાદી કરદો દુસરા ઇન બાતોંકે સીવા, એક શખસને તુમ્હારે વાસ્તે ઘરબાર છોડા સલતનતસે હાથ ઉઠા કીસી આફતસે મુંહ ન મોડા, જીપર ખેલ ગયા કયા કયા મુસીબતેં ઉઠાઇ, ઐરા વોહ બડા આલી નસબ

હૈ, તમામ આલમ ઉસકે હુસ્નપર ફરેફ્તા હૈ, તુમ જબ ઉસકો દેખોગે તબ માલુમ હોગા. અંજુમનઆરાને યેહ સુનકર સર ઝુકાલીયા, રોને લગી, કહા કે યહાં સુરત શીકલકા મઝકુર કયા જુરૂરથા, યેહ અલ્લાહકી કુદરત હૈ કે કીસીકો બીનાયા, બીગાડા, મગર મેરી કીસમત કમબખ્ત બુરી હૈ કે એક મુસીબતસે છુડા દુસરી આફતમેં ફંસાયા, હરદમકે તાને અપને બેગાનેકે સુનને પડે કે યેહ આયા, મુઝકો કએદસે છુડાયા. ખુદાજાને વોહ કોન હૈ, કહાંસે આયા હૈ, અપને મુંહમે મીયાંમીઠુ શાહઝાદા બનબએઠા હૈ, આપકી લઓંડી હું જો ચાહો સો કરો, મગર જો આપ ઉસકી શીકલપર, ઔર ઉસકી મેહનતે તકલીફપર યેહ મુકદ્દમા કીયા ચાહતી હૈં, તો મેં રાઝી નહીં, અગર મઝદુરીકી ઉજરત, ખીદમતકા ઈનઆમ મંઝુર હૈ, તો રૂપીએ, અશરફી, જાગીર ઉસકો ઈનાયત કરો કે ઉસકા ભલા હો, આપકા નામ હો. યેહ ફીકરા સુનકે વોહ બલાત હંસી, કહા શાબાશ બચી, ઉસકી જાંફીશાનીકી ખુબ કદરદાની કી. વા કઈ વોહ બેચારા તુમારા મુલકકા; યા રૂપીએ પૈસેકા મોહતાજ હૈ? અરી નાદાન, વોહ તો ખુદ સાહેબે તખતો તાજ હૈ, ઈસ બાતપર હમસીનોંને કહે કહે મારા, કહા હુઝુર બસ ઈનકા યેહ શઉર હૈ, ઈનકે નઝદીક વોહ શાહઝાદા નહી મઝદુર હૈ. અંજુમનઆરાને જહું જલાકે કહા વોહ કુછભીહો, હમેં મંઝુર નહીં, તબ વોહ દાઈ દદા, મુગલાનીયાં હાઝીરથી બોલીં કુરબાન જાએં વારી, માંબાપકી અદુલહુકમીમેં ખુદા વ રસુલકી નાફરમાની હોતી હે, તુમ્હેં ઈનકાર સુનાસીબ નહીં, ઔર ખુદા નખ્વાસ્તા યેહ કયા તુમારી દુશમન હૈં જો રાહ ચલતેકે હવાલે કીસીકે કહે સુનેસે, બે દેખે ભાલે કરદેંગે—આદમી રોઝબરોઝ અકલો શઉર સીખતા હૈ. તુમ અભીતક વોહી બચપનેકી બાતેં કરતીહો અંજુમનઆરાને જવાબ નદીયા, સર ઝાનુપર રખલીયા, લેકીન વોહ જો અમીરઝાદીયાં ઉસકી હમનશીન જલીસેંથી જીનસે ઈસબાતકે રોઝ મશવીરે રહેતેથે બોલીં, હેહે લોગો તુમ્હેં કયા હુવા હૈ, દુલહનસે સાફ સાફ કહેવાયા ચાહતેહો, દુનયાકી શરમો હયા કયા ઉડગઈ, ઈતના તો સમજહો ભલા માંબાપકા ફરમાન કીસીને ટાલા હૈ જો યેહ નમાનેગી.

ગરઝ અંજુમનઆરાકો સમજહાકર. શાદીકા સામાન સબ તઈઆર કીએ, ફેર પાદશાહને નજુમી, પંડીત, રમ્માલોંકો બુલવાકર નેકસાઅત દેખકર એક રોઝ મુકરર કીયા. તમામ શહેરમેં ખુશી હુઈ, શાદીયાને બજનેલગે. પાદશાહને તમામ શહેરમેં આસો આમકો હુકમ કીયા કે અમીરસે ફકીરતક સબ અપને કામો કાજ બંદકરેં, ઔર અપને ઘરોમેં નાચ દેખેં, જીશન કરેં—જો કોઈ મોહતાજ હો વોહ સરકારસે રૂપીઆ પૈસા જો જુરૂર હો લેવે, ખ્વાહ હીંદુ હોયા મુસલમાન. અલકીસ્સા શાદી બડી ધુમસે હુઈ, જીધર ઉધર અમનો ચએન હુવા, તમામ આલમમેં ખુશી હુઈ, આશકો માશુક મીલે. ફેર જાનેઆલમને મલેકાકે સામને તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા સુનાયા. જા-

નેઆલમને તોતેસે ઝીકર ગનકર હરબહર ખરાબ ખસ્ત હોકર આના તોતેકા બએઠ રહેના, વઝીરઝાદેકા સદમએ ફીરાક સહેના, ફેર તીલસુંમકા ફંસજાના જાદુગરનીકા સતાના, બાદ ઉસકે નકશે સુલેમાની લેકર વહાંસે ચલદેના; યેહ તમામ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા. અંજુમનઆરાને જાદુગરકે કીસ્સે-પર તઅસ્સુફ કીયા, મલેકાકે મઝકુરપર બનાવટસે હંસદીયા; ફેર રૂખી સુરત બનાઇ, ઔર મુસકુરાકર અંપનાભી તમામ ગુઝરા હુવા કીસ્સા જાનેઆલમકો અવ્વલસે આખીરતક સુનાઈ, ફેર દોનો ચસ્મો હયા બોહમઆગોશ હુએ.

મુઅલ્લીફ.

યેહ હમકી નારીએ જાનાંસે તાઝા લુત્ફ ઉઠા,
ગલેસે મીલગએ સબ રંજ દર કીનાર હુવા.

સીનેસે સીના, લબસે લબ હાથ પાંવ, બલકે જીતને આઝાએ જીસમ હે. સબ વસલથે. રશકો હસરતસે જીગરે સદક ચાક હુવા, દુશમન કમબખ્ત હલાક હુવા. તકાઝાએ સીન અલડપનેકે દીન ઉસવકત દોનાં ઘબરાએ, ઔર વોહ કએફીયત સબ ભુલે, આરામ ફરમાયે; દીલે બેતાબને તસકીં પાઈ—હનોઝ આંખ નલગીથી કે ફજર હોગઇ દોનાં ઉઠે, હમ્મામમેં જાકે હગુસલ કીયે, જો જો મહરમેં રાઝ, શરીકે સોઝો ગુદાઝથીં, રાતકી બાતોંકે પતે રમઝો કીનાયામેં દે સબને કહેકહે મારા જબ રૂબરૂ ખાસા આયા શરમાકે સર જહુકાયા, ગમઝા વ નાઝ હર અંદાઝમેં રહા—ગરઝ ન્હાધો ખાસા નોશ ફરમાયા.

ફેરજાનેઆલમ પાદશાહકે હુઝુરમેં આયા, ખીલઅત ફતાહકી પાયા, સલતનતકે કોરોબાર શાહઝાદેકી મશવીરતસે હોનેલગે. બાદ ચવથી રસમકે એક બાગ દરયાકે કીનારે બહોત હીતકલ્લુફકા નિશાતઅફઝા નામ પાદશાહ જાનેઆલમકો રહેનેકે લીએ ઈનાયત કીયા. ઉસ બાગે પુરબહારમેં જાનેઆલમ ઔર અંજુમનઆરા હાથમે હાથ. પરયોંકા અખાડા સાથ દીનો દુનયા ફરામોશ, હરદમ નોશા નોશ બા અએસો નિશાત અવકાત બસર કરનેલગે, જાનેઆલમકો ન ખયાલ અપને શહેરો યારકા, ન ખઓફ ગરદશે રોઝગારકા, ન કુછ ધ્યાન ઉસ જીગર ફીગાર, કુશ્તએ ઈતીઝાર, મલેકએ મેહેરનીગારકાથા અએશમેં મશગુલથા.

મઝકુર ઉસ કુશ્તએ ફીરાકકા, યાને શાહઝાદેકે આનેકી ઉમ્મીદ-વાર હોના મલેકા મેહેરનીગારકા, ઔર હીકાયાતે ઝરબુલમીસલ.

કીધર હે તુ અએ સાકીએ બે ખબર,
નકી લુત્ફસે ગમઝદોંપર નઝર.
હુવા હાલ શાદીકા સબ ઈખતીતામ,
મગર ગમકા કીસ્સા હે વોહ નાતમામ.
તપશસે તડપસે તુ કરદે બહમ,
કે લીખતા હું ફેર દાસ્તાને અલમ.

ખુશીસે સુબહે રંજ મરગુબ હૈ,
યેહ મોનીસ હે હમદમ બહોત ખુબ હૈ.
યેહી સાથ દેતા શબોરોઝ હૈ,
યેહ ગમ આશકોંકા ગમ અંદોઝ હૈ,

જીસરોઝસે શાહઝાદા જાનેઆલમ મલેકા મેહેહનીગારસે જુદા હુવાથા, ઉસીરોઝસે તમામ દીન ફીકરમંદ રહેતીથી, ન કુછ ખાતીથી ન પીતીથી, ઘુલઘુલ કર લાગીર હોગઈથી, ઔર જાનેઆલમકી જુદાઈમેં ઉસકા યેહ હાલ હોગયાથા.

ઉસ્તાદ.

યાંતક કે ઉઠાનેકા વકત અપને કરીબ આયા,
ઈસપર મેરે બાલીંપર તુમ ઉઠકે ન આ બઔઠે.
મઐ નામ તેરા લેલે દીનરાત જો ચીલ્લાઉં,
ઓ સુનતેહુએ બહેકે કયુંકર ન ગલા બઔઠે.

જો કોઈ કહેતા કે ખઐર તો હૈ મલેકા ઘુલી જાતીહો, કયું ઈતના રંજો ગમ ખાતી હો ? તો યેહ કહેતી--

ગમ ખાતી હું લેકીન મેરી નીયત નહીં ભરતી.
કયા ગમ હૈ મઝેકા કે તબીઅત નહીં ભરતી.

મુઅલ્લીફ.

નપુછો કુછ મેરી હાલત કે ઇસ દીલકે લગાનેસે;
પરેશાં સીના સોઝાં મુનફેઈલિ સર દર ગરેબાહું

અઐસી બાતેં દર્દઆમેઝ, વહશત અંગેઝ કરતીક સુનનેવાલોકી છાતી ફટતી વોહ કહેતી. નઝર ખુદાપર રખો--

હસન.

ઉસે ફઝલ કરતે નહીં લગતી બાર,
ન હો ઉસસેં માયુસ ઉમ્મીદવાર.

સોઝ.

ફેર બહાર આતી હૈ તુજહમેં અએ ગુલીસ્તાં ગમ નખા,
વોહ ચલી આતી હૈ ફઔજે ઈંદલીબાં ગમ નખા.
ગો કે શબ આખીર હુઈ અએ શમઅ તુ ઝારી ન કર;
ફેર વોહી મહેફીલ વોહી તેરા શબસ્તાં ગમ નખા.

વોહ સુનકર યેહ કહેતી કે મયેં ચીરાગે સહરી હું. યકીન હૈ કેતા સુબ્હો જલકર બઝમે જહાંસે સફરીહુ.

મુઅલ્લીફ.

હમારી જાનકે જાનેમેં જબ અરસા રહા થોડા,
તબ ઉસકે દીલમેં આયા ધ્યાન મેરે પાસ આનેકા.

આજતક ઉસ ગફલતશઆર ફરામોશકારકી કુછ ખબર નઆઈ હમને મયે જુદાઇમેં મુફ્ત જાન ગમાઇ—

મુઅલ્લિફ.

તપે જુદાઇસે ઇસતરેહ અબ નઝારહું મયે',
અજલકે મું'હસેભી ગાલીબ હૈ શર્મસાર હું મયે'.
કીયા હૈ રંજે જુદાઇને અએસા કાહીદા,
નઝરમેં ખલકકી રશ્કે ખતે ગુબાર હું મયે'.
જો તુ વોહ ગુલ હૈ કે આલમકે દીલમેં હૈ તેરી જા,
તુ સબકી આંખમેં ખટકા કીયા વોહ ખાર હું મયે'.

યેહ માલુમથા કે જબ ચાર ઘડી દીન રહેતા, તબ સવાર હોકર ઉન દરખ્તોમેં, જહાં જાનેઆલમસે મુલાકાત હુઈથી વહાં જાતી, ઔર જો જો શરીકે રંજો રાહતથીં, ઊનસે મુખાતીબહો ગમકી બાતેં કરતી, ઔર કભી સુબ્હોસે ફીરતે ફીરતે શામ હોજાતી, બાદીલે નાકામ ઉસી જંગલમેં ફીર આતી, ઔર યેહ ગઝલ ઝબાનપર લાતી—

જુરઅત.

બશીકલે મેહેર હૈ ગરદીશ હે હમકો સારે દીન,
જો તુમ ફીર આવ તો પ્યારે ફીરે' હમારે દીન.
નહીં હે તેરે મરીઝોંને હીજરકા ચારા,
અબ અપની ઝીસ્તકે ભરતેહૈ યેહ બીચારે દીન,
બવસ્લ કયું કે સુબદીલહોં હીજરકે અઇયામ,
મગર ખુદાહી યેહ બીગડેહુએ સંવારે દીન.
રહેથા જબ કે હમ આગોશ મુજહસે વોહ પ્યારા,
અજબ મઝેકીથીં રાતેં અજબથે પ્યારે દીન,
કબ ઊસસે હોગી મુલાકાત મએ' યેહ પુછું હું',
ઝરા તુ દેખ નજુમી મેરે સતારે દીન
લગાયા રોગ જવાનીમેં કયું મીયાં "જુરઅત"
અભી તો ખેલ તમાશેકેથે તુમ્હારે દીન.

રાતકો બહાલે બેકરાર સોતી, વોહ રાત જીસે શબે પુરકત કહેતે હૈ, બેચએનીસે પહાડ હોજાતી, વોહ ગમકી મારી સખત ઘબરાતી, ઓર યેહ ઝબાનપર લાતી—

ઉસ્તાદ.

જએસા શબે અશરતકો ફલક તુને ઘટાયા,
કી જલ્દ ન ફુરકતકી સીતમગર સહર અએસી.

હે હે આજ ન આવાઝે મુર્ગે સહર આઈ, ન મુઅઝનને નીદાએ અલ્લાહો અકબર સુનાઇ, ન ખ્વાબે ગફલતસે પાસબાન કમબખ્ત ચઓંકા, ઔર નીંદકી જહોંકમેં ઘડીયાલીભી ઘડીયાલકા બજાના ભુલગયા.

જુરઅત.

થે શબે વસ્લમેં સબ જાનકે ખાને વાલે,
આજ કયા મરગએ ઘડયાલ બજાનેવાલે.

દીનરાત મેહેરનીગાર ગીરયાહો ઝારી કરતી, ન રાતકો ચએન ન દીનકો આરામથા. લોગ કહેતેથે કે મલેકા અલ્લાહકો યાદ કરો, કભી તો દીલકો શાદ કરો, ખુદા તુમ્હારે મરઝે જુદાઇકો બસેહતે વસ્લ બદલ કરે, અબ રોઝે વીસાલ, ઇનાયતે ઝુલજલાલસે નઝદીક હે; તો ઉસવકત બહસરત્ત યેહ કહેતી–

મુઅલ્લીફ.

શબે વીસાલ જો કીસમતમેં હે તો હોવેગી,
દુઆ કરો શબે ફુરકત તો યેહ સહર હોવે.
મરીઝે હીજરકો સેહતસે અબ તો કામ નહીં,
અગરચે સુબ્હોકો યેહ બચગયા તો શામ નહીં.
રખો વ યા નરખો મરહમ ઇસપે હમ સમજહે,
હમારે ઝખમે જુદાઇકો ઇલતીયામ નહીં.
કીયા જો વાદએ શબ ઉસને દીન પહાડ હુવા,
યેહ દેખીયો મેરી શામત કે હોતી શામ નહીં.
વોહી ઉઠાએ સુજહે જીસને મુજહકો કત્લ કીયા,
કે બેહેતર ઉસસે મેરે ખુંકા ઇતીકામ નહીં.
ઊઠાયા દાગે ગુલ અફસોસ તુમને દીલપે "સુરૂર"
મએં તુમસે કહેતાથા ગુલશનકો કુછ કયામ નહીં.

ઉસતાદ.

આખીર શબે વીસાલકી જા પેશ કી વોહી,
હરદીનથા અએ ફલક સુજહે જીસ રાતકા ખયાલ.

મઆમીલાતે બાગ તો દેખીએ, કે વહાં શાહાઝાદેકો ગમસે ફરાગ, કએફીયતે બાગ, ગુલઉઝાર બગલમેં, રાહતો આરામ. યહાં મલેકા આતશે ફીરાકસે જલતીથી, ગીરફતાર રંજો અલમથી, લેકીન દર્દ દીલે બેકરારકા રાયગાં નહીં જાતા, જબ તડપ બુલબુલકે દીલમેં ઝીયાદા હોતી હે, મવસમે ગુલ આતા હે, ઉસીતરેહ જો આશક હદસે ઝીયાદા દીલ જલાતાહો માશુક રહમ ખાતા હે, ઇશ્ક આશકો માશુકકી જાનકા દુશમન હે; ઉસકા હાલ કયા કહેં. ચુનાંચે યેહ નકલ ઝરબુલ મીસલ હે, ઓર હકીકતમેં અસલ હે, ગઓરસે ઇસ નકલકો સુનકર તઅમ્મુલ કરો.

નકલ સવદાગરકી બેટીકી, અંગરેઝકા આના ફરે,
ફતા હોજાના, આખીરકો જાન દેના દોનુંકા.

કલકત્તેમેં એક સવદાગરથા, વોહ બડા દવલતમંદથા, ઉસકી એક બેટી બહોત હસીનથી, તમામ શહેર ઉસપર આશકો ફરેફતાથા, મગર વોહ કીસીકે હાથ ન આઈ. ઇત્તેફાકે ઝમાના કોઈ અંગરેઝ લંડનસે તાઝા વારીદ

હુવા, વોહ અંગરેજલી બહોત ખુબસુરત નવજવાનથા, કઝારા એકરોઝ વોહ આફ્તકા મારા કુછ અસબાબ લેને ઉસકી કોઠીપર આયા, ઔર ઉસ સવદાગરકી બેટીકો દેખા; દેખતેહી ઇશ્ક ગલેકા હાર હુવા, અકલો હોશ ગમાદીયા, દીલસે હાથ ધો જાનકો રો બએઠા; અસબાબ ખરીદને ગયાથા, સવદા મોલલીયા. ઉસને મુશતરી સમજહ મીઝાને મોહબતમેં તોલ લીયા; હાથ પાંવને સત, દીલને હીમ્મત હારી. જબ ઔર કુછ તદબીરેં નઆઈ. તો ખરીદો ફરોખ્તકે હીલેમેં આમદો રફ્ત બઢાઈ; ફેર તો યેહ હાલ હુવા.

જુરઅત.

દીનમેં સવ સવ બાર અબ હમ ઉનકે ઘર જાનેલગે,
મુંહ છુપાને વોહ લગે હમ ઉનપે મરજાનેલગે.
ઈશ્ક છુપતા નહીં, મશહુર હૈ, ઈસ મુકદમેમેં ઇનસાન મજબુર હૈ.

મીર.

ઇશ્ક એ પરીદા જબ ફસાના હુવા,
મુઝતરબ કદ ખુદાઈ ખાના હુવા.

જબ યેહ અમરે મુફસ્સીલ સવદાગરને સુના, તમામ શહેરમેં ઝીલ્લતો રૂસવાઈ હુઈ. સવદાગરને પહેલે દોનોકો નસીયત કી, ફેર ઉસ અંગરેઝકા આના બંદ કીયા. ઇધર શોલએ ઇશ્કને ભડકકર સાહેબકો સલામત નરખા—

મીર.

બીસતરે ખાકપર ગીરા યેહ ઝાર,
દર્દકા ઘર હુવા દીલે બીમાર.
ખાતીર અફગાર ખાર ખાર હુઇ,
જાં તમન્ના કશે નીગારેં હુઈ.
દીલ ન સમજહા ઔર ઇઝતીરાબ કીયા,
શઔકને કામકો ખરાબ કીયા.
રફતા રફતા સુખન હુએ નાલે,
લગે ઉડને જીગરકે પર કાલે.

યહાંતક તપે મુહાજેરત, ઔર દર્દે મુફારેકતસે હાલ હુવા, કે સાહેબ બહાદુરકો ઉઠને ચલનેકી તાકત નરહી, લેનેકે દેને પડગએ—

ઊસ્તાદ.

મરઝ યેહ ફએલ પડા હૈ તપે જુદાઇસે,
કે પીઠ લગગઈ યારોંકી ચાર પાઈસે.

જો જો ઉસકે દોસ્ત, ઔર મુહબત વાલેથે બહોતસી નસીહત કરને લગે, અવરતોંકી બેવફાઇ બુતોંકી સંગદીલી, માશુકોંકી કજઅદાઇ બહોત તરેહસે સમજહાઈ, મગર ખાતીરમેં ન આઈ. એક દોસ્તદાર ઉસકા ગમખ્વારથા, કહેને લગા કે કયું તુ જો મરનેકે કરીબ હુવા હૈ, ઇસકા કયા બાઇસ હૈ. ઝાલીમ યેહ કયા કરતા હૈ; ઇસકા અંજામ ઝીલ્લત હૈ—યેહ ખયાલે મહાલ

અપને દીલસે નીકાલ, અપની નવજવાની હલાકતમેં નડાલ તુને મુજીસટનકે બેટેકી હીકાયત નહીં સુની કે ઉસપર કયા ગુઝરી, આખીરકાર કયા હુવા? ઉસ સાહેબને કહા કહુ કર.

હીકાયત "મજીસટન કે બેટેકી, પએદા હોના બેટેકા, સફરકી કએફીયત જહાઝકી તબાહી, શાહઝાદેકા મીલના, ફેર મુફારીકત, મજીસટનકા સાથ જાના.

વોહ બોલા ઈસી શહેરમેં એક શખ્સથા, ઉસકા "મજીસટન" નામ, નેહાયત દવલમંદ, સાહેબેઈલ્મો ફઝલ, તીજારતમેં નામવર હરવકત સવસવ જહાઝ એક એકબાર તીજારતકો જાતાથા. નસીબ ઉસકા અએસાથા કે અગર મટ્ટીકો છીતા તો સોના હોજાતા. સીવા ફરઝંદકે ઔર કોઇ ચીઝકા ખ્વાહીશમંદ નથા, શબોરોઝ ઉસકા ખીયાલથા—મુદામ ફરહતમેં યેહ મલાલથા કે ખુશ કીસમતોંકી દુઆ જલદ કુબુલ હોતી હૈ, તમન્નાએ દીલ હુસુલ હોતી હૈ. પચહતર બરસકે સીનમેં અલ્લાહને એક બેટા ઈનાયત કીયા. વોહ લડકા બહોતહી હસીન ખુબસુરતથા. મજીસટનને ઉસકી પરવરીશ બખુબી કી. જબ વોહ લડકા બારા બરસકા હુવા, તબ તમામ હુનરમેં કામીલ હુવા—ચવધવેં બરસ બાપસે સફરકી ઈજાઝત ચાહી, કે તીજારતમેં કોઈ દકીકા બાકી ન રહે જાએ. મજીસટનને કહા, અપનાભી યેહી ઇરાદાથા, મગર થોડે દીન સબર કરના ચાહીએ? ઉસને કહા હુઝુર આપ ઝઈફહો આપ બએઠરહેં, ફીદવીકો સફરકો જાનેકી ઈજાઝત દેવેં. આખીર મજીસટનને દસ બારા જહાઝ માલો મતા, પંધરા બીસ રફીક દીયાનતદાર હમરાહ કર રૂખસત કીયા. જહાઝ એકતરફ રવાના હુએ. દો મહીનેકે બાદ સબ જહાઝ, માલો મતા ડુબકર તબાહ હોગએ. મજીસટનકે બેટેકાભી જહાઝ ડુબા. તમામ ઉસકે હમ રાહીભી ડુબગએ—મજીસટનકા બેટા ફકત એક તખતેપર ડુબતા ઉછલતા બેહેચલા ઝીંદગી બાકીથી; તો સાતવેં દીન તખતા કીનારેપર લગા. ઈસકો ગશસે જો ફીક્કત હુઈ, તખતેસે ઉતરા ઔર ઘાંસકી રસ્સી બના વોહ તખતા પથ્થરસે અટકા દીયા ફેર આપ આબોદાનેકી તલાશમેં રવાના હુવા. થોડી દુર ગયાથા કે શહેર દીખાઈદીયા. આહીસ્તા આહીસ્તા બએઠતા ઉઠતા શહેરમેં દાખીલ હુવા—વહાં અજબ તમાશા દેખા કે દુકાન હરેક ખુલી, અશરફી રૂપીએકા ઢેર, અસબાબ સબ તરેહકા મવજુદ, મગર આદમીકા પતા નહીં, એક આદમીભી વહાં નઝર નહી પડા! ઉસસે સાબીત હુવા કે અરસેસે યેહ બાઝારે જીનસ આદમીસે ખાલી હૈ શહેરકા વારીસ હૈ ન વાલી હૈ. ફીરતા ફીરતા કીલ્લેમેં આયા, દેખા કે એક બાગ સર સબઝ, પુર મેવા, બીચમેં ઉસ બાગકે એક બહોત ઉમદા બંગલા હૈ, ઔર ઉસમેં બહોતહી નફીસ પરદે પડે હૈં. યેહ પરદા ઉઠાકર બંગલેમેં આયા, તો કયા દેખતા હૈ કે એક પલંગ જવાહીરનીગાર બીછાયા હૈ, ઉસપર કોઈ સુરદેકે માનીદ દુપટ્ટા તાને, ન કોઈ પાંયત ન સીરાને પડા હૈ. ઉસને દુપ-

દૂર સરકાયા, તો અવરતને ચઓંકકર સર ઉઠાયા ઇસકી સુરત દેખકર ઉસ અવરતને કહા;—કેઅએ અઝીઝ, અપની જવાનીપર રહમ કર. કે, યેહ મકાન નહી સેલ ફનાકી જાએ હે; તું ના આશા ના હે—ઇસસે દરગુઝરકર, નહીંતો આફતકા મુબતીલા હોગા ખુદા જાને એક દમમેં કયા હોગા. ઇસને કહા અએઆ માજરા કયા હે, બયાન તો કર? અવરતને કહા કે તુ પહેલે અપને આનેકા હાલ સુના કે તુ કયું કર આ ફંસા? ઇસને કહા સાત દીનસે ભુખા પ્યાસાહું, જો કુછ ખાઊં તો તમામ અહેવાલે પરશાં સુનાઊં. અવરત બોલી કે મુદ્દતકે બાદ ખાનેકા નામ તેરે મુંહસે સુના હે, સો ખાના યહાં કહાં હે, સીવાએ ગમ ખાનેકે. ઔર પાની સીવા અશ્ક બહાનેકે આંસુ પીનેકા નામ હે, મગર કયા કરૂં ખઓફ ખાકે રોઝ દીન ભરતીહું. ન ખાના મીલતા હે ન પાની મીલતા હે, હર શબ જાંકની રહેતી હે.

જુરઅત.

યેહ ગલત કહેતે હેં એઆબો ખુરશ જીતે હેં,
લખ્તે દીલ ખાતે હેં ઔર ખુને જીગર પીતે હેં.

તુ ઇસ બાગમેં જા, જીસ મેવેપર રગબત હો ખા. મજીસટનકે બેટેને જાકે મેવા ખાયા, નહેરસે પાની પીયા, થોડી ફરહત હુઇ. ફેર અવરતકે પાસ આકર હસબો નસબ અપના, ઔર બાઇસે સફર, જહાઝકી તબાહી, મુફસ્સીલ સરગુઝીશ્ત સુનાઇ; ફેર ઉસકા માજરા પુછા? વોહ બોલી અએ શખ્સ, ઇસ શહેર બે ચીરાગકી મએં શાહઝાદીહું, બાપ મેરા ઇસ મુલકકા વાલીથા, મુજહકો સીવાએ સએરો શીકાર કીસી કામસે સરોકાર નથા. એક રોઝ લબે દરયા તમાશા દેખતે બએઠીથી. યકાયક એક સાંપ પએદા હુવા, ઔર મેરી તરફ બઢા; મએંને તીર મારા. માલુમ નહીં લગા યા ખતા કરગયા; ફેર જો દેખા તો અઝદહાએ મુહીબ બશીકલે અજીબ દવડા ચલા આતા હે! મએં તો દઓડ ઘોડેપર ચડકર ભાગી, જો જો ઘોડેકે સાથથે ઉન્હોંકો અઝદહેને કાટ કાટકર મુરદે ઝમીનપર ગીરાદીએ, કહાંતક બયાન કરૂં સાકીનાંને શહેર મએ પાદશાહ ઇનસાનસે હઅેવાનતક કોઇ ન બચા, ફકત મએં સખ્ત જાન બાકી હું, ઔર યેહ સોહબત હે કે શામકે વકત વોહ સાંપ ઇસ બંગલેકે નીચે આકર બએઠતા હે; દો ઘડીકે બાદ ગાયબ હોજાતા હે! મુજહપર જબ ભુખ પ્યાસકા ગલબા હોતા હે. ઇસી બાગસે મેવા ખા, પાની પી લેતીહું, ઇસ ખરાબીસે જીતીહું કોઇ ગમખ્વાર સીવા ખુદાકે નથા, આજ તુજહે દેખા; ખઓફે ખુદા આયા, આગાહ કરદીયા. મજીસટનકે બેટેને કહા ખાતીર જમા રખ, અગર ફઝલે ઇલાહી શરીકે હાલ હે, તો ઇસ આફતસે જલ્દ નજાત હોજાએગી. યે કહેકર જહાં સાંપકે બએઠનેકા નશાનથા વહાં ગઢા ખોદા કીલ્લેસે બારૂત લાકર ઉસમે બીછાઇ ફેર ઘાંસ હસી ઉસપર જમાઇ શાહઝાદીને કહા અબ વોહ અઝદહા આતાહી હોગા, મજીસટનકા બેટા એક જાએ છુપકર બએઠ રહા, કે યકાયક વોહ સાંપ

આયા, ઔર આગની જગાપર આ બએઠા; યેહતો તાકમેં થા પથ્થરસે આગ નીકાલ, ઉસ બારૂતમેં ડાલદી, ફવરન એક ધમાકા પયેદા હુવા વોહ ટુકડા જમીનકા સાંપ સમેત આસમાનપર પહોંચા. દોનોંને શુકરકા સીજદા અદા કીયા, બાહમ બેગમ વ બેફીકર રહેને લગે. સાત બરસતક દોનું સાથ રહે; ઉસ અરસેમેં દો લડકેભી પયેદા હુએ. એક દીન, રંજે તનહાઈકી શાહજાદીને શીકાયતકી કે અકેલે તબીઅત નહીં લગતીં, કોઈ તરકીબ. અએસી નીકાલો કે ફેર યેહ શહેર આબાદહો; ખાતીરે ગમગીં શાદ હો, વોહ બોલા કે અગર વતન જાઉં, ઔર મેરે બાપ મજીસટનકો યહાં લાઉં, તો યેહ બસ્તી બસે. અવરતને કહા, અકેલી મએં કયુંકર રહુંગી મએંભી સાથ ચલુંગી.

આખીરશ એક એક લડકા દોનોં ગોદમેં લેકર ચલ નીકલે કનારા વહાં પહોંચે, જહાં તખતા બંધાથા ખીયાલમેં ઈન દોનોંકે આયા કે ઉસીપર સવાર હો, ખોલદો, કહીં તો જા નીકલેગે ? યેહ સોચકર દોનોં સવાર હુએ; વોહ તખ્તા ખોલને લગા, ફેર શાહઝાદી બોલી, માલો અસબાબ તો ઈસકદર હે કે બચાનકર નહીં સકતી, મગર એક નારયલ અકસીરસે ભરા હે, દવલત લાઈન તેહા હે; અગર તુ ઈજાઝત દે તો ઉસે લેઆઉં ! મજીસટનકે બેટેને કહા, અછા લેઆ ? વોહ તખ્તા કુછ ખુલા કુછ બંધા યુંહી રહા; શાહઝાદી લડકા ગોદીમેં લેકર ઉતરી. ઉસકે ઉતરતેહી અએસી ઝોરસે હવા ચલી કે રસ્સી ટુટ ગઈ, તખ્ત બહેચલા; હરચંદ ઈસને હાથ પાંવ મારે, હાસીલ ન હુવા. કીનારેપર શાહઝાદી બહાલે ખરાબ, દરયામે વોહ બાદીલે કબાબ બહે નીકલા. દીલસે કહેતાથા દેખીએ મરઝી ખુદાકી. ઈસી સોચમેં થા કે એક જહાઝ નમુદાર હુવા, અહેલે જંહાઝને જો દેખા, કે તખ્તેપર કોઈ જવાન ગોદમેં લડકા નાદાન લીએ બહા જાતા હે ! રહમ કીયા, ઔર જહાઝકો ઉસ તરફ ચલાયા; ફેર મજીસટનકે બેટેકો ઉસ લડકે સમેત અપને જહાઝપર લીયા, ઈતેફાકે ઝમાના જહાઝકા માલીક મજીસટનકા દોસ્તથા ઉસકો બહેછાના, ઔર બહો તાઝીમો તકરીમસે પેશ આયા બરસ રોઝમેં જહાઝ કલકતેમેં દાખીલ હુવા. જહાઝકા હાકીમ મજીસટનકી મુલાકાતકો આયા, બીછડે બેટેકો બાપસે મીલાયા—યહાં જીસ દીનસે જહાઝકી તબાહી મજીસટનને સુન પાઈથી ગમો અલમમેં ડુબગયાથા: બારે બેટેકો દેખકર સીજદા શુકરકા અદા કીયા, ઔર બાતેં ઉસસે કરને લગા ઉસને કહા બંદા પરવર, ખએર હે. દુનયા ઈસીકા નામ હે. થોડે દીનકે બાદ મજીસટનને બેટેસે સફરકી હકીકત પુછી; ઉસને શુરૂસે આખીરતક સબસરગુઝીશ્ત બયાન કીફેર બેટેને કહા, મુનાસીબ યેહ હે કે જલ્દ ચલીએ ? અએસા મુલક માલો માલ યેહ દવલત લાઝવાલ હાથસે જાને નદીજીએ. મજીસટનને કહા, ખએર હે, યેહભી એક ફસાનાથા; જો મંએને સુના ઔર ખ્વાબથા જો તુને દેખા. બેટેને કહા, આપસા અકલમંદ અએસી બાત કહે તો નેહાયત બઈદ હે દુનયામેં તીન ચીઝ બહોત બકી હેં:—ઝર, ઝમીન, ઝન; યહ સામાન જબ

જમા હે. અગર આપ ન જાએંગે, હોંડવી તનહા જાએગા. મજીસટનને કહા. અફ્સોસ !! હમ તુજહે દાના જાનતેથે મગર તેરી અકલમંદી હમુને ખુબ દેખી; કોઈ તાદાનસે નાદાનભી હો, તો અવરતકી બાતકા ખ્યાન નહી. કરતા. યેહ બાતેં જબતકથી; જો તુમ ઓર વોહ બાહમથે; અબ ખયેસીયત હે હુરચંદ મજીસટનને સમજ હાયા, મગર વોહ ન સમજહા. આખીર નાચાર હો. સજીસટનને કહા, તુમં જબતક ઝીલ્લત ન ઉઠાઓગે, તબતક ઈસ હરકતે બેજાસે પીછે નફીરોગે.

ગરઝ ઉસી દીન સફરકા સામાન તઈયાર કીયાઃ બહોતસે જહાઝ મએ અસબાબ ઔર ચંદ આદમી ખુશ તદબીર સાથ લીએ વહાંસે રવાના હુવા. ચંદ રોઝમે વોહ જઝીરા મીલા, જહાઝોંકો લંગર હુવા; મજીસટનકા બેટા કીનારે પર ઉતરા. મગર જહાં વીરાનાથા, વહા બસ્તી દેખી; તઅજ્જુબ હુવા, સમજહા કે મએં ભુલ ગયા. કીસીસે પુછા ઉસ શહેરકા નામ કયા હૈ? વાલી મુલ્ક કઓનસા હૈ વોહ બોલા મુદતસે યેહ મુલ્ક બસબબ આફ્તે આસમાની ઉજાડ હો ગયા થા; તમામ રઈઅતો સીપાહ, બલકે ઇસ શહેરકા પાદશાહભી ન બચાથા ફકત પાદશાહકી બેટી બાકીથી; અબ બરસ દીનસે ઉસને શવહર કીયા હૈ. શહેર નએસર આબાદ હુવા હૈ. મજીસટનને યેહ માજરા સુનકર બેટેસે કહા, ખુશ તો બહોત હુએ હોગે ? સીધે ફીર ચલો ? ઉસને કહા, ઇતની તકલીફ સફરકી ઉઠાઇ, ઉસકી સુરતભી નઝર ન આઈ; દો બાતેં કરલું તો ફેર ચલું. મજીસટનને કહા યેહ મુસીબત કુછ નથી; જો બાત કરનેમેં ઈઝા ઉઠેગી વોહ બાપકા કહેનાન માનકર ઉન્હી લોગોંસે ફેર પુછા કે શાહઝાદી કભી સવારભી હોતી હૈ ? વોહ બોલે શાહઝાદી રોઝ સએરકે લીએ ઘોડેપર સવાર હોકર જાતી હૈ ગરઝ કે સવારીકા વકત દરયાફ્ત કર. લડકેકા હાથ પકડકે સરે રાહ ખડા હુવા; કે શાહઝાદીભી આ પહોંચી યેહ પુકારાકે હમને વાદા વફા કરકે હાઝીર હુએ હૈ. ઔર લડકાભી ફઝલે ઇલાહીસે સલામત મવજુદ હૈ; કયા ઇરશાદ હોતા હૈ ? ઉસને જયેસા કોઇ અજનબીકો કોઇ દેખતા હૈ, મુલાહીઝા કીયા, મગર જવાબકુછ ન દીયા ચલી ગઇ. યેહ મજીસટનકા બેટા નાચાર ઘરકો ફીરા, મજીસટનને હાલ પુછા, બોલા, મુલાકાત ન હુઇ; કલ ફેર જાઉંગા. ઉસને કહા સુબ્હોકા જાના રોઝ આલમ શામ ગમ દીખાએગા બહોત પચતા એગા. ઉસને દુસરે રોઝ બેટેકો સીખાયા કે જબ સવારી નઝદીક આઈ, યકાયક ઘોડેસે લીપટ જાના, ઔર યેહ કહેના કે, દુનયાકા લહુ સુફીદ હોગયા ? માંકીભી મયા લટકેપર નહીં રહી; હમસે તુમને કુછ બાતભી નકી, બલકે પહેછાનતે નહી. જીસદમ સવારી નઝદીક આઈ યેહ તો બહોત જલાથા, ઔર સમજહ ચુકાથા; કે ખેલ બીગડ ગયા. ફેર મજીસટનકે બેટેને કહા, શાહઝાદી ઝરા ઘોડેકી લગામ તો રોકો ? વોહ ખુદ તો રૂકીથી, લગામભી રૂકગઈ. મજીસટનકે બેટેને યેહ ગઝલ પઢી.

મુઅલ્લીફ.

ચાહે અઇઆમ કે નફ્રતથી ઝમાનેસે તુંજહે.
હોતી વહેશતથી બહોત ગએરકે આનેસે તુજહે.
ખઓફ આલાથા કહીં આનેસે જાનેસે તુજહે,
મકરથા ચાહે ખબરથી ન બહાનેસે તુજહે.
બેધડક ગએરસે બાતોંકા કભી તઓર નથા,
હમીં હમ થે તેરી સોહબતમેં કોઇ ઔર નથા.
કભી ચોટીકી ખબરથી નથા કંધીકા ખીયાલ,
બારહા ઉલજહેહી રહેતેથે સરકે બાલ.
પાનકે લાખેસે ઔર મીસ્સીસે હોતાથા મલાલ,
મુજહકો અફસોસ યેહ આતા હૈ કે ગુઝરા નહી સાલ.
અએસી કયા બાત તેરે દીલમે સમાઇ ઝાલીમ,
દફ્અતન સબ વોહ રહો રસમ ભુલાઈ ઝાલીમ,
બએઠના કોનેમેં હરદમ તુજહે તનહા સબસે.
તુજહકો લગચલતી કભી હમને નદેખા સબસે,,
અબ તો ટટ્ટીમેં કીયા છેદે ગઝબ તુને કીયા,
ખુલ ગયા સબપે તેરા ભેદ ગઝબ તુને કીયા.
શુકર સદ શુકર હુઈ જલ્દ રેહાઇ તુજહસે,
અબતો તા હશર મુકદર હૈ સફાઈ ચુજસે,
વજે અપની નહીં કયા કીજીએ બુરાઇ તુજસે,
ન મીલે પર જો કહે સારી ખુદાઈ તુજસે
બખુદા મીલનેસે હમ હાથ તેરે ધો બએઠે,
ખુશ રહો તુમકે તુમે ખોલકે દીલસે બયેઠે
અબ કસમ ખાતાહુ તો દીલન લગાવુંગા કભી
જીતો રંજન ઈસતરેહ ઉઠાઊંગા કભી
ગર તરેહદારભી ઈસ દહેરમેં પાઊંગા કભી,
રત તો કયા હૈ ન મએં પાસ બીઠાઊંગા કભી.
મવસમ અબ દીલકે લગાનેહીકા જાના નરહા,
રબ્ત કયા ખાક કરેં હમ વોહ ઝમાના નરહા.
બરઝબાં યારોંકે યેહ ઝીકર રહેગા હરબાર,
ગો કે આશકથા મગર થા યેહ બડા ગએરતદાર.
દેખ બદવઝે કીયા દેખીએ એસા ઇનકાર,
સર પટક મરગએ સબ પર ન મીલા વોહ ઝીનહાર.
કરે માસુક કીસીસે તો દગા અએસા કરે,
કુચ કરે ખાતકી આશક તો ભલા અએસી કરે.

બેચારા નાદાન ઉન બાતોંકા ભેદ મુલતક ન સમજહા, જો કુછ બાપને સી-
ખાયાથા કહેને લગા. જબ કહેચુકા, શાહાઝાદીને તપંચા ખીંચ લડકેપર મા-
રા, તપંચા લગતેહી વોહ લડકા ધમસે ગીરપડા, ઔર ખતમ હોગયા. ફેર
લગામ ઉઠા ચલ નીકલી. મજીસટનકે બેટેને બહોત ખાક ઉડાઇ, બેટેકી લા-
શ બાપકો દીખાઇ. ઉસને કહા, કયું જો હમને કહાથા વોહી આગે આયા?
વોહ બદ નસીબ બોલા, સુબ્હો ખતમ હૈ જો હોનાહૈ વોહ હોજાયગા. મજી-
સટનને કહા તુભી અપના હાલ અએસાહી બનાએગા. જબ સુબ્હો હોતેહી
મજીસટનકા બેટા ચલા, તબ મજીસટનકા જી નરહે સકા, સાથ હુવા, જી-
સદમ શાહઝાદીકી સવારી પાસ આઈ, મજીસટનકે બેટેને યકદમ લગામ પ-
કડી, હનોઝ ઝબાન ન હીલાઈથી, શાહઝાદીને કહા, અએ મજીસટન હમને
સુનાથા કે તુ મર્દે જહાંદીદા, તજરૂબા રસીદા હૈ. ઇસ પીરાનાસાલીમેં તુજહ-
પર હઝાર મસીબતેં, ઔર તમાશે ગુઝરે હોંગે કુછ અલમો રંજકા મઝા,
યા ફરહતો ખુશીકા નશા બાકી હૈ. અએ નાદાન દુનયામેં કીસ બાતકો યાદ
કીજે, ગમ કીસીસે કહીએ, દીલ શાદ કીજે; અગર અકલ રસા યા કુછ ફ-
હમો ઝકા હો તો દુનીયામે કાફી હૈ. ગુઝરી હુઇ બાતકા કયા.

મુસફ્હી.

અએ મુસફ્હી મએં રોઊં, કયા પીછલી સોહબતોંકો;
બનબનકે ખેલ અએસે, લાખોં બીગડગએ હૈં.

યેહ કહેકર ઘોડા ચમકાયા, ઔર વહાંસે આગેકો ચલી. મજીસટનને બે-
ટેકો સલામ કીયા, ઔર ન કુછ કલામ કીયા. વોહભી નુતફા ઝઇફમેં પએ-
દા કીયા હુવા બુઢે બાપકા બેટાથા, મહજુબ અપને વતનકો ફીરા—પર જી-
તેજી અપને બાપસે ન મીલા. ફેર ઉસ અંગરેઝને કહા, મતલબ ઇસ હીકા-
યતસે યેહ હૈ કે આદમી વોહ બાત ન કરે; જીસકા હુસુલ ઝીલ્લતો, ખ્વારી
હો. કહો અબ કયા કહેતેહો ? યેહ કીસ્સા સુનકર વોહ ફરહાદે ગ્રેસીતું ઇ-
શ્કે શીરી ઝબાનસે કહેને લગા:--

ઊસતાદ.

કબતલક જીઊંગા મએં, મઓત એકદીન આની હૈ;
હીજરમેં જો આજાવે, અએન મેહેરબાની હૈ.

સબ જલસા સર પટકકર ઉઠ ખડા હોકર કહા:--જબ યેહ જાન ગંવા-
એગા, તબ જહગડા જાએગા. આખીરકાર જબ ઉસકા યેહ હાલ હુવા, તબ
દોસ્તોંકો ચીઠ્ઠીયાં લીખકર જમા કરકે કહા:--કલ હમારા ઈસ મુકામસે કુચ
હૈ, અગર હમારી વસીયત બજાલાઓગે તો દુનયામેં નામ, હશરકો બખ-
એર અંજામ હોગા. સબને કુબુલ કીયા. ઉસને કહા:—બાદ ઈંતેકાલે રૂહ હ-
મારા જનાઝા તકલ્લુફકા બનાકર સંદુકમેં ધર, બાજે બજાતે હમારે માશુકકી
કોઠી જો દરયાકે કીનારે હૈ. ઉસકે નીચેસે લેજાના, ઔર દીલમેં યેહથા--

ઊસતાદ.

સાથ વોહ મેરે જનાઝેકે લહદતક આએ,
અએ અજલ તેરા કદમ મુજહકો મુબારક હોવે.

ગરઝ કે રાતકો ઉસ મરીઝે ફુરકતકા ઈંતેકાલ હુવા, યાને ગુઝરગયા સુબ્હેકો યેહ ખબર આમ હુઈ કે સવદાગર બચ્ચકે આશકે મહેરૂમ નાકામકા કામ તમામ હુવા. હોતે હોતે સવદાગરકો, ઔર ઉસ માહુપએકરકો યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ગઝબે મોહબ્બતસે હાલે તગઈયુર હુવા, મગર ઝબ્તસે કામ લીયા, દીલે બેકરારકો થામ લીયા. સબ અંગરેઝ જમા હો બસદ પરેશાની. વસીયત બજાલાએ. જનાઝા દુરૂસ્ત કર, સંદુકમેં ઉસકી લાશકો ડાલ, લીબાસ સબને સીયાહ કીયા રોતે હુએ, ગુલ મચાતે, બાજે બજાતે ચલે. અજબ તમાશાથા. હઝારોં અવરતેં ઔર આદમી, ખાસો આમ કીનારે કીનારે ગીરયાં બલા, આતાથા. જીસને સંદુકકી તરફ દેખા, તો ફરયાદ મચાતાથા. ગરઝ ઉસી સુરતસે જનાઝા ઉસકી કોઠી તલે આયા, ઔર સંદુકસે ઉસ ઝીંદએ જાવીદને બઆવાઝે બુલંદ સુનાયા.

ઊસતાદ.

અએ ફલક આખરી ફેરા હે ન હો તુજહસે ગર ઔર,
ઉસકે કુચેમેં જનાઝા મેરા સંગીનતો હો.

ઉસવકત વોહ મહેપારા કશીશે દીલ, ઔર તપશે મુત્તસીલસે આગાહ હો, દીવાનાવાર કોઠીપર ચડી, ઔર બેતાબાના પુછા કે યેહ લાશ કીસકી હે? વોહ બોલે યેહ કુશ્તા તુમ્હારાહી હે, રંજે મુફારેકતને આપકી ઈસી બેઅજલકો મારા હે; અફસોસ!! કે ઉસ બેકસને તુમ્હારે ફીરાકમેં જાન દી, ઔર તુમકો મુતલક ખબર નહીં હુઇ, ઔર કીસી શખ્સને અમદન ઉસે સુનાકર યેહ શએર પઢા—

જુરઅત.

સુકર જાનેકા કાતીલને નીરાલા ઢબ નીકાલા હે,
સભોંસે પુછના હે કીસને ઈસકો મારડાલા હે.

યેહ સુનતેહી નઅરએ જાંસોઝ, આહે દીલદોઝ, સીનએ બીરયાંસે ખીંચકર કુદ પડી. ઈશ્કકા નશાના દેખીએ, ઉસ મુરદેકી સંદુકપર ગીર ટુકડે ટુકડે મીસલે જીગર આશકઝાર હો મરગઇ. દેખનેવાલે થરરા ગએ, શએરમેં યેહ ચરચા ઘરઘર હુવા, મંઝીલોં યેહ ખબર પહોંચી, તો ઉસકે માંબાપને બહોતસી ખાક સરપર ઊડા દોનોંકો મદપુન કીએ—ઇસ ઈશ્ક ફીતનએ અંગેઝને કયા કયા નહીં કીયા.

મીર તકી.

હએરતે કાર ઈશ્કસે મરહુમ, શીકલે તસવીર આપમેં થે ગુમ;
કામમે અપને ઈશ્ક પક્કા હે, હાં યેહ નયરંગ સાઝ યક્કા હે.
જીસકો હો ઇલતેફાત ઉસકે નસીબ, હે વોહ મેહમાન ચંદરોઝ ગરીબ;

અએસી તકરીબ ઘુંઢલાતા હે, કે વોહ નાચાર જીસે જાતા હે.
કઓન સહેરમે વસ્લ યાંસે ગયા, કે ન યાર ઉસકા ઇસ જહાંસે ગયા.

ફેર યહાંસે મઝકુર મેહેરનીગારકી મુસીબતકા લીખતા હે, કે આખીરકાર જો મલેકએ મેહેરનીગારકા તંગ હુવા, તપે દુરીસે યેહ ઢંગ હુવા.

ઊસતાદ.

લગે ઝમીનપે અબ સબ ઉતારને હમકો,
યેહ દીન દીખાએ તેરે ઇંતીઝારને હમકો.
ફીરાકને તેરે બીન મઓત હમકો મારા હે,
તડપ તડપકે દીલે બેકરારને હમકો.
જબ અપના આહ દમે નઝઅ કંઠ બએઠગયા,
તુમ આએ બાલીંપે ઉસદમ પુકારને હમકો.

સુબ્હોસે શામતક ઇસી ફીકરમેં ટકટકી લગાએ બએઠતી, ઔર હરદમ યેહ શએર ઝબાનપર લાતી.

ઊસતાદ.

ઝેબસકે રહેતાહે આનેકા ઉસકે ધ્યાન લગા,
સદાએ દરપે હે દરપરદા અપના કાન લગા.
હઝાર ખ્વાર હુએ તુઝહસે ઇદલીબ યહાં,
યેહ બેસબાત ચમન હે ન આશયાન લગા.

આખીર કસરતે ઇંતીઝારસે નઝર કમી કરનેલગી, ઔર જાનેઝાર તડપનેમે દીલે બેકારકે બરહમી કરનેલગી; યેહ નવબત હુઇ.

ગએ દીન ટકટકાકે બાંધનેકે,
અબ આંખેં રહેતીહેં દોદો પહેર બંદ.

એકરોઝ જાનેઆલમકો મલેકએ મેહેરનીગારકી યાદ આઇ ઔર ઉસકી મુહબ્બતને જાનેઆલમકે દીલકો બેચએન કીયા. ખીયાલ આયા, કે ખુદાજાને સદમએ ફુરકતસે ઉસકા કયા હાલ હોગા. દીલને કહા જીના વબાલ હોગા; ઘબરાકર અએશો અશરત સબ ભુલા, ઔર અંજુમનઆરાસે કહા, કે અબ ઝીયાદા યહાં રહેનેકી મુઝહમેં તાકત નહી હે; જુદાઈ વતનવાલોંકી ઔર દોસ્તોંકી યાદ આતી હે. આજ પાદશાહસે રૂખસત માંગુંગા. અંજુમનઆરા હર હાલ ઉહકી ફરમાં બરદારથી, ઔર ઉસકે હરેક કામમેં રાઝીથી આપનેભી કહા, મુઝહેભી તમનાએ શએર, કોહો બીયાબાંન હે. શાહઝાદા મામુલકે મવાફીક પાદશાહકે દરબારમેં હાઝીર હુવા, ઔર પાદશાહસે રૂખસતકા હુકમ માંગા. પાદશાહ બહોત આઝુરદા, ઔર ગમનાક હો, કહેને લગા; અએ શાહઝાદે તુને યેહ કયા કહા? જો કલેજા મુંહકો આને લગા. તેરી જુદાઈ હમેં મંઝુર નહીં, અગર સરકી ખ્વાહીશ હે, ખઝાના મવજુદ હે લે? ફઓજ ઔર ફરમાં બરદાર સબ હાઝીર હેં, જો ચાહીએ સબ કુછ લે-

યાર હે, જાનેઆલમને હાથ બાંધકર અરઝકી, અએ સહેરયાર, બાવીકાર, બરસ દીનૂમેં હુઝુરકો મુજહ ગમગીનસે યેહ મુહબ્બત હુઈ, કે માલો મુલ્ક, ઔર પાદશાહત, બલકે જાન તક દરેગ નહીં, મગર હુઝુર ઈજાઝત દેવે, તો મએં અપને માંબાપ ઔર ખેશ અકારીબસે મીલું, કયું કે બહોત દીન હુએ ઘર છોડા. ઉન્હેં મેરે મરને જીનેકા હાલ માલુમ નહી; ઉનકે સદમેકો ગઔર કીજીએ- ઔર મુજહે કીસી તઓર રૂખસત દીજીએ. આદમીયતસે બઈદ હે, કે આપ અએશો નીશાત કરે, માંબાપકો રંજો મુસીબતમેં છોડદે ઈમ્મીદવારહું કે હુઝુર ઈસ કામમેં દેર નકરેં, અગર હયાત બાકી હે; ફેર આ મીલુંગા; નહીં તો ઈસ ફીકરમેં ઘટઘટકર મરૂંગા, દીન બરબાદ હોગા ખલકત તનપરવર, રાહત તલબ કહેગી. પાદશાહ સમજહા, યેહ અબ ન રૂકેગા; આંસુ આંખોંમેં ભરકર કહા, ખએર બાબા મરઝી ખુદાકી, મગર સફરકા સામાન તૈઆર કરનેકો ચાલીસ દીનકી મોહલત ચાહીએ. જાનેઆલમને યેહ બાત કુબુલ કી. યેહ તો રૂખસત હોકર ઘર આયા, ખબરદારોંને ઉસ હાલકા ખાસોઆમએં ચરચામચાયા હોતેહોતે તમામ બચ્ચેસે લેકર બુઢેતક યેહ ખબર માલુમ હોગઈ.

જાનેઆલમકા રવાના હોના ઝરનીગારસે તરફ વતનકે તઈઆરી હોના રૂખસતકે સામાનકી, અંજુમનઆરાકે અઝીઝો અકરૂબાસે જુદા હોના. ઔર પહોંચના મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર નીકાહ કરના.

મુઅલ્લીફ.

ચલ અએ તવસને ખામા ચાલાકો ચુસ્ત,
કે અબ બએઠે બએઠે બહોત જી હે સુસ્ત
જગા બએઠ રહેનેકી દુનયા નહી.
યહાં ખાક બએઠે કોઈ દીલ હુઝી.
સફર હર નફસ સબકો રહેતા હે યાં,
સરાએ ફનાબી અજબ હે મકાં.
ન બએઠા કભી જમકે એકજા સુરૂર,
કરીઓંસે અપને રહા દુર દુર.

જબ જાનેઆલમને ઝરનીગારસે ઈરાદા અપને વતનકા કીયા, ઔર વહાંસે રવાના હુવા; તબ પાદશાહ બહોત આઝુરદા હુવા. ઔર ગરેબાં ચાકકર અરકા ને સલતનતસમેત દો કોસ શહેરશે બાહીર, સરેહ દામને કોહપર જા બએઠા; વઝીર ખુશ તદબીરસે ફરમાયા, તુમ શાહઝાદેકો રૂખસત કરો ? હમ યહીંસે જુલુસે સવારી, સામને સફર દેખલેંગે. યેહ ખબર અ-

હેલે શહેરકો માલુમ હુઈ, તમામ ખલકત, અચ્ચેસે બુઢેતક, અવરતો મરદ દુસરે ટેકડેપર ઉસીવખત જમા હુએ. જાનેઆલમને સવારી તલબ કી; હરકારોંને અરઝ કી, પાદશાહ રાહકી તરફ ચલા, રોશની ખુબસી હુઇ, પલટને સજીહુઈ આઈ, તોપખાનાભી હાઝીર હુવા. ગરઝ બડે ઈંતીઝામસે સવારી પાદશાહકે પાસ આ પહોંચી. જાનેઆલમને પાદશાહકે દેખતેહી ઘોડેસે કુદકર, આદાબો તસલીમાત બજાલાયા; પાદશાહને ફરમાયા, કસમ હે તુમ્હેં ઈસ વકત હમારે પાસ ન આવ, ખુદાકો સોંપા ચલેજાવ! મજબુર શાહઝાદા મુજરા કરકે સવાર હુવા, જીસદમ જાનેઆલમને ઘોડા બડાયા, તમામ ખલકતકા જી ભર આયા, ગરઝ પાદશાહકી બેકરારી, જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરાકી ગીરયાહોઝારી દેખકર, તમામ તમાશાઈ વાવએલા મામ કહેનેલગે, આજ રવનક શહેરકી રૂખસત હે; ઝીનત સલતનતકી ફુરકત હે; અએસે મેહેરો માહકે જાનેસે શહેરમેં ઉઝર પડેગા, અંધેર હોજાએગા. ઈનકા અલમે જુદાઈ હઝાર રોઝ સીયાહ શામ ગમ દીખાએગા. કહેતે હેં, સએકડો મર્દો અવરત બે કહેસુને હમરાહ હુએ; ગરી બુલવતની ઈખતીઆરી. પાદશાહ જબ ઉનકો રૂખસત કરકે શહેરમેં આયા, વોહ બસા બસાયા શહેર ઉજડા વીરાન નઝર આયા. બાઝારમેં ચીરાગ ગુલ, સરે શામ કોઈ આદમી નહીં પાયા, બીલકુલ અંધેરા તમામ શહેરમેં હોગયા હે; જીસતરફ દેખા, લોગ થકે માંદે ફીરકરૂ પડેથે, તમામ શહેર શાહઝાદેકી જુદાઈ કે સબબ આઝુરદાથા; મહેલસરામેં આયા, વહાંભી છોટે બડેકો ગમગીન પાયા, લોગોંકે અઝીઝ જુદા હોગએ, સબ મહેલમેં વાવએલાકા શોર થા. ખુસુસન અંજુમનઆરાકી માં છુપ કે રો રહીથી. પાદશાહને ઉસે સમજહાયા, હાથ મુંહ ધુલવાયા, કુછ ખીલાયા. યેહ તો સબ ગીરયાહોઝારીમેં મુબતીલાથે.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરા પાંચ પાંચ કોસકી મંઝીલ કરતે ચલે, દો ચાર દીનકે બાદ, એક દો મકાન બરાહતો આરામ કરતે ચલે. ગરઝ સબ ખુશી વ ખુરરમીકે સાથ ચલે જાતેથે, મગર જાનેઆલમકો યાદ આતી તો આહે સર્દ ખીંચતા.

જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરાકા લશકર સમેત પહોંચના મલેકએ મેહેરનીગારકે શહેરમેં, પીરમરદકી મુલાકાત, અંજુમનઆરા, ઔર મેહેરનીગારકી દુબદુ ગુફતગુ, ફેર જાનેઆલમકા નીકાહ હોના, ઔર વહાંસે રૂખસત હોના.

જીસ રોઝ જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરા લશકર સમેત મેહેરનીગારકે બાગકે નઝદીક આપહોંચે, ખબરદારોંને યેહ ખુશ ખબર ઉસીવકત મલેકાકો પહોંચાયા, કે મુબારકહો, શાહઝાદા તશરીફ લાયા યેહ સુનતેહી મેહેરનીગાર કો ગશ આગયા, ફેર સંભલકર ફરમાયા કે બખ્તે ખુફતા કબ

બેદાર હોતા હૈ, અએસા પાંવ ફૂએલાએ સોતા હૈ; ઔર જો મેરા દીલ બહેલાનેકો કહેતેહો તો સુનલો--

મુઅલ્લીફ.

તફરીહ કુલફતોંકી તરગીબ હૈ લા હાસીલ,
બહેલાનેકી બાતેં હૈં યેહ દીલભી બહેલતે હૈં.
ગર ઉસકા હીજરતમેં યુંહી અંદોહગીં રહે,
તો હોએગા વીસાલ દીલા યેહ યકીં રહે.
હૈ એહતીઆત શર્ત કે ઈસ ચશ્મે તરપે આહ,
દામન રહે રહે નરકે આસ્તીં રહે.
મુદફનકા અપને હમકો તરદ્દુદ હો કીસલીએ,
કુચેકી તેરે યાર સલામત ઝમીં રહે.
તુ ગુલશને વીસાલકી કર સએર ઈંદલીબ,
હમ ખીરમને ફીરાક કે બસ ખોશા ચૈન રહે.
જો જો કે ઈતીખાબયે સફહેપે દહેરકે,
અએસે વોહ મીંટગએ કે નશાંભી નહીં રહે.
કીસકી ખુશી કહાંકી હંસી કએસા ઈખ્તીલાત,
હમકો ન છોડો તુમ કે વોહ અબ હમ નહીં રહે.
છુટા ન નઝઅમેંભી ખીયાલ ઊંસકા અએ "સુરૂર"
દમ ભરતે હમ ઉસીકા દમે વાપસી રહે.

ઉસ અરસેમેં એક લઓંડી કીસી કામકે લીએ બારાદરીસે નીચે ઉતરી, ફેર કહા ખુદા જાને યેહ લશકર કહોંસે આકર ઉતરા હૈ! મલેકા હંસી ઔર બહીલએ સએર લઓંડીયોંકે કંધોપર હાથ ધર થંડી સાંસભર, કોઠીપર ચઢી; દેખી તો ફીલહકીકત લશકર, ઔર સીપાહ બેહદ ખડા હૈ; સવારો પ્યાદે ઈધર ઉધર ચલતે ફીરતે નઝર આએ; યકાયક જાનેઆલમભી ઘોડેપર સવાર નઝર આયા. અવ્વલ તો જાનેઆલમકો દસ્તે ગુરબતકા આવારા દેખાથા, અબ જાહો હશમસે પાયા; બદન થરરાયા. વોહ ચેહેરેકી ઝર્દી મુઝદએ વસલકી સુરખીસે બદલગઇ, ગશસે ઈસલામ સંભલગઈ. શાહજાદા ઘોડેસે ઉતર સીધા મલેકાકે બાપ પાસ ગયા. રસમે સલામ બજાલાયા; ઉસે દુઆએ ખએરદેકર, છાતીસે લગાયા. ફેર અંજુમનઆરાકી સવારી આઈ. તસલીમ બજાલાઈ પીરમર્દને ફરમાયા, શાહઝાદી ફકીરકે હાલપર રહમ કર! તેરા અલ્લાહ ભલા કરે. ઉસને અરઝ કી, કનીઝ મુદતસે હુઝુરકી સીફતો સના, સુના કરતીથી; આજ શાહઆદેકી બદવલત સઆદત હાસીલ હુઈ. દોઘડી બએઠી, ફેર ઈલતીમાસ કીયા, અગર ઈજાઝત દો તો મલેકાકી મુલાકાતસે મસરૂર હું. ઉસ મર્દે હકપરસ્તને ફરમાયા, ઇસકા પુછના કયા બીબી યેહ. ઘર તુમ્હારા હૈ.

જાનેઆલમ રૂખસત હો ખેમેમેં આયા, અંજુમનઆરાને મલેકાકે મકાનકા રાસ્તા લીયા. આનેકી ખબર મલેકાકો પેશતર પહોંચીથી. સામન ઉસ મકાનકા દુરૂસ્ત હુવાથા; જબ સવારી ઉતરી નીચે લેને આઇ, સલામકીયા; અંજુમનઆરાને ગલેસે લગાલીયા. મલેકા આબદીદા હોકર બોલી, તુમને મુજહે મહજુબ કીયા, મએં ફકીરક બેટી, તુમ શાહજાદી હરચંદ શાહોગદા દોનોં બંદએ ખુદા હેં, લેકીન તુમ્હારે કદમ આંખોંપર રખું તોભી બજાહેં; આપકે આનેસે મુજહે નેહાયત ખુશી હાંસીલ હુઈ. અંજુમનઆરા બોલા, હમને ખુબ કીયા, રંડી યેહ ચોચલેકી બાતેં બગાનાવાર નકરતી તો કયા હોતા અએ સાહેબ હમારી તુમ્હારી તો રીશ્તએ હમસરી રેસ દીશ્તા બરાબરી હૈ ઔર હીસાબકી રાહસે પહેલે તો સલામતીસે તુમ્હી હો ! પહેલે મઝા આપને ચખા હે, જોબન લુટા હે. ગરઝકે દો દો નોકે હોગઇં; બાતે ચીતેં ખુબસી કીએ ફેર અંજુમનઆરા જાનેઆલમકે પાસ આઈ, દેરતક ઈખલાકો મુહબ્બત મલેકાકા મઝકુર કરતી રહી; કે ઈસ સીફતકી અવરત આજતક ન દેખીથી દુસરે દીન જાનેઆલમને મલેકાકે બાપકે પાસ અરઝકીકે આપને વાદેકો વફાકરોઉસ પીરમર્દને ઇરશાદ કીયા, હમ ઇસ લાયક કહાં હેં; લેકીન તુમ કઓલકે પુરે હો, ઈસરારકે સચ્ચે હો; બીસમીલ્લાહ અપની કનીઝોંમેં સરફરાઝ કરો, શાદીકા નામ લેના મુંહ ચીડાનાં હૈ, ન વોહ હમ હૈં ન વોહ ઝમાના હે.

આખીર શરએકે મવાફીક મલેકાકા નીકાહ જાનેઆલમકે સાથ હુવા. અબ યેહ માલુમ હુવા કે એક રાત અંજુમનઆરાકી, દુસરી રાત મલેકાકી મુલાકાત ઠએરી ઔર ઉનદોનોંમેં વોહ રાહો રસમ, મુહબ્બતે ઉલફતકી બઢી, કે શાહઝાદેકી આશકી નઝરસે ગીરગઇ.

મુઅલ્લીફ.

ઇશ્કમેં તુરફએનસે ઉલફત બરાબર ચાહ
જો બદીલ બંદા હો ઉસકો બંદાપરવર ચાહીએ;

દાસ્તાન હૈરતબયાન, રૂખસતે જાનેઆલમ, પીરમલરદકા અમલ બતાના, રાસ્તેમેં વઝીરઝાદેકા મીલના, અંજુમનઆરાપર આશક હોના વઝીરઝાદેકા, શાહઝાદેકો બંદર બનાના, ઊસ બેચારેકા સઝારોં મુસીબત ઉઠાના.

કીસ્સએ કોતાહ કઈ રોઝતક શાહઝાદએ વાલાજાહ વહાં રહા, એક રોઝ યેહ સબ આશકો માશુક બાહમ બએઠેથે; જાનેઆલમને કહા:—હમ વતન છોડે, અઝીઝોસ મુંહ મોડે અરસા હુવા હનોઝ દીલ્લી દુર હે, અબ ચલના ઝુરૂર હે. વોહ દોનોં બોલીં બહોત ખુબ. ઉસરોઝ હરદે રૂખસત મલેકાકે બાપસે દરમીયાન આયા. ઉસનેભી રોકના મનાસીબ નજાના;

સફરકી તઈયારી હુઈ, હમ રૂખસતસે ઇસકદર માલો અસબાબ, નકદો જીન્સ શાહઝાદેકો મીલા, કે અંજુમનઆરાકા જેહેજ ભુલગયા, ઔર વક્તે રૂખસત પીરંમર્દને બાદીલે પુરદદ જાનેઆલમસે કહા કે ફકીરકે પાસ કુછ નથા; જો પેશકશ કરતા, મગર એક ઇસમ બાતાતાહું—જબ ઇમતહાન હોગા તબ ખઝાનએ કારૂનસે ઝીયાદા કામ આએગા, અગર એહતીયાત કરોગે તો ! ફેર ચંદ ફીકેર તનહા લેજાકર બતાયા, ઔરં તાકીદસે કહા, અગર યેહ મુકદમા હકીકી ભાઇસે ઇઝહાર કરોગે, યાદ રખોકે હઝરત યુસુફસે ઝીયાદા સદમે સહોગે દુનયામેં હકીકી ભાઈ દુશ્મને માદરઝાદ હૈ.

ફરદ.

ભાગ ઇન બરદા બરોશોંસે કહાંકે ભાઈ,
બેચહી ડાલે જો યુસુફસા બીરાદર હોવે.

ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ આકર ફરમાયા કે અએ શાહઝાદી ફકીરઝાદી કનીઝકો અઝીઝ જાનકર નઝરે અલતાફો કરમ રખના યેહભી ખીદમત ગુઝ રીમેં કુસુર ન કરેગી, ઇસે તુમકો સોંપા, તુમ્હી હાફીઝે હકીકીકે સીપુરદ કીયા, ખુદા હાફીઝ. સવારી બહોત દેરસે તઈઆરથી, લોગોપર સાબીતથા કે કોઈ અમરે પોશીદા દુરવીશ શાહઝાદેકો ઇઝહાર કરતા હૈ. ઈત્તેફાકે ઝમાના ઉસીરોઝ. શાહઝાદેસે જુદા હુવાથા, સો સરગશ્તા વ પરેશાંન ફીરતા પીયાદાપા, ઇધર આ નીકલા ઉસને જબ યેહ લશકર ઔર કાફીલા તઇયાર દેખા, તો પુછા કે કીસકી સવારી હૈ, કહાંકી તઈઆરી હૈ ? લોગોંને તમામ જાનેઆલમકા કીસ્સા સુનાયા. યેહ ખુશ હુવા જીમેં જી આયા, પુછા કે શાહઝાદા કહાં હૈ ? વોહ બોલે પીરમર્દ જો યહાંકા માલીક હૈ, કુછ કહેનેકો જુદા લેગયા હૈ. ઉસ અરસેમેં જાનેઆલમ રૂખસત હો સવાર હુવા. વઝીરઝાદેને મુજરા કીયા; ઊસ શાહઝાદેને ઘોડેસે કુદકર ગલે લગાયા, દેરતક ન છોડા—ઉસીદમ લીબાસે ફાખીરા પહેનાકર હમરાહ સવાર કીયા. રાહમેં સરગુઝશ્તે તફરકા પુછતા કહેતા ચલા જબ ખેમેમેં દાખીલ હુવા. વઝીરકો મહેલસરામેં બુલાયા, અંજુમનઆરા ઔર મલેકાકો નજર દીલવા કહા યેહ વોહી શખ્સ હૈ જીસકા અલમે મુફારીકત મુદામ દીલમેં કાંટાસા ખટકતાથા, જી સીનેમેં ભટકતાથા; દેખો જબ અછે દીન આતે હૈં, બીછડે મીલજાતે હૈં, જી સદીનસે હમેં ગરદુને આવારએ દશ્ત કીયાથા, અબ ખુદાને હમેં હમારે દોસ્તસે મીલાદીયા.

અબ યહાંસે વઝીરઝાદેકા હાલ સુનો ! અંજુમનઆરાકા હુસ્નો જમાલ બેમીસાલ દેખ, દીવાના હો હોશો હવાસ, અકલ ખો, નમ કહરામ બના, વસ્લકી તદબીરમેં ફંસા.

ઉસ્તાદ.

યાર અગયાર હોગએ અલ્લાહ;
કયા ઝમાનેકા ઇનકીલાબ હુવા.
ખુદા મીલે તો મીલે આશના નહીં મીલતા.

કોઈ કીસીકા દોસ્ત નહીં, સબ કહાની હે. દોચાર ઘડી યેહ સોહબત રહી, ફેર અપને અપને એમોંમેં ગએ, વઝીરઝાદેકે વાસ્તે એક બડા ખેમા ઈસ્તાદ હુવા, ફેર જીતની જલીસેં, અનીસેં હસીન. માહજ બીં દોનોં શાહઝાદીયોં-કે હમરાહથી ઉસે વઝીરઝાદેકો દીખાકર ફરમાયા કે જીસતરફ તેરી રગબતહો, દીલ વાદું વોહ તુતફએ હરામ ઔર ખીયાલમેંથા, અરઝ કરને લગા મેરી કયા મજાલ હે, ઔર કયાતાકત હે, જો ઉન્હેં બુરી નીગાહસે દેખું જાનેઆ-લમ બહોત રઝામંદ હુવા કે બડા નેકતીનત, સાફ બાતીન હે, બઅસબાબે ઝાહીર ઉસ ઉસ નઝરસે ઝીયાદા મહેનઝર હુવા, દીલમેં ઘર હુવા તમામ હા-લાતે સફર, રંજે રાહ નફી વ ઝરર શાહઝાદેને બયાન કીયા. મગર જબ-પીરમર્દકે મશવીરેકા ઝીકર આતા, ટાલજાતા વોહ સમજહા, કુછઉસમેં ભેદ હુએ એક રોઝ મલેકએ મેહેરનીગાર, ઔર અંજુમનઆરાને મુત્તફીક હોકર જાને આલમસે કહા, યેહ નયા માજરા હે હરદમ એક શખ્સે ગએર ઔર જવાનકો શરીકે સોહબત રખના કયા મુનાસીબ હે ઔર આદાબે સલ્તનતસેભી યેહ અમરે બઈદ હે શએતાનકો ઈનસાનસે દુર ન જાનીએ, ગએર તો કયા અપનીકા એતીબાર ન કરે.

જાનેઆલમને કહા, ફેર અએસા કલેમા ઝબાનપર ન લાના ઉસને તુમ્હારી લઔંડીયોંકા પાસ ન કીયા ઔર ન તુમ્હારા હીફઝે મરાતબ, ઔર મએંભી તો અએસા બેહુદા નાદાન, નથા, જો ખી લાફે વઝા હરકત કરતા. મલેકા યેહ સુનકર હંસી અંજુમનઆરાસે મુખાતીબ હોકર કહા. બરાએ ખુદા ઈનસાફ કીજીએ, કે આપ અગર અકલકે દુશમન ન હોતે તો કયું હઓઝમેં કુદકર જાદુગરનીકી કયેદમે ફંસતે. નામ ડુબોતે, લો ભલા, સચ કહો? શરમીંદા ન હો, જીમેં કયા સમજહેથે જો કુદપડે ઝરા યેહ ખીયાલ ન આયા. કે કહાં અંજુમનઆરા કહાં જંગલકા હઓઝ વોહ ઉસમેં કયુકર આઈ ? વોહ પાદ શાહકે નસલસેથી યા માહી કે ખાનદાનસેથી ? જાને આલમ ખીસીયાના હોગયા. કહા. બાત ઔર મસખરાપન, ઔર કહાંકા ઝીકર કીસ જગા મીલાયા; કયા મેરી હીમાકતકા મવકા તુમ્હારે હાથ આયા ! યેહ તો સમજહો?

ઉસતાદ.

કહેતે હેં જીસે ઈશ્ક વોહ અઝ કીસમે જુનું હે.
કયું કરકે હવાસ અપનેમેં પાતે હેં ખલલ હમ.

ભલા અપની બાતેં તો યાદ કરો! દીલમેં મુનસીફ હો ? મલેકાને કહા, આપ શરમાએ, તો યેહ કહાની લાએ. મએં રંડીહું, નાકીસ અકલ સબ કહેતે હે, ભલા સાહેબ; અગર મુજહસે બેવકુફકી હરક હુઈ, તઅજ્જુબ નહીં શુકર કરનેકી જા હે, કે આપકા મીઝાજભીમેરાહીસા હે આખીર યેહ બાત હંસીમેં ઉડગઈ; મગર વોહ મક્કાર વઝીરઝાદા હર કુચો હુકાંમમેં વકતકા મુંતઝીરથા, એક રોઝ, ગમઅંદોઝ શાહઝાદેકા ખેમા જંગલમે ઈસ્તાદ હુવા જંગલકી હવાને કએફીયત દીખાઈ, ફુલોંકી, ખુશબો દીમાગમેં સમાઈ, જા-

બજા ચશમેં રવાં દેખકર યેહ લહેર આઇ. કે તનહા વઝીરઝાદેકા હાથ પકડ ચશમેકે કીનારે જા બએઠા કીશ્તી શરાબકી તલબ હુઈ. જીસદમ જાનેઆલમ મકી આંખોંમેં નશાઆયા ઉસદગાબાઝને વકતે તનહાઇ નશેકી હાલત ગનીમત જાની; રોનેલગી. શાહઝાદેને હંસકર કહા. ખએર હે વોહ બોલા જો જો શર્તે રીફાકત દુનયામેં હોતીહએ, ગુલામ સબ બજાલાયા મગર મેહનતો મશકકતકા બદલા ખુબ ભરપાયા. જબ આપસે કદરદાં બાતકો છુપાવે, તો ફેર ઔર કીસીસે કીસ બાતકી ઉમ્મીદ રહે, જાનેઆલમ નશેમેં અંજામે કાર નસોંચા, ઉસફીલસુફકે રોનેસે બેચએન હોગયા કહા, અગર તુજહે યેહી અમર નાગવાર હે તો સુનલે ? જો ઈસરાર હે મુજહે મલેકાકે બાપને યેહ બાત બતાઇ હે, કે જીસકે કાલીબમેં ચાહું અપની રૂહ લેજાઊં. ઉસને પુછા કીસતરેહ ? શાહઝાદેને તમામ તરકીબ બતાદી, જબ વોહ સબ સીખચુકા; બોલા ગુલામકો બેઈ મતેહાન ગલતીકા ગુમાન હે. શાહઝાદા ઉઠકર જંગલકી તરફ ચલા, ચંદ કદમ આગે ગયા, તો એક બંદર મરાહુવા દેખા, કહા, દેખ મએ ઈસકે કાલીબમેં જાતાહું યેક કહેકે શાહઝાદા ઝમીનપર લેટા ઔર વોહ મરાહુવા બંદર ઉઠખડા હુવા વઝીરઝાદેકો સબ ઢંગ યાદ હોગયાથા ફવરન વોહ વઝીરઝાદા ઝમીનપર ગીરા ઔર અપની રૂહ જાનેઆલમકે કાલીબે ખાલીમે લા ખડા હુવા ઔર કમરસે તલવાર નીકાલ, અપના જીસમ ટુકડે ટુકડે કરકે દરયામેં ફેકદીયા ફેર વોહ કાફીર બંદરકે પીછે દવડા. શાહઝાદા બેચારા ભાગકર દરખ્તોંકે પત્તોંમેં છુપા.

ફેર તો વોહ હરામઝાદા બા દીલજમઇ લહુ કપડોંપર છીડક બેધડક મલેકાકે ખેમેમેં આયા રોયા પીટા, ચીલ્લાયા કહા ઈસવકત ઝુલ્મકા હાદીસા હુવા, મએં વઝીરઝાદેકે સાથ સએર કરતાથા. યકાયક જંગલસે એક શેરની. કલા ઉસે ઉઠા લેચલા હરચંદ મએને જાંબાઝીસે શેરકો તહે શમશીર કીયા. ઝખમી હુવા, મગર ઉસ શેરને ઉસે ન છોડા લેકર ગયા મલેકાને તઅસ્સુફ કીયા, સમજહાયા કે કઝાસે કયા ચારા યેહી બહાને મહોત ઉસકી તકદીરમેંથી. ફેર અંજુમનઆરાકે પાસ ગયા વહાંભી યેહી ઈઝહાર કીયા ઔર ઘબરાયા હુવા બાહીર ચલાગયા

મલેકા અંજુમનઆરાકે ખેમેમેં આઇ વઝીરઝાદેકા મઝકુર આપસમેં રહા લેકીન મલેકાકો કયાફાશનાસીકા બડા કમાલથા મઝકુર શાન હે.કર યેહકલેમા કહા—ખુદાખએર કરે આજ બહોતબુરે આસાર માલુમ હોતે હેએ સુબ્હોસે દહેની આંખ ફડકતીથી મહમેં હરની અકેલી રસ્તા કાટ મેરા મુંહ તકતીથી અપને સાયેસે ભડકતીથી ખેમેમેં ઉતરતે વકત કીસીને છીકાથા ખ્વાબે બદ નમાઝકે વકત દેખાથા તુમભી ફઝલે ઈલાહીસે અકેલા શઊર રખતે હો, આજકી હરકતેં શાહઝાદેકી ગઓર કરો ? ખીલાફે આદત હે યા મુજહીકો વહેમે બેજા હેએ? અંજુમનઆરાને કહા તુમ જાનતીહો વઝીરઝાદેસે મો-

હુબ્બત કબ્એસીથી રંજોઅલમ બુરા હોતા હે બદહવાસીમેં કયા હોતાહે

અલકીસ્સા. વોહ રાંત તો મલેકાકે રહેનેકીથી ઉસકો અંદરુની હાલ કયા માલુમથા ? તબીઅતકે લગાવસે અંજુમનઆરાકે ખેમેમેં ગયા, જીસવકત પહેર રાત હુઈથી મલેકા વહાં ગઈ, તો દેખા કે શાહ ઝાદા વહાં બએઠા હે, મગર હએરાનો પરેશાનથા. મલેકાને પુછા કે આજ કહાં આરામ કરોગે ? વોહ હરામઝાદા સુચકકર બોલા કે જહાં તુમ કહો ? મલેકાને કહા યહીં સોરહો. બાદશાહઝાદેને કહા બહોત ખુબ યેહ કલેમાભી ખીલાફે દસતુર ઝહુરમેં આયા ઉસકા ખુબ કહેના મલેકાને બુરા માના અંજુમનઆરકા હાથ પકડકર અપને ખેમેમેં લાઈ રોઈ પીટી ચીલ્લાઈ અંજુમનઆરા બોલી કે મલેકા ખુદાકે વાસતે કુછ મુફસ્સીલ બતા! વોહ ગઝબ હુવા, કીસમત ઉલટગઈ. શાહ ઝાદેસે છુટગઇ ––ખુદાકી કસમ યેહ જાનેઆલમ નહીં વોહભી શાહ ઝાદીથી. કહા દુરૂસત કહેતીહો બહોતસી બાતેં ઉસને આજ નઇ કી હેં. મલેકાને કહા ખએર અબ જો હો સો હો તુમ યેહીં સોરહો–ફેર લાઓંડીયોંસે ફરમાયા કે હમ સોતે હેં. તુમ ખીમેકે દરવાઝેપર જાગો ઉસવકત શાહઝાદા કયા ફરીશતા આએ બાર ન પાએ. વોહ બીચારા યેહ ખબર સુનકર મારે ડરકે અકેલા ખેમેમેં જાકર સોરહા. એક ડર દો તરફ હોતા હે મલેકાને કહા દેખા ! અગર જાનેઆલમ હોતા તો કભી અકેલા નસોતા, બેતઅમ્મુલ ચલા આતા. બદમઝગીકા બાઇસ ખફગીકા સબબ પુછતા, ઉસે કીસકા ડરથા, ઈસકા તો ઘરથા. અંજુમનઆરા કહેને લગી કે સુરત તો વોહી હે ? ઉસવકત મલેકાને માજરા ગએરકી કાલીબમેં રૂહ લેજાનેકા, રૂખસતકે વકત અપને બાપકે બતાનેકા મુફસ્સીલ બતાયા––ફેર કહા કે યેહ હાલ વઝીરઝાદેસે કહા હોગા, યેહ ફસાદ ઉસકા હે, હમેં ઉસકી ચીતવનપર શક આયાથા, સામને લાનેકો મના કીયાથા, સમજહાયાથા; વોહ નાદાન હમારા કહેના ખાતીરમેં નલાયા, ઉસકા મઝાપાયા.

એલકીસ્સા વોહ પહેલી રાત રોને પીટનેમેં કટી ફેર ઉસ કામકે અંજામકી ફીકરમેં રહે કે દેખીથે કયા હોતા હે. ઉસી ફીકરો અંદેશેમે સુબ્હો હોગઇ, સવારી દેવડીપર મવજુદહુઇ; કુચ હુવા. ખબરદારોંને ઉસ બને શાહઝાદેસે અરઝ કી, કે યેહ સરજમીને ગજનફર હે, યહાંસે પાંચ કોસ શહેર હે, હાકીમ યહાંકા “ગજન રબાહ હે હુકમ કીયા કે ખેમા હમારા શહેરકે નજદીક હો ! કારપરદાજ હુકમ સુનતેહી અમલમેં લાએ. જબ શાહઝાદીયાં ખેમેમેં દાખલ હુઇ તો વોહ હરામજાદા ખુદ આયા, ઈધર યેહ બીચારીયાં ડરસે બાદીલે સદચાક. ઉધર મલેકાકે રોઅબસે વોહ બચ્ચાભી ખઓફનાક, સાઅતરભર બએઠકે ઉઠ ગયા.

જબ ગલગલએ ફઓજ ઔર આમદે લશકર વહાંકે પાદશાહને સુના, કે લશકર બેશુમાર, સીપાહ જરરાર શહેરકે નઝદીક આ પહોંચા હે––તબ ઉસે બહોત ફીકર હુઈ, અપને વઝીરકો ચંદ તોહફે દેકર ઈસતીકબાલકો ભેજા, તા

હાલ દરયાફ્ત કરે; ઔર હુઝુરમેં અરજ કરે. વઝીર હાઝીર હુવા, તો ખબરદારોને ખબર પોહોંચાઈ વોહ તો સલતનતકા રંગ ઢંગ સબ બખુબી જાનતાથા, વઝીરે આઝમકા બેટાથા, રૂબરૂ બુલવાયા. બાદ ઝીકરો અઝકાર, હર શહેરો દયાર, અપના સબબ આનેકા, ઔર દેખના શહેરો શહેરયારકા બયાન કીયા. રૂખસત કે વક્ત ખીલઅતે ફાખીરા વઝીરકો ઈનાયત હુવા, ઔર બતરઝે દોસતાના કુછ હદયા પાદશાહકો રવાના કીયા. જબ વઝીર અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, હુસ્ને ઇખલાક; દબદબએ શવકત, આને સલતનત, રોઅબ વ જુરઅતકા ઉસકી ઈસ રંગ ઢંગસે ઝીકર કીયા, કે વોહ પાદશાહ બેસાખ્તા મુસ્તાક હોકર સવાર હુવા. ખબરદારોંને ઉસ હાલસે આગાહ કીયા. અરકાને સલતનત, વઝીરો અમીર, સીપાહસાલાર પેશવાઈકો ગએ જબ કરીબ પહોંચા, તો ખુદ ખેમેકે દરવાઝેતક આયા, ફેર દોનોં તખ્તપર જાબએઠે; બાતેં ચીતેં દોનો તરફસે ખુબસી હુઇ—વોહ પાદશાહભી ઇસ જહુઠે શાહેઝાદેકી, સુરતપર ગશ હો ગયા! ફસાહતપર અશઅશ કરતા રહા ફેર ઇમારતે શાહી સજી સજાઈ ખાલીહુઈ; ઉસકો વહાં ઉતારા, લશકર વહીં રહા. ફેર મલેકા ઔર અંજુમનઆરાકે વાસ્તે અલાહીદા મહેલ ખાલી કરવાકે શાહઝાદીયોંકો ઉસ મહેલમેં ઊતારે. ચંદરોઝ દાવતકે જલસે રહે—જબ ફુરસત મીલી, તો દીલમેં સોચા કે અગરચે જાનેઆલમ બંદર હૈ, લેકીન ઉસકે જીનેમેં અપની મઔાતકા ખઔાફે ખતર હૈ; અએસી તદબીર નીકાલીએ કે ઉસે જાનહીસે મારડાલીએ ફેર બેખટકે આરામ સુબ્હોશામ કીજીએ! મલેકાસે બહોત ડરતાથા, પીરમર્દકે નામ લેનેસે મરતાથા; જએસે "ચોરકી દાડીમેં તીનકા" યેહ સોચકર હુકમ કીયા કેહમેં બંદરકી દરકાર હૈ, જો એક બંદર લાએગા તો દસ રૂપે ઇનામ પાએગા.

જબ શહેરકે લોગોને યેહ બાત સુની, તો હઝારોં બંદર પકડાલાએ. જો બંદર સામને આતા, બગઓર દેખ સર તુડવાતા. થોડે દીનોંમે બહોત બંદર ઉસ હરામઝાદેને મરવાડાલે. જબ બંદર કમ હુએ, તો ઈનઆમ બઢાદીયા; યહાંતક કે એક બંદર જો મારે તો સો રૂપીએ ઈનામ પાવે! દો કોસ, ચાર કોસ, આજુબાજુ બંદરકા નશાન બાકી નરહા. ગરઝ કે શહેરમેં હર તરફ યેહ ગલ ગલા હુવા, સબકો બંદરકી તલાશા હુઇ એક ચીડીમાર ઉસ બસતીમેં રહેતાથા, વોહ નેહાયત ગરીબથા, તમામ, દીન જંગલો બીયાબાન ભટકતા, દસ પાંચ પરીદે હાથ આજાતે, તો દોચાર પએસેકો બેચકર જોરૂ ખસમ રોટી ખાતે, અગર ખાલી ફીરા તો ફાકેસે પેટ ભરતે એક રોઝ ઉસકી જોરૂ કહેનેલગી કે તુ બડા અહમક હૈ? કે દીનભર પરીંદોંકી તલાશમેં જંગલ જંગલ દીવાનેસા ભટકતા ફીરતા હૈ, ઇસપર જો રોટી મીલી તો બદનપર કપડા સાબીત નહી કીસીતરેહ અગર હનુમાનકી દયાસે એક બંદરકી હાથ આએ તો બરસોંકી બેફીકરી હો જાવે. લાલચ તો બુરા હોતા હૈ, વોહ ચીડીમાર અપની જોરૂકી યેહ બાતે સુનકર રાજીહુવા, ઔર કહા કે

કહીંસે આટા લાકર રોટી પકા, ઔર જીસતરેહ બને, થોડે ચને પહોંચા, સુબ્હો બંદરકી તલાશમેં જાઊંગા, નસીબ આઝમાઊંગા ઊસને માંગતાંગકર વોહ સામાન કર દીયા. દો ઘડી રાત રહે વોહ ચીડીમાર જાલ, ટટ્ટી સબ તોડકર રોટી, ચને, ઔર રસ્સી લેકર ચલનીકલા. શહેરસે છે સાત કોસ બાહીર નીકલકર દરખ્તોંમેં ઘુંડને. લગા.

અબ વહાંકા હાલ સુનયેઃ-શાહઝાદા જાનેઆલમ જો બંદર બના ગયાથા, ઉસને જીસદીનસે લોગોંકો બંદર પકડતે દેખાથા, ઔર સર તુડવાનેકા હાલ સુનાથા, બદહવાસ પરેશાન હર તરફ્ મરનેકો ડરસે છુપતા ફીરતાથા, કે ખુદાનખ્વાસ્તા કોઈ પકડ લે જાએ, તો ઝીંદગીમેં ખલલ આએ. ઉસરોજ કઈદીનકા બે દાના પાની, ખસ્તા ખરાબ એક દરખ્તકે સાએમેં નકાહહકે બસબબ બેહોશ પડાથા. ચીડીમારને દેખા, છએ પાંવ આકર ગરદન પકડી. ઉસને આંખ ખોલી, તો ગલા કઝાકે હાથમેં પાયા, તબ જીનેસે હાથ ઉઠાવા. ચીડીમારને કમરસે રસ્સી ખોલકર ખુબ મજબુત બાંધા; ફેર શહેરકા રસ્તા લીયા. થોડી દુર ચલા કે બંદરને ફેર અફસોસ મલકર કહા, અએ શખ્સ કયું ખુન બેગુનાહકા અપની ગરદનપર લેતા હે, ઔર મુસીબતઝાદેકો દુખ દેતા હે! વોહ ચીડીમાર બોલા કે કયા ખુબ તુ બાતોંસે મુજહે ડરાતા હે! અગર દેવ ભુત, યા જીન હે સો બલાસે, મગર તેરા છોડના નારવા હે, આજ મેરે નસીબ ખુલે કે તુજહે પાદશાહ કોદુંગા, ઔર સો રૂપીએ લુંગા ચએન કરૂંગા. યેહ સુનતેહી સુન હોગયા. રહી સહી જાન કાલીબસે નીકલ ગઈ. હરચંદ મીન્નતો આજે ઝીસે કહા મગર ચીડીમારને નમાના લાલચકા કામ બુરા હોતા હે. ચીડીમારને જલદી જલદી કદમ બઢાયા, શામકે વક્ત મકાનમેં આયા; જોરૂસે કહા કે અચ્છી સાઅતમેં ઘરમેંસે ગયાથા, જો મતલબથા સો બેતકલીફ હાસીર હુવા, યેહ કહેકર ખુબ હંસા. દો કલમે યેહ સુનીયે—

જીસ દીન શાહઝાદા ચીડી મારકે દામમેં ગીરફ્તાર હુવા, મલીકા દીલ ગીરફ્તા ખુદબખુદ ઘબરાઇ, ઔર રોરોકર યેહ બએત ઝબાનપર લાઇ.

ઊસતાદ.

હુઇકયા વોહ તાસીર અએ આહ તેરી,
થી આગે તો કુછ બેશતર આઝમાઈ.

ઔર અંજુમનઆરાસે કહેને લગા કે યેહ કમબખ્ત બંદર પકડવાકર સર તુડવાતા હે; યકીન જાનો કે જાનેઆલમ ઇસ મુસીબતમેં ગીરફ્તાર હે. ઔર આજ ખુદા ખયેર કરે, સુબ્હોસે બતરેહ દીલકો ઘબરાહટ હે, જાનેઝારકો પેચોતાબ હે, ઘર કાટતા હે ગમ કલેજા ખાતા હે, માલુમ હોતા હે કે શાહઝાદા પકડાગયા, યા ઔર કોઇ આફતમેં ફંસ ગયા હો; હંસીકે બદલે રૂલાએગા—

મીર,

જીસસે જીકો કમાલહો ઉલફત, જીસકે જાનીબ દુરૂસ્ત હો નીસબત.

જુંબીશ ઊસકી પલકકો ઘર વાં હો, દીલમેં યાં કાવશ એક નુમાયાં હો.
યારકો વીરદે ચશ્મ ગર હોવે, ચશ્મે આશક લહુસેં તર હોવે.
વાં દહન તંગયાં હે દીલતંગી, હુસ્ન ઔર ઈશ્કમેં હે યકરંગી.

અંજુમનઆરને જુલાકર કહા, ઇસસે ઔર ઝીયાદા કયા દુનયામેં તબાહી ઔર ખરાબી હોગી! શહેર છુટા, સનતલત ગઈ. માંબાપ અઝીઝો આકર બાકી જાદાઈ નસીબ હુઇ--

મુસહફી

મરઝુલમઓતસે કુછ કામ નહીં આઝાર અપના,
દીલમેં દુશમનકેભી યારબ ન ચુબે ખાર અપના.

ઔર જીસકે વાસતે આવારા સરગશ્તાહુએ. યેહ સદમે સહે. બદનસીબીસે ઉસે ખો બએઠે, વતનસે હાથ ધો બએઠે--અબ મઓત આવે તો બેહતર હે--

નાસીખ.

મુજહે ફુરકતકી અસીરીસે રેહાઈ હોતી,
કાશ ઈસાકી એવઝ મઓતહી આઈ હોતી.
અબરે રહમતસે તો મહેરૂમ રહી કીશ્ત મેરી,
કોઈ બીજલીહી ફલક તુને ગીરાઈ હોતી,
હું વોહ ગમ દોસ્ત કે સબ અપનેહી દીલમેં ભરતા,
ગમે આલમકી અગર ઈસમેં સમાઈ હોતી.

યહાં તો યેહ બાતેંથી, ઉધર ચીડીમારકી જોરૂને ચીરાગ લેકર ઉસ બંદરકો દેખનનેલગી બંદર સોચા વોહ કમબખ્ત મર્દ બરસરે રહમ નહુવા કયા અજબ? યેહ રંડી હે. અગર નરમ ઝબાનીસે મઝકુર આફતે આસમાનીસે કુછ મેહરબાની કરે! ઇસ ખીયાલસે પહેલે સલામ કીયા વોહ ડરી; તો યેહ કલામ કીયા અએ નેકબખ્ત ખઓફ નકર! દો બાતેં મેરી કાન ધરકર સુનલે; અવરતેં કમ અકલભી હોતી હે, બંદરકા કહેના અંચબા સમજહકર કહા કહે! વોહ બોલા હમ ગરીબુલવતન, ગીરફતારે રન્જો મહન, ઘરસે દુર, કએદમેં મજબુર હે; માંબાપને કીસકીસ નાઝો નઅમસે પાલા. ફલકને કઓન કઓનસી મુસીબતેં દીખાને ઘરસે નીકાલા. વહાંતક દરબદર હેરાનો પરેશાન કરકે બુરે દીન દીખાએ, કે તેરે પાસ ગીરફતાર હોકે આએ.--

ઊસતાદ.

પએદા કીયા ખુદાને કીસકો નહીં અબસ.
લાયા મુજહીકો યાંપે જહાં આફરી અબસ.

અબ સુબ્હોકો જબ હમ ગરદન મારે જાએંગે, તબ સવ રૂપીએ તુમ્હારે હાથ આએંગે. ખુન બેગુનાહકી જઝા હશરકો પાઓગે, જન્નતકો છોડ દોઝખમેં જાઓગે. પઅસા રૂપીઆ હાથકા મએલ હે ઊસપર જો રગબત કરતેહો કીતને રોઝ ખાઓગે, જીતેજી ધબ્બા ન છુટેગા ધોતે ધોતે મરજાઓગે

અગર હમારે હાલપર રહમ કરો, ખુદા ઔર કીસી સુરત રૂપીઓંકે બદલે અશરફીયાંસે ઘર ભરદેગાં. હમારે કતલમેં ગુનાહે બેલઝત યા એક મુઝીકી હસરત નીકલનેકે સીવા ઔર કયા ફાયદા હે, અગર અએસા જીના મરનેસે બુરા હે લેકીન ખુદા જાને ઇરાદએ અઝલી કયા હે, હમારી તકદીરમેં કયા કયા લીખા હે જો ખુદાકે નામપર નીસાર હે અલ્લાહ ઉસ્કો હરહાલમે મદદગાર હે તુને પાદશાહે યમનકા કીસ્સા નહીં સુના ! એક સલતનત ઉસને લીલ્લાહદી ઝીયદા લાલચ કરનેસે ઉન લાલચીયોંકી કઝા આઇ જાને ગંવાઇ રંડી મોમકી નાક તો હોતી હે; જબ ઘર ગઈ જીઘર ફેરા, ફીરગઈ. બંદરકી બાતોંપર કુછ તઅજ્જુબ કુછ તઅસ્સુફ કરકે કહેનેલગી–હનુમાન જીવો કહાનીકએસી હે સુનાવ મહારાજ ?

ફસાનએ શાહે યમન, સલતનત સાઇલકો દેના, ઔર બીબીકો બેટોં સમેત લેકર શહેરસે નીકલના, રાહમેં સવદાગરકા ફરેબ, ફેર ફરઝંદોકી જુદાઈ, આખીરકો સલતનત હાથ આઈ.

બંદરને કહા સરઝમીને "યમન મેં એક પાદશાહથા, મુલક ઉસકા માલામાલ, દવલતે લાઝવાલ. બખશીંદએ તાજો તખ્ત, નેકિસીરત; જીસદમ કોઈ સાઇલ ઉસકે પાસ આતા મતલબ ઉસકા બરઆતા ગરઝ ઉસકા લકબ તમામ મુલકોમેં ખુદાદોસ્ત હે મશહુર હુવા. એક રોઝ કોઈ શખ્સ આયા, ઔર સવાલ કીયા, કે અગર તુ ખુદાકા દોસ્ત હે તો લીલ્લાહ મુજહે તીન દીન સલતનત કરનેદે ? પાદશાહને ફરમાયા બીસમીલ્લાહ. ઔર તમામ અરકાને સલતનત, વઝીરે ઉમરા વહાં હાઝીરથે, ઉન્હે તાંકીદસે હુકમ હુવા કે જો કોઈ ઇસકી નાફરમાની કરેગા સઝા પાએગા. યેહ ફરમાકર વોહ પાદશાહ તખ્તસે ઉઠા, ઔર સાઇલ તખ્તપર જા બએઠા, હુકમ અહકામ કરનેલગા; ચવથેરોઝ પાદશાહ આયા કહા કયા ઈરાદા હે ? સાઇલ બોલા પહેલે તો ફકત ઈમતેહાનથા, અબ પાદશાહતકા મઝા મીલા; બરાએ ખુદા તાજો તખ્ત એક લખ્ત મુજહે બખશદે ! પાદશાહને ફરમાયા કે યેહ હકુમત આપકો મુબારક હો. યેહ કહેકર ઉસ સાઇલકો બાદશાહત દેદી. ઔર આપ હએહાત કુછ નલીયા, ફકત લડકોંકા હાથમેં હાથ બીબીકો સાથ લીયા દીલકો સમજહાયા ઇતને દીનો પાદશાહત, ઔર હુકુમત કી; થોડે દીન ફકીરીકી કએફીયત ફાકેકી લઝત દેખીએ! ગો જાહો હશમ મફકુદ હે મગર શાહી ભરેકેફ પાદશાહત મવજુદ હે ઇસ શહેરસે કહીં ઓર ચલના ફરઝ હે હુકમે ખુદા જાએ દીદ હે ઈનાયતે ખાલીકસે કયા બઇદ હે જો કોઈ ઔર સુરત નીકલે.

એક લડકા સાત બરસકા દુસરા નવ બરસકાથા, ઔર શાહઝાદી ગરઝ કે વોહ હક પરસ્ત ઉન દોનો લડકોંકો લેકર શહેરસે ખાલી હાથ નીકલા બલકે તકલ્લુફકા લીબાસભી નલીયા, જામએ ઉરયાની જીસ્મપર ચુસ્ત કીયા,

ઔર ચલનીકલા. તમામ સલતનત કરરોફ્ર પીયાદાપા, દરબદર મુસીબતે ઉઠાતા ચલા. કભી દો કોસ કભી ચાર કોસ ચલના, જો કુછ મીલા, તો ખાલીયા નહીં તો ફાકે ખીંચતા હરરોજ રાહ તએ કરતા જબ યેહ નવબત પહોંચી. ચંદરોઝમેં એક શહેર મીલા, મુસાફીરખાનેમેં વોહ પાદશાહ ઉતરા. ઈત્તેફાકન એક સવદાગરભી કીસીતરફસે વહાં આયા, કાફીલા બાહેર ઉતરા તનહા ઘોડેપર સવાર સએર કરતા હુવા મેહમાનસરામેં વારીદ હુવા શાહઝાદી ગો કે ગર્દે રાહ સઉબતે સફરમેં મુબતીલાથી; લેકીન અછી સુરત કભી છુપી નહીં રહેતી. શાહઝાદેકી નઝર યકાયક ઉસ શાહઝદી પર પડી, દેખતેહી આશક હોગયા, અપની ખુદીમેં નરહા પાદશાહકે નઝદીક આ, સલામ કીયા; પાદશાહને સલામકા જવાબ દીયા ઉસ અરસેમેં વોહ સવદાગર નેહાગત રંજીદા ખાતીર હોકર કહા, અએ અઝીઝ મએં સવદાગરહું કાફીલા બાહેર ઉતરા હૈ, મેરી અવરતકો દર્દે ઝહ હોરહાહૈ, દાઇકી તલાશમેં બહોત દેરસેફીર રહા હું, મીલતી નહીં; તુ મર્દે બુઝુર્ગ હૈ, ઈનકાર નકર, ઉસ નેકબખ્તકો લીલ્લાહ મેરે સાથ કર, તા ઈસકી શરકતસે ઉસકો રંજસે નજાત મીલે, વગરના બંદએ ખુદાકા મુફ્ત ખુન હોતા હૈ યેહ અલ્લાહકા નામ સુનકર ઘબરાએ, બીબીસે કહા, બીસમીલ્લાહ દેર ન કરો, અગર કીસી મોહતાજકી હાજત અપનેસે રફા હો તો ઉસકા અજર ખુદાકે પાસ મીલતા હૈ ઔર યેહ કારે ખએર હૈ ઉસને દમ નમારા. સવદાગરકે સાથ રવાના હુઈ. દરવાઝેસે બાહીર નીકલ ઊસ સવદાગર હરામઝાદેને કહા, અએ બીબી કાફીલા દુર હૈ. મુજહે આનેકો બહોત દેર લગી હૈ; આપ ઘોડેપર ચડલેં તો જલ્દ પહોંચે. વોહ ફલક સતાઇ ફરેબ ન જાનતીથી. સવાર હુઇ, સવદાગરને ઘોડેપર બીઠા ઘોડેકી લગામ ઉઠાઈ,' કાફીલેકે પાસ આ કુચકા હુકમ દીયા, ઔર આપ ઘોડા દવડાતે ચલા ઉસવકત ઉસ નેકબખ્તને દાદ બેદાદ ફરયાદ મચાઇ; મગર ઉસકા આહોઝારી ઉસ કમબખ્તને નસુની. ઈધર પાદશાહ બહોત દેરતક મુંતઝીર રહા, ફેર ખુદહી બેટોંકા હાથ પકડે સરાસે નીકલા. હરચંદ ઘુંઢા મગર ઉસ કાફેલેકા નશાન નમીલા દુરસે ગરદ ઉડતે દેખી, ન પાંવમેં દઓડનેકી તાકત ન બીબીકે છોડનેકી દીલકો તાબ, સબ તરેહ અઝાબ; ન કોઇ યાર ન ગમગુસાર ન કોઇ ખુદાતરસ ન ફરયાદરસ; બહસરતો યાસ કાફેલેકી તરફ દેખકર યેહ કહા.–

મુસહફી.

તુ હમરહાને કાફેલાસે કહીયો અએ સબા,
અએસેહી ગર કદમ હૈ તુમ્હારે તો હમ રહે.

લાચાર લડકોંકો લેકર ઉસી તરફ ચલા; ચંદ કોસ ચલકર રાહ ભુલગયા. એક નદી મીલી, વહાં ન કીશ્તી ન મલ્લાહ, ઔર ન યેહ રાહસે આગાહ; એક નારા મારા, ઔર હરતરફ માહીએ બેઆબસા વાહીતબાહી ફીરા, રાહબરે કામીલકો પુકારા, આખીર એક લડકેકો કીનારેપર બીઠા છોટેકો કાંપધેર

ઉઠા, દરયામેં દર આયા, બડી મુશકીલસે આધા પાની તએ કીયાથા. કે કીનારેકા લડકા ભેડયા ઉઠા લેચલા, વોહ લડકા ચીલ્લાયા, પાદશાહ" આવાઝ સનકર ઘબરાયા, ફીરકર દેખને જો લગા, કાંધેકા લડકા પાનીમેં ગીરપડા, ઓરભી ઘબરાયા, ફેર ખુદ ગોતે ખાને લગા, લેકીન ઝીંદગી બાકીથી, બડી મુશકીલસે કીનારેપર પહોંચા દીલમેં સમજહા કે બડે બેટેકો ભેડીયા લેગયા. છોટા ડુબમરા નયરંગીએ ફલકસે આલમે હએરત, બીબીકે છુટનેકી ગએરત; બેટોંકે અલમસે દીલકબાબ. સલતનત દેનેસે ખસ્તા ખરાબ, ઇસી પરેશાનીમે શુકર કરતા ફેર ચલા. તીન પહેરકો એક શહેરકે નઝદીક પહોંચા, શહેર પનાહેક દરવાઝેપર ખલકતકી કસરત દેખી, ઉધર આયા. ઉસ મુલ્કકા યેહ દસતુરથા, કે જબ વહાંકા પાદશાહ મરજાતા, તો અરકાને સલતનત ઔર શહેરકે રઇસ વહાં આકે બાઝ ઉડાતેથે; જીસકે સરપર વોહ બએઠ જાતા, ઉસે પાદશાહ બનાતેથે, ચુનાંચે યેહ રોઝ વોહીથા, બાઝ છોડ ચુકેથે; અભી કીસીકે સરપર ન બએઠાથા, કે ઉસ પાદશાહ ગદા સુરતકા વહાં પહોંચના હુવા, બાઝ ઈસકે સરપર આબએઠા! લોગ મામુલકે મવાફીક હાઝીર હુએ, તખ્ત રૂબરૂ આયા; હરચંદ યેહ બએઠનેસે બાઝરહા કહા મએં સલતનતકા ખ્વાહાં નહીંહું, મએંને ખુદહીકી હુકુમત ઔર સલતનતસે મુંહ મોડાહે. મગર વોહ લોગ ઇસકે સરપર બાઝકા બએઠના ઉનકા સમજહ, બાઝ નરહે. ગરઝ બડી મીન્નતો આંઝીઝીસે તખ્ત તાઉસપર બીઠાયા, નઝરેંદીં, તોપેં છોડી, ઔર બડે જલસે કીએ; તમામ શહેરમેં પાદશાહકે નામકી દુહાઇ ફીરગઇ. સીકકેપર નામ જારી હુવા. ઔર તમામ શહેરમેં મુનાદી હુઈ, કે જો ઝુલ્મ યા કો ગુનાહ કરેગા વેહ ગરદન મારાજાએગા.

સોઝ.

પલમેં ચાહે તો ગદાકો વોહ કરે તખ્ત નશીં,
કુછ અચ બા નહીં ઉસકા કે ખુદા કાદીર હે.

યેહ સલતનત તો કરનેલગા, મગર હમેશા ગમગીન, ઔર આઝુરદા રહેતાથા, બસબબ શરમો હયા કીસીસે હાલે મુફસ્સીલ નકહેતીથી; જબ વોહ ફરઝંદ યાદ આતે તો રોદેતા.

અબ ઉન લડકોંકા હાલ સુનયે;–જીસકો ભેડીયા ઉઠાએ લીએ જાતાથા ઉધરસે કોઇ તીરઅંદાઝ સુબકદસ્ત આતાથા, ઉસસે ઉસ લડકેકો છુડાયા. દુસરા જો નદીમેં ગોતે ખાતાથા, ઉસકો માહીગીરને દામે મોહબ્બતમેં ઉલજહાયા. વોહ દોનોં લાવલદ થે, ઈસી શહેરરહેનેવાલે, જહાં ઇન લડકોંકા બાપ પાદશાહ હુવાથા, વોહ અપને અપને ઘરમેં મકદુરકે મવાફીક ઉન લડકોંકી પરવરીશ કરને લગે કે બાદ થોડે દીનોંકે બેટોંકી જુદાઇને પાદશાહકો બેચએન કીયા, વઝીરસે ફરમાયા કે દો લડકે અશરાફ કઓમસે હમારી સોહબતકે કાબીલ લાઓ વઝીરને તમામ શહેરકે લડકે તલબ કીએ, ઉન લડકોંમેં વોહ દોનોં લડકે જો પાદશાહકે થે વોહભી આએ સુબ્હાનઅલ્લાહ " જામેઉ-

લમુતરરેકીન " ભી ઉસકા નામ હે, બીછડે હુએ મીલાના ઉસકે નઝદીક કીતના કામ હે. વોહી દોનોં લડકે વઝીરકો પસંદ આએ. પાદશાહકે રૂબરૂ ઉન દોનોં લડકોંકો લાયા. બસબબ બહોત દીન જુદાઈ ઔર તકલીફ્સે નકશે ઉન લડકોંકે બદલગએથે, ન પાદશાહને પહેછાના, ન લડકોંને બાપકો પહેછાના, ઔર ન યેહ સમજહ આઇ કે હમ દોનોં ભાઈ હેં. યેહભી કુદરતનુમાઇ હે, બહુમ હુએ. મગર જુદા રહે. લેકીન પાદશાહ બમુહબ્બત તમામ મસરૂફે ઇનાયત અલદ વામ થા.

અબ ઉસ સવદાગરકા હાલ સુનયે કે વોહ સવદગર પહેલે પાદશાહસે દોસ્તી રખતાથા, ઉસ નઝરસે વોહભી ઉસ અવરત નારાઝકો લેકર વહાં વારીદ હુવા, ઉસ પાદશાહકે મરનેકી ખબર સુનકર નેહાયત મલુલ હુવા કે મતલબ હાસીલ નહુવા, લોગોંને કહા, નવા પાદશાહ ઇસસેભી ઝીયાદા ખલીક ઔર ગરીબ પરવર હે. ગરઝ ઉસને તોહફે નઝર કર, પાદશાહકી હઝુરમેં હાઝીર રહા. ઉસકોભી પાદશાહને ન પહેછાના, ન સવદાગરને હરીફ જાના, મગર પાદશાહ ઉસકો ઝીએતી બાર મુસાફીર સમજહ ઈધર ઊધરકા મઝકુર સુનાતાથા. એકદીન શામકેવકત હુઝુરમેં હાઝીરથા, પાદશાહને ફરમાયાકે આજકી રાત ઘર નહીં જાના, કુછ પુછના હે, વોહ સવદાગર વહાં બએઠરહા, મગર પરેશાં ઔર આઝુરદા માલુમ હોતાથા, પાદશાહને ઉસકી પરેશાની ઔર આઝુરદગીકા સબબ પુછા? ઉસ સવદાગરને હાથ બાંધકર અરઝ કીયા; કે ખાનાઝાદકે પાસ એક ઔરત નારાઝ હે, ઔર વોહ હમેશા ફીદવીસે ઈનકાર કરતી હે, ઉસકી નીગાહબાની ખુદ મેરી ઝાતસે કરતાહું, એસાના હોકે છુપાહુવા ભેદ ખોલદે, હીમાયતી તલાશ કરે.

પાદશાહકા હુકમ હુવા કે યેહ મુકદમા આજ હમારે ઝીમ્મે હે, વોહી લડકે બસકે મોતમીદથે દસ સવાર ઊનકે હમરાહકર, પાસબાનીકી સખ્ત તાકીદ કી લડકે આદાબ બજાકર સવદાગરકે મકાન પર ગએ બાગમેં ખેમા બરપાથા ખેમેકે દરવાઝેપર કુરસીં બીછા દોનોં બયેઠે લોગ ચવફેર ખડે હોગએ જગ આધી રાત ગુજરી. એકકો નીંદ આનેલગી દુસરેને કહા, સોના મુનાસીબ નહી, એસા નહો કે કોઈ ફીતના ખ્વાબીદા જાગે ખેમેસે કોઇ ચોંક ભાગે વોહ બોલા તો એસા ફસાના કહો જો નીંદ ઉચટનેકા બહાનાહો. ઉસને કહા ખએર આજહમ અપની સરગુઝીશ્ત કહેતે હેં. અગર ગઔરસે સુનોગે, તો નીંદ કયા કઇ રોઝ ભુખ પ્યાસ નઆએગી.

અએ અઝીઝ, બા તમીઝ મએં પાદશાહે યમનકા બેટા હું મેરે બાપને તમામ સલતનત લીલ્લાહ સાઇલકો દી; મુજહે ઔર એક મેરા છોટાભાઇ કે વોહ તેરેહી જએસાથા ઉસકો ઔર અપની બીબીકો હમરાહ લેકર ગરીબુલવતન હુવાથા રાહમે એક સવદાગર ફરેબસે શાહઝાદીકો લેગયા હમ દોનોં ભાઇ સાથ રહે આગે ચલકર દરયામીલા, નાવબેડા કુછ નથા પાદશાહ મુજહકો કીનારેપર બીઠા, છોટેભાઇકો કાંધેપર ઊઠા, પાર ચલા; ઈધર કીનારેપર મુજહે

ભેડીએને પકડા મેરે ચીલ્લાનેસે પાદશાહ જો દરયા બદહુ વાસ હુવા, ભાઈ કાંધેપરસે પાનીમેં ગીરપડા, ખુદભી ગોતે ખાને લગા; ફેર નહીં માલુમ કે કયા હુવા મુજહે તીરઅંદાઝને ઉસ ભેડીયેકે મુંહસે છુડાયા અબ ફલકને ઇસ પાદશાહકે પાસ લાયા વોહ દુસરા લડકા યેહ તમામ સરગુઝશીત સુનકર એકદમ ઉસસે લીપટ ગયા. કહા ભાઇ, દરયામેં હમ ગીરેથે મછલીવાલોંકે બાઇસ તીરેથે ફેર તો દોનોં ભાઈ બગલગીરહો અઐસે ચીલ્લાએ કે વોહ અવરત ચોંક પડી પરદેકે પાસ આકે હાલ પુછનેલગી ઉન્હોંને ગુઝરા હુવા હાલ તમામ બયાન કીયા વોહ અવરતભી પરદા ઉલટ લડકોંસે લીપટગઈ કહા હમ અબતક સવદાગરકી કએદમેં હે; ઉસીદમ યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, સવારી ભેજી, તલબ કીયા. ઉસવકત સબને પહેછાના ફવરન સવદાગરકો કએદ કીયા સુબ્હો હોતે જલ્લાદકો બુલવાકર ઉસ સવદાગરકી ગરદન મારનેકા હુકમ હુવા ઉસ જલ્લાદને પાદશાહકા હુકમ સુનતેહી ઉસ સવદાગરકો તલવારસે કતલ કીયા.

યમનમેં અખબાર નવીસોંને યેહ તમામ ખબર લીખી; તો વહાં બડા શોર મચગયાથા. વોહ સાઈલ બડા સીતમગાર જફાકાર નીકલા. રઈઅત ઉસસે આઝુરદા અરકાને સલતનત હીરાસા રહેતેથે, રાતદીન હઝારોં રંજ સહેતેથે, જબ યેહ ખબર વહાં પહોંચી તો વઝીરને ઝહેર દેકર ઉસકો મારડાલા તલ્ખ કામીસે નજાત પાઇ. યમનકી તમામ રઈઅત ઔર અરકાને સલતનત, વઝીરો ઉમરાને અપને પાદશાહકો તમન્નાએ કદમબોસ ખત લીખા પાદશાહકો ભી મોહબ્બત વતનકી દીલમે જોશઝન હુઇ, સફરકી તઇઆરી હોનેલગી અલકીસ્સા પાદશાહ યમનમેં દાખીલ હુવા દોનોં સલતનતે કબઝેમેં રહી.

જબ બંદરને ફસાના તમામ કીયા ફેર કહા કે અએ નેકબખ્ત મતલબ ઇસ કહાનીસે યેહથા કે જો પાદશાહ આશક અલ્લાહ ખુદાપર શાકીરથા એક સલતનત દી દો પાઇ યેહ દોનો બદબખ્ત, યાને સવદાગર ઔર વોહ સાઈલ જો લાલચીથે, ઉન્હોને જાને ગવાઇ રંડી ઇન બાતોંસે બરસરે રહમ હુઈ, બંદરકી તસકીન કી, કહા તુ ખાતરજમા રખ, જબતક જીતીહું વહાંતક તુજહે પાદશાહકો ન દુંગી ફાકાકશી કુબુલ કરૂંગી. ફેર ઉસ બંદરકો ખાના ખીલા પાની પીલા એક જાએપર ઉસે લીટાદી ઔર આપ સોરહી સુબ્હોકો ચીડીમાર ઉઠા બંદરકે લેજાનેકા ઇરાદા કીયા અવરતને કહા, આજ ઔર કીસમત આઝમા, ફેર જાનવર પકડને જા, જો રોટી મયસ્સર આએ તો કયું ઇસકી જાન જાએ હમપર હતીયા લગે બદનામી આએ નહી તો કલ લેજાના. વોહ બોલા કે તુ બંદરકે દમમેં આગઈ! બંદર બોલા કે માશાઅલ્લાહ, રંડીતો ખુદાપર શાકીર હે, તું મર્દ હોકર ઘબરાતા હે ! ફેર ઉસ ચીડીમારને જાલ વગએરા સામાન શીકારકા લેકર જંગલકી તરફ ચલા યા તો દીનભર ખરાબ હોકર દોતીન જાનવર લાતાથા, ઉસ રોઝ દો પહેરમેં પચાસ સાઠ હાથ

આએ ઉસ રોઝ બડી ખુશીસે ગીત ગાતે અપને ઘરકા રાસતા લીયા. મુફલસીકા ગમ ભુલગયે જોરૂસે આતેહી કહા અરી હનુમાનજી કે કદમ બડે બખ્તાવર હેં, ભગવાનને દયા કી, જો આજ બહોતસે જાનવર હાથ આએ, ઉસકી જોરૂ બહોત હંસી, પહેલે મીઠાઇ બંદરકો ખીલાઇ, ફેર રોટી પકાકર આપને ઔર ઉસ ચીડીમારને ખાઈ રાત હોતેહી બેફીકર સોરહે. બંદર બીચારા સમજહા, કે થોડે રોઝ ફેર જાન બચી. ખુદાકા શુકર કીયા,

અબ રોઝબરોઝ ચીડીમારકી તરકકી હોને લગી; થોડે દીનોંમેં ઘર બાર કપડા લત્તા ગહેનાપાતા દુરૂસત હોગયા. કઆરા કોઇ બડા સવદાગર સરામેં ઉસ ભટી આરીકે ઘરમેં ઉતરા જીસકી દીવાર તલે યેહ ચીડીમાર રહેતાથા, એક રોઝ બાદ નમાઝકે સવદાગર વઝીફા પડતાથા, નાગાહઆવાઝે ખુબસદાયે મરગુબ જયેસે લડકા પ્યારીબાતેં કરાતા હૈ ઉસ સવદાગર કે કાનમેઆઇ, તો ભટીયારીસે પુછાકે યહાં કઓનરહેતાહે બોલી કે ચીડીમાર, સવદાગરને કહા, ઉસકા લડકા ખુબબાતેં કરતા હે. ભઠીયારી, બોલી કે લડકા બાલા તો કોઈ નહીં, ફકત જોરૂ ખસમ રહતે હૈં: સવદાગરને કહા. ઈધર આ; યેહ કીસકી આવાઝ આતી હે? ભઠીયારી જો આઇ, તો લડકેકી આવાઝ પાઈ. વોહ સવદાગર બોલા, ઈસ આવાઝસે મુએ દર્દ પએદા હે; ઉસકો મેરે પાસ લાબા તે કરૂંગા કુછ લડકેકો દુંગા, ઔર તેરાભી મુંહ મીઠા કરૂંગા. ભઠયારી ચીડીમાર કે ઘરગઇ; દેખા તો બંદર બાતેં કરતા હે ! ઊસે દેખકર ચુપ હોરહા, વોહ દોનોં ભઠયારીકે પાંવપર ગીરપડે, મીન્નતે કરનેલગે, કહા હમને ઈસે બચ્ચોંકી તરેહ પાલા હૈ, અપના દુખ ટાલા હે, શહેરપર આશુબ હોરહા હે, બંદરકુશ પાદશાહ ઉતરાહે; અએસા ન હો કે યેહ ખબર ઉડતે ઉડતે ઉસે પહોંચે, ઔર બંદર છીનજાએ, હમારેપર આફત આએ વોહ ભટયારી બોલી કે હમેં કયા કામ જો હમેં અએસી બાત કરેં, સરામેં આકર સવદાગરસે કહા કે વહાં કોઈ નથા. ઊસને કહા દીવાની અભી વોહ આવાઝ કીસકીથી? બગઓર સુનયે કે કયા માકુલ જવાબ વોહ નામાકુલ દેતી હૈ ? બલઈયાં લું, ભલા મુજહે કયા ગરઝ જો કહુ બંદર બોલતા હૈ. સવદાગર ખુબ હંસા ઔર કહા, તુ જહુઠી હૈ; બંદર કહીં બોલા હૈ ? ગરઝ બહોત દેરતક ઉસ દોનોકી હુજત હુઇ. વોહ સવદાગર ઉસ ચીડીમારકે મકાનમેં ખુદાહી ચલા ગયા, દેખા તો હકીકતમેં એક અવરત, દુસરા મર્દ, ઔર એક બંદર હૈ. યકીન કામીલ હુવા કે યેહી બંદર બોલતાથા, ભઠીયારી સચ્ચી હેં ચીડીમારકી અવરત સવદાગરકો દેખ, બંદરકો છુપાને લગી. સવદાગરને કહા, ભેદ ખુલગયા, અબ છુપાના લાહાસીલહે. મસલેહત યેહી હે, કે બંદર હમેં દો? જો બચજાઓગે, વગરના પદશાહસે ખબર કરદુંગા, તો યેહ બંદર બીચારા મારાજાએગા, તુમ્હારેપરભી ખરાબી આએગી. દોનોં રોને પીટનેલગે. બંદર સમજહા કે અબ જાન નહીં બચતી, ઉતનીહી ઝીંદગીથી, ચીડીમારસે કહા અએ શખ્સ, ખએર રઝાએ

ઈલાહીપે રાઝીહો, મુજહે ઇસ સવદાગરકે હવાલે કરદો ? કઝા આઈ ટલતી નહીં તકદીરકે આગે તદબીર ચલતી નહીં, ફર્દે બશરકો હુકમે કઝા વ કદરસે ચારા નહીં. ઉસકે ટાલદેનેકા યારા નહીં. ચીડીમારને કહા દેખો બંદરકી ઝાત કયા બેવફા હોતી હૈ, હમારી મેહનતો મશક્કતપર નઝર નકી; તોતેકી તરેહ આંખ ફેરલી, સવદાગરકે સાથ રાઝી હોગયા, બડા આદમી જો દેખા, હમારે પાસ રેહેનેકા મુતલક પાસ નકીયા. બંદરને કહા અગર નજાઉં તો અપની જાન ખોબએહું ઔર તુમપરભી ખરાબી લાઉં ! આખીરકાર બહઝાર આહોઝારી સવદાગરસે દોનોંને કસમ લી કે પાદશાહકો ન દેના, અછી તરેહ પરવરશ કરના યેહ કહેકર બંદર હવાલે કીયા સવદાગરને ઉસ બંદરકે બદલે બહોત કુછ દીયા—બંદરકો સરામેલા પીયાર, કીયા, ઔર બદીલદારી વ નરમીહાલ પુછા? બંદરને યેહ ચંદ શએર સવદાગરકે રૂબરૂ પઢે.

મીરઝા રફી.

નએ બુલબુલે ચમન નગુલે નવદ મીદાહું,
મએં મવસમે બહારમેં શાખે બુરીદાહું,
ગરચાં બશીકલે શીશા વ ખંદાં બશીકલે જામ,
ઈશ મએકદેકે બીચ અબસ આફ્રીદાહું.
મએં કયા કહું કે કઓનહું " સવદા " બકઓલે દર્દ.
જો કુછ કેહું ગરઝ આફ્ત રસીદાહું.

અએ અઝીઝ હજરતે ઇશ્કકી ઈનાયત હૈ ઝમાનેકી શકાયત હૈ તખ્ત હૈ, ન અફ્સર હૈ, ન વોહ સર હૈ ન તાજ હએ. ગરીબે દયાર, કમબખ્તીકા મારાહું; શફીકો મેહેરબાન નહીં *હાલે ઝારકા કોઈ પુછનેવાલા નહીં, હએરતકા કયું ન મુબતીલાહું, અપને હાથસે અસીર દામે બલાહું, ખુદ ગીરફ્તાર પજએ સીતમ હુવા. કભી મુજહે જીનકા અલમથા અબ ઉન્હેં મેરા ગમ હુવા. મરનેસે ઈસલીએ હમ જી છુપાતે હએં. કે હમદમ મેરે ફીરાકમેં મુએ જાતે હૈ મુજહે દામે મકરમેં ઉલજહાયા, દોસ્તોંકો મેરે દુશમનકે ફંદેમેં ફંસાયા ગરદશે ચર્ખસે અજીબ તમાશાપેશ આયા.—

મીર તકી.

સખ્ત મુશકીલ હૈ સખ્ત હૈ બેદાદ,
એક મએં ખુંગીરફ્તા સવ જલ્લાદ.
કોઈ મુશફીક નહીં જો હોવે શફીક,
એકસીપર નહી હૈ કોઈ રફીક,
આહ જો હમદમીસી કરતી હૈ.
અબ તો વોહભી કમીસી કરતી હૈ.
અબ ઠએરતા નહીં હએ પાએ સબાત,
એક મએં ઔર હઝાર તસદીઆત.

કહુંતો મુશકીલ અગર નકહું તોભી મુશકીલ મગર આજ ખુશ કીસમતીસે આપસઃ કસ્રહાં હાથ આયાહૈ અગર આપ ગઔરસે સુનો તો તમામ બદીલજ મઈ અવ્વલસે આખીરતક અપની દાસ્તાને સીતમ બયાન કરૂંગા સવદાગરકે ઈશ મઝમુને દર્દનાકસે આંસુ નીકલ પડે. સમજહા યેહ બંદર નહી કોઈ ફસીહ બલીગ ખાનદાનવાલા હૈ ઔર બસબબ જાદુસે બંદર બનગયાહે. કહા અબ તુ ખાતીર જમા રખ? તેરી જાનકે સાથ મેરી જાન હે અબ ઝીંદગીકા યેહી સામાન હે, બંદરકો બડી તસલ્લી હાસીલ હુઈ, ગઝલેં પઢીં, નકલો હીકાયાત મેં સરગર્મ રહા અપના હાલ ફેર કુછ ન કહા સવદાગર તમામ રાત જાગા ઔર ઉસકે હાલે જાંકાહ્પર ખુબ રોયા અબ બહોત તાઝીમો તકરીમસે બંદર રહેનેલગા મગર હોતે હોતે વોહ સવદાગર જો નયા શખ્સ ઉસકી મુલાકાતકો આતા ઉસે બંદરકા ઝીકર હોતા; આખીરશ ઉસકી ગોયાઈકા ચરચા, કુચા વ બાઝારમે મચા ઔર યેહ ખબર ઇસ નમકહરામ વઝીરઆઝમકો પહોંચી, સુનતેહી સમજહા કે યેહ વોહી હે બામુદ્દતે ફલાકને પતા લગાયા, અબ હાથ આયા ફવરન ચોપદાર બંદરકે લેનેકો સવદાગરકે પાસ ભેજા, યેહ બહોત ઘબરાયા, ઔર નો કુછબન નઆયા, બડી આજેઝી, ઔર ઈનકસારીસે અરઝકી કે ગુલામ કો કોઈ અવલાદ નહીં, ઈસ ગમમેં દીલ બેચારા શાદ નહી તબીયત બહેલાનેકો ઈસે બચ્ચેસા લેકર ફરઝંદોંકી તરેહ પાલા હૈ રાતદીન દેખા ભાલા હે બંદર હે મગર જુદાઈ ઈસકી ખાનાઝાદકી જાનલેગી આઈંદા જો હુઝુરકી મરઝી.

ચોપદાર યહાસ ખાલી ફીરા વોહ ઝાલીમ સીતમગર ગઝબમે ભરા, ઔર વહાંકે પાદશાહકો લીખા, અગર સલતનત ઔર આબાદી અપને મુલકકી મંઝુર હે, તો સવદાગરસે જલ્દ બંદર લેકર યહાં ભેજદો, નહીં તો નામો નશાન મીટવાદુગા, યેહ ખબર વહશતઅસર સુનકે "ગઝનફરશાહ" ફીકરમંદ હુવા, અરકાને સલતનત, વઝીરો અમીર સમજહાને લગે. કે ખુદાવંદ ન્યામત એક જાનવરકી ખાતર આદમીયોંકો મરવાના બેજા હે હુકમ હુવા કે કુછ લોગ સરકારી વહાં જાઓ; જીસતરેહ બને સવદાગરસે વોહ બંદર પરડકર લાઓં, ઔર દેવડીપરપહોંચાઓં. જબપાદશાહી દસ્તાસરામે આયા, તોબંદરદસ્તબસ્ત ઝબાનપરલાયાકે અએમોનીસે ગમગુસાર. વફાશઆર, ઈસગેજલ રસીદાકે બાબમેં તદબીરો કોશીશ બેકાર હે; સરાસર બેજા હે, કઝાકા ઝમાના કરીબ પહોંચા, દરવાઝા નાકામીકા ખુલા હૈ, અગર કીસીતરેહકા રંજ મેરી દોસ્તીમેં તુમ્હારે દુશમાનોંકા પહોંચે, તો મુજહે હશરતક હીજાબો નદામત રહે. બલકે ખુદા બુરા ભલા કહે, સવદાગરને કહા અંસ્તગ ફીરૂલ્લાહ, યેહ કયા બાત હે. જો કહા વોહું સરંઃ સાથ હે.

જબ પાદશાહકે લોગોંને બંદરકે લેજાનેકા બડા સખ્ત તકાદા કીયા, ઔર દીન કમરહા. બાદ બડી મીન્નતો આજેઝીસે એકહજાર દીનાર ઉન સરકારી લોગોંકો દેકર ઉસ રાતકી મોહલત લી, ઔર સુભ્હાકે ચલનેકી ઠએરી ઉસ

અરસેમેં યેહ હાલે તબાહ. વ માજરાએ જાંકાહ ગલી કુચેમેં હરેક ખાસો આમકો માલુમ હુવા કેં એક બંદર કીસી સવદાગરકે પાસ બાતેં કરતાથા, વોહભી આજ મારાજાએગા. ફેર ઉસ કુરતએ ઇંતીઝાર માયુસે દીલફીગાર યાને મલેકા મેહેરનીગારકો ભી યેહ હાલ માલુમ હુવા, વોહ શએદાએ જાનેઆલમ સમજહી કે યેહ બંદર નહી, શાહઝાદા હે અફસોસ, સદ હઝાર અફસોસ, અબ કએોનસી તદબીર કીજીએ જો ઈસ બેકસકી જાનબંચે લોગોંસે પુછા કે ફજર કીધરસે વોહ સવદાગર જાએગા. યેહ તમાશા હમારે દેખનેમેં કયુંકર આએગા? લોગોંને કહા કે હુઝુરકે જહરૂકે તલે શારાહ હે, યેહી હરસીમ્ત-કી ગુઝરગાહ હે યેહ સુનકે તમામ શબ તડપા કી, નીંદ નઆઈ—દો ઘડી-રાતસે ઉઠકર એક તોતા પીંજરેમે પાસ રખલીયા. સુબ્હો હોતેહી બાઝારમે તમાશાઇયોંકા મેલાંસાં ભરગયા. સવદાગર સુબ્હોકી નમાઝ પડકર હાથીપર સવાર હુવા, કમર મેં પેશકબઝ રખ, ગોદમેં બંદરકો બીઠા મરનેપર કમર મઝબુત બાધકર ચલા બંદરસે કહા પરેશાં નહો, જબ તકદીરસે ઔર અસરાફે કસીરસે કામ ન નીકલેગા, જો બનપડેગા વોહકરૂંગા; અપને જીતેજી તુજહે મરને ન દુંગા.—

સવદાગરકા મકાનસે નીકલના કે બલકતને ચાર તરફસે ઘેરલીયાં બંદર લોગોંસે મુખાતીબ હો યેહ કહેનેલગા—

મીર સોઝ

બરકે તપીદા યા શરરે બરજહીદાહું,
જીસ રંગમેં હું મએ ગરઝ અઝ ખુદ રમીદાહું.
અએ અહેલે બઝમગાએોંભી સેરકકેમેં દહેરકે,
તસવીરસું વલે લબે હસરત ગુઝીદાહું.
સઈઆદ અપના દામ ઉઠાલે કે જું સબા,
હું તો ચમનમેં પર ગુલે આશરત નચીદાહું;
અએ આહો નાલા મુજસે ન આગે ચલો કે ગએં,
બીછડાહું કારબાંસે મુસાફીર જરીદાહું.
ગમહું અલમહું દર્દહું સોઝો ગુદાઝહું,
સબ અહેલે દીલકે વાસતે મએ આફરીદાહું;

સાહેબો—દુન્યામે દું, નયરંગીએ ઝમાના સીફલાપરવર ઈબરતો દીદકી જાહે, કસો નાકસ જીન્સ ના પાયદાર લહ વ લઅબકા ખરીદાર હે, અપને કામમેં મસરૂફ કઝહે, જો શએ હે ફનાહે; મઆમેલાતે કઝાવ કદરસે હરેક નાચાર હે, યેહી મસઅલા જબરો ઈખતીઆર હે; કોઈ કીસીકી અદાવતમેં હે, કોઈ કીસીકા શએદા હે, જીસે દેખા આઝાદ નપાયા, કીસી ન કીસી બખેડેમેં મુબતીલા હે ઉસકી કુદરત દેખો! મુજહસે બેઝબાન નાચીઝકો યેહ તકલુફ બોલનેકા દીયા, જો તુમ બાતેં સુનનેકો મેરે સાથ ચલે આતેહો. જુદાઈ મેરી શાક હે. જો હે વોહ મુશ્તાકહએ; હાલેઝાર

પર રહમ આ, આંસુ બહાતેહો, યેહ રહમીકી સીફ્તહે. યકીન કામીલ હે, કે વોહ સીતમગર ઝાલીમ મુજહ મઝલુમકો કતલ કરેગા. બેગુનાહકે ખુનસે હાથ ભરેગા, તબ ઉસે આરામો ચએન હોગા. દો દીનકી ઝીંદગાનીકે વાસતે કયા કયા સાઝો સામાન પએદા કરતે હે, આખીરકાર હસરતો અરમાન ફક્ત લેકર મરતે હે, જાન ઉસકી જુસ્તજુમેં ખોતે. હે.

આદમીયોંકો બંદરકી તકરીરે પુર અસરસે ઈબરતો હએરત હાસીલ થી. કભી નસીહતો પંદ, કભી કલામે રંગીનો દીલચસ્પ, કભી સુખનાંને વહશત અફ્ઝા સુનાતા ચલાજાતાથા. તમામ ખલકત રોતી ચીલ્લાતી જનાઝેકી તરેહ હાથીકે હમરાહ ચલીઆતીથી ઉસ સામાનસે મલેકાકે જહરૂકેકે તલે પહોંચે. વોહ મુંતઝીર તમામ રાતસેથી—સવદાગરસે બોલી, એકદમ ઠએરજા. મએભી ઉસકી તકરીર, ઓર બાતચીતકી મુશ્તાકહું. સવદાગરને હાથી રોકા. મલેકાને કહા અએ બેઝબાં, ગુમકરદએ ખાનુમાં, અગરચે અબ હમ કીસ લાયક હે, મગર તેરી દાસ્તાને ગુઝ્મો ભેરકે શાયક હુએ. બંદરને આવાઝ પહેછાની, પહેલે તો ખુબ રોયા, ફેર જી ઠએરાકર કહેનેલગા—

મીર.

કયું ન કહીએ કોઈ નહી આગહ, એક કયામત બપાહુએયાં સરે રાહ કુછ-છીપા અબ નહીંરહા યેહ રાઝ, હુએ જહાં ઈસસે સબ સુખન પરદાઝ બસ-તગાફુલ નકર તરાહુમ કર, ગોશે દીલ જાનીબે તકલ્લુમ કર.

શએર.

કીસમત તો દેખના કે કહાં તુટી હુએ કમંદ,
દોતીન હાથ જબકે લબે બામ રહેગયા.

અફ્સોસ! યારને અઈયારીકી, દગાસે યેહ નવબત હમારી કી; જીસકા રોના હમેં નાગવારથા, વોહ હમારે લહુકા પ્યાસા, કતલકા ખ્વાહાંથા. યેહ મસલ સચ હે કે તેરવી સદી હે, નેકીકા બદલા બદીહે. મહબુબોંકી તમન્ના દીલમેં રહી, વતન જાનેકી હસરત આબો ગીલમેં રહી; દોસ્તોંકા કહા નમાના. વોહ આગે આયા, પચતાના પડા; બેઅજલ જલ્લાદકે ફરેબસે ઝબ્હા હુએ. તાલીબો મતલુબ જાન મુસીબતમેં ફંસે, ઝીંદા દર ગોર હુએ. સચ હે દુનયા દમ મારનેકી જા નહીં, રાઝ કીસીસે કહેના અછા નહીં. મનસુરને કલમયે હક કહાથા, નાહક લોગોંને દારપર ખીંચા. ગરઝ જો બોલા વોહ મા-રાગયા, જાનસે બેચારા ગયા. કહેતેતો કહાપર સોચકર બાત બનાઈ, જીમે દહેશત આઈ, કે મુબાદા યેહ ખબર ઉસ કાફીરકો પહોંચે તો યકીન હો. ક-હા અએ મલેકા, કોઈ કીસી કમાલસે નેહાલ હોતાહે. યેહ બેગુનાહ ગોયા-ઈ કે સબબ નાહક હરામઝાદેકી બદવલત હલાક હોતા હે મએંને અપને હાથસેં પાઉમેં કુલાડી મારી; ફલકને બનાકર બાત બીગાડી. અબ સરેદસ્ત કુછ તદબીર બન નહીં આતી હ. સુરતે મર્ગ આઈનએ ચશ્મમેં મદે નઝર

હે. હમારીહમીંકો ખબર હે, કોઈ ઘડીમેં મુફ્ત જાન જાતીહે; જો જાનતાહે વોહ દેખતાહે, જીસે ખબર નહીં ઉસસે કહેદો, તુમ્હારે વાસ્તે ગરીબેહદચાર હુએ. ઔર તુમ્હારે સબબસે કતલકે સઝાવાર હુએ.

ઈન બાતોંસે રહી સહી શક મલેકાકી બરતરફ હુઈ. સમજહી કે જાનેઆલમ યેહી હે; જવાબ દીયા કે. જો જાનતેથે ઉનસે કયા ફાએદા, ઔર તોતેકી ગરદન મરોડ પીંજરા બાહેર નીકાલા. બંદરકી નીગાહ પીંજરેપર પડી. તો સમજહા. મલેકા પહેછાનગઇ, કે યેહી ફુરસતકા વકત હે; હંગામ તો મચાથા, કીસીને દેખા ન ભાલા–બંદર સવદાગરકી ગોદમેં લેટકર તોતા બનગયા, મલેકા ખુશ હોગઈઃ પીજરા અંદર ખીંચલીયા સવદાગરને દેખા કે બંદર મરગયા ચાહા હલાકહો, બદનામીકા કીસ્સા પાકા હો. જો શખ્સ ઉસકે નઝદીકથા, વોહ સમજહાને લગા કે બંદાપરવર શુકર કરનેકી જા હુએ શીકાયતકા કયા મવકા હે; હુરમત રહી, જાન બચી, ફરઝંદકે મરનેસે, માંબાપકો ચારા નહીં, અગર પાદશાહ જબરીસે બંદરકોં છીનકર માર ડાલતા તો જાન ખોનેકી જગાથી–સબર કીજીએ જો ખુદાકી મરઝી, ઉસકી રઝામેં જાએ સબુરી હે તસાબીરોંકા મરતબા બડા હે તમાશાઈયોંપર યેહ હાલ ખુલા તો રોને પીટનેકા દુના શોરો ગુલ મચા, સબોંને યેહી કહા, બસ કે બંદર આકીલથા, જો સવદાગરકી ગોદમેં જાન ગંમાઈ, અપના કતલ જો સાબીત હુવા તો ખોફસે મરગયા, દાગે તકરીર હમારે દીલપર ધરગયા, યેહ ખબર ઉશ કાફીર સીતમગરકો પહોંચી, તો ઈસપરભી ચએન ન આયા-લાશ મંગા જલાકર દીલ થંડા કીયા ખાકતક બરબાદ કી, જબ તસકીન હુઈ. વહાં મલેકએ મેહેરનીગાર પીંજરા લેબએઠી, લોગોંકો પાસસે સરકાદીયા મીયાં મીઠુને હુબહુ અવ્વલસે આખીરતક મુફસ્સીલ સબ હાલ સુના દીયાહ ઈસતરે- નશેકી હાલતમેં ઉસકે રોનેપર વોહ અમલ બતાદીયા, વોહ હમીપર અમ- લમેં લાયા, બંદર બનાયા ફેર ચીડીમારકે જાલમેં ફંસે, દોસ્ત રોયે, દુશમન હંસે--વહાંસે સવદાગર મુજહે અપને પાસ લાયા--ફલક ને બાદ ખરાબી બીસ- યાર આજ તુમસે મીલાયા! મલેકાને કહા, ખાતીર જમા રખીયે, ઇનશા અલ્લાહ જલ્દ કોઇ સુરત હુઈ જાતી હએ. યહાં યેહ ગુફતગોથી, કે વોહ નુતફએ શએતાન વહાં આયા. મલેકા બાહીર નીકલકર તાઝીમ કી––હમેશા યેહ મામુલથા કે જબ વોહ આતા તો મલેકા બાત નકરતીથી, તબ વોહ ખફા હોકર ઉઠજાતાથા. ઉસરોઝ જા ગુફતગોહુઈ, તો વોહ મરદક સમજહા કે મલેકાને બંદરકા મરના આંખોંસે દેખા ઈસસે દબગઇ હમકલામ હુઇ અબ જલદી ન કરો, આજકા દીન જાનેદો, કલ મુકદમા દુરૂસ્ત હોજાએગા, લેકીન પહેલે ઈસસે ફએસલા શર્ત હએ મલેકા કે બાપકા બહોત ડરથા, ઇસબાઇસ મલેકાસે હીરાસ કરતાથા, નેહાયત પાસ કરતાથા. જબ રૂખસત હોનેલગા તો મલેકાને કહા, કે એક બકરીકા બચ્ચા ખુબ સુરતસાહમેં ભેજદો પાલેંગે રંજકો ટાલેંગે યા તો મલેકા હમેશાં ચુપ રહેતીથી, આજ બકરીકા બચ્ચા

માંગા, યેહ બહોત ખુશ હુવા, ઉસીવકત એક બકરીકા બચ્ચા તોહફા ભીજવાદીયા. દુસરે રોઝ જો આયા તો મલેકાકો ઝીયાદા મુતવજ્જા પાયા ઉસકે રૂબરૂ બચ્ચેસે ખેલાકી દોતીન રોઝ યેહી સોબત રહી.

એકરોઝ મલેકાને ઉસ બકરીકે બચ્ચેકો દબાકર અધમુવા કરદીયા, ઔર ચોબદારકો દવડાયા કે શાહજાદેકો જલ્દબુલાવ, કેહના કે અગર દેર લગાવગે તો જીતા ન પાવગે! યેહ ખબર સુનકર વોહ દઓડતા હુવા મહેલમેં આયા. મલેકાને વોહ પીંજરા પલંગકે પાસ રખલીયા--જબ વોહ નાબીંકાર રૂબરૂ આયા તો મલેકાને બચ્ચા ગોદમેં ઉઠા ઇસિ ઝોરસે દબાયા કે વોહ બચ્ચા મરગયા મલેકાને રોના ઔર શોર મચાના શુરૂ કીયા! વોહ બેકરાર હોકર બમીન્નત બોલા કે મલેકા ઇસસે અછા અભી મવજુદ હોતાહએ, તુમ કયું રોતીહો? મલેકાને ઉસી હાલતમેં કહા કે મએં કુછ નહીં જાનતી તુમ ઇસે અભી જીતા કરદો, જો મેરી ખુશી ચીહતેહો. વોહ બોલા કે મુરદા કહીં જીતા હોતા હએ, કભી કીસીને અએસા કામ કીયા હએ! મલેકાને રોકહા, વાહ તુમને મેરી મએના જો જીલાઇથી. યેહ દીલમેં સમજહા કે શાયદ શાહઝાદેને યેહ હરકત કીહોગી--કારખાને મુસબ્બેબુલ અસબાબકે હએ. દુનયામેં મસલ મશહુર હએ કે "જીસને જએસા કીયા વએસા પાયા" વોહ બદહવાસ પુછને લગા કે હમને મએના કયુંકર જીલાઇથી? મલેકા બોલી કે તુમ પલંગપર લેટ રહેથે, વોહ જી ઉઠીથી, યેહ પતાબી દુરૂસત પાયા. કહા બચા ગોદસે રખદો. મલેકાને ફેંકદીયા. વોહ પલંગપર લેટકર અપની રૂહ બચ્ચેકે કાલીબમેં લાયા, તો વોહ બકરીકા બચ્ચા કુદને લગા! મલકાએ મેહેરનીગારને ગોદમેં લીયા, પ્યાર કીયા. વોહ હરામઝાદા સોચા કે દો ઘડી મલેકાકી તબીઅત બહેલ જાએગી. ફેરરૂહ કાલીબમેં લેજાઉંગા મતલબ તો નીકલઆઇ. સાહઝાદા જાનેઆલમ યેહ સબ મઆમીલે પીંજરેસે દેખ સુન રહાથા ફવરન અપની રૂહ અપને જીસમમેં લાયા ઉઠ ખડા હુવા! યહાં વોહ બુઝદીલા જાનેઆલમકો દેખકર થરરાગયા, સમજહાં કે અબ કીસમત બુરીહયે, કોઇ દમકો ગલા હએ, ઓર છુરી હએ. મલેકાને જલ્દ કુછ પઢકર ફુંકદીયા કે વોહ ઓરકે કાલીબમેં રૂહ લેજાના ભુલગયા.

ફેર અંજુમનઆરાકો બુલાકર કહા લો સાહેબ મુબારકહો, અલ્લાહોતઆલાને તુમ્હારી હમારી હુરમતો આબરૂકો બચાયા, બીછડેસે મીલાયા, યેહ આપકા અહમકુલ્લઝી શાહઝાદા હે. વોહ બકરીકા બચ્ચા બેદીન વઝીરઝાદા હે—યેહ કહેકર તીનોં આશકો માશુક ગલે મીલમીલ ખુબ રોએ. જો જો મહરમેર રાઝાથી. મુબારક સલામત હુઇ. જાનેઆલમને ઉસીવકત સવદાગરકો તલબ કીયા; સબ હાલે મુફસીલ કહેદીયા, બાદ અદાએ શુકર, ન્યામત, ખીલઅતો ઇનઆમ ઇંનાયત કીયા; વતન આનેકા વાદા લીયા. ફેર ચીડીમારકો ઔર ઉસકી જોરૂ કો બુલાકર બહોત ઝરોજવાહીર દીયા, ઔર

ગજનફરશાહકો કહેકર ઉસ મુમલેકતકે ચીડીમારોંકા ચઓધરી કરદીયા. ફેર લશકરકો અફરપ એકરકોં કુચકા હુકમ કીયા—આપ રૂખસત હોનેકો ગઝનફરશાહકે પાસ આયા આખીરકાર બદીકત તમામો તુલકલામ દરાઝી અઇયામે મુફારેખત સાંબાપકી કહેકર ઉસે રાઝીકીયા પેશ ખુમા ઉશી દીન લદગયા દોચાર દીન રૂખ્સતકી દાવતોંમેં ઔર લગે. આખીર જલસે ખુબ ધુમધામકે હુએ—અપને અમલતક ગઝનફરશાહ સાથ આયા. તમામ લશકરને પકા પકાયા પાયા; ફેર રૂખસત હુએ—વોહી દોચાર કુચ એક દો મુકામ કરતે બારાહુતો આરામ ચલે.

વારીદ હોના જાનેઆલમકા લશકર સમેત ઉસ દસ્તેપુર ખઓફો ખતરમેં ઔર ડેરે તંબુ દેના હઓઝકે નઝદીક, ફેર ઊસ જાદુગરનીકા આના. તમામ લશકરકો આધા પથરકા બનાના ફેર મલેકા મેહેરબાનીગારકે બાપકા આના. ઔર જાદુગરસે લડાઇ શાહ પાલકા કતલ હોના, ફઓજકી રેહાઇ.

નીગારીંદયે દાસતાને અજીબ, યેહ લીખતાહે ફેર માજરાયે ગરીબ
તીલસ્મુમ જહાં દીદકા હે મકાં, ફંસે ઇસમેં રહેતે હુએ પીરો જવાં
વલેકીન હંસા જો કોઈ ગુંચેસા, હુવા મીસલે ગુલ દસતબરદે ખીઝાં
જીસે હમને દેખા વોહથા દીલહુઝીં, ખુશીકી જગા સચહે દુન્યાનહી

લીખનેવાલે જાદુનીગાર, સહરસાઝ, રાકીમાને ફસાનએ હોશરૂબ હએરત પરદાને લીખાહે કે જાનેઆલમ હર સુબ્હો મીસલે મેહેરે દરખશાં કીતરે મનાઝીલ વ મરાહીલ, યાને કુચકરતા ચલા. ચંદ આ રસેમેં ફેર ઉસી જંગલમેં જહાં હઓઝમેં કુદપડાથા વહાં પહોંચા—હઓઝકે નઝદીક ખેમા ખાસ જાનેઆલમ, ઔર અંજુમનઆરા, વ મલેકા મેહેરનીગારકો વો હઓઝ દીખાયા. જબ દીન તમામ હુવા, શાંમકી નમાઝકે વાસતે જુદા ખેમેમેં તશરીફ લાયા—નમાઝ પઢકે પલંગપર લેટરહા, કે યકાયક એક લઓંડી ખાસ અંજુમનઆરાકી બદ હુવાસ દવડીઆઈ—કહા શાહઝાદએ જાનેઆલમકી ઉમર દરાઝહો, શાહઝાદીકે દુશમનોંકી તબીઅત નાસાઝ હે, શીદતસે કલેજેમેં દર્દ હોતા હે, વોહ નકરો સુલેમાની ઔર તખતી દીજીએ, ધોકર પીલાવેં. આરઝે મીઝાજે મતલુબ વ બદમઝગી તબીઅતે મહબુબ સુનકે બેકરાર હુવા; કુછ નીંદકા ખુમાર, કુછ તબીઅતકા પરાગંદા હોના; દેખા ન ભાલા, નકશ ઔર વોહ તખતી ઉસ લઓંડીકે હવાલે કીયા. નકરી દેતેહી નકશા બીગડગયા, એક આવાઝ હએબત નાક પયદા હુઇ કે અયે જાનેઆલમ બહોત દીનોં ઉડતા ફીરા, મુદતકે બાદ ફંસા. ખબરદાર હોજા ! અયેસી આવાઝ હઓલનાકથી કે સબ લશકર ડરગયા—બહાદુરોંકે દીલ થરરા ગયે,

મહેલમેં રંડીયોંકો ગશ આગયે, ઘબરાકર શાહઝાદેને ઉઠનેકા ઈરાદા કીયા, તો જગાસે હીલા નગયા, ગઓર જો કીયા તો આધા જીસમ પથ્થરકા હોગયા થા! ફેર તો જો જહાં બએઠાથા બએઠાહી રહેગયા, જો ખડા થા સો ખડાહી રહેગયા—હરતરફ ગુલ ઓર શોરથા.

ગરજ કુછ દુખ, કુછ હંસી, તમામ ફઓજ આફતે નાગહાનીમેં ફંસી અજબ ખલબલ મચી; કુલ લશકર ઇનસાનસે હુંએવાનતક નીચેકા ધડ પથ્થરકા, ઔર ઉપરકા જીસમ અવ્વલકે માવફીકથા—તમામ લશકરમેં આહો નાલા, ફરયાદો બુકા બપાથા, ઔર મહેલ સરામેંભી યેહી હંગામા મચાથા; હરેક ગીરફતારે બલાથા. વોહ રંડીયોંકી ઝારી, અંજુમનઆરાકી બેકરારી ખુસુસન્ મલેકાકે બયાંનસે ઝમીનો આસમાન કાંપતાથા. તમામ લશકરમેં શામસે સુબ્હોતક રોના ચીલ્લાના રહા જબ સુબ્હો હુઈ, એક અબર આયા આદમી બઓફકે મારે હુએ દેખને લગે; ઉસ અબરસે એક અઝદહા ખુંખ્વાર માનીંદ બાગકે શોલેકે નીકલા, એક રંડી ઉસ અઝદહેપર સવાર વોહભી આતશબાર શાહઝાદેકે ખેમેમેં ઉતરી. જાનેઆલમને પહેછાના કે વોહી જાદુગરની હૈ—દીલસે કહા, શહેર અપના દુર રહા, મઓત કરીબ આઈ; કીસમતને કીસ જગા લાકર નયરંગી દીખાઇ, જાદુગરની બોલી કે જાનેઆલમ કહો અબ કયા ઈરાદા હૈ? શાહઝાદેને કહા વોહી જો થા સો. ઉસને કહા અબ વોહ નકશે સુલેમાની, ઔર તખ્તી પીરમર્દકી નશાની કહાં હૈ? જીસકે ભરોંસેપર કુદતેથે, અગર ઝીંદગી મએ લશકર દરકાર હૈ તો મલેકા ઔર અંજુમન આરાસે ઈનકાર કરો, હમારી ઈતાઅત ઔર મુહબ્બત મુકદમ જાનકર હમસે દારોમદાર કરો, નહીં તો એક દમમેં સબકો હલાક કર ડાલુંગી, જંગલ મુરદોંસે ભરદુંગી! શાહઝાદેને કહા જો હમારી કીસમતમેં લીખા હોગા સો ટલનેકા નહીં, અગર કઝા આઈ હૈ સો હમ ખુદાકી મરઝીપર રાઝી હૈ. યેહ સુનકર વોહ જાદુગરની જલ ગઈ, ગુસ્સેસે રંગત બદલગઇ, કુછ પઢકર જાનેઆલમપર ફુંકા, આગુ આધા પથ્થરકા થા, અબ હલકતક પથ્થરકા હોગયા! જાનેઆલમકો વએસાહી છોડકર અઝદહેપર સવાર હોકર ઉડી, ઔર પુકારી કે અયે અજલરસીદા આજકે દીન ઔર રાત મોહલતકી હૈ ઔર સુબહોભી ઈનકાર કીયા તો યાદ રખના કે લશકરકા ખુન અપની ગરદનપર લીયા. યેહ જાનેઆલમને સુના, પર કુછ જવાબ ન દીયા. વોહ જાદુગરની તો ઉડગઈ. જબતક શાહઝાદા આધા પથ્થરકા થા, તો મલેકા ઔર અંજુમનઆરા અપને ખેમેસે ઘબરાકર પુકારતીથી. તો જાનેઆલમ જવાબ દેતાથા, યેહી આવાઝકા સહારા ઉનકી ઝીંદગીકા સબબ થા—અબ હલક તક પથ્થર હોનેસે જાનેઆલમકા આવાઝ બાહેર ન નીકલતાથા; હરચંદ દોનોં ચીલ્લાઇ મગર શાહઝાદેને મુતલક જવાબ ન દીયા, બોલાહી ન ગયા ફેર મલેકએ મેહેરનીગાર બા દીલે ફીગાર સર પીટકર કહેને લગી.—

મીર હસન.

ફલકને તો ઈતના હંસાયા ન થા,
કે જીસકી એવઝ યું રૂલાને લગા.

અંજુમન આરા બેચારી મસીબતકી મારી સબકા મુંહ હસ્રતસે તકતીથી, ઔર રોતીથી. લઔંડીયાંન્સર ખોલકર કહેતીથી કે હૈ હૈ હમ ઈસ જંગલ વીરાનમેં લુટે ગએ, વારીસસેં છુટગએ--

શએર.

તુ વોહ કરીમ હૈ નાશાદકો જો શાદ કરે,
મુરાદમંદકો હરતરેહ બા મુરાદ કરે.

લોગોં હમ કીધર જાએં, કયુંકર ઈસ બલાસે નજાત પાએં ? કોઈ સરસે ચાદરેં પટક ગદીનેકી તરફ પુકારકર કહેતીથી--

શએર.

તસદુક અપને નવાસોંકા યા રસુલુલ્લાહ,
કહો કે હલ કરેં મુશકીલકો મેરી હઝરતે શાહ.

એક તરફ મુગલાનીયાં ગમકી મારીયાં દમે ગર્મ, આહે સર્દ ભરતીથીં. ઔર " નજીફ " કી તરફ બાલ ખોલકર ઈલતીજાસે ગીરયા હો ઝારીસે યેહ અરજ કરતીથીં.-

શએર.

તુમને મદદ કર નુહકી તુફાંસે કીશ્તી પાર કી,
યા મુરતુઝા મુશકીલ કુશા કયું બાર મેરી બાદ કી.

ગરઝ કે લશકરસે ઝીયાદા ખલબલ ખેમોમેં પડીથાં ઈતેફાકન એક શાગીર્દ ગતેકાકે બાપકા બડા હોશયાર જાદુકે ફનમેં થા; વોહ ઉસ મરદે બુઝુર્ગ યાને મલેકા મેહેરનીગારકે બાપકી મુલાકાતકો ઉડા જાતાથા. યેહ નાલએ બુલંદ ઉશકે કાનમેં જો પહોંચી તો ઝમીનપર ઉતરા, દેખા તો એક બડા લશકર જાદુમેં મુબતીલા હે, ઔર શોર ગુલ હોરહા હૈ. જબ નઝદીક આયા, સબ લશકરકો ઈનસાનસે હયેવાનતક આધે પથ્થર પાયા. સમજહાકે શાહપાલકે જાદુમેં ખરાબ હાલ હૈં. લોગોંસે પુછા કે યેહ સીતમરસીદા લશકર કીસકા હૈ, ઔર કહાંસે આયા હૈ તબ લોગોંને તમામ હાલ કહે સુનાયા. જબ ઉસે યેહ હાલ માલુમ હુવા, કે ઉસ્તાદ ઝાદીકી ખાના બરબાદી હૈ; મલેકાકે ખેમેપર આયા સર પીટા ચીલ્લાયા. મલેકાને આવાઝ પહેછાની, કહા ભાઈ ઈસ વકત પરદા કહાંકા, યહાં આકે ખુદ નઝરસે હમારા અઝાબ ઔર હાલે ખરાબ દેખો ? વોહ અંદર ગયા, મલેકાકોભી ઉસી હાલતમેં પાયા, ફેર મલેકાને ઉસે ફરમાયા કે જાદુગરનીકી અદાવતસે હમારા કાફીલા તબાહ હૈ. વોહ અરઝ કરને લગા કે મુજહે ઉસ જાદુગરનીકી હમ સરીકી તાકત નહીં હૈ, સુબહો સબ કારખાના

અછછા હોજાયગા. સીવા આપકે વાલીદકે આએ, યેહ બલા ટલતી નહી. લો ખુદા હાફીજો નાસીરહે, યેહ કહેકર ઉઠા, ઔર યેક પલક મારનેમેં ઉસ પીર મર્દકે પાસ જા પહોંચા, ઔર ગીરયા હો ઝારીસે તમામ માજરા ગીરફતારી જાનેઆલમકી, મલેકાકી બે કરારી અનંજુમનઆરાકા અલમ, લશકરકા હાલેતબાહ બયાન કીયા, ઔર અરઝકી કે આપ જલ્દ ચલયે ? અગર શામતક વહાં ન પહોંચે તો સુબહો હોતેહી મલેકુલ મઓતકા બાઝાર ગર્મ હોગા, અરમાન દીલકે દીલમેં રહે જાયેગા, કુશ્તોંકો તમામ દુનયા બેવાલી વારસ કહેગા, કોઇ ગોરો કફન ન પાએંગા, ખાતીમા બીલખયેર હોજાયેગા. પીરમર્દને કહા અફસોસ ! શાહઝાદેકો સબ કુછ સમજહાયાથા, મગર અમલમે નલાયા.

એક આફતસે તો મર મરકે હુવાથા જીના,
પડગઇ ઔર યેહ કયેસી મેરે અલ્લાહ નઈ.

ઉસીદમ વોહ પીરમર્દ, ઔર શાગીર્દ ઉઠે, મગરીબકી નમાઝ લશકરમેં આકર પઢી, પહેલે જાનેઆલમકે ખેમેમેં આયા, હાલ દેખકર સખ્ત ઘબરાયા, ફેર કહા તુમ્હારી બદબખ્તીને હમારી વઝુમે ફરક ડાલા બરસોંકે બાદ બાગસે નીકાલા મલેકાને રોકર અરઝકી કે યેહ વખત તદબીરકા હૈ, નસીહતકા નહી, બાદ રેહાઈ ઇસ આફતકે જો ચાહના ફરમાના અલકીસ્સા મજબુરો નાચાર, વોહ આરીફ બા વીકાર શાહઝાદેકે ખેમે કે નઝદીક દુરતક ગઢી ખીંચકર બયેઠા, યેહ મરદે બુઝરગ નેક સીફત જાદુકે ફનકે સીવા આમીલ ઇસમ ઝાતકા થા કુછ પઢને લગા, ઔર મુનાજાત બદરગાહે મુજીબુદ્દાવાત કરતા કે તુહી હાફીઝો નીગાહબાન હે, મુજહપર જો મુશકીલ હૈ તેરે રૂબરૂ આસાન હે.

જબ સુબ્હો હુઇ, વોહ જાદુગરની અઝદહેપર સવાર હો, જાનેઆલમકે કતલકા ઈરાદા કરકે લશકરમે તનહા આઈ, પહેલે મલેકાકે બાપ પાસ ગઇ, આંખે લાલ લાલ, તએસે કમાલ પુકારી હયે પીર મર્દ, તેરીભી અજલ દામનગીર હોકર ખીંચકર ઇસ જાંફીશાનીકે જંગલમેં લાઇ ? મુજહે શરમ આતી હૈ કે તુ બુઢાં નવ્વદ સાલકા હોચુકા હૈ, બે મારે મરરહા હૈ, તેરે મારનેમેં ફાયદા કયા હે ? જીધરસે આયા હૈ ઉધર સીધા ચલાજા; મયેં એક નીગાહમેં ઇસ લશકરકો જાદુકે ઝોરસે ફના કર દેતીહું. પીરમર્દને કહા, હે બદ ઝાત, ઔર બેગયેરત તુજહે શરમ નહી આતી હે, કે તુજહે જોશે શહેવત વીલવીલયે મુબાશરતને આમાદએ કતલ હઝારહા બંદયે ખુદા બેજુરમો ગુનાહ કીયા, મયેં મરગેં અઝીઝાં દેખું, મરનેસે ડરૂં; બકાઓલ તેરે આજ ન મુવા કલ મરજાઉંગા, જીતેજી ખલ્કકો કયા મુંહ દીખાઉંગા; તુ બદબખ્ત મુજહસે કયા લડેગી. હયે સુનકર વોહ ફાહેશા બહોત ગઝબ હુઈ, ઔર અપના જાદુ પઢને લગી, પીરમર્દકી ભી દુઆકી તાસીરસે જાદુ અસર ન કરતાથા, ગરઝ જબ વોહ આજીઝ હુઇ તબ જાદુકે ઝોરસેશોરકી શુરત

બનગઈ પીરમરદભી કુછ ઈસમ પઢકર બબર બનગયા, ઔર ઈસિ તરેહ લલકારા કે, જંગલકે ચાર પાયે જાનવર નારેકે ડરસે દરયામેં ગીરે, ઔર પાનીકે જાનવર ખુશકીમેં છીપે–બહોત દેરતક લડાઈ, ઝોરઆઝમાઈ રહી; આખીરકાર ઉસ પીરમર્દને ઉસ જાદુગરનીકો ઝેર કરકે દાખીલે જહન્નમ કીયા; તમામ જંગલમેં શોર મશહુર હુવા, આસમાન ચક્કરમેં આયા, ઝમીન લરઝાગઇ, આંધી ચલી, જાદુકા કારખાના સબ ઉડગયા. ગરઝ સુબહો હુઇ, જાનેઆલમ ઘબરાકર ઉઠ બયેઠા, લશકરને રેહાઈ પાઇ, નવેસરસે ઝીંદગી પાઈ. જાનેઆલમ ખેમેસે નીકલ નાદમ વ શરમીંદા પીરમર્દકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, ઔર દેખા કે વોહ બદઝાત મલઉના જાદુગરની મરી પટી હૈ, બહોત ખુશ હુવા.

શાહઝાદા પીરમર્દકો સાથ લેકે મહેલસરાકે ખેમેમેં આયા. શાહઝાદીયોંને જાન પાઇ, જલીસોંકે મુંહપર રવનક આઇ, લઓંડીયોંને શુકર જનાબે બારીકા કીયા, ફેર ઉસ પીરમરદને ફરમાયા કે અભી ઇસ મારકેસે નજાત નહીં હુઈ, આફતે અઝીમકા સામના બાકી હૈ જાનેઆલમને પુછા કીબલા વોહ કયા હુયે? ઉસને ફરમાયા કે ઊસ જાદુગરનીકા બાપ જાદુગરોંકા પાદશાહ હૈ, થોડી દેરમેં ઝુરૂર આવેગા, બખેડા મચાયેગા, મલેકયે મેહેનીગાર ફેર ઘબરાઇ, પીરમર્દને ફરમાયા કે અલ્લાહ યાર હૈ, વોહ કયા નાબીકાર હૈ, દુશમન અગરચે ઝબરદસ્ત હૈ. મગર નીગાહબાનભી ઝબરદસ્ત હયે. યેહ કહેકર દો માશ ચપોરાસ્ત ફેંકે, દો જાનવર નઈ સુરતકે પયેદા હુવે! હરનકે ચેહેરે, તાઉસકે ધડ, યાકુતકે સીંગ; અલ માસકી આંખેં, ઝમુરદકે પર! ફેર ઊસ પીરમરદને દો ઠીકરીયોંપર કુચ લીખકર ઉનકે સામને રખા, વોહ દોનોં અપની અપની ચોંચમેં વોહ ઠીકરીયાં લેકર ઉડગયે. વોહ રાતભી જું ત્યું ગુઝરી. ઉધર સુબહો હોતેહી વોહ જાદુગરનીકા બાપ શાહપાલ અપના લશકર, ઔર જાદુ ગરોંકો જમા કીયા, ઔર કુછ જાદુ પઢના શુરૂ કીયા, યકાયક હવા બડી જોરસે ચલી, બીજલી ચમકી, રઅદકી આવાઝ હુઈ, તમામ લશકરકે લોક વોહ આવાઝ સુનકર ડરગયે ઔર પીરમરદકે ચવફેરા જમા હોગએ, કે એક તરફસે જાદુગરોંકે ગટકે ગટ આનેલગે, દુસરી તરફસે જાદુગરની યાં તાઊસ, ઔર નાગનોંપર સવાર આતશબાઝીકે હુકકે ઊડાતી નારયલ ઊછાલતી, હવાસે ઊડતીહુઇ, આપસમેં છેંછાડ સહર- આઝમાઈયાં, હાથોંકી સફાયાં હોતી, લડાઇકે અઝમપર હર હર કરતી મવજુદ હુઈ. ઊંન જાદુગરોંકે પરેકે સામને ઈનકાભી પરા ઠએરા, ઊન્હે દેખકે જાનેઆલમકા જી ઘબરાયા, ફેર ફઓજકેસરદારોંકો બુલાકર ફરમાયા કે ગો આજ હંગદગએ કામીલ હૈ, મગર હૈ જલસા, ઔર મારેકો દેખનેકે કાબીલ હૈ; ઝીંદગી હૈ તો અએસા રોઝ કભી કાહેકો નઝરપડેગા, વગરના મર્ગે અંબોહ હોગા. હમારીભી ફઓજ ચમક દમકસે સફઆરા હો, અસબાબ સબ નયા નીકાલો. યેહ ખબર સુનકે પહેલે બેલદાર નીકલે, ઊચી નીચી ઝમીન બરાબરકર પલટનોંકી

ખાતર ખોરચે દુરૂસ્ત કીએ. ગરજ તમામ સામાન ફ્રઓજકા આરાસ્તા હોચુકા. જાનેઆલમભી બડી શાનો તજમ્મુલસે અરપે પરીપએકરપર સવાર હુવા; ઔર સબ હથીઆર લગાકર મએદાનમેં આયા ઔર લલકારા દીલાવરો આજ અરસએ જંગ; જગ નામો નંગકી હૈ, દુનયામેં જીંદગી ચારદીન લડમે ભીડનેકા નવજવાનો યેહી સીનહે. કીસકો બકા બજુઝ ઝાતે ખુદા નહીં, હમેશા દુનયામેં કોઈ રહા નહીં—

શએર.

રૂમતમ રહા ઝમીનપે ના સામ રહેગયા,
મરદોંકા આસમાંકે તલે નામ રહેગયા.

જબ જાનેઆલમ અપને તમામ લશકરકી તયારી કરચુકા અંજુમનઆરા ઔર મલેકએ મેહેરનીગારને એક ઊંચા ટેકરા તજવીઝ કર ખેમા ખપા કીયા, પરદે છોડ આ બએઠી; સએર દેખને લગી. ઊસ અરસેમેં દુશમન કે લશકરકી આ મદ હુઇ, યાને "શાહપાલ" જાદુગરને નવલાખ જાદુગરોંકો અપને સાથ લીયા, ઔર તખ્તપર સવાર ચાલીસ અઝદહે ખુંખ્વારને તખ્ત ઊઠાએ બડે કરરો ફરસે આંયા; ફ્રઓજ બેકીયાસ લાયા, ઔર લડાઈકા નકારા બજવાયા; ફેર અપને વઝીરકો ઉસ પીરમર્દ કે પાસ ભેજા; વઝીર હાથ બાંધે ઊસ પીરમર્દકે સામને જાકર અરઝ કી, એલચી કો ઝવાલ નહીં, ઝીયાંદા બોલનેકી મજાલ નહીં. શાહ પાલને ફરમાયા હૈ કે તુમ્હારા જીના મરના બરાબર હે, કે ગર્મ સર્દ ઝમાના દેખકર ઊમર તબઈકો પહોંચે, મગર ઈન નવજવાનોંપર રહમ ન કીયા, ઉનકે ખુનકા હીસાબ અપને આમાલકી કીતાબપર લીખવા બોજહ અપને ઝીમ્મે લીયા, પીરમરદને જવાબ દીયા:— ઉસ અજલરસીદા નાલાયકકો કહેંના કે દોનોં તરફસે જીસકા ખુન ઝમીનપર ગીરેગા ઊસકા ખુન તેરી બેટી જો ફાહેશાથી ઊંસકી ગરરનપર પડેગા, હમ સમજહેથે કે વોહી નંગે ખાનદાનથી, લેકીન અબ માલુમહુવાકે અએસોંકે વએસેહી હોતેહૈ. તુજહે સુફેદ દાઢીકી શરમ ન આઇ, કે વાહ મરી તેરા કલંકકા ટીકા મીટા, તુ તો ઉસસેભી ઝીયાદા બેહયા નીકલા; હયે મકામે જંગહે, જાએ નેઝા વ શમશીર યા બઝમ હે, જો મંઝુર હો, બીસમીલ્લાહ ઉસમેં દેર નકરો; દેખેં આજ કીસકે હીસ્સેમેં તખ્તો તાજ હોતાહે, ઔર ગોરો કફનકો કઓન મોહતાજ હોતાહે. વઝીર વહાંસે ફીરા, શાહપાલસે સબ હાલ કહા. ફેર તો વોહ કાફર પેચોતાબ ખાયા, મારે ગુસ્સેકે જલગયા, ચેહેરેકા રંગ બદલગયા. પહેલે તો આપ હુક્કએ આતશી પીરમર્દપર મારા, ફેર લશકરકે સરદારોકો લલકારા; દો પહેરતક અજીબો ગરીબ સહરસાઝી હંગામા પર દાઝી. જાદુગર, ઔર જાદુગરનીયોંકી લડાઇ રહી. આખીરકાર ઈન જાદુગરોંને, ઔર જાદુગરનીયોંને સબ કુચ જાદુકી નયરંગીયાં દીખા ચુકે, જાદુગરી તમામ ખતમ હુઈ; તબ ગુરઝો, શમસીર, વ નેઝા, વ તીરકી નવબત આઈ, ફેરતો શાહઝાદએ જાનેઆલમકી બન આઇ, લગામ ઘોડેકી

ઉઠાઇ, ફ્રૂઓજે જરરાર ગાઝીયાંને નામદાર ખબરદાર હુએ, સીપાહ અબરકે માનીંદ ધીરઆએ. બર્કે શમશીદ ચમકી લડાઇ હોના શુરૂ હુઇ. ગરંઝ ઉન જાદુગરોંકો ઘોડોંકી ટાપોંસે કુચલ ડાલે જાનેઆલમકી શમશીરકા યેહ હાલથા કે જીસકે સરપર પડતીથી તો એકકે દો સર કરતીથી, હોશો હવાસ કીસીકે દુરૂસ્ત નથે શશદર હોગએ;. સાતોં તબક ઝમીનકે થરરાએ. તમામ જાદુગર મારે ડરકે ભાગનેલગે. જો રહા ઉસકો મારલીયા. ભાગતેકા પીછા નકીયા. ઘડીભરમેં ખુનકા દરયા બહેગયા, લાશોંકા અંબાર રહેગયા. આખીરકાર શાહ પાલકી ફ્રૂઓજકી શીકસ્ત હુઈ, શાહપાલ મારાગયા. ફૈર તો વોહ તમામ જાદુકા કારખાના ટુટગયા, જાનેઆલમકે લશકરને તમામ સાઝો સામાન લુટલીયા. શાદીયાને બજે, વોહ તમામ સરઝમીન જાનેઆલમકે કબઝેમેં આઈ. બડી જુસ્તજુસે વોહ તખ્ત ઔર નકશ પાયા. પીરમર્દ વહાંસે રૂખસત હુવા, ઔર જીતની પંદો નસીહતેંથીં જાનેઆલમકો સહજહાયા, ઔર કહા, મેરી જાન અબ અએસી હરકતો સામાન નકરના, જા ફેર કોઇ મુસીબતમેં ગીરફ્તાર હો જાઓ, દોસ્તોંસે દેખા નજાએ, હમસે બાગ છુટે, લો અલ્લાહ હાફીઝો નાસીર હે, રસુલ ઉસકા તુમ્હારા મદદગાર હે.

બાદ ફતાહ જાદુ શાહપાલ જાનેઆલમકા દરયાકી સએર કો જાના, તબીઅત લહેરાના, ફેર સવાર હોના જહાઝપર, જહાઝકી તબાહી, બાહમકી જુદાઇ, અંજુમનઆરાકી બેસરોપાઇ, જોગીકી મુલાકાત.

જબ જાનેઆલમને ઉસ પીરમર્દકી મદદસે શાહપાલકે જાદુકો ફતાહ કીયા, તો બહોત ખજાના જાનેઆલમકે હાથ લગા; દો મહીનેતક ઉસી જંગલમે શબો રોઝ અએસો અશરતમેં રહા--ફેર પીરમર્દ વહાંસે બાગકો રવાના હુવા. જાનેઆલમને કુચ કીયા; બાદ કઈ રોઝકે એકદીન ખેમાદરયાકે કીનારે ઈસ્તાદા કરવાયા, શાહઝાદા માશુકોંસે બાહમ તમાશાએ દરયા, મઓજોકી લહેરેં, ઔર સએરે દરયા કરતાથા. નાગાહ એક જહાઝ પુર તકલ્લુફ બા નકશોનીગાર નમુદાર હુવા--શાહઝાદા સમજ્હા કોઇ સવદાગર કહીં જાતા હૈ. જબ વોહ જહાઝ નઝદીક આયા, તો જહાઝવાલેને લંગર કીયા; ઔર ઉસ જહાઝકા નાખુદા જાનેઆલમકે પાસ આકર અરઝ કરને લગા કે હમ લોગ મલ્લાહ હૈ, યહાં જો શાહો શહેરયાર આતા હૈ, હમ ઉસકો દરયાકી સએરો શીકારે બહરી, જાનવર આબી દીખાતે હૈ; મવાફીક કદર જો કીસમતમેં હોતા હે ઈતઆમ પાતે હૈ. યેહ સુનકર ખ્વાહીશે સએરે દરયા જાનેઆલકો હુઈ; મલેકાસે કહા ચલ તીહો? ઉસને અરઝ કી, કે હુનોઝ મુસીબતસે અભીતક આરામ ન મીલા, આપકો ફેર લહેર આઈ, નયા ખયાલ સુજ્હા. જાનેઆલમને કહા દરયાકી સએર જી મસરૂર કરતી હૈ, ખ-

ફકાન દુર કરતી હે, તબીઅત બહેલા જાતી હે, કએફીઅત નજર આતી હે, ચલો, ચાર ઘડી દીલ બહેલાકર ચલે આએંગે, મલ્લાહ ગહેરૂમ ન રહેજાએંગે. મલેકએ મેહેરનીગારને સોચ કરકે કહા, યેહ સબ સચ હે જો આપને ફરમાયા; બદફકાન કએસા, તુમ્મારે દુશમનોંકો નીરા માલેખુ લીયા હે, મએને બારહા અંજુમનઆરાસે કહા હે, સો યેહ મર્ઝ લાદવા હે. પાનીસે દુના હોતા હે, ઈસકે સીવા મેરે દીમાગમેં ભી કયા ખલલ હે.

શાહઝાદેને ફરમાયા કે અગર હમ તુસડે હે, તનહા જાએંગે, તુમ ન ચલો બએઠી રહો, આરામ કરો—જુદાઈકી તાબ મુહબ્બતકે મુબતીલાકો કહાં હે, ઊલફતકા યેહી બડા ઈમતેહાન હે! નાચાર ઉસીદમ મલેકએ મેહેરનીગાર ઉઠી, ઓર અંજુમનઆરા મએ ચંદ લઓંડીયાં હમરાહ જાનેઆલમકે હુઈ, જહાઝપર પહોંચે; જહાઝકા લંગર ઊઠા. મલેકએ મેહેરનીગાર અંદોહો અલમકી આશના બારબાર અંજુમન આરાસે ઘબરાકર કહેતીથી કે ખુદા ખએર કરે, દુશમન ન એસી સએર કરે; બેતઓર મઓજે અલમ સરસે ગુઝરતી હે, ખુદબખુદ પાની દેખકર જાન ડરતી હે; અલ્લાહ હાફીઝો નીગાહબાન હે. સરાસર સામાને બદ નઝર આતે હે, કલેજા ખઓફસે લરઝતા હે.

અલકીસ્સા ચાર ઘડી જહાઝને ખુબ સએર દીખાઈ, ફેર આફત આઈ. નાખુદા ચીલ્લાયા, મલ્લા હીરાસા હુએ! શાહઝાદેને પુછા કયા હે? અરઝ કી તુફાને અઝીમુશ્શાન ઊઠા હે. અભી યેહ ઝીકરથા કે હવા બડી ઝોરોશોરસે ચલી, જહાઝ તબાહીમેં આયા, બાદબાં ટુટ ગએ, મલ્લાહોંકે છકકે છુટગએ, સંભાલનેકા મકદુર નહી રહા—આખીરશ જહાઝ ટુકડે ટુકડે હો ગયા! કીસીકો કીસીકી ખબર ન મીલી કે કઓન ડુબ ગયા, ઓર કઓન જીતા રહા, એકસે દુસરા જુદા હો ગયા, જાનેઆલમ તખ્તેકે સહારેસે ડુબતા તીરતા ચાર દીનકેબાદ કીનારે લગા, આંખ ખોલી તો કીનારા દીખાઈ દીયા, ફેર કીનારાપર ઊતરા; આહીસ્તા આહીસ્તા બઓહતા ઉઠતી ચલા, તો એક બસ્તીમેં પહોંચા, વહાંકે બાશીંદે જાનેઆલમકા ચેહેરા ઓર જમાલ, યેહ ખરાબ હાલ દેખકર બહોત ઘબરાએ, કરીબ આએ; કોઈ બોલા યેહ પરીઝાદ હે, કીસીને કહા અભીતો દીન હે, યેહ અઝ કીસમે જીન હે! ગરઝ કે જીનોંને ઈસે જીન કહાથા પાસ આ કુછ ખઓફસા ઈસતરેહ બોલે—સચ કહો આપ કઓનહો હુરહો, યા પરીહો! જાનેઆલમને આહે સર્દ ખીંચકર કહા;-કયા પુછતેહો, મએં દીલગીરફતા બેવકુફીમેં ગીરફતારહું, બછડોંકા તાલીએ દીદારહું, ગરીબે દયાર બેતાબ, દાના નસીબ હુવા, ન આબ, યારોંકી જુદાઈસે ખસ્તા ખરાબ, ન તાબે ગુફતાર—

મુઅલ્લીફ.

બસાને નકશે પા બએઠે જહાં વાંસે ન ફેર સરકે,
ઠીકના પુછતેહો કયા ભલા હમ બે ઠીકાનોંકા.

બચાહે દોસ્તાં પસેરાં મુજહે હીચકી લગ આતીહે,
કહીં મજકુર જબ હોતાહે કુછ ગુઝરે ફસાનોંકા.
અલમસે આહકે સાબીત હુઇ ગમકી ઝફર હમકો,
કે બાઇસ ફતહાકા હોતાહે ખુલજાના નશાનોંકા.
છુડાઈ જબરસે પીરે ફલકને દોસ્ત સબ મેરે,
મીટેગા દાગ કબ દીલસે મેરે ઈન નવજવાનોંકા.
શરર મુંહસે નીકલતેહેં સુરૂરે દીલ હુઓં હરદમ,
ભલા દીવાંહો કયુંકર જમા હમ આતશબયાનોંકા.

ઉસ હીકાયતે જાંસોઝ, શીકાયતે ચર્ખે બેમેહેર સુનકર સબ રોને લગે. કહા યેહ શાહઝાદએ આલી તબાર હૈ, મહબુબોંકી જુદાઈસે દીલ અફગાર હૈ. મીઝતો સમાજતસે મકાનપર લેગએ, હાથ મુહ ધુલવા ખાનાં પાની હાઝીર કીયા. જાનેઆલમને આબો તઆમ દેખકર રોદીયા, ઔર કહા કે ખુદાજાને મેરે બીછડોંકા કયા હાલ હુવા? કીસીકો દાના પાની મયસ્સર હુવા યા નહીં. મએંભી ન ખાઉંગા, ભુખા પ્યાસા મરજાઊંગા. વોહ બોલે હઝરત સલામત, ખાને પીનીસે ઈનકાર નાદાની હૈ, ઈસીસે આદમીકી ઝીંદગાની હૈ. જો જીતેહો તો કીસી રોઝ બીછડોંસે મીલજાઓગે, વગરના ગુરબતકે મરજાનેમેં ગોરો કફનભી નપાઓગે. નાચાર સબકે સમજહાનેસે દોએક નીવાલે બજરબન હલકસે ઉતારે, પાની જો પીયા, તો હાથ સનસનાએ, પએહમ ગશ આએ. જબ તબીઅત ઠએરી સબ હાલે પુર મલાલ જહાઝકી તબાહી, અનીસાંને હમરાઝકી જુદાઇ, અપના ડુબતે તીરતે વહાંતક આના, ઔરોંકા પતા નપાના સબ બયાન કીયા. સબ લોગ અફસોસ કરને લગે, એક શખ્સને કહા યહાંસ દો મંઝીલ એક પહાડ હૈ, "કોહે મતલબ બરાર" નામ હૈ, ઉસપર જોગીકા મુકામ હૈ; મર્દ બા કમાલ, શીરીં ગુફતાર, હઝારોં કોસસે હાજતમંદ ઉસકે પાસ જાતેહેં, સબકે મતલબ બર આતેહેં; ઉસકે ઉસપર ઈનાંયતે બારી હૈ. ચસ્મએ ફએઝ ઉસસે જારી હૈ. મશહુર હૈ કે આજતક કોઈ શખ્સ મહેરૂમ નાકામ ઉસ મુકામસે નહી ફીરા, યેહ ખુશ ખબર સુનકર ચેહેરેપર સુરખી છાગઈ, ગઇ હુઈ જાન ઉસી આન બદનમેં આ ગઈ. જાનેઆલમને ઉસીદમ ચલનેકા કરદ કીયા. વોહ લોગ મના કરને લગે, કહે અભી જાનેકી તાકત આપમેં આઈ નહી, પાંઓમેં રાહ ચલનેકી તાબો તવાનાઈ નહીં. દોચાર દીન યહાં આરામ કરો, કુવત આજાએ તો મુખતાર હો.

ગરઝ કે જાનેઆલમને ઉન લોગોંકે સમજહાનેસે વહાં મુકામ કીયા, અજબ પરેશાનીમેં સુબ્હોકો શામ કીયા; આઝુબાઝુ તમામ લોગ બએઠે રહેતે, યેહ બઅંદોહે માશુકાં, ગીરફતારે રંજો મહન કભી તો મહઝું ચુપ રહેતા, કભી મજનુંકી તરેહ ખુદબખુદ બકનેલગતા, ઔર જબ હોશ આતા તો યેહ પડતા—

ઊસતાદ.

ઙર સુ ખબર ઊલફ્તકી ક્યા આપસે પહોંચાઇ,
આગેભી મેરે લબપર ફુરયાદ કભી આઇ.
ક્યું મુજહસે બીગડતાહે એ કાફીરે તરસાઇ.
ગાહે મેરે લબપરહે ફુરયાદ ગહે અફ્ગાં,
પ્યારે ગમે દુરીસે મએં સખ્ત હું અબ નાલાં,
યેહ જાએ તરાહુમહે કર રહમ ઝરા જાનાં.
હે દીનકો તો યેહ આલમ આલીમ તેરે મજનુંપર,
હેં ગીર્દ ખડે લડકે જહાલીમે ભરે પથ્થર,
સોનેકી કીસે ફુરસત એ યાર ઈસે બાવર કર.
આઝા શકની ગાહે ગાહ દરદે જીગર દેખો.
રૂમાલ ભીગોતાહુ લાખોકી કભી રોરો,
ગરદન ઝદની હું મએં શકવા કરૂં તેરા ગો.
થા તાઓ તકમ્મુલમે યકતા જીગરે ખુસરવ,
આગે તો ન બહેતેથે સીદ્દકે ગોહરે ખુસરવ,
તુમ અબતો નવાઝીશ લો ચલકર ખબરે ખુસરવ,

આખીરશ વોહ રાતકીરાત બડી મુશકીલસે તડપતડપકર નીકાલી, સુબ્હો હુઈ, તો નમાઝ પડકર ઊસ પહાડકી રાહલી ચારદીનમે નાચાર વોહ રાહ તએકી, પહાડપર પહોંચા. પહાડપર ચડતે ચડતે એક મઠ મીલા, ઊસ મઠકે રૂબરૂ દરખ્તકે તલે ચબુતરેકે ઉપર એક જોગી સવ સવાસવ બરસકી ઉમરકા, દાઢી નાફ્સે બડી. જટા હરેક રાખસે ભરી પાવપર પડી હુઇ બએઠા હે, ઔર ઝીકરે સકમેં મશગુલ હે. કભી નમાઝ પડતા, કભી પોથી ખોલકર ભજન કરતા ધુની લગાએ ખુશો ખુરરમ રહેતા; અજબ તરેહકા ઈનસાનથા ખુલાસા યેહ કે હીંદુ ન મુસલમાન. બકઓલે--

મીરઝા સવદા.

કીસકી મીલ્લતમેં ગીનું આપકો બતલા એ શેખ;
તુ કહે ગબર મુજહે ગબર મુસલમાં મુજહકો.

ગરઝ યેહ કે વોહ અજબ જલસાથા કે દેખા ન સુના--જબ ઊસને જાને આલમકે પાંવોંકી આવાઝ સુની, પલકેં હાથસે ઉઠાઈ, આંખ મીલાઈ. આંખેં લાલ લાલ, ચેહેરેપર રોઆબો જલાલ, જાનેઆલમકો બગઓર દેખા, તો ઇસને જહુકકર સલામ કીયા, ઊસ ખુશ તકરીર શરી મકાલને કહા ભલા હો બચ્ચા, બડી મુસીબત ફ્લકને દીખાઈ, જો યેહ સુરત યહાંતક આઇ. આવ બએઠો. ગુરૂ ભલા કરે, મુરશદકી દુઆસે હક હાજત રવા કરે; હમ તુમ્હારે અમાનતદાર હે, સવારી ખડીહએ, ચલનેકો તયાર હે. જાનેઆલમ તો હએ-રાન હોરહા થા. ઝીયાદા મુતહેયુર હુવાં કે યેહ કયા ભેદ હે. પાસ જા બએઠા, જોગી ઉઠા, ચશ્મેમેં ન્હા ધોકર, અતર લગા સુફીદ ચાદર ઓડકર

જાને આલમકે નજદીક, આ યેહ નુકતા ઝબાનપર લાયા;--બાબા એકદીન ખુશી કે આલમમેં હમારે મુરશદ ગુરૂને તેરે હાલસે ખબર દીથીં કે એક શાહઝાદેકા જહાઝ તબાહ હોજાએગા, વોહ વાસતે મતલબ બરઆનેકે યહાં આએગા; ઊસકા કામ તુજહસે તેરા કામ ઊંસકે સામને પુરા હોજાએગા, ઇસ બાતકે સુનનેસે શાહઝાદેકો નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ, કહા જોગીજી, તુમ્હારે નામસે મેરી ઝીંદગી હુઇ; વગરના દોચાર દીનમેં સર પટક પટકકર હલાક હોજાતા. ખુબસુરતીકાભી અજબ મઝાહે; જહાંન ઇસિકા શએદાહે; આલમકો મગુબહૈ, પીર ફકીર, ગરીબ, અમીર સબકો અઝીઝ હૈ, ઇસકા ખ્વાહીશમંદ હર બાતમીઝ હૈ. જોગી સમજહાનેલગા કે યેહ ઇન્ઝતીરાબ બેજાહૈ. 'દેર આયદ દુરૂસ્ત આયદ' બાબા દુનયાકા યેહી નકશા હૈ; કભી ખુશી કભી ગમી; યેહ દોનોં અમર બાહમ હૈ. આદમી જબ રંજસે ઘબરાએ, ઔર ગમે મુફારેકત દોસ્ત. જાનહોંટોંપર લાએ; દીલકો યેહ સમજહાએ--

મુસહફી.

ઝીંદગી હૈ તો ખીઝાંકેભી નીકલજાએંગે દીન;
ફસલે ગુલ જીતોં કો ફેર અગલે બરસ આએગી.

જો વસલમેં રહાતો આરામ પાતાહૈ, વોહી હીજરકે દુખ ઉઠાતાહૈ. તુને ઉન દોનોં ભાઈ જો તવામ પએદા હુએથે ઉનકા કીસ્સા સુના નહીં? કે પહેલે ઉન્હોંને કયા કયા મુસીબતે ઉઠાઈ, ફેર એકને સલતનત પાઇ, દુસરેકે હાથ શાહ્ઝાદી આઇ. જાનેઆલમને કહા ઇરશાદ હો, કયુંકર હૈ?

કીસ્સા બીરાદરાંને તવામકા શીકારકો જાના, ફેર શબકો અંધેરેમેં દોનોં જાનવરોકા ફંસજાના, ઉનકો ખાના એકને સલતનત પાઇ, દુસરેપર ખરાબી આઇ, ફેર શાહઝાદી પાકર ભાઇસે મીલા.

જોગીને કહા એક શહેરમેં દો ભાઇથે; બડે નાઝોન્યામતસે ઉનકી પરવરસી હુઇથી, મગર દોનોંકી તબીઅત મુતવજહા સએરોશીકારથી. એકરોજ શીકાર ખેલને જંગલમેં જાતેથે; હરન સામને આયા, છોટે ભાઇને તીરલગાયા, કારી નલગા; હરન ભાગ ગયા, યેહ દોનોંભાઇ ઉસ કે પીછેલગે; જાતે જાતે શામ હોગઇ, બડે ભાઇને જો તીર મારા હરન ગીરા, યેહ ઘોડોંસે ઉતરે ઝુબ્હ કીયા. દીનભરકી દઓડસે ઘોડેભી થકગએથે, તમામ રોઝકે બેઆબો દાના ભુખ પ્યાસસે બેતાબથે લકડીંયાં ચુનકર પાની બહમ પહોંચા; કબાબ લગાએ, બખુબી તમામ દોનોંને ખાએ. મગર ઉસ રોઝ જો કએફીયત, ઔર લઝત ખુશ્ક કબાબમેં પાઇ, મુર્ગકી બીરયાની તરતરાતી કભી અએસી ન ખાઇથી; પાની પીતેહી સુસ્તી માલુમ હુઇ. રાતભી હો ગઇથી, ઔર વોહ જંગલકી બહાર, ચાંદની રાત દેખકર ઉન્હોંને કહા આજકી રાત ઇસ જંગલમેં

સહર કીજીએ ચાંદનીકી બહાર, સુનઅતે પરવરદીગાર દેખ લીજે; ફેર દીલમેં સોચે કે તનહાઇકી ચાંદની કબરકે અંધેરેસે બદતર હૈ—

ધુપ બેહેતર પર શબે ફુરકતકી બદતર ચાંદની,
સાએકે તઓરસે પડતીહૈ મુજહપર ચાંદની.

ખએર યેહ દોનોં એક દરખ્ત સાયાદારકે ચશ્મેકે નઝદીક દેખ, શતરંજીકે બદલે જીન પોશ બીછા ચાંદનીકી સએર કરનેલગે. બાગ ડોરસે ઘોડે બાંધદીએ, છોટા ભાઈ બડા આકીલ, ઔર ઝીશઉરથા; બડેભાઇને કહા આજ તુમ્હારી અકલકા ઇંમતેહાન કરતેહૈ, બતાવ તો ઇસવકત હમારે શહેરકા હમસે કીતના ફાસીલા હૈ. ઔર કઓનસી બાઝુ હૈ; તીસરી કબાબકી લઝત પાનીકા મઝા આજ બહોત મીલા, ઇસકા સબબ કયાથા ? ઉસને જવાબ દીયા, યેહ બાતેં સહલ હૈ; શહેર હમારા યહાંસે સવ કોસ હૈ. ઔર દલીલ યેહ બારહા તજરૂબા કીયા હૈ, મેરા ઘોડા તમામ દીનમેં સવ કોસ ઇસી ચાલસે પહોંચતાહૈ, ઔર સીમ્ત સીતારોંસે સાબીત હૈ, કે શુમાલ હૈ; રહા ખાને પીનેકા લુત્ફ, ખીલાફ વકતસેથા, અબ યેહ નયા મુકદમા સુનયે. યકીને કામીલ હૈ કે સુબ્હોકો ઈનાયતે ખાલીક, ઔર મદદે તાલેસે વોહ સામાન મુહઇયા હો, જો કુદરતે સાબીક હુરહો, આઇંદા આસાયશ રહે, તબીઅત મસરૂર હો. બડે ભાઇને ઉસકી વજહે પુછી, ઊસને કહા આજ સવ, કોસકી રાહ હમ બડી મુશકીલસે તએ કરકે આએ, ભુખે પ્યાસે રહે, લેકીન દીલ ખુશ હૈ. વોહ સુનકે ચુપ હોરહા. ફેર મશવીરા હુવા કે યેહ જંગલ વીરાન, હુકા મકાન હૈ યહાં દરીંદે, સાંપ, બીચ્છુ, શેર, ભેડીએ, બહોત હોંગે; જો હમ તુમ દોનોં સોરહે, ખુદાજાને કયા હો! તીન પહેર રાત બાકી હૈ ડેઢપહેરહમ સોવે ફેર તુમ હોશયાર રહો. યેહ સલાહ દોનોંકો પસંદ હુઇ, પહેલે બડે ભાઇને આરામ કીયા. છોટેને જાગનેકા સરંજામ કીયા, તીરો કમાં હાથમેં ઊંઠા ટહેલનેલગા જબ એક પહેર ગુઝરા, ઉસી દરખ્તપર દો જાનવર આપસમેં અપની અપની તારીફ અપની ઝબાનમેં કરને લગે; ઔર યેહ શખ્સ બહોત જાનવરોંકી બોલી સમજહુતાથા, આવાઝપર કાનલગાએ. એક બોલા—મેરે ગોશતમેં યેહ તાસીર હૈ, જો ખાએ એક લાલ તો પહેલે દો પહેર કે બાદ ઉગલે ફેર હર મહીને મુંહસે નીકલે. દુસરા બોલા જો શખ્સ મેરા ગોશત ખાએ ઉસરોઝ પાદશાહ હોજાએ. યેહ બાતેં સમજહ દીલમેં નેહાયત ખુશ હુવા. તીરો કમાન તો મવજુદથા, ઇલલ્લાહ કહે કર તીર બેતઅમ્મુલ ચીલ્લેસે જોડકર ખીચા, એક તીરમેં દોનોં પરીંદેગીરપડે. ઇસને તકબીર કહેકર ઝુબ્હ કીયા. દીનકી લકડીયાં બચીહુઈ સીલગાકર કબાબ લગાએ. જીસકે ગોશતમેં સલતનતકા ઝાયકા સમજહાથા ઊસે ખાયા. દુસરા ભાઇકે વાસતે ઉઠારખા, ઔર અએસા ખુશહુવા કે તમામ રાત આપ પાસબાનીકી; બડે ભાઇકો તકલીફનદી.

જબ રાત ગુઝરી દીન નીકલા, બડા ભાઇ ઉઠા. છોટે ભાઇને વોહ રાતકે

બચેહુએ કબાબ રૂબરૂ લાએ; વોહ ખાગયા ઔર કુછ હાલ ન કહા. દોઘડી દીન ચઢે જબ લાલ ઊગલા, તબ સમજહા હમને બહોત તદબીરકીમગર સલતનત બડે ભાઈકી કીસમતમેંથી. ફેર વોહ લાલ બતરીકે નઝર રૂબરૂ લાયા. ઔર રાતકા ફસાના સબ મુફસ્સીલ કહેસુનાયા. કહા અલ્લાહકી ઇનાયતસે જલ્દ આપકો સલતનત હુસુલહો, યેહ નઝર ગુલામકી કુબુલહો. ઉસકો સઆદતમંદીસે ખુશી હાસીલ હુઈ. ફેર કહા સામને આબાદી માલુમ હોતીહે, હમ જાકર ઇસ લાલ કો કીસી દલાલકે હાથ બેચ આએ; તુમ ઘોડોંકે પાસ રહો અગર અપને શહેર ચલકર યેહ કમિ કરેંગે; હાકીમકા ખઓફ માનેકાર હે, વોહ અએસા કહાં એતીબાર હૈ યેહ કહેકર ઉધર ચલા. જીસદમ શહેરકે દરવાઝેપર પહોંચા, ખલકતકી ભીડ નઝર પડી. ઉસ મુલ્લકકા યેહ મામુલથા--જબ વહાંકા પાદશાહ મરજાતા તમામ અમીરો ઉમરા, બાશીંદે શહેરકે સુમકી રસમ બાદ, વઝીરે આઝમકે હમરાહ સુબ્હોદમ તખ્ત લે દરવાઝેપર આતે, જો ઉસરોઝ પહેલે મુસાફીર બાહીરસે આતા ઉસે પાદશાહ બનાતે. કઝારા વહાંકા પાદશાહ મરગયાથા, લોગ તખ્તકે લીએ મુંતેઝરથે યેહ દાખીલ હુવા, સબને તખ્તપર બીઠા નઝરેં દીં; ન વબતો નશાન જુલુસકા સબ સામાન મવજુદથા, ધુમધામસે દીવાને ખાસમેં દાખીલ કીયા, સુનાદી હુઇ; તમામ શહેરમેં ઇસકે નામકી દુહાઈ ફીરગઈ ઈસકો સુરૂરે સલતનત, ઔર અહકામે મમલેકતકે બાઇસ ઊસદીન ભાઈકા ખીયાલ નરહા દુસરે રોઝ જબ તખ્તપર બએઠા; ભાઈ યાદ આયા, ઊંસીવકત જાસુસ હરકારેકો દરખ્તકા પતા બતા રવાના કીએ. કહા ઇસ સુરતકા જવાન, ઔર દો ઘોડે વહાં હે, જલ્દ હુઝુરમેં હાઝીર કરો. વોહ સબ દો પહેરતક તમામ જંગલકી ખાક છાન, હએરાન પરેશાન ફીરઆએ. અરઝકી, તમામ જંગલમેં ફીરકર ઘાસ તોડે; ન આદમી મીલા ન ઘોડે વોહ કુછ રંજીદા હો સલતનતકે શગલમેં મશગુ હુવા; ભાઈ બેચારેકો મુલેસેલી કભી યાદ ન કીયા મગર વોહલાલ જીસે બેચનેકો લાયાથા જીસકે સબબ તખ્તો તાજ મુયસ્સર આયાથા, ફાલે મુબારક, ઔર બેનશાન ભાઈકી નશાની સમજહ હકરોઝ દરબારમેં લાતા મુલાઝીમોંકો દીખાતા, વોહ સબ બખાતીરે શાહ તારીફ કરતે ઇસકો ખુશી હાસીલ હોતી.

મઝકુર ઊસ ગીરફતારે પંજએ અજલકા, જાનવરકા ઉઠા લેજાકર કુંએમેં ગીરાના, કાફીલેકા આના, ફેર બઇલ્લત લાલ શાહઝાદીતક પહોંચના, ઔર બહીલએ એલચી ભાઇકી મુલાકાત.

જબ વોહ બડા ભાઈ પાદશાહ હોગયા, ઔર છોટાભાઇ વહી જહાડકે નીચે મુંતઝીર બએઠરહા; નાગહાં એક જાનવરે મુહીબ, શીકલે અજીબ આયા,

ઔર પંજેમે દબાકર ઉડા, ઘોડે મારે ડરકે લગામ તુડાકર જંગલમેં ભાગ-ગએ. અલ્લાહકી કુદરત દેખીએ—બડા ભાઈ તનતકા માલીકહુવા, છોટા ભાઈ બેચારા મુઝીકે મુંગલમેં ફંસા—વલ્લાહોઅલામ બીસ્સવાબ. વોહ જાન-વર વહાંસે કીતની દુર ઉડા આખીરકાર થકકર એક જહાડ કુએકે નઝદીકથા, ઉસપર જો બએઠા તો યેહ છુટકર કુંવેમેં ગીરા, મગર હયાત ઉસકી મઝ-બુતથી, ન ઉસ જાનવરકે પંજેસે કુછ ઈઝા હુઈ, ન ચોટ ચપેટ ગીરનેકી લગી—

મીર હસન.

કુંવા વોહ જો અંધાથા રોશન હુવા,
જવાં ઉસમેં વોહ સાંપકા મન હુવા.

વોહ જાનવર તો ઉડગયા, યેહ બેપર કુંએમેં પડારહા. ઈતેફાકન ઉસી રોઝ એક કાફલા ગુમશ્તએ રાહ વહાંઆ પહોંચા—ઉસ કાફેલે કે આદમી પાની ભરને કુંએપર આએ, યેહ રસ્સીકે સહારે બાહીર આયા. ઉસકો દેખતેહી લોગોને ગુલ મચાયા. જબ લોગ હાલ પુછને લગે, તો ઉસને જએસા મવકા દેખા વએસા બયાન કીયા. ગરઝ કે કાફેલે કે સરદારકી ખીદમતમેં રહેનેલગા. ચંદરોઝમેં કાફલા મંઝીલે મકસુદપર પહોંચા, ઔર મહીનાભી તમામ હુવા જવાનને દુસરા લાલ ઉગલા. કાફીલેવાલેને લાલ જો દેખા તો તમામ મલાલ ભુલા, ખુદ સોચા કે અએસી ગીરાં શએકા સહેલ લેલેના મુશકીલ હૈ, મુબાદા ફસાદ ઉઠે; તદબીર શર્તહૈ. જવાનકો કએદકર કોતવાલકે પાસ ભેજા કહા યેહ મેરા ગુલામ હૈ, આજ ઈસને મેરા લાલ ચુરાયા, કુછ અએસા વસવસએ શએતાની દીલમેં આયા, મએંને આપકી ખીંદમતમે ભેજા હૈ, ઈસે સઝા મીલે તો લોગ ડરેં, ઈબરતસે અએસી હરકત નકરેં! કોતવાલને કાઝીસે મસલા પુછા; ઉસને હાથ કાટનેકા ફતવા દીયા, મગર ઉસ શહેરકા યેહ દસ્તુરથા કે જબ કીસી શખ્સપર ગુનાહ સાબીત હોતા તો ફરયાદી ઔર સઝાવારકો પાદશાહકી બેટીકે રૂબરૂ હાઝીર કરતે, જએસા ઊસકી રાએમેં આતા વોહ હોતા; ઈસ વાસતે કે પાદશાહ ઈતેકાલ કરગયાથા, બેટીકે સીવા ઔર કોઈ તખ્તો સલતનતકા વારીસ નથા. અલ્લાહરે! ઊસકે જમાલકા જલવા ઔર હુસનકા ગવગા, પરીકો હઝાર જાનસે ઉસકી પરવા, હુર ઉસકી શએદા; ખલ્કે ખુદા ઉસ મહે સીમાપર નીસાર, આફતે રોઝગારથી. ગરઝ ઊસ દમતક શાદી કીસીસે ન કીથી. જીસવકત વોહ દોનોં રૂબરૂ હુએ, તો પેહલે શાહઝાદીને કાફેલેકે સરદારસે પુછી? ઉસને જો કુછ કોતવાલસે કહાથા વોહી બેકનોકાસ્ત ફેર શાહઝાદીકે રૂબરૂ અરઝ કીયા. શાહઝાદી ફેર જવાનકી તરફ મુખાતીબ હુઈ. બસકે યેહ જીનેસે તંગ, મએોતકી રાહ દેખતાથા; બેતઅમ્મુલ બોલા, કે શાહઝાદી આપ રવશનઝ-મીર હૈં, હમ મુસીબતઝદોંકી તરેહ સીલસીલએ બેજુમીમેં અસીર હૈ. યેહ શખ્શ સચ્ચા હે! વોહ શાહઝાદી તો અકલમંદથી, ઝીયાદા શક હુવા, દીલસે

કહા આજતક કીસી ચોરને હાકીમકે રૂબરૂ બજુઝ ઈનકાર દસ્તબરદી યકાયક ઈકરાર કીયા નહીં, યેહ બેગુનાહ હૈ; તકરીર ઈસ શાહીદ હૈ, ખુદા ગવાહ હૈ; કુછ ઈસમેં ભેદ હૈ. કાફીલેકે સરદારસે કહા, કલ મોહકમે મેં હાઝીર હોના, ઔર જવાનકો દેવડીપર કએદ કીયા યેહ તો હસીન બલકે મેહેરેતીલઅત માહજબીંથા; કીસમતકા સીતારા જો ચમકા, તો શાહઝાદીકા દીલ ઊસ જવાનકી તરફ લગા—રાતકો અકેલી બદીલદારી વ તઅસ્સુફ હાલ પુછને લગી ઉસવકત જવાનબે ગુનાહને આહે સર્દ બર તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક શાહઝાદીકે સામને કહેસુનાયા ! શાહઝાદીકા દીલ યેહ નયા કીસ્સા સુનકે બહોત શાદ હુવા, ચોરીકા શક ઊસ જવાનકી તરફસે દુરહુવા. સુબ્હોકો પાદશાહકે હુઝુરમેં લા, ખુદ દસ્તેઅદબ બાંધકર અરઝ કી:—કીબલએ આલમકી ઉમર દરાઝ હો, શહેરકા કાઝી ઔર કોતવાલ બેદરયાફ્ત હકીકતે હાલ હુકમે સઝા ખુદાકે બંદોંકો કરતા હૈ, હશરકે દીન જવાબ દીહીસે કોઈ નહીં ડરતા હૈ; ગઝબકી જા હૈ, અજબ માજરા હૈ; સાહેબે તકરીરકો લાલ મીલે, બેગુનાહકા હાથ કટે ! પાદશાહને ફેર દોનોકી ઝબાનસે હાલ સુના. બસબબ ઝઈફીકે અકલ કમ હોજાતી હૈ, પાદશાહકી અકલ નલડી, તઅમ્મુલ કીયા.

શાહઝાદીને ઇલતીમાસ કીયા, હુઝુર યેહ ઈમતેહાન બહોત આસાન હૈ. એક મહીના, ઔર ઇસિજવાનકો કએદ રખયે; અગર દુસરા લાલ ઉગલા તો બચા, ફેર ઐસે દુરરે યતીમ સદફે રાસ્તીકો કયું બેઆબો તાબ કીજીએ, આબરૂ લીજીએ ! ઔર અગર એક મહીનેકે બાદ ઈસને લાલ ન ઉગલા, તો ઈસિ બદકીરદારકો સુલીપર દીજીએ. હાથ કાટનેસે કયા હાથ આએગા. પાદશાહકો સરેદસ્ત જવાબ બાસવાબ બેટીકા પસંદ આયા. લોગોંને તહસીનો આફરીનકી. પાદશાહને જવાનકો અપની આંખોંકે સામને નઝરબંદ કીયા, કાફ્લેકે સરદારકો શહાઝાદીને વાપીસ ભેજા.

કીસ્સા કોતાહ વોહ મહીનાભી તમામ હુવા; ઔર ઉતને દીનોંમેં શોલએ મુહબ્બત સીનેસે ભડકનેલગા, દમ શાહઝાદીકા ફડકનેલગા એક રોઝ જવાનને શાહઝાદીસે અરઝકી; કલ લાલ ઉગલુંગા ફેર સુબ્હોકો સરે દરબાર, રૂબરૂએ બુઝઝાર લાલે બેબહા ઉગલા; સબકો હએરત શાહઝાદેકો ફરહત વ ખુશી હાસીલ હુઈ. ઉસીદમ માલો અસબાબ ઉસ કાફીલેકા જવાનકો મીલા, ઉસ કાફીલે વાલેકો શહેરસે નીકાલ દીયા. જવાનકી સુરતે દીલપીઝીર, ફસાહત તકરીર સબ છોટે બડોંકો પસંદથી. ગરઝ સબને મુત્તફીક હો પાદશાહસે અરઝ કી; કે યે શખ્સ હુઝુરકી ઇનયાતકે લાયક હૈ, તમન્નાએ મુલાઝેમત રખતાહે, કફ શબરદારીકા શાયક હૈ, પાદશાહભી ઉસકી દાસ્તબાઝીસે ખુશથા; રાઝી હુવા; ચંદ અરસેમેં પાદશાહકી મુહબ્બત ઇસ જવાનપર નેહાયત બડગઈ. હર મહીને યેહ જવાન લાલ ઊગલ હુઝુરસેં લાનેલગા, રોઝબરોઝ હમચશ્મોંમેં સુરખરૂઈ હાસીલ કર આબરૂ પાને લગા; આખીકાર પાદશાહે

કદીમકે મુલાઝીમોંને મશવીરા કીયા ઔર શાહઝાદીકી શાદી બડી ધુમધામસે ઉસ જવાનકે સાથ કરદી.

યેહ દોનો મુસ્તાક, બસદ ઈશ્તીયાક બાહમ લુત્ફકે સાથ બેશીકર અએશો અશરત કરનેલગે; મગર હરરોઝ બીલાનાગા જવાન શાહકે હુઝુરમેં હાઝીર રહેતાથા. એકદીન એલચી ઉસ જવાનકે ભાઈકા કીસી કામકે વાસ્તે વહાં આયા, ઔર જવાહીરકા ઝીકર નીકલા; એલચીને અરઝ કી, હમારે પાદશાકે પાસ ઇસ રંગ ઢંગકા એક લાલ હૈ; કે આજતક કીસી જવહરીને વએસા લાલ દેખા ન હોગા, યેહ કલેમા સુનકર પાદશાહને વોહી લાલ જો જવાન ઉગલકર પાદશાહકો દેતાથા દસ બારા નીકાલકર એલચીકો દીખાએ, વોહભી જહાહીર શનાસથા સખ્ત હએરાન, બહોત દેરતક સર બગરેબાં રહા. ફેર અરઝ કી, કી બલએ આલમ તઅજ્જુબકી જાહૈ, કે રંગ રૂપ નકશા ઇનકા ઊસકા એક હૈ. પાદશાહને જવાનકી તરફ ઈશારા કીયા, કે યેહ મેરા ફરઝંદ હૈ. હર મહીને એક લાલ ઉગલતાહૈ એલચીને ગઓરસે જો દેખા અપને પાદશાહસે મુશાબા કીયા એકસાં પાયા. ખએર, રૂખસત હુવા. જબ અપને પાદશાહકી ખીદમતમેં પહોંચા ઉસકા તો મામુલ થા, કે જબ તખ્તપર બએઠતા વોહ લાલ સબકો દીખાતા, એલચી કો વોહ હાલ યાદ આયા; અરઝકી, કીબલએ આલમ ઈસ લાલકો જુદા કરતે નહીં, બે ઊસકે કદમે મુબારક તખ્તપર ધરતે નહીં ઇન દીનોં ખાનાઝાદ જીસ પાદશાહકે પાસ ગયાથા, નયા માજરા દેખા—માદને જહાહીર, ઔર લાલકી ખાનકે વોહ ઈમકાન નહીં, લેકીન વોહ લાલકા પુતલા ઝીંદા અપને પાસ રખતા હૈ પાદશાહને ઉસકા હાલે મુફસ્સીલ પુછા. ઉસને સબ બયાન કીયા; કે દામાદ ઉસ પાદશાહકા હર મહીને લાલ ઊગલતા હૈ, કયા ગુઝારીશ કરૂ! જએસી હુઝુરકી સુરત મીલતી હૈ. યેહ સુનતેહી યકીન હુવા કે અબ પતા મીલા, મુકરર વોહ મેરા ભાઈ હૈ, ઊસીવકત નામએ શઓકીયા ઉસ ભાઈકે દેખનેકે ઇશ્તીયાકમેં પાદશાહકો લીખા—કે થોડે દીનોંકે વાસતે અગર ઉસ ફરઝંદે અરજુમંદકો ઇધર રવાના કરો, મુહબ્બત દેરીનાસે બઇદ નહો; હમેં શઓકે દીદાર લીખને; ઔર ઝાહીર કરનેસે બઢકર હૈ, ઔર એક ખત પોશીદા ભાઇકો લીખા, કે આજતક તેરી જુદાઈસે તખ્તે શાહી બદતરથા; અબ એલચીસે યેહ ખબર ફરહત અસર સુનકર, દીલકો સુરૂર, આંખોંમેં નુર આયા; તુમકો લાઝીમ હૈ કે ઇસ ખતકે દેખતેહી ઇધર રવાના હોના. ઔર કુછ પતે હસ્બો નસબકે શીકારકી હકીકત તમામ મુફસ્સીલ લીખકર એલચીસે ફરમાયા કે યેહ ખત પાદશાહકો, ઔર યેહ મખફી ખત ઉસકે દામાદકો દેના. એલચી વોહ દોનોં ખત લેકર દોરોઝમેં ઉસ શહેરમેં પહોંચા, પાદશાહકો નામા દીયા, ઔર ખતે પોશીદા ઊસ જવાનકે હવાલે કીયા. વોહ મકતુબે મોહબ્બત દેખકર અએસા ઘબરાયા કે લહુને જોશ ખાયા, ઊસીદીન પાદશાહસે રૂખસતકા ઝીકર કીયા.

આખીર વોહ આશકે બીરાદર; માશુકા રૂહ પરવરકો લેકર જહાઝપર

ચડ રવાના હુવા; શાહુને એલચીસે શહેરકા નકશા, શાહકા પતા સબ પુછ-લીયા. ગરજ વોહ શહેર જબ દસ બારા કોસ રહા, જહાઝ તબાહ હોગયા. જીસકી કઝાથી વોહ ડુબગયા, જીસકી જીંદગી બાકીથી બચે નીકલા. યેહ કીસ્સએ જુગુદાઝ ફુરોદરાઝ પહોંચા. ઉસ જવાનકે ભાઇને જો સુના, ફૌરન હઝાર સવાર તેઝરફતા દવડાએ. કે જીસ ડુબતે ઉછલતેકા પતા પાઓ જલ્દ હુઝુરમેં લેઆવ, આખીર કાર બહુઝાર જુસ્તજુ શાહઝાદી હાથ આઇ, ઉસ જવાનકી ખબર નપાઈ; ઉસે પાદશાહકે પાસ હાઝીરકીયા. જવાનકે ડુબનેકા હાલ શાહઝાદીને કહેદીયા. પાદશાહ બહાલે તબાહ ગિરદાબે ફીરાકમેં ફ઼ંસા. શાહ-ઝાદી અંદોહો ગમમેં ગીરફતારહુઈ.

જવાનકા હાલ યેહ હુવા કે તખ્તેકે સહારેસે બહેતા બહેતા પ્યાસ કે સદમે, ભુખકી મઓજે સહેતા સહેતા કઈ દીનમેં કીનારેપર પહોંચા, જબ તાબો તાકત આઇ, તો પુછતા પુછતા ઉસ શહેરમેં દાખીલ હુવા. પાદશાહકો ખબર પહોંચી તો રૂબરૂ બુલાયા; બહોત દીનોંકી જુદાઇ કે સબબ ન પહેછાના.

ઊસ્તાદ.

ઈતની મુદતમેં મીલા મુજહસે વોહ ધોકા દેકર,
યાદભી જબ મુજહે ઊસ શુખકી સુરત ન રહી.

ગરઝ શાહઝાદીકો તલબ કીયા, ઉસેભી તઅમ્મુલ હુવા. વોહ બોલા કે પહેર ભરકા અરસા બાકીહે, આજ લાલ ઊગલનેકા દીન હે ફેર તુમ સબ પહેછાનોગે. પાદશાહકો યકીન હુવા, કે અગર યેહ જહુઠા હોતા તો એક પહેરકા વાદા ન કરતા. શાહઝાદીને ઉસ જવાનસે યાને અપને ખાંવીંદસે કહા કે તેરી તબીઅતકી જવદત મશહુર હે, એક મુઅમ્મા પુછતીહું, અગર જવાબ દીયા તો બેશક શક રફા હુવા:–ભલા વોહ કયા શએહએ કે જીસે હીંદુ, મુસલમાન, યહુદનસારા સબ ઈનસાનકા ફીરકા આશકારા ખાતા હે, મગર જબ ઉસકા સર કાટડાલો તો ઝહેર હોજાએ, ન ખાએ, ઔર જો ખાએ તો ઊસીદમ મરજાએ? જવાનને હંસકર કહા શાહઝાદી "કસમ" હે યેહ કયા મુઅમ્મા પુછાહે? વોહ ફડકગઇ, વહશત મીટી, દીલકી ભડક ગઇ, બેબાકનાં પરદા ઊઠા પરવાનેકી તરેહ ઉસકે ગીરદ ફીરી. પાદશાહ મુતઅ-જ્જુબ હુવા કે હમતો કુછ ન સમજહે, શાહઝાદી કીયા સમજહકર સામને હુઈ? જવાનને અરઝ કી કે કીબલા વોહ જો ચીઝ "કસમ" હે તમામ આ-લમ ખાતા હે, સર ઉસકા "કાફ" હે, ઉસે કાટો તો "સમ" સાફ હે; "સમ" ઝહેરકો કહેતેહેં, ઉસે કઓન ખાતા હે? ખાનેવાલા મરજાતા હે. પાદશાહ (યાને ભાઈ ઇસ જવાન) બગલગીર હુવા, ઉસને લાલ ઉગલા; શાદીયાને બજે, બીછડે મીલે.

જોગીને યેહ કીસ્સા તમામ કરકે જાનેઆલમસે કહા, બાબા યહાંસે મંઝીલ દોસ્ત કરીબ હે. સબકુછ માલુમ હે મગર કહેના મના હે, બુરા હે;

દુનયા મકામ ચુપરહેનેકા હૈ—ઈતના કર કે મેરી ઝીંદગીકા પ્યાલા બાદએ અજલસે લબરેઝ હૈ, મુઝહે ઝમીનકે સોંપ તશરીફ લેજાના; ઔર ચંદ વસીયતેં કીં. જાનેઆલમને કહા કે યેહ રંજે અલમ કીસસે દેખા જાએગા, પથ્થરકા કલેજા કહાં હાથ આએગા કે અએસે દોસ્તો ગમખ્વારકો અપને જીતેજી ઝેરેખાક કીજે ઉસકે માતમમેં ગરેબાંને સબ્ર ચાક કીજે ! યેહ કહેકર રોને લગા. જોગી ઈસકી મુહબ્બતકા ગિરોગી હુવાં; કહા અફસોસ ! દમ વાપસીંકા અરસા બહોતકમ, દમ નહીં મારસકતે હમ, વગરના તેરે હમરાહ શરીકે દરદો ગમ હોતા ! ભલા આખરી ફકીરકા એક લટકા સીખલે સાઈ ચાહે તો કહી અટકા ન રહેગા; કબરમેં લેજાકર કયા કરૂંગા. ફેર ચંદ કલેમે વોહ બતાએ, કે જીસ સુરતકા ધ્યાન લાઓ, ફઓરન હોજાએ. યેહ મુકદમા બતા હરહર કર ગુરૂકા નામ લીયા, ફેર કલેમા પઢ દુનયાસે ચલબસા, દમ નીકલગયા; જોગી મુસાફીરે આદમ બએ કુંઠ બાશી રમગયા, જાનેઆલમકા રોતે રોતે દમગયા. મુરીદ ચેલે જમા હોકર "ગુરૂ ગુરૂ યા હાદી" કહેકર બહોત પુકારે. બોલતા નીકલગયા, જોગીને આવાઝ નદી, મંઝીલે મકસુદકી રાહલી.

શાહઝાદેને બમુજીબે વસીયત ગુસલ દીયા, કફનાયા, કબરમેં ઉતારનેકે વકત કુછ નપાયા; બરાબર કફન ફાડદીયા; આધા ચેલોંને જલાયા આધા મુરીદોંને મદીમેં ગાડદીયા; હીંદુઓંને રાખપર છતરી બનાઈ, મુસલમાનોંને કબર બનાકે હરી ચાદર ઉડાઈ. ગરઝ ઈસકી વસીઅતકે મુજીબ તમામ કામ જાનેઆલમને સરંજામકો પહોંચાયા ઔર જબ જાનેઆલમકો વંહાસે ફુરસત મીલી, ચલનેકા ઈરાદા કીયા ઔર જીસતરફ જોગીને બતાયાથા ચલનીકલા; પહાડસે જીસદમ આગે બઢાદરયા મીલા, હરચંદ ઢુંડા નાવબેડેકા પતા નલગા. મગર એક લાલે દુરખ્શાં તીરતા હુવા સામને આયા, ઉસીકે નઝદીક દુસરા નઝરપડા; ઈસીતરેહ થોડે થોડે ફાસીલેસે બહોતલાલ બહેતેદેખે. તાઝા ફીકર હુઈ, કે ઈસ હાલકો કયુંકર દરયાફત કીજે ! કીનારે કીનારે સએર દેખતા ચલા. દો કોસ રાહ જબ તએ કીં, ઈમારતે આલીશાન દેખી; ઉસ ચશ્મેકો ઉસકે અંદરસે રવાં પાયા, દરવાઝા, ઔર દરકી બહોત તલાશ કી, તો અંદર જાનાહો. મગર દરવાઝા નપાયા; ઉસવકત બુલબુલ બનકર દીવારપર જાબએઠા, મકાન રફીઉશ્શાન, બાગભી બહારકા, મગર સુનાસાન ઈનસાન ન હૈવાન; ફકત એક બંગલા નેહાયત તકલ્લુફકા બના દેખા; બાગમે ઉતરકર સુરતે કદીમ બદલકર બંગલેમેં આયા. મુનક્કશ સજાસજાયા પાયા; એક તરફ યેહ દેખા કે એક પલંગ ઝમુરદકે પાંઓંકા બીછા હૈ, ઉસપર કોઈ દુશાલા તાને સોયા હૈ, ઔર ઉસકે પલંગકે નજદીક ગુલદસ્તા પડાહૈ. વોહ ગુલદસ્તા આધા સુર્ખ આધા સુફીદ હૈ. જાનેઆલમને કદમ બઢા દુશાલા સરકાયા; વોહ તને પરીપએકર બેસર નઝર આયા, હસરતસે કહા, કીસ ઝાલીમને અએસે પરીપએકરકા સર કાટા હૈ, હસરતસે હરતરફ દેખતાથા; છતપર

આંખ પડી, છીંકા બંધા, સરભી ધરા દેખા સરકે નીચે નહેર જારી હુએ, જો ખુનકા કતરા ઉસ હલકે બુરીદાસે પાનીમેં ગીરતાહેએ, અલ્લાહકી કુદરતે કામીલાસે વોહ લાલ હોકર તીરતાહુએ. ઇસને કહા સુબહાનઅલ્લાહ મુકરર જાદુકા કારખાનાહુએ. નઝદીક જાકર ગઓરસે જો દેખા અંજુમનઆરાકા ચેહેરાથા; પહેછાં નતેહી બેહોશ હોગયા, ચાહા કે સરસે સર ટકરાકર હમસર હો, કીસીકો ખબર ન હો; બસકે તજરૂબાકાર હોચુકાથા, સોચા, મરના હરવકત મુમકીન હે; પહેલે હાલ માલુમ કરલો; કહીં હુઓઝકાસા ધોકા નહો. હરચંદ ખીયાલ કીયા મગર ઉસ મઆમીલેસે આગાહ નહુવા. શામ નઝદીક હુઇ, તુંદ હવા ચલી, શોરો ગુલ મચા; યેહ સમજહા અબ કીસી દેવ યા જાદુગરકી આમદ હે, છુપા ચાહીએ. ઉસીવકત જાનેઆલમ ભવરા બન બઓઠા, કે યકાયક દેવ આપહોંચા, ઓર ચારોં તરફ બુ સુંઘનેલગા, ફેર ઉસી ગુલદસ્તેસે સુફીદ કુલ તોડા, ઊસ પરીપએકરકો સુંઘાયા, સર ઊછલકર બદનસે મીલા, અંજુમનઆરા ઉઠબએઠી. દેવને મેલા તરો ખુશ્ક અંજુમનઆરાકે રૂબરૂ લા રખા, મગર પરેશાન હરતરફ દેખતાથા; અંજુમનઆરને કહા ખઓર તો હુએ! ઉસને કહા આજ ગઓર ઇનસાનકી બુઆતીહુઓ બઓકુસે નત જાતીહુએ, વોહ કહેનેલગી હુમેં આજતક જાનવરકી પરછાએં ન નઝર આઇ, તુને આદમીકી બુ પાઇ; યેહ બીલકુલ ગલત હે.

ગરઝ કે સુબ્હોતક મઝકુરે શહેરોદયાર, અજાયબાતે રોઝગારકા બયાન રહા. સુબ્હો હોતીહી ઉસી ગુલ દદસ્તેસે સુર્ખ કુલ ઉસ દેવને તો. ડકર અંજુમનઆરાકો સુંઘાયા, સર તો છીંકેપર સરબુલંદ બુવા, તનને પલંગપર આરામ ફરમાયા, દેવને દુશાલા ઉડાકર ચલાગયા. જાનેઆલમને ચારઘડી બજબરન સબર કીયા, ફેર સુરતે અસલી બનકર વોહ સુફીદ કુલ તોડકર સુંઘાયા અંજુમનઆરા અવ્વલકે બદસ્તુર ઉઠબએઠી; શાહઝાદા ચીખ મારકર લીપટગયા, દોનોં ઇસ ઝોરો શોરસે રોએ કે તમામ બાગ હીલગયા. જાનેઆલમ અપની મુશીબતેં વહાંતક આનેકા હાલ, કુરકતકા દર્દો મલાલ કહને નપાયાથા કે અંજુમનઆરાને કહા--

શએર

તુજહ બીન મેરી અવકાત જો અકસર ગુઝરી
વોહ હાલતે નઝાસેભી બદતર ગુઝરી.
તુ તો કહે સરગુઝીશ્ત અપની ઝાલીમ,
મએં કીસસે કહુ જો કુછ કે મુજહપર ગુઝરી,

યેહ કહેકર ફેર દોનોં ચીલ્લા આહો બુકાસે રોનેલગે. દુનીયાકે મઆમીલેમેં હમેશાસે અકલ નહીં લડી, શીકસ્ત હુઇ હે,--

મુઅલ્લીફ.

એક વઝેપર નહીં હુએ ઝમાનેકા તઓર આહ,
માલુમ હોગયા હમેં લઓલો નેહારસે.

યેહ દોનોં ઉસી ગુફતગોમેં થે કે, નાગહાં એક સુફીદ દેવ બરદસ્ત, ઝોરકે નશેસે સેરશાર મસ્ત, ઉધરસે ચલાથા, ઉસને રોના, ઔર ચીલ્લાના સુના, બસકે વોહ બડા ઝબરદસ્ત દેવથા, મગર ઉસકો રહેમ આયા, ગીરયાહો ઝારી ઇન દોનોંકી સુનકર બેકરારી હુઈ; સમઝાપર કોઇ ઇનસાફ રોરહા હવે, મગર ઇસ જંગલમે આદમીકા; હોના મહાલ હુએ, અગર હુએ તો હકીકતમેં મુબતીલાએ અલમ અસીરે પંજએ સીતમ ખરાબ હાલ હૈ, યેહ સોચકર બાગમેં આયા યહાં રોતે રોતે દોનોંકો ગશ આગયાથા, દેવ ઢુંઢતાહુવા બંગલેમે આયા, દેખા કે દોનો બેહોશ હૈ, ચેહેરેકે રંગ ઉડેહુએ સકતેકી હાલતપેં હમઆગોશ હૈ, સમઝા મુદતકે બાદ દોનોંકા સુકાબીલા હુવાહૈ, ઇસ બાઇસ આહો બુકાકા શોર હૈ. સુફીદ દેવને બએઠકર નહેરસે પાની. દોનોંકે મુહપર છીડકા; પન દોનોંને આંખેં ખોલી હોશો હવાસ દુરૂસ્ત હુએ. દેખા કે એક દેવ સીરાને મવજુદ હૈ. દેવ સુફીદને ઉઠકર સલામ કીયા, તસલ્લીકા કલામ કીયા. કહા ફીકર મતકરો, ખાતીર જમા રખો ! બંદા દોસ્તદાર જાં નીસાસ હૈ. પહેલે જાનેઆલમ ઉઠા. બગલગીર હુવા; વોહ હાલ પુછનેલગા, બસકે જાનેઆલમને તમામ સરગુઝીશ્ત ઇસ દેવકે સામને કહેસુનાઈ. દેવ વોહ માજરાએ સરગુઝીશ્ત સુનકર બેકરાર હુવા, અરઝકી આપ બદીલજમાઈ તમામ આરામ કીજીએ; અબ વોહ બદઝાત દેવ અગર યહાં આવે. જાનેઆલમ બડાલગાવટબાઝથા. ઉસસે ભાઈચાર કીયા; વોહ બેચારા સુફીદદેવ જાનેઆલમકા ગુલામ હોગયા વહાંસે ઉઠકર બાગકી સએર કરતેથે, કે વોહ જફાકારભી આ પહોંચા. વહાં ઔર રંગ દેખા, કે શાહઝાદી આદમીઝાદકે હમરાહ ફીરતી હૈ સુફીદ દેવકા હાથમેં હાથ હૈ, મુસાહેબત કરતા સાથ હૈ; જલકર જાને આલમપર જહપટા, સુફીદ દેવને જલદીસેં ઉસ નુફ્તએ હરામકા હાથ પકડા, તો વોહ કાફીર ઉસી રહમ દીલસે લીપટા, બાહમ દોનોંમે કુશ્તી હોનેલગી ગરઝ સુફીદ દેવને ઇસ મરદુદકો ઝમીનપર પછાડકર છાતીપર ચડબએઠા. જાનેઆલમ નઝદીક આકર ઝોરો તાકતકી તારીફ કરનેલગા, ઔર કે કહા તુ કહે તો મએંભી એક ઝોરકરૂં ? વોહ બોલા બીસમીલ્લાહ. શાહઝાદેને એક હાથ શાનેપર ધર દુસરે-હાથસે ગરદન ઊસ સરકશકી મઝબુત પકડ ધડસે ખીંચકર ઝમીનપર ફેંકદીયા. દેવ સુફીદયે હતકત દેખ કર સુફીદ હોગયા. શાહઝાદેકા ચેહેરા સુર્ખ હુવા—વોહ ઝર્દરૂ બેદીન જહન્નમ કો પહોંચાં. ઉસ અરસેમેં સુફીદ દેવકે મુલાઝીમ હાઝીરહુએ; દાવતકી તઇઆરી, ઝીયાફતકી ઇઝાફત લગી. એક હફ્તા નાચ ગાના રહા—આદવે રોઝ અંજુમન આરાને રંજે જુદાઈ મલેકએ મેહેર-નીગાર ઓર લશકરકે આદમીયોંકી ઇતીઝાર બયાન કરકે કહા બખુદા મલેકાકી જુદાઇમેં ખાના પીના હરામ હૈ. તબ દેવ સુફીદને અરઝ કી, કે મેરે આદમી જાએં પતા લગાઆએં અંજુમનઆરાને કહા કે અપની જુસ્તજુમે ઝીયાદા મઝા હૈ, અપના કામ આપ ખુબ હોતા હૈ. નાચાર રૂખસત હોકર ચલે, ઔર આનેજાનેકે વાદે ઇકરાર હોગએ. મગર હરદમ મલેકાકા ખીયાલથા, કે ખુદા

જાને ડુબગઈ, યા હમારીતરેહ કીસીં આફતમે ફંસી. કભી દો કોસ, કભી ચાર કોસ બહઝાર દીક્કત ચલતે દોતીન દીનમેં પાંવ સુજગએ છાલે પડે, કદમ ઉઠાનેકે લાલે પડે. અંજુમનઆરા બીગડ કર બોલી--

સુડાકર મુજસે મેરે બાનુઆંકો,
ખુદા જાને ચલાહે અબ કહાંકો.

શાહઝાદા હંસકર ચુપહોરહા, ફેર વોહ અમલ જો જોગીસે સીખાથા સો અંજુમન આરાકો બતાયા. દોનોંને તોતેકી સુરત બનાઇ, ઔર ખુદાપર તવકુલ કર ઉડતે ચલે; કહીં શામ હોજાતી તો જહાડપર મુકામ કરતે, નયા દાના નયા પાની પીતેચલે.

મઝકુર મલેકા મેહેરનીગારકા તખતેપર બહેતે જાના, પાદશાહકા જહાઝ પર સહેર કરતેહુએ આના, રહમ ખા જહાઝપર મંગવાના, શહેરમેં દાખીલ હોકર મકાન દેના, ફેર તોતેકા ઉડકર પહોંચના; ઔર નામા લેકર રવાના હોના.

આએ જુનુ તુ દીલે શોરીદાકી ઇમદાદકો આ,
તા હીખુ હાલ મએં એક ઔર સીતમદીદાકા.
ચએન દુનયામેં નહીં ઇશ્કકે બીમારોંકો;
નીત નયા રંજ ફલક દેતા હે બેચારોંકો.
બારે ફુરકત કભી માશુક જો ઘર જાતે હે;
જીતેંજી દબકે યેહ ઉસ બોજહસે મર જાતે હે.
ઝીસ્ત બેલુત્ફ ગુઝર જાતી હે બેચારોંકી,
કયા કહાની મએં કહું તુમસે દીલ અફગારોંકી.

જીસવકત જહાજ તબાહ હુવાથા. મેહેનીગારભી એક તખ્તે કે ટુકડેપર દીલ ટુકડે ટુકડેહુબતી તીરતી ચલી જાતીથી, ઉધરસે કોઈ પાદશાહ આલીજાહ, જહાઝપર સવાર સએર દેખતા આતાથા. દુરસે તખ્તા બહેતા દેખા જબ બહોત નઝદીક આયા. આદમી ઉસપર નઝર આયા, બએોહે ખુદાસે જલદ પનસુઇ દવડા, જહાઝપર મંગવાયા. મલેકાકો દરયાકી મઓજોંને બેતાબ કીયાથા, ઔર જાનેઆલમ વ અન્જુમનઆરાકી જુદાઇસે જી ડુબ ગયાથા, યાને ગશથા, લેકીન રઅના ચેહેરએ ઝેબામેં ફરક ન હુવાથા. પાદશાહ બયક નીગાહ વાલા વશએદા હો ગયા, જલ્દ જલ્દ ઇતર સુંઘાયા, બાઝુ બાંધા, ઔર તદબીરોંકી દોતીન ઘડીમેં ગશસે આંખ ખુલી; દેખા કે આફતસે તો બચી, જહાઝપર સવાર હું અબ કુછ ડર નહીં. મગર શખ્સે ગએરસે દુચાર હું, શર્મસે સર જહુકાયા, તમામ જીસ્મમે પસીના આયા. પાદશાહને મેહેરનીગારસે નામ પુછા; ગો બાઇસે હીજાબ બોલના ગવારા નથા, લેકીન બેજવાબ દીએ ચારા નથા, આહીસ્તાસે કહા મહેરૂમ નાકામ આફતકી મુબતીલા, ઝલીલો ખ્વાર,

ફલક દરપએ આઝાર, પુર આલમ મલેકા મેહરનીગારકી ફુસાહતે બલાગત, ચેહેરેકી શાની શવકતસે પાદશાહકો સાબીત હુવા કે યેહ શાહઝાદી હૈ. ઔર કલામે દર્દનાકને ગરેબાને સબરો તાકત ચાક કીયા, પાદશાહને રોદીયા; ફેર ખાસા તલબ કીયા, મલેકાને ઇનકાર કીયા, ઉસને બહોત આજેઝીસે ખાનેકે વાસ્તે કહા, ઔર કહા આપ ખાના ખાલેં, વતનકા પતા બતાઇએ ? જબ તાબો તવાનાઈ તુમમેં આએગી વહાં ભીજવાદેંગે. મલેકાનેકહા હમ જીનકે દામને દવલતસે ઉલજહેથે વોહ તો ગર્દે રાહકી સુરત, ખારે સહરાકી તરેહ જહાઝ ઈસ દરદાએ નાપએદા કીનારમેં ડુબા, ખુદા જાને કયા હુએ કીધર ગએ, જીતેહૈ યા મરગએ અગર સુએ અદમ હૈ હમેંભી રવાના કરો કે બખેડા છુટે, ગમોઅલમસે નજાત મીલે, બડા એહસાનહો. ઉસને કહા——

મુઅલ્લીફ.

તુમ સલામત રહો ઝમાનેમેં.
એસી બાતેં ઝબાનસે ન કહો.

ગરઝ કે મજબુર કુછ ખાયા, દોચાર દીનમેં થોડી બહોત તાકત આઇ, ઔર જહાઝ દારૂસ્સલતનતમેં પહોંચા. મલેકાકે વાસતે મકાન આલીશાન ખાલી હુવા, લઓંડીયાં ખીદમતમેં ભીજવાદી, ઔર જીસતરેહ શાહઝાદીયાં રહેતીહૈ. સબ સામાન મોહઈયા કરદીયા. એકરોઝ પાદશાહ આયા, ઔર કેહેનેલગા કે તુમ અપના હસબો નસબ છુપાતીહો મગર હમેં માલુમ હુવા કે તુમ શાહઝાદી હો, હમારે તુમ્હારેમેં મુલાકાત હોના યેહી હાલથા; ઉમ્મીદવારહું કે બખુશી મુજહે અપને ફરમાબરદારોંમેં કુબુલ ફરમાવ ! મલેકાને કહા મએંને તમામ ઉમરમેં સલ્તનતકા નામ નહીં સુના ઇલ્લા આપકો ખાલીકને પાદશાહ કીયા હૈ, ઇનસાફ શર્તે ફરમારવાઈ હૈ. મએં ઝુલ્મરસીદા આફતકશીદા ફલકકી સતાઇહુ; ખુદા જાને કઓનહું, ઔર કીસતરેહ યહાં આઈ હું બકઓલે——

દેખતે આંખોંકે કયા કયા લોગ ઊઠે પેશે ચશ્મ,
હું લબે હએરત બદદાં રંગે દુનિયા દેખકર.

અગર બેગુનાહકા ખુન ગરદનપર લેના ગવારા હૈ, મુખતાર હૈ, મુજહે કયા ચારા હૈ, ઔર જો મેરી ખુશી મંઝુર હૈ, તો બરસ દીનકી મોહલત દે ! ઇસ અરસેમેં કોઇ ડુબા તીરા મેરે વારીસોંકા પતા મીલા, કોઈ મુવાફીક મીલા તો ખએર, નહીં તો મએ તેરે કબઝએ ઇખતીયારમેં હું—જબરકર કરના કયા ઝરૂર હૈ. પાદશાહને દીલમેં સોચા. કે આજતક એસે દરયાસે ડુબે હુએ નીકલતે નહીં, દેખો તો વોહ ડુએ હુએ કહાં આનેવાલે, ઇતને દીનોંકી ફુરસત દો. હુકુમત ન કરો, આંખ બંદ કરનેમેં એક બરસ નીકલ જાએગા, ફેર કઓનસા હીલા પેશ આએગા. મલેકાસે કહા બહોત ખુબ, લેકીન જો તુમ્હેં નાગવાર ન હોતો જી ચાહતા હૈ, કભી કભી આનેકો, તુમ્હારે દેખ જાનેકો, મલેકાને યેહ કામ ગનીમત જાના, કે હાકીમે મહકુમકા ફર્ક સબકો

માલુમ હે. અબ યેહ અંદાઝ ઠેહેરાથા, કે પાંચવે છઠે રોઝ પહેલે ખ્વાબ-સરા ખબર કરતા, ફેર પાદશાહ મલેકાકે મહેલમેં કદમ ધરતા, દો ચાર ઘડી બએઠતા, હર શહેરો દયારકો તાઝા અખબાર બયાન કર ઊઠજાતા.

યહાંસે દો કલેમે સુનીએ કે જો બાગ મલેકા મેહેરનીગારકો પાદશાહને દીયાથા, વોહ બાગ નેહાયત તકલ્લુફ્કા બનાથા, હરતરેહકે મેવે, ફુલ ફુલ ઉસ બાગમેં લગેથે. જબ મલેકા ઘબરાતી, જાનેઆલમ વ અંજુમનઆરાકી યાદ આતી. તો ઉસ બાગમેં જા નઝારએ સોહબત ગુલો બુલબુલસે રસ્કખા, બસદ હસરત યેહ ગઝલ પઢતી--

મીર સોઝ.

વોહ દીન ખુદા કરે કે ખુદાભી જહાં નહો,
મએંહું સનમહો ઔર કોઈ દરમીયાં નહો.
ગુલશનહો ઔર યાર દીલારામ ઔર મએ,
અપનાહો કીસ્સા ગએરકી વાં દાસ્તાં નહો.

કભી પેચો તાબ ખાતી તો યેહ ગઝલ પઢકર દીલકો સમજાતી–

મુઅલ્લીફ.

લાઝીમહે સોઝે ઈશ્કકા શોલા અયાં નહો,
જલ બુજહયે ઇસતરેહસે કે મુતલક ધુવાં નહો.
ગુલ ખુંદા ઝન હે યેહચહે કરતીહે ઇંદલીબ,
ફુલીહુઈ ચમનમેં કહી ઝાફરાં નહો.
ભાગો યહાંસે યેહ દીલે નાલાંકી હે સદા,
બહેકે હો યારો યેહ જરસે કારવાં નહો.
હસ્તી અદમસે હે મેરી વહશાતકી એક શલંગ,
અએ ગુલ્ફ યાર પાંવકી તો બેડીયાં નહો.
લેના બજાએ ફાતેહા તુરબતપે નામે યાર,
મરનેપે યેહ ખીયાલહે વોહ બદગુમાં નહો.
નાકા ચલાહે નજદમેં લએલીકા બેબહાર,
મજનુંકી બન પડેગી અગર સારબાં નહો.
ચાલોંસે ચર્ખકી યેહ મેરા અઝમ હે સુરૂર,
ઊસ સરઝમીપે જાઉં જહા આસમાં નહો.

ફેર વેહી દસ્તુરકે મવાફીક એકરોઝ બાગમેં ગઈ, શાહઝાદેકી સોહબતકા ખયાલ, અંજુમનઆરાકી મજુશીકા મલાલ; તનહાઇમે આપના હાલે ખરાબ દેખકર યેહ સએર પઢાઃ--

મુઅલ્લીફ.

એક ઇનકીલાબ ચર્ખસે અફસોસ દેખના,
વોહ સોહબતેં રહીં ન તો વોહ હમનશીં રહે

ફેર અએસા રોઈ, કે હીચકી લગી; શામકા વકતથા જાનવરદરખ્તોંપર

બસેરા લેલેથે; જીસ દરખ્તકે તલે મલેકા બઠીથી એક તોતા ઉસ દરખ્તપર આબએઠા, ગીરયાહોઝારી, ઉસ ગમકી મારીકી દેખકર બેચએન હુવા. પુછા શાહઝાદી હાલ કયા હે, કઓનસા સદમા અએસા જા કાહ હે, જો ઈસતરેહ લબપર નાલા વ આહ હે? મલેકાને કહા સુબહાનઅલ્લાહ કીસમતકી ગરદશસે યેહ હાલ બહમ પહોંચા, કે જાનવર મુજહપર રહમ ખાતેહે, અહેવાલ પુછને કો ઉડકર આતેહે! ઝીયાદા બેકરાર હુઈ; ઔર બેઇખ્તીઆર હોકર યેહ કહા—

જો દો શખ્સ ખુંદાં બહમ દેખતે હે,
ફલકકી તરફ રોકે હમ દેખતેહે.

અયે જાનવર ખુશ બયાન તુજહે કયા બતાઉં, ઘરબારસે જુદા, બેકસીમેં મુબતીલાહું—

શએર

કીસકો અબ ઝેરે ફલક તાકતે રૂસવાઇ હે,
કાશ શક હોવે ઝમી ઉસમેં સમાજાઉ મએ.

દીલમેં અલમસે બાર ખાર, ગએર જીન્સોંકે દામમેં ગીરફતાર, સખ્ત મજબુરો નાચારહું કુછ સમજહુતા નહી હે ખુંબારહું—

નાસીખ.

સુબ્હોસે કરતેહે મેગાર મેરે ઘરકો સુફીદ,
શામસે કરતીહે કુરકતકી શબે તારે સીયાહ.

તોતેને કહા મુજહે તુમસે બુએ મોહબ્બત આતીહે, તુમ્હારી બાતોંસે છાતી ફટી જાતીહે; બરાએ ખુદા આપને રાઝસે મુજહે આગાહ કરો! લીલ્લાહ મુફસ્સીલ હાલ કહો? મલેકાને કીસ્સા ઈશ્કે જાનેઆલમ વ અંજુમન આરાકા વહાં આના, વઝીરઝાદેકી બુરાઈ જાદુગરનીકી કઝઅદાઈ; જહાઝકી તબાહી, અપના વહાં આના, ઓરોંકા પતા નપાના, જાનેઆલમકા છુટજાના; સબ બયાન કીયા, ઔર રોનેલગી તોતા યેહ બાતેં સુનકર ઝમીનપર ગીરપડા, પર ઝાડને લગા, મલેકા મેહેરનીગાર ઘબરાઇ, યેહ કયા માજરા હુવા!

અફસોસ.

દેખકર મુજહકો વોહ હાઝીર હુવા મરજાનેકો,
વોહી ગમખ્વાર જો આ બએઠાથા સમજહાનેકો.

ઘડી ભરકે બાદ જબ તોતા હોશમેં આયા, તબ બોલા કે અયેમલેકા મેહેરનીગાર, મયે વોહી તોતા કમબખ્ત જફાશઆર હું, જીસને ઉસ રરકે કમર જાનેઆલમકો દરબદર કીયા. મુજહસે અંજુમનઆરાકા ઝીકર સુકનર આવારા હુવાથા, બાકી હાલ તો આપને સબ સુના હોગા! ફેર તો મલેકા ઉસ તોતેકો ગોદમેં ઉઠા યહાંતક રોઈ કે બેહોશ હો ગઈ—શાહઝાદેકે બયાન કીએ. બાગ બાનીયાં દવડી ખીદમત ગુઝાર જહુપટીં, કે આજ મલેકાપર કયા હાદીસા પડા! જબ દોનોંકે હોશોહવાસ દુરૂસ્ત હુએ, તોતેને કહા આપ દીલકો તસકી નદે, ખાતીરે મુબારક જેમા રખે, જાનેઆલમ ઔર અંજુ-

મનઆરા દોનોં ખએરીયતસે ઝીંદા હે, મએંને યેહ મુકદમા નજુમીયેંાસે દરયાફ્ત કીયાથા, સબ ખયેરીયત હે, અબ મુજહે રૂખસત કરો. મલેકાને કહા બાદે મુદતકે તુ જો મહરમે રાઝ મીલા, સો તુભી ઈતના જલ્દ ચલા ! ફલકકી ગરદશ હે, બે લુત્ફ ઝીંદગી હે, દેખેં યેહ બુરે દીન કબ જાતે હે, ઔર અછે કયુકર આતે હે--

ઉસ્તાદ.

એક આલમકો આઝમાદેખા,
જીસકો દેખા સો બેવફા દેખા.
હાલે બદકા શરીક દુનયામેં,
ન બીરાદર ન આશના દેખા.
કયું દીલા હમ ન તુજહસે કહેતેથે,
જી લગાનેકા કુછ મઝા દેખા.
સચ હે દુનયા મરીઝે ખાના હે,
રંજમેં સબકો મુબતીલા દેખા.
કએફ મેં કમ બહોત નવાઝીશ હે,
ઈશ્કે ખુબાંમેં જો નથા દેખા.

આખીરશ રાતકી રાત તોતા મલેકા મેહેરનીગારકે સાથ રહા, સુબ્હોકો રૂખસત હુવા. ચલતે વકત મલેકાને થોડા હાલ અપના એક કાગઝકે તુકડેપર લીખકર દીયા, ઔર કહા કે જબ શાહઝાદેસે મુલાકાત હો, યેહ ખત નશાની દેકર જો કુછ દેખા હે, ઝબાની બયાન કરના. વોહ તોતા ખત લેકર રવાના હુવા; શહેર બ શહેર ખસ્તા જીગર ઢુંડતા ફીરતાથા. એક રોઝ શામકે વકત તોતા નારાઝ હો થક કર યેક દર્યાઓઝકે કીનારે કુછ દરખ્તથે ઉનપર બયેઠકર આહોઝારી કરતાથા–ઉસી દીન જાનેઆલમ ઔર અંજુમનઆરા તોતેકી સુરત બના એ ઉસ દરખ્તપર આબયેઠે. યેહ તોતા હમજીન્સ સમજહ દેખને લગા, વોહ દોનોં મુઝત રેબુલહાલ યેક ડાલીપર બયેઠ રહે. તોતા સમજહા કે યેહભી મેરે મવાફીક દીલખરતા હે, ફેર રોને લગા. અંજુમન આરાને કહા, જાનેઆલમ દેખના, યેહ તોતા રોતા હે, શાયદ હમારી સુરત મુસીબતદીદા હે તોતા બાતેં તો સમજહતાથા, ફીર બએઠકર બોલા કે ખુદાએ કરીમ તુમ્સેં વોહ રંજ નદે, દુશમ નભી તુમારા યેહ સીતમ ન દેખે. મુજહે વોહ ગમો અલમ હે કે દશમનકા દુશમન સદસએ એ જાંકાહ ઔર અએસે સીયાહ રોઝ ન દેખે--

મીર સોઝ.

જો દમ લેતાહું નવશોલા જીગરકા જી જલાતા હે,
જો ચુપ રહેતા હું તો અંદરહી અંદર જાન ખાતા હે.
જો કુછ અહેવાલ કહેતાહું તો સુનનેવાલે રોતે હે,

નહીં ફહેતા હું તો કોઈ આલમ સીના દબાતા હે.
જો જંગલમેં નીકલ જાતાહું તો સબ દસ્ત પુકતા હે,
કભી જો શહેરમેં આતાહું તો ઘર ભુલ જાતા હે.
પહાડોંમે અગર ફીરતાહું ટુકડે હોકે ઉડતે હેં.
જો દરયાપર કભી જાતાહું સરપર ખાક ઉડતી હે.

તાઝા હાલ યેહ દેખા હે, કે એક આશકે સાદીક અપને માસુકસે જુદા ગયેર જીન્સો મેં અસીરેબલા હે. ઉસકે નાંવકે આહુસે છાતી સુરાખદાર હે. અગર ગીરયાહોઝારી, યા તડપ, ઔર બેકરારી ઉસકી બયાન કરૂં, પથ્થર પાની હોકર બહેજાએ, સીમાબકી છાતી ખીજલતસે પારા પારા હો, રાહ ચલતે અંજામકો રહમ આએ. જાનેઆલમ યેહ સુનકર ફીર બયેઠા, કહા વોહ કઓનથા, જો સરગસ્તા, ઔર વોહ કઓન હે જો નાજીન્સમેં ગીરફ્તાર હુવા? તોતેને ઉનકી દાસ્તાનેગુઝીશ્તા; ઔર મલેકાકા હાલ બયાન કીયા. અંજુમનઆરા મલેકાકા નામ સુનકર શીગુફ્તા ખાતીર હુઈ; દોનોંને સુરત બદલી. તોતા પહેછાનકર પાંવપર ગીરપડા, શાહઝાદા તોતેકો ગલેસે લગાકર ખુબ રોયા, કહા અએ હમદમ તુમસે જો હમ જુદા હુવે, કીસ કીસ રંજો મુસીબતમેં મુબતીલા હુવે, જંગલે જંગલ, કોહ બહોત ખરાબ ખસ્તા દરબદર મોહતાજ ફીરે; તુમ ઉસ દીનકે ગએ આજે ફીરે! ફેર મલેકાકા હાલ પુછા? ઉશને ખત હવાલે કીયા. પહેલે અંજુમનઆરાને ખત આંખોંસે લગાયા, દીલને કરાર પાયા, મઝમુને ઈઝિતીરાબ બદહવાસીકા મતલબ સરનામેસે ખુલા; કે જાને આલમકી જગા માલેકા; ઔર મલેકાકી જારંકીમા ઈશ્તીયાકે મુલાકાતમે લીખાથા જાનેઆલમ જબ ખોલતાથા. અશારે શઓક હમઆગોશીસે હરબાર ખત હાથમેં લીપટા જાતાથા—

મુઅલ્લીફ.

નામએ શઓકીયા જબ મએને રકમ ઉસકો કીયા,
સબ જગા મઝમુન સબ ઉસમેં મુકરર હોગયા.

આંસુ લીખનેકે વકત જો ખતપર ટપકેથે ધબ્બે, ઔર નશાન ઉસકે દીદએ મુંતઝીરે ચશ્મે હએરતઝદાકી તરેહ હર સતરપર ખુલેથે. ઉસ ખતકા મઝમુન યેહ થા— અએ યારે વફાદાર, સાદી કુલઈકિરાર ખુદા તુજહે સલામત રખે, શરહે ઈશ્તીયાક દાંસ્તાને ફીરાક કીસ્સા તુલો તવીલ હે, ઝીંદગીકા બખેડા કલીલ હે. અગર હમારી ઝીંદગી મંઝુર હે જલ્દ આવ? સુરત દીખાવ, નહીં તો તઅસ્સુફ કરોગે, પચતાવગે; આનેમેં અગર દેરકી તો હમને સદમએ હીજરસે તડપકર જાનદી; મટીકે ઢેરપર રોરો ખાગ ઉડાવગે—

મુઅલ્લીફ.

શીકલ અપની હમકો દીખલાઓ ખુદાકે વાસતે,
જાન જાતી હે અજી આઓ ખુદાકે વાસ્તે.

રાઓસબ રંજે જુદાઇસે જાન ખોતે હે, ઈતના કભી કાહેકો કીસીદીન હંસતેથે! જયેસા અબ બીલકબીલકકર ફુરકતકી રાતોંમે રોતે હે:-

મીર

બેતાબીએ દીલ કીસે સુનાએ.
યેહ દીદએ તર કીસે દીખાએં.
તુમ્હારી તકરીર હરદમ બરઝબાન હે,
તરબ્બુરસે બાતેં કીયે ચએન કહાં હે.

ઉસતાદ.

યેહ જાનતે તો ન બાતોંકી તુજહસે ખો કરતે,
તેરે ખયાલસે પહેરોંહી ગુફતગો કરતેં

મીર

ઝર યુંહી રહેગી બેકરારી,
તો હોચુકી ઝીંદગી હમારી.
દીલ કોઇ દમમેં ખુન હોવેગા,
આજ કલમેં જુનુન હોવેગા.

મુઅલ્લીફ,

જીસમેં બાહેં તેરી હીમાયલથી,
તઓકે હસરતમેં અબ વોહ ગરદન હે,

ઉસતાદ.

ખા લીજે થોડા ઝહેર મંગા ઔર હમ કહીં તુમ ઔર કહીં,
કયા લુત્ફ હે અયેસે જીનેકા હમ ઔર કહીં તુમ ઔર કહીં.

યેહ ખતકા જો મઝમુન પઢા, દોનોંને રોદીયા, ઊસ રાતકો તો નાચાર વહાં મુકામ કીયા; સુબ્હો હોતેહી સુરત બદલી, કુચકા સરંજામ કીયા આગે આગે તો રાહબર, પીછે પીછે વોહ દોનોં તેઝપર ઉડતે ચલે.

પહોંચના જાનેઆલમ ઔર અંજુમનઆરાકા તોતે સમેત મલેકા મેહેરનીગારકે પાસ, ફેર મુલાકાત હોના એક દુસરેમે; ફઓજ ભેજના વહાંકે પાદશાહકા, લોગોંકા મીલજાના, પાદશાહકા આના, ફેર ગીરફતારી ઔર જાનેઆલમકી સએર ચશમી.

પીલાદે તુ સાકી મએ લાલા ફામ,
હુવા ચાહતા હે યેહ કીસ્સા તમામ.
વોહ મએ દેકે હો દુર દીલસે અલમ,
કે હોતે હૈં માશુકો આશક બહમ.
જુદાઇકે અઇઆમ તએ હોચુકે.

શબે હીજરમેં ઋુબસા રોચુકે.
મચાઉ કોઇ દમ ભલા ચહે ચહે,
કે રંજે જુદાઈ બહોતસી સહે.
મસલ હે યેહ મશહુર અયે ઝીશઉર,
કે હે રંજકે બાદ રાહત ઝુરૂર.

હાકીઆને હીકાયત યું લીખતે હે, કે વોહ પરીંદએ હવાએ શઓકયાને જાનેઆલમ મએ અંજુમનઆરા તોતેકે સાથ આઠવેં રોઝ મલેકા મેહેરની-ગારકે પાસ પહોંચા. યહાં જીસ દીનસે તોતા મલેકા મેહેરનીગારસે રૂખસત હુવાથા, ઉસ દીનસે મલેકા દોનોં વકત બીલાનાગા ઉસ દરખ્તકે તલે જહાં તોતા મીલાથા આકર યેહ કહેતીથી.—

મીર સોઝ.

માનીંદે જરસ ફટગઈ છાતી તો ફુગાંસે,
ફરયાદકો પહોંચા ન કોઈ રાહે રવાંસે.

ઇસ તરેહ દરરોઝ મામુલકે મવાફીક વોહ દીલ મહુલ શામકે વકત દરખ્તકે નીચે હુઝીં વ ગમગીં તોતેકે ઇંતીઝારમેં ખડીથી—જબ દીલ સોખ્તા ઘબરાતા તો જી બહેલાનેકો યેહ ગઝલ પઢતી,—

મુઅલ્લીફ.

આતશે ફુરકતસે સીના જબસે મુજમર હોગયા,
ભુનકે લખ્તે દીલ મેરા હરએક અખગર હોગયા.
બાઇસે અફશાએ ઝીલ્લીત દમ ન મારા સંએને આહ,
વરન ઝેરે આસમાં ક્યા ક્યા ન મુજપર હોગયા,
નઝાતક તો આમદે જાનાંકા ખીચા ઇંતીઝાર,
વોહ ન આયા વાદા અપના યાં બરાબર હોગયા.
કયા ડરાતા હે હમેં વાઇઝ સુના શોરે નીશોર,
શામ ફુરકત યાં અઝાબે રોઝે મહેશર હોગયા.
અબ જો હંસતાહું તો હસતે હંસતેહી ગીરતે હંયે અશ્ક,
રોતે રોતે આખીરશ રોનેકા ખો ગર હો ગયા.
ફીકર ફેર કીસકો હે દીવાં જમા કરનેકી "સુરૂર"
જબકે હો મજનુઅએ ખાતીરહી અબતર હોગયા.

યકાયક તોતા ઉસ જહાડપર આયા, ફેર મલેકાકો સલામ કીયા વોહ ખુશ હોકે બોલી, કે અએ કાસીદ નેકબખ્ત, જાનેઆલમ ઓર અંજુમનઆ-રાકા તુને પતા લાયા ! તોતેને કહા અયે મલેકયે આલમ, કદરદાં ખબરદા-રોંકો ઈન આમો ઈકરામ દેતે હેં. જબ દોસતકાં પએગામ પુછતેહો તો પહેલે યેહ ઇરશાદ હો, કે અગર પતા બતાઉંગા તો ઉસકા બદલા કયા પાઉંગા ? યેહ સુનકે મલેકાકી ગઈ હુઈ જાન બદનમેં આઇ, યકીન હુવા કે

તોતેને ખબર પાઈહે તબ યેહ શએર પઢા—

ઉસ્તાદ.

પયેગામે દોસ્ત જલ્દ તુ પયેગામબર સુના,
ઘબરાકે દમહી જાએ ન મેરા કહી ઉલટ.

તોતા અરઝ કરને લગા, કે હુઝુરકા ફરમાના બજાહે, મગર અયેસી બાતકા જલ્દ કહેના બુરા હૈ.

ગરઝ તોતા બાતકો બઢાતાથા, કભી ખુશ, કભી આઝુરદા કર દેતાથા. મલેકા બેચયેન હુઈ જાતીથી.-ઈધર શાહઝાદેસે ઝીયાદા અંજુમનઆરા ઘબરાતીથી. ગરઝ ન રહેસકી, સુરત બદલી; જાને આલમ મુજીસ્સીમ હોકે મલેકા મેહેરનીગારકે સામને આયા; આપસમેં આશકો માશુક, વ માશુકો આશક ગલે મીલકર રોએ. રોનેકી આવાઝસે મુગલાનીયાં લઔંડીયાં જમા હુઇ, જીસકી આંખ ઇન દોનોંપર પડી, તો દઔડકર સદકે હુઇ, ઔર પાંવપર ગીર પડી. ગરઝ હસી ખુશીસે તીનોં ચારોં જને બારાદરીમેં આયે, અંજુમનઆરાસે તમામ સરગુઝસ્ત મલેકાને પુછી ? ઉસને તમામ અહેવાલ અવ્વલસે આખીરતક બયાન કીયા. ફેર જાને આલમસે હાલ પુછી ? ઉસનેભી તમામ હાલ સુના દીયા. સબ લઔંડીયાં, મુગલાનીયાં, ઉસકી મુસીબતોંકા હાલ સુનકર રોને લગી. તોતા ખફા હોકર કહેને લગા કે અએ સાહેબો, અબ યેહ કીસ્સા બખેડા છોડો, હંસી ખુશીકા મઝકુર કરો. યાદ રખો યેહ બાત—

જુઝ હસરતો અફસોસ નહીં હાથ કુછ આતા,
અઇઆમે ગુઝીશ્તાકો કભી યાદ ન કીજે.

મલેકા બોલી અએ શીરી મીકાલ મુબારક કદમે ખીજીસ્તા ફાલ શાહઝાદેસા અકલકા દુશમન દેખા ન સુના—

સોઝ

માલુમ હમકો દીલકે સુલુકોંસે યેહ હુવા,
નાદાન હે જો દોસ્ત વોહ દુશમન હે જાનકા.

ઈસને જીતને મેહેનતો મશક્કત ઊઠાઈ, અપની બદઅકલીકી સઝા પાઇ. ભલા ! આલમે તનહાઈમેં જો કીયા સો કીયા, દો તીન બાર અપને સાથ હમ દોનોંકો ખરાબ, આફતકા મુબતીલા કરચુકાહે આગે દેખીયે કયા હોતા હે ગરઝ દઔરે શરાબ, નાચ ગાના શુરૂ હુવા; યેહ ખબર પાદશાહકો પહોંચી, કે યેક મર્દ સાહેબે જમાલ, દુસરી પરી તીમસાલ મલેકાકે પાસ તાઝા વારીદ હુએ હેં. કહેને લગા અલહમ્દોલીલ્લાહ એક મવજુદથી, દો ઔર આયે. ફેર દોહઝાર સવાર, ઔર દો સીપાહસાલાર, તજરૂબાકાર નીગાહબાનીકો ભેજે. જાનેઆલમને યેહ માજરા સુના, કહા ફઝલે ઈલાહી ચાહીયે, બાદેમુદત યેહ સોહબત હમદીગર મયસ્સર હુઇ, સુબ્હો દેખલેંગે ! સવાર તો બાગ ઘેરે રહે, યેહ તમામ રાત જલસે કીયે ગએ. જબ સુબ્હો

હુઈ, જાનેઆલમ હમ્મામસે ગુસલ કરકે નીકલા; ઉસ વક્તીસે ઈસમ પઢતા ચલા, બાગકે દરવાઝેપર આયા; જીસકી નીગાહ જાનેઆલમપર પડી ઈસકી બરકતસે આદાબ બજાલાતા, રૂબરૂ હાથ બાંધે આકર ખડા રહેતા. ગરઝ વોહ દો હઝાર સવાર, મએ સીપાહ સાલાર ફરમાંબરદાર હુવે–ફેર તો દરવાઝા સીપાહસાલારોંને ખુશીસે ખોલા યેહ ખબર વહેશતઅસર ઉસ પાદશાહકો પહોંચી ઉસને ઔરભી સવારો પીયાદે લડાઈકે વાસ્તે ભેજે, વોહભી જબ સામને આયે, હલકએ ગુલામી કાનોંમેં ડાલે, જંગકા ખીઆલ ભુલગયે; ફેર તો મશહુર હુવા કે જાદુગર હૈ! ગરઝ તમામ ફઓઝ આકર જમા હુઈ– ઉસ વકત વહાંકા પાદશાહ તએશ ખાકર સવાર હુવા, કહાં એક સવાર ઔર કહાં પાંચ હઝાર સવાર! તલવાર ચલી, દસ પાંચ ઝખમી હુવે, કુછ જાનસે મારે ગએ, ઔર ફઓજને પાદશાહકો જાનસે તો ન મારા, મગર ફમંદમેં ફંસાલીયા, ઔર જાને આલમકે હવાલે કીયા. શાહઝાદએ આલી હઓસલા બઓદે ખુદાસે મીસલે બેદ કાંપા, ઔર ફરમાયા અલ્લાહ વોહ વકત કીસીકો ન દીખાએ, જો દોસ્ત દુશમન હોજાએ. યેહ ઈરશાદકર ઉસ પાદશાહસે બગલગીર હુવા બરાબર બીઠાયા, કતલસે હાથ ઉઠાયા. વોહ બેચારા નાદીમ વ પશેમાન, સર દર ગરે. બાન, ઘુટનેપર ગરદન જહુકા ખામોશ બયેઠરહા, શહાઝાદેને કહા મુસાફીરકશી સીફતે શાહીસે બઈદ હૈ, હમ તુમ્હારે મેહમાન થે દાવતકે બદલે અદાવત કી, અલ્લાહકો યેહ બાત પસંદ નહુઈ; ઈબરતકા તમાશા દીખાયા, યેહ સલતનત આપકો મુબારક! બંદા કમર બાંધે ચલનેકો તઈયાર હૈ. ઈસ લડાઈકા કીસ્સા ફસાના હો જાયેગા આજ યા કલ યેહ મુસાફીર રવાના હોજાએગા.––

પાદશાહ જાનેઆલમકી ફસાહતો બલાગત, ઔર યેહ સએર ચશમી દેખકર હયેરાન હુવા, કે દુશમનકો ગીરફતાર કીયા, ફેર મુલ્ક બખશ દીયા. સર જહુકાકર બોલા, બખુદાએ ઈઝઝો વજલ લાયકે હુકુમત, કાબીલે સલતનત આપહીકી ઝાત હૈ! જાનેઆલમને કહા, આપ યેહ અપની તારીફ કરતે હૈ, વગર ના મએં ઉસકો ખુબ જાનતાહું. અલકીસ્સા વોહ શરમીંદા હોકર રૂખસત હુવા, ફઓજકો સુલ્હ જો સાબીત હુઈ અપને પાદશાહકે હમરાહ ચલી; જબ પાદશાહ અપને મહેલમેં પહોંચા ફેર મકાનપર આ બહોત તઈયારીસે દાવત કી, ઔર ઊઝરે તકસીરપરબખશીશકા ઉમીદવાર હુવા. શહેરમે યેહ ચરચા હુવા, શહેરવાલે મુશ્તાક હો ગોલકે ગોલ આને લગે; રોઝ બાગકે સામને મેલા હોતાથા ઉસીવકત શાહઝાદા અકેલા હોતાથા. ફેર જાસુસ શુતરસવાર, હરકારે લશકારે જાને આલમકી તલાશીમે પાદશાહને રવાના કીએ. ચાલીસ મંઝીલપર લશકર મીલા; જાનેઆલમકી જુદાઈસે કીસીમેં જાન નથી. ફરમાને મોહરી દેખકર જાને તાઝા પાઈ, જાનેઆલમકી મોહર આંખોંસે લગાઈ, રાત દીન કુચ કરતે પચીસ દીનમેં ફઓજ દાખીલ હુઈ. શાહઝાદા લશકરકો દેખકર ખુશ હુવા, મલાલ ભુલા; અરકાને સલતનતને મુલાઝેમત હા-

સીલ કી, સબને નઝર દી. મવાફીક કદરે મંઝીલત ખીલઅત, ઔર ઇનઆમ ખાસો આમકો મરહમત હુવા, ઔર રઇઅત તમામ તવંગર હોગઈ, ગરીબકા નામ નરહા, દો મહીને અએશો અશરતમેં રહે, ફેર વહાંસે કુચ કીએ.

જાનેઆલમકે લશકરકી ફતાહ હોના, ફેર વહાંસે રવાના હોના, જંગલમેં જાડેકી શીદ્દત, સોહબતે શરાબકે નશેમે ખીયાલાતે ફાસીદ આના, કજબહસી બાહમકી, ફેર તોતેકા સમજહાના, શાહઝાદેકા પચતાના.

જબ જાનેઆલમ વહાંસે રવાના હુવા, એક રોઝ એક જંગલમે ગુઝર હુવા, ઉસ જંગલમેં ઇતની સરદીથી, ગોયા કે ઝમીનસે આસમાનતક બરફ ભરદીથી. પરીંદ. ઔર ચરીંદ અપને અપને આશયાંનો, ઔર કાશાનોંમેં જમે હુએ બએઠે, ભુખ, ઔર પ્યાસકે સદમે ઉઠાતેથે, ધુપ ખાને બાહેર ન આતેથે. ગરઝ જાને આલમને હુકુમ કિયા, કે આજ હમારા ખેમા ઇસી જંગલમેં ઇસ્તાદાહો! ફરમાબર દારોંને તમામ સામાન અએસો નીશાતકા હુકમકે મતાબીક તયાર કીયા; મલેકા, ઔર અંજુમનઆરા, ઔર વોહ તોતા, ઇન તીનોંમે દઓરે શરાબ ચલા. જાનેઆલમકો નઝદીકો દુરકા આયા; દીલમેં રોચા કે ઇતની દેરતક મલેકા, ઔર અંજુમન આરાસે હમસે કુરકત ગઓારોંરો કુરબત રહી? રંડીકા એતીબાર કયા હૈ? યેહ કઓમ કદીમસે બેવફા હૈ અબ મલેકા, ઔર અંજુમનઆરાસે જાનેઆલમકી તબીયત આઝુરદા હુઈ, તોતા દીલકા હાલ જાનતાથા, સમજહા જાનેઆલમકી તબીઅત બીગડ ગઇ, કરીબ વોહ જુદાઇકા વકત આયા, ચાહતા હૈ કે અબ અએસી બાતચીત શુરૂ હો, ઔર જીસકા અંજામ યેહ સોહબત દરહમ બરહમ કરે, બાતકો કાટ તબીયત કોઉચાટ. તોતા કહેને લગા શાહઝાદે નસાઇસ કએ કીયતસે હરામ હૈ, કે ઇસકી તરકીમેં અકલકો ખલલ હૈ; ખયાલે બદ આતે હૈ એહસાન ભુલજાતે હૈ ફકત ગુમાને બેજા, ઔર ખીયાલ, ઔર વોહભી નશેકે હાલકા; ઉસપર હક ખીદમતકા ભુલજાના, રૂખી સુરત બનાના ફુવરન બીગડ જાના આદમીયતસે બઇદ હૈ. એક સાઅત ઇધર મુખાતીબ હો? ઇસ મુદતે મુફારેકતમેં અજબ તમાશે દેખે, અફસાને અપને બેગાનેકે યાદ કીએ હૈ, અગર કાન દેકર બગઓર સુનયે તો યે ખયાલાતે દુર હો! જાનેઆલમને કહા, અયેસી બાત ઇસ વકત જુરૂર હૈ, જલ્દ કહો?

તોતેકા બયાન કરના બની ઇસરાઇલકે પાદશાહકા કીસ્સા, કાઝીકા ભાવજપર ફરેફતા હોના, દીનો ઇમાન ખોના, ફેર સંગસાર કરના, અવરતકા ભટકના, ફેર ઊસી શહેરમેં આના.

તોતેને કહા, જનાબ ઇમામે જાફર સાદીકસે નકલ હૈ, કે બની ઇસરા-

ઇલમેં એક પાદશાહ થા. વોહ બડા નેકતીનત, સખી, પરહેઝગાર આબીદથા. ઉસકી પાદશાહતમેં દો ભાઈથે, એક તો શહેરકા કાઝી, દુસરા મુફ્તી; બઝાહીરમર્દે, મુસલમાન સાહેબે ઇમાનથે. મુફ્તીકી બીબી નેહાયત હસીનથી, ઇત્તેફાકન મુફ્તીકો પાદશાહને કહીં દો ચાર મંઝીલ ભેજા, વોહ રૂખસતકે વકત અપની અવરતકો ભાઈકો સોપગયા. કાઝી કભી કભીં ખબરકો ઉસ અવરતકે પાસ જાતાથા, પરદા ઇસી વાસતે ખુબ હોતા હૈ. જીતનાં દુનયાકા કીસ્સા બખેડા હે, આંખોંસે દેખા સુના હે. વોહ તો બહ્રરજએ હસીનથી, કાઝી કી, આંખ ઉસ અવરતપર (યાને ભાવજપર) પડી, દેખતેહી ફરેફતા હોગયા. ચંદરોજમેં તબીઅત ઉસ કાઝીકી ઉસ અવરતકે ફીરાકમે બહોત બીગડ ગઈ, બલકે દીવાના હોગયા, મગર વોહ અવરત જયેસી ખુબ સુરતથી, ઉસસે ઝીયાદા અસમતો સીફત રખતીથી, અએસા હુસ્ન હુસ્ન ઇત્તેફાકમે હોતા હૈ એક રોજ કાઝીને ઉસસે સવાને વીસાલ કીયા. ઉસને ઇસ અમરે બદસે બહોત ઇનકાર કર ખુશામદકા કુછ ન ખીઆલ કીયા. કાઝી સમજહા કે યેહ રાઝી ન હુઇ ઔર ન હોગી, ઇસસે કાઝીકો દો અંદેશે હુએ, એક તો મહરૂમીએ વીસાલ, દુસરા વોહ રાજ ઝાહીર હોનેકા ખીયાલ. કાઝીને ઘબરાકર પાદશાહસે અરઝકી. કે મેરા ભાઈ જાને કે વકત અપની જોરૂ મુજહે સોંપગયાથા, ઉસ ફાહેશાને ઉસકી સોહબત ઝીના કીયા મુજહે સુબુતે કામીલ હુવા. પાદશાહને કાઝીકો બડા પરહેઝગાર મર્દે મુશરરા સમજહ ઉસીકો ઇખતીઆર દીયા ઉસ હરામઝાદે કાઝીને અપની ભાવજકો તનહ લેજાકર સમજહાયા કે અબતક બયેર હે, મુજહસે રાઝી હો? નહીં તો બડા શર હોગા, તેરા ઝરર હોગા, દીલપર જબર ઇખતીયાર કરૂંગા, તુજહે સંગસાર કરૂંગા! વોહ અવરત બડી હીમતવાલીથી કાઝીકે બોલનેસે ન ડરી, મરનેપર રાઝી હુઇ ઉસ કમબખ્ત શહવતપરસ્તને શહેરકે બાહીર લેજા ઉસકો સંગસાર કીયા; બદ્કે બુદા, સબ દેખકર લરઝાં અપને અપને ઘર ફીરી વહાં હાફીઝે હકીકીને ઉસ નેકબખ્ત અવરતકો બચાલીયા બીલકુલ ઇઝા નહુઇ ખ્વાહીશે બેજામેં અએસાહી હોજાતા હે, અકલપર પથ્થર પડજાતે હે રાતકો વોહ અવરત પથ્થર સરકા, એક તરફ નંગે પાંવ રવાના હુઇ જંગલમેં એક વીરાનાથા મર્દે ખુદાપરસ્ત બસ્તીકો છોડ અહેલે દુનયાસે મુંહ મોડ જંગલ બસાયાથા, યેહ જબ વહાં પહોંચી ઉસ હકપરસ્તને ઇસકી ગરીબુલવતનીપર રહમ ખાયા લડકા ઊસકા બહોત છોટાથા ઉસકી ખબરદારીકો અપને પાસ રખા. ઉસ હકપરસ્તકા એક ગુલામ બડા નુતફએ હરામથા રંડી જવાન દેખકર આશક હોગયા બહોત ચાપલુસકીપર વોહ નેકબખ્ત અવરત ઢબપર ન ચડી તબ ઉસ હરામઝાદેને ઉસ હકપરસ્તકે લડકેકો ઝુબ્હ કર તોહમત ઉસ અવરતપર ડાલા અવલાદકી મુહબ્બત મશહુર હૈ? અમીર હોયા ફકીર ઇસમે મજબુર હે. ઉસ વીરાનીકો બહોત રંજ હુવા લેકીન વોહ બડા સાબીરો શાકીરા, થઅવરતસે કુછ ન કહા, ઔર બીસ દીનાર રાસ્તેકે ખર્ચકો

દેકર રૂખસત કીયા વોહ બેચારી મુસીબતકી મારી ફેર ચલ નીકલી એક શહેરમેં વારીદ હુઈ બાઝારમેં શોરો ગુલ બરપાથા ઔર એક શખ્સકો ઝં-જીરમેં ફંસાદેખા ખીંચતે ખીંચતે લોગ લીએજાતેથે અવરતને પુછા ઈસસે કઓનસા ગુનાહ હુવા જો અએસી આફતમે મુબતીલા હૈ? લોગોંને કહા યેહ બીસ દીનારકા કરઝદાર હૈ, કરઝ• અદા કરનેકી તાકત નહીં ઊસકે બદલે યહાંકે સરદારને સુલીકા હુકમ દીયા હૈ અવરતકો રહમ આયા વોહી વીરાનીકે દી-નાર દેકર કએદસે ઉસ ગીરફતારકો છુડાયા બોહ મકકાર બદ બાતીને અઈ-યારથા રંડી જો ખુબ સુરત દેખી જી ભર ભર આયા કહા મએ તેરે હમ-રાહ રંહુગા, ખીદમત ગુઝારી કરૂંગા ઇસ હીલેસે સાથ હુવા કુછ દુર શહેરસે નીકલીથી રાહમેં દરયા મીલા, યેહ મુદતસે ન્હાઈ નથી; કપડેભી મએલે હોગએ એક તરફ લીબાસ ધોકર ન્હારહીથી; નાગહાં કીસી તરફસે દો જ-હાઝ હવાં આએ; અહેલે જહાઝને દેખા, કે અવરત બહી ખુબ સુરત હૈ, ઊસી હરામ ઝાદેસે હાલ પુછા કહા યેહ કઓન હૈ ઉસ હરામઝાદેને અપની લઓંડી બતાયા; મોલ તોલ દરમીયાન આયા ગરઝ કે દોસો રૂપએમેં ઉસ અવરતકો બેચકર કીસી બહાનેસે જહાઝ પર ચઢાદીયા રૂપએ લેકર ચલ નીકલા. વોહ દો સવદાગરથે દોનોં ઈસ અવરતપર માઈલ હુએ, દોનોંમેં ફસાદ હોનેલગા, ફેર યેહ સુલાહા ઠએરી કે અભીતો યેહ અવરત માલકે જહઝપર રહે. જબ અસબાબ બીકચુકે ઉસ વકત અવરત જીસકો કુબુલ કરે વોહ લેવે; ગરઝ જહગડા મીટાયા, ઉસે માલકે જહાઝપર બીઠાયા, એક રોઝ આંધી ચલી તુફાન આયા; જીસ જહાઝપર સવદાગરથે વોહ તો ડુબ ગયા; માલકા જહાઝ ઔર યેહ નેકબખ્ત અવરત સલામત રહી. થોડે દીનોંમે વોહ જહાઝ ઉસ શહેરમેં આયા, જહાંસે યેહ અવરત સંગસાર હોકર નીકલતીથી.

વહાંકે પાદશાહકો દો કલેમે યેહ સુનએ કે જીસ શખ્સને ઉસકો બેચા-યા, વોહ બખશી હુવા, ઔર વીરાનીકા ગુલામ કીસમતકી યાવરીસે વઝીર હોગયા, ઔર મુફતી સાહેબ સફરસે ફીરકર મુફત જોરૂકે અલમમેં મુબલ-તીલાથે. જીસદીન જહાઝ ઉસ શહેરમેં પહોંચા, તો વહા કે પયમબરકો હુકમે ઈલાહી આયા કે હમારા એક ખાસ બંદા જહાંઝપર આયા હૈ, યહાંકા પાદશાહ, વઝીર, બખશી, ઔર કાઝી વ મુફતીકો લેકર ઉસકે પાસ જાવે, ઔર ઈસ સાલ જો જો ગુનાહ ઈન સબસે હુએહોં, રૂબરૂ ઉસકે બયાન કરે; જો વોહ ખતા મુઆફ કરે તો હમભી દરગુઝરેં, વગરના બલાએ આસમાની, આહતે નાગહાની ઈસ ઝમીનપર નાઝીલ કરૂંગા. પયમબરને પાદશાહસે કહા, વોહ સબકો સાથ લેકર જહાઝપર આયા, અવરત પરદા છોડકર આ બયેઠ તકરીર શુરૂહુઈ, પહલે બાદશાહ ને કહા મએં સીયાહકાર, સરસે પાવતક-કા ગુનાહગાર ગુનાહોંકા પુતલાહું, મગર યેહ ગુનાહ તાઝા હુવા હૈ કે એક

કાઝીકે કહેનેસે મુફ્તીકી જોરૂકો બેતહકીકાત સંગસાર કરકે મારડાલનેકા હુકમ દીયા, અવરત બોલી કે તુજહે બખશે. ફેર મુફ્તી ને કહા તુજહે જોરૂકી તરફસે ગુમાન હે. ઈસને કહા તુ અભી ચુપ રહે બએઠજા. ફેર કાઝીને બયાન કીયા કે મુજહેસે બદચલન નફસે અમ્મારા, યેહ હરકત નાફારા હુઈ, કે બેજુર્મો ખતા એક બેગુનાહકો સંગસાર કીયા. ઈસને કહા અલ્લાહ તેરી મગફીરત કરે બાદ ઊસકે વઝીરઝાદા વીરાનીકા ગુલામ આયા નદામતસે સર જહુકાલીયા. ફેર કહા બંદેસે બડા ગુનાહ હુવા કે મેરે માલીકકા લડકા મારકર સાહેબે અસમતકા કુસુર ઠએરાયા. વોહ બોલી ગફુરરહીમ તુજહપર રહમ કરે જબ બખશી આયા. વોહ બેચનેકા માજરા ઝબાનપર લાયા. વોહ અવરત બોલી કે તુ બડા ગુનાહગાર હે, ખુદા તુજહે ન બખશે ગા. ફેર વોહ અવરત પરદા ઊઠાકર બાહીર આઇ, મુફ્તીસે કહા તુને મુજહે પહેછાની યેહ સબ કીસ્સા મેરી અસમતકા ફસાના હે. આજતક ખુદાકી હીફ્ઝો ઈનાયતસે ઈઝઝતો આબરૂ બચી અબ તેરી ઊમ્મીદવારહું, યેહ માલો મતા તુ અપને ખરચમેં લા મએં તનહા ગોશેમેં બએઠકર ઈબાદત કરૂં, ઊસી શગલમેં મરૂં. વોહ માજરા દેખકર હાઝરીને સોહબત, નાઝરીને જલસા થરરાએ, પાદશાહ સલામત ખુશીસે ઘર આએ વોહ અવરત તો હુજરા બના ખુદાકી ઈબાદતમેં મશગુલ હુઈ તોતા યેહ કીસ્સા તમામ કરકે બોલા કે જાનેઆલમ જો લોગ સાબીત કદમ હે ઊનકા હરવકત અલ્લાહ યાર હે હમેશાં ઊનકા બેડા પાર હે.--

ફરદ.

ન હર ઝન ઝનસ્ત વ ન હર મર્દ મર્દ,
ખુદા પંજ અંગુશ્ત યકસાં નકર્દ.

યેહ નકલ સુનકર શાહઝાદેકા નશા ઊતરગયા, દોનોંકી મશકત ઔર ઈઝા ઊઠાની, ખાના વીરાની યાદ આઈ ખઓફે ખુદાસે માનીંદ બેદકે કાંપા, નદામતસે ઊઝર કીયા, કે હાલતે નશેમેં જહક મારા, કુસુરહુવા; ફેર હંસી ખુશી વહાંસે કુચ કીયા.

વતન પહોચના શાહઝાદએ જાનેઆલમકા ઝીયારતે વાલીદએન ઔર નોકચોક માહેતીઅલતકી તોતેસે મલેકા ઔર અંજુમનઆરાકા દીલ બહેલાના ફેર વઝીરઝાદેકા કતલ હોના સલતનત તરક કરના ફીરોઝબખ્તકા.

ચલ અએ તવસને ખામો મંઝીલ રસાં,
કે અબ ઘર પહોંચતા હે યેહ કારવાં.

પીરા ઘરકો શાહઝાદએ ખુશ સીયર,
જહ મકડેકા આલમ બહોત કરરોફર
વોહ ઈસ તરેહ પહોંચા વતનકી તરફ,
બહાર આએ જએસી ચમનકી તરફ.
બડી ફીકર રહેતીથી હર સુબ્હોશામ,
હુઈ ફઝલે હકસેકહાની તમામ.
વોહ બીછડે તો સબ હોગએએકજા,
હુઓ અપને મતલુબસે હમ જુદા
રહી શરહ જોરે ફલક ના તમામ,
સુરૂરે હુઝીં તવસને ખામા થામ,

ગરઝ કે શાહઝાદઓ જાનેઆલમ મંઝીલે તએકર સહીસલામત વતનકો પહોંચા, દો કોસ શહેરસે બાહીર ખેમા બરપા હુવા, લશકરે ઝફર પએકર ઉતરા-યેહ ખબર "ફ્રસહતઆબાદ" મેં ઘર ઘર ઝાહીર હુઈ, કે કોઈગનીમ ફ્રોજે અઝીમ લેકર વારીદ હુવા, શહેરકા યેહ નકશાથા, જીસ રોઝસે જાનેઆલંમ ઘર છોડકર દરબદર હુવાથા વીરાના પડાથા, ઔર પાદશાહકાભી બહોત બુરા હાલ હોગયાથા, ન તખ્તકી ખબર ન સલતનતસે સરોકાર ન મુલકસે મતલબ ન દરબારસે ગરઝ દીવાનાવાર બા દીલે બેકરાર મહેલમેં પડા રહેતાથા ઔર શાહઝાદેકી ગાંભી અંદોહનાક બેચએનથી, કોઈ સાઅત કરાર ન પાતીથી, ગરઝ અરકાને સલતનત, ઔર વઝીરોંને બડી કોશીશસે દરપરદા રીયાસતકા નામ સંભલાથે. જબ લશકર દાખીલ હોનેકા નામ સુના વઝીરે આઝમકો જાનેઆલમકે પાસ હાલ દરયાફ્રત કરનેકો ભેજા બસકે શાહઝાદેકી મુફારેકતકો બહોત ઝમાના ગુઝરાથા ઉસકે સીવા સામાને જાહો હશમ. લશકર બેશુમાર દેખકર વઝીર ઘબરાયા અપને શાહઝાદેકા વહમો ગુમાન નઆયા દસ્તબાંધે અરઝકી કીબલએ આલમ, ગરદીશે ફલકમેં વારીસે તખ્ત સલતનત યહાંકા યકાયક ગુમ હોગયા. પાદશાહ ઉસકે ફીરાકમેં ગોશા નશીન ઔર બેઝાર હોગયા હે મરનેકી ઉમ્મીદ કરતાહે બાદ સલામકે હુઝુરકો યેહ પયામ દીયા હે, કે અગર ખ્વાહીશે તખ્ત, તમન્નાએ તાજ મંઝુરહે બીસમીલાહ. કલ નહીં આજ હે મંએ જીનેસે સખ્ત બેઝારહું, લેકીન મરનેકા કીસે ઈખતીઆર હે:--

શએર.

મરને કો મંએ તો રાઝીહું, મઓતકો મઓત આગઈ,
ઝીંદગી અબ ગલે પડી ઉસકી કયા દવા કરૂં.

જાનેઆલમને સુનકર રોદીયા, વઝીરકો ગલેસે લગાયા; ખીલઅતે ફ્રાખીરા ઇનાયત કીયા. ફેર કહા અફ્રસોસ ? તુમને ગોદકે પાલે થોડે અરસેમેં ભુલા ડાલે બાદ આદાબો કુરનીશ અરઝ કરના કે બદવલત ઉલફ્રતે પદરી, વ નાસીર

ફુઆએ સહરીસે બાનાબાદ સહી સલામત કદમ બોસીસે મુશર્રફ હુવા ઉસવકતી વઝીરને પહેછાના, કદમોપર ગીરા, ફેર સર ઉઠાકર બેઈજાઝત બાગા, ઔર બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીરહો કહા મુબારક હો ! જાનેઆલમ શાહઝાદા રવનક અફ્ઝા ઈસ શહેરકા હુવા. ઈસ ગુફ્તગોમેં વઝીરથા, કે જાનેઆલમ તનહાદાખીલ હુવા મહેલમેં મહશરકા ક્યામ હુવા, રોના પીટના મચા, રંડયોંકા ઇઝદેહામ હુવા માંબાપને જાનેઆલમકો ગલેસે લગાએ, જાનેઆલમકી માને અંજુમનઆરાકો, ઔર મલેકાકો દેખી, બહોતસા પ્યાર કીયા, ગરઝ તમામ શહેરમેં જીધર ઊધર ખુશી હુઈ, શાદીયાને બજે દુસરે દીન મલેકા ઔર અંજુમનઆરાને શાહ ફીરોઝબખ્તસે અરઝ કી, કે હુઝુરકી ઈજાઝત હો તો શાહઝાદેકી મહેલસરાએ કદીમમેં હમ જાએં. માહેતીલઅતસે મુલાકાત કર આએં ! પાદશાહને ફરમાયા વોહ અવરત બદબખ્ત બડી મુંહકી ફટકાર હૈ, ઉસે શરમીંદા કરનેસે કયા હુસુલ હૈ ! મીયાં મીઠું ભી હાઝીરથે બોલે એક નીગાહ મુલાકાત કરનેમેં કયા હોગાં ચલયે ! પાદશાહ ચુપ હો રહા શાહઝાદીયોંને સવારી તલબ કી પહેલે તોતા પેશકદમી કર માહેતીલઅત કો સલામ કીયા, ઉસને સર જહકા લીયા, યકાયક સવારીયાં આપહોંચી, ઉસવકત વોહ બેચારી ખુફ્ફતકી હારી ઉઠી, ઈસ્તીકબાલ કીયા દોનોંને ગલેસે લગાયા મસનદપર જા બએઠી મલેકા મેહેરનીગાર બડી ખુશ તકરીરથી બોલી કે હમારી જાનીબ, ઔર ગુમાન નલાના હમ હરહાલમેં શરીક તુમહારે હે જો તોતા અંજુમન આરાકે સામને આયા ઔર માહતીલઅતસે કહા હઝરત સલામત બબાને મુબારકસે ફરમાવ કે આજ સચ્ચા કઓન હૈ જહુટકે મુંહમેં કયાહે ઔર તો કયા કહું આપકી કજબહસીકે બાઈસ જાનેઆલમકે હાથ યેહ લોગ મેહેરે જબી માહે સીમા આએ, ગો. ઇતના ચક્કર હુવા મેરે સબબસે આપકો નદામત હુઇ જહુઠેકે મુંહમે ઘી શકર હુવા અંજુમન આરા તો સીધી ભોલીથી તોતેપર ખફા હુઇ ફરમાયા દીવાને કયા બેહુદા બકતા હે ફેર માહતીલઅતસે કહા સુનો મેરી જાન યેહ જાનવર બેશઉર અકલસે દુર હયેવાનીયતસે મજબુર હે દુનયાકા કારખાના ફસાનાહે, હુસનપર ગુરૂર બેજાહે.

આખીરકાર દોનોંને માહતીલઅતકો શરીં ઝબાની ઔર અપની ખુશ બયાનીસે શીગુફતા ખાતીર કીયા. દોચાર ઘડી હંસી ખુશી રહી મગર તોતા નોક ચોક છેડછાડ કીએ ગયા—ફેર મલેકા ઔર અંજુમનઆરા માહતીલઅતસે રૂખસત હુઇ એક રોઝ જાને આલમને તમામ રઈઅતકો શહેરપનાહકે દરવાઝેપર બુલાયા ઔર વોહ બકરીકા બચ્ચા તમામ લોગોંકો દીખાયા. નમકહરામીયાં ઉસકી સુના જલ્લાદસે ઊસકે મારનેકા હુકમ કીયા ઔર જાનેઆલમને દવલતસરાકી રાહલી ઉસીરોઝ પાદશાહને બેટેકો તાજો તખ્ત દેદીયા, ખુદ ગોશએ તનહાઈ લીયા, ઔર રોત દીન ઇબાદતમેં મશગુલ રહેતાથા.

જાનેઆલમ હરરોઝ તખ્તપર જલવા અફરોઝ હો અદલો ઇનસાફ કરતા, સબકો પરી પએકરોંમેં બસર કરતાથા, યેહ આદિલ સખી બહાદુર તમામ દુનયામેં મશહુર હુવા, ઓર હરેકકી ઝબાનપર યગાના રહા બાત બાકી રહી નહી તો દઓર દઓરામેં કીસકા દઓર રહા કીસકા ઝમાના રહા જીસ તરેહ જાનેઆલમંકે મતલબ મીલે, ઉસીતરેહ કુલ આલમકી મુરાદ અલ્લાહ બર લાવે,

તમામ શુદ

કીસ્સએ
છબીલી-ભઠયારી

શુરૂ સાથ—નામ અલ્લાહકે બખશીશ કરનેવાલા મેહરબાન.

રાવીયાંને અખબાર, ઇસ દાસ્તાંને-રંગીનકો બયાન કરતે હે કે શેહર દેહલીમેં એક બાદશાહ થા, કે જીસકી હાતમકે માનીંદ સખાવત, ઓર મીસલ નૌશેરવાંકે અદાલત, ઓર કારૂનકી બરાબર ખઝાનાથા, નામ ઉસકા સીંકદર-સાહ થા; ઉસકો અવલાદ નહોતીથી. એક દીન સુબોહકે વકત સરે રાહ દીવાન-ખાસમેં બેઠા થા, જારૂબ કશ બાદશાહકો દેખતા હુવા આયા, જબ બાદશાહકી ચાર આંખેં હુઈ ઉસને બાદશાહકો સલામ ન કયા. બલકે બાદશાહકી તરફ ભવેં ચડહાકર કુછ દીલગીર હોકર ચલા ગયા. ઉસ વકત બાદશાહને અપને દીલમેં સોચા કે મેં દુન્યાકા બાદશાહ હું ! જો સુબોહકો મેરા મુંહ દેખે તમામ દીન ખુશી હો, લેકીન ઝાડુવાલેને આજ મુજે દેખકર સલામ ન કયા, ઓર ભવેં ચડહાકર દીલમે આઝુરદા હોકર ચલા ગયા અયસા મુજમેં કયા એબ હે ? આખર બાદશાહને જાના કે બ—ઝાહીર ઓરતો કોઇ એબ નહીં હે સીવાય ઇસકે કે મેરે અવલાદ નહી હોતી, શાયદ ઈસી સબબસે જારૂબકશ અપને દીલમેં રંજીદા હુવા કે આજ સુબોહ અયસે બે અવલાદકા મુંહ દેખા ! ખુદા ખૈર કરે કીસીસે તકરાર ન હો. બાદશાહને સોચા કે દાદાકા નામ હમારે બાપસે ચલા, ઓર બાપકા નામ મુજસે ચલા, અબ મેરા નામ કીસસે ચલેગા અયસી બાદશાહીસે ફકીરી બેહતર હે. બાદશાહને ઉસી વકત દીવાન ખાસસે ઉઠકર મેહલમેં આયા, ઓર તમામ બદન નંગા કરકે દુપટ્ટાકી કફની ફાડકર ગલેમે દાલી; ઉસી વકત તમામ શેહરમેં બાદશાહકી ફકીરી લીબાસ પેહન્ને પુકારા હોગયા, ઓર જીસને સુના હૈરન

બાદશાહકે સાથ હોલીયા. જબ બાહીર નીકલે, સબ હાઝરીનને હાથ બાંધકર બાદશાહસે અરઝકી કે હમ સબ આદમી આપકે સાથ ચલેંગે, ઔર આપકી તકલીફકે હમરાહ રહેંગે; હુઝુર તો ફકીરી લીબાસ પેહનકર જંગલુંમે ફીરેંગે, ઔર હમ યહાં પોશાકે (અચ્છા લીબાસ) પેહનકર આરામ કરેંગે ! બાદશાહને ફરમાયા કે મેરેવાસ્તે હેફ (અફસોસ) હે કે બઅદ મેરે કોઈ "વારીસ" તાજો-તખ્તકા નહીં !! અય વઝીર બા-તદબીર, તું શેહરમેં જાકર બાદશાહત કર. મેં રાહે ખુદામેં ફકીર હોતાહું. વઝીરને હાથ બાંધકર અરઝકી કે મેં નીમક---હલાલ હુઝુરકાહું, મેં હમ રીકાબ આપકે ચલુંગા? દુસરે વકત બાદશાહને ફીર વહી જવાબ (જો અવ્વલ કહાથા સો) દેકર ફરમાયા કે મેરી ખુશી યહી હે કે તું જાકર બાદશાહી કર, ઔર રય્યતકી નીગેહબાનીમેં મશગુલ હો. આખરકાર બાદશાહને સબ આદમીયુંકે મએ વઝીરકે શેહરકી તરફ રૂખસત કયા, ઔર બાદશાહ અકેલી જંગલકી તરફ રવાના હુવા. જબ બાદશાહકો ચલતે ચલતે દો--પેહરકા વકત આયા, એક ઝાડકે સાયામેં ઉદાસ વ ગમગીન હોકર બેઠ ગયા. ઉસ વકત ખોદાવંદ કરીમકો ફકીરી બાદશાહકી પસંદ આઇ, ઔર ખુદાવંદકરીમ ખુદ ફકીરી લીબાસમેં બાદશાહકે પાસ આકર ખડા હુવા ઔર બાદશાહસે પુછા કે તું દીલગીર ઔર ઉદાસ કયું ? બાદશાહ સુનકર ખામોશ હો રહા. દુસરી બાર ફીર ફકીર (ખુદાવંદ કરીમ) ને બાદશાહસે વહી કહા; આખર બાદશાને ખફા હોકર કહા તુજે કયા કામ હે અપના રસ્તા લે ? તુ મેરી આરઝુકો સુનકર પુરા નહી કરસકતા. ફકીરને કહા તું અપની મતલબ બયાન કર મેં ખુદાસે દુઆ કરકે તેરી ઉમ્મીદ પુરી કરાહુંગા. ઉસ વકત બાદશાહને કહા મેરે અવલાદ નહીં હોતી ! ફકીરને યે બાતેં સુનકર દુઆ કરકે કહા, અબ તુ શેહરકો જા ઔર અપની બીબીસે સોહબતકર ઉસકો હમલ (પેટ) રહેગા; ઔર બઅદ નવ મહીનેકે એક લડકા પેદા હોગા. બાદશાહ ફકીર સાહીબસે યે બાત સુનકર બહોત ખુશ હુવા, ઔર ફકીરસે રૂખસત હોકર શેહરમેં આયા ઔર મેહલુંમેં દાખીલ હુવા, ઔર ફકીરી લીબાસ બદનસે ઉતારા ઔર બાદશાહી લીબાસ પેહના. તમામ શેહરમેં ખબર પોંહચીકે બાદશાહ મેહલું (ખુદકે મકાનુંમેં) આગએ ! ઇસ ખબરકો સુનતેહી હરએક ઉમરાવ---રઇસકે શાદયાને ખુશીકે બજને લગે, ઔર ખેરાત હોને લગી; તમામ ઔરતુંને બાદશાહકે ઉપર તેલ---ઉડદ સદકા કયા. સુબેહકો બાદશાહને દરબાર આમ (ઝાહીર મજલીસ) કયા, ઔર તમામ ઉમરા ઔર રઇસ (અમીરો સરદાર વગૈરા) શેહરકે નઝરેં લેકર હાઝીર હુએ; બાદશાહને હરએકકી નઝરેં બહોત ખુશીશે કુબુલ કી, ઔર મુવાફીક હરએકકે રૂતબાકે સબકો ઇનઆમો ઇકરામ બખશીશ ફરમાયા, ઔર તમામ શેહરમેં જલસા હુવા; ઔર બાદશાહ અવ્વલકે મુવાફીક સલતનતકે કારોબારમેં મશગુલહુવા.

હુસ્ન ઈત્તફાકસે એક દીન બાદશાહ બૈઠે હુએ દરબાર કર રહેથે કે દાયાને અરઝકીકે જહાં પનાહ ! હુઝુરકે (આપકે યહાં) શાહઝાદા પૈદા હુવા હૈ ! યે ખુશ ખબરી સુનકર બાદશાહકો બહોત ખુશી હુઈ, ઔર ઉસ દાયાકો જાગીર ઔર હાથી ઘોડે વગેરા ઈનઆમ દીએ, ઔર તમામ શેહરમેં નોબતખાના બજને લગે ઔર મુબારક બાદીકી તમામ શેહરમે ધુમ મચ ગઈ. બાદશાહને ઉસી વકત નુજુમ્યુંકો તલબ કીયા, નુજુમ્યુંને સાઅત (ઘડી) કો દરયાફત કરકે અરઝ કીજહાં પનાહ ! શાહઝાદા બડા ખુશ નસીબ હૈ, શેહનશાહી કરેગા. બાદશાહને નુજુમ્યુંકો ઈનઆમ દેકર રૂખસત કીયા, ઔર નામ ઉસકા રમન—શાહઝાદા રખા. ઔર શાહઝાદેકી પરવરીશકે વાસ્તે દાઈ, અન્ના વગેરા મુકરર કી ગઈ ઔર શાહઝાદા પરવરીશ હોને લગા. જબ પાંચ બરસકા હુવા વાસ્તે પઢાનેકે એક ઉસતાદકે સીપુરદ કીયા, સાત બરસકે અંદર તમામ ઉલુમ હાસીલ કીએ. તબ ઉસતાદ, શાહઝાદાકો સાથ લેકર બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, ઔર અરઝ કીયા કે શાહેઝાદા તમામ ઉલુમસે ફારીગ હોગયા હૈ. બાદશાહને શાહઝાદેકો ઈમતેહાન લીયા તો ઉસે હર ઇલ્મમે સબસે બઢકર પાયા; બહોત ખુશહુવા ઔર ઉસતાદકો બહોત ઇનઆમ ખીલઅત (શાલ–દોશાલે) જાગીર વગેરા દેકર રૂખસત કીયા. ઉસ વકત શાહઝાદેને આદાબ બજાલાકર હુઝુરમેં અરૂઝકી કે આપને ઉસતાદકો ઈનઆમ વ જાગીર અતા કીયા, ઔર મુજકો હુઝુરને કુછભી નહીં દયા ! ઉસકા કયા સબબ હૈ ? બાદશાહને ખુશ હોકર કહા કે યે સબ મુલ્કો ખઝાના તુમહારા માલ હૈ, તુમ ઈસીકે માલીક હો; યે બાત સુનકર શાહઝાદા ખામોશ હો રહા.

એક રોઝ બાદશાહઝાદા, બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા, ઔર આદાબ બજા લાકર અરઝકી કે હુઝુર. ફીદવીકા ઘરમેં બૈઠે બૈઠે જી ઘબરાતા હું, ઉમ્મીદવારહું કે કમતરીનકો શીકાર ખેલનેકી રઝા મીલે ? ઔર એક ઘોડાભી ઈનાયત હો. બાદશાને ઉસી વકત તબેલાકે—દારોગાસે ફરમાયા કે ફલાન ઘોડા જો ખાસ હમારી સવારીકા હૈ શાહઝાદેકો દે દો; ઔર શાહઝાદેસે કહા તુમ દીન ભર શીકાર ખેલાકરો, ઔર શામકો હરરોઝ ઘર આજાયા કરો. શાહઝાદા રઝા શીકારકી લેકર આદાબ બજાલાયા, ઔર ખુશહોકર ઘોડેપર સવાર હુવા; ઔર નોકરૂંકો સાથ લેકર તરફ શીકાર–ગાહકે રવાના હુવા; તમામ દીન શીકાર ખેલા કરતા ઔર શામકો મેહલમેં દાખીલ હોતા. શાહઝાદેકો ઈસી તરેહ ચાર મહીને ગુઝર ગએ. એક—દીન શાહઝાદા હમેંશાકે મુવાફીક શીકાર ખેલકર આતાથા, રાસતેમેં એક કુવેંપર " એક ભઠયારી " પાની ભર રહીથી. શાહઝાદેકી ઉસસે ચાર આંખે હુઇ ઉસકો દેખતેહી બેહોશ હોગયા ! નોકરૂંને યે હાલ દેખકર શેહઝાદેકો ઘોડેસે ઉતારા, થોડી દેરમેં શાહઝાદેકો હોશ આયા; ઉસ વકત શાહઝાદેને સબ નોકરૂંસે કહા કે તુમ આગે ચલો મેંભી આતાહું ઔર ફકત એક ખીદ-

મતગારકો અપને સાથ રખા. જબ નોકર ચલે ગએ, ઉસવક્ત, ઉસ–નોકરને (જો ઉસકે પાસ હાઝીરથા) કહાકે તું ઈસ ભઠયારી કે પીછે ચલાં જા, ઔર દરયાફ્ત કરકે યે કહાં રેહતી હૈ ઔર કયા નામ હૈ ઔર કયા ઝાત ? ખી-દમતગાર બમુજબ હુકમ શાહઝાદેકે પનહારી (પાની ભરનેવાલી) કે પીછે હોલીયા. જબ કરીબ શેહરકે પોંહચા, વો “ભઠયારી” સરાએ (મુસાફરખાના) મેં ચલી ગઇ ઔર ઉસી ઘરમેં એક બુડહીયા બેઠીથી. ખીદમતગારને ઇસસે પુછા કે અય માદરે–મેહરબાન ! યે પનહારી જો પાનીલીએ જાતી હૈ ઉસકા કયા નામ ? બુડહીયાને જવાબ દીયાકે ઉસકા નામ “ છબીલી––ભઠયારી ” હૈ. ઔર સામનેકે ઘરમેં રેહતી હૈ, ખીદમતગાર યે બાત સુનકર શાહઝાદેકે પાસ આયા ઔર તમામ હાલ બયાન કયા; શાહઝાદેને કહા મુજકો ઉસી ભઠયારીકે મકાનપર લેચલ. ખીદમતગાર ઘોડેકા લગામ થામે હુએ સરામેં દાખીલ હુવા. શાહઝાદેકો દેખકર ચારૂં તરફસે ભઠયારીયુંને બુલાના શુરૂ-કયા કે અય સીપાહીઇધર આઓ ? હવાદાર મકાન, નીબકે દરખ્તકા સાયા, અચ્છી ચારપાઈપર આકર બેઠો. ગરઝકે હરએક નએ––નએ અંદાઝસે અપને મકાનકી તઅરીફ કરકે બુલાતીથીં. શાહઝાદાને નોકરસે કહા કે તું ઊસી ભઠયારીકે મકાનપર મુજકો લે ચલ, ઔર કીસીસે મુજકો ગરઝ નહીં હૈ. ખીદમતગારને છબીલી કે દેરાપર શાહઝાદેકો લાકર ઉતારા. ઉસી વકત છબી-લીકી સાસને આવાઝ દી કે “બહુ––છબીલી” બાહીર આ ! એક સીપાહી આયા હૈ ઉસકો અચ્છી ચારપાઇ બીછાદે. ઉસવકત (છબીલીને) ચારપાઇ બીછાકર કહાકે અય સાહીબ ! ચાર––પાઈપર બેઠીએ, આરામ કીજીએ, શાહ-ઝાદા યે બાત સુનકર બહોત ખુશ હુવા, ઔર ઘોડેસે ઉતરકર ચારપાઈપર બેઠા છબીલી ને ગરમ–પાનીસે શાહઝાદાકે હાથ––પાઉં ધુલાએ, ઔર ખીદ-મતગારસે કહાકે ઘોડા નીબકે દરખ્તસે બાંધ દો, ઔર હરી ઘાંસ ઉસકે આગે ડાલદો. ફીર શાહઝાદાને પીનેકા––પાની માંગા, છબીલી ઠંડા પાની લાઈ, શાહઝાદા પાની પીકર બહોત ખુશ હુવા. ફીર છબીલીને હાથ–બાંધકર કહાકે હઝરતકે વાસ્તે કયા ખાના પકેગા ? ફરમાઈએ. ઉસી વકત શાહઝા-દાને ખીસેમેંસે એક–અશરફી નીકાલકર છબીલીકો દી, ઔર ફરમાયાકે બહોત ઉમદા ઔર તોહફા ખાના પકાના. છબીલી અશરફી લેકર સાસકે પાસ ગઇ. ઔર કહાકે સીપાહીને યે અશરફી દી હૈ ઔર ઉમદા––ખાના પકાનેકે વાસ્તે કહા હૈ. ઉસકી સાસને કહાકે દો–આદમી ઔર એક ઘોડા હૈ ઔર એક અશરફી ખાનેકે વાસ્તે દી હૈ જાકર દરયાફ્ત કરકે આપકે સાથ કીતને આદમી હૈ જીનકા ખાના તઇયાર કીયા જાવે ? છબીલીને ફીર આકર શાહઝા-દેસે પુછા કે કીતને આદમીયોંકા ખાના પકાયા જાવે ? શાહઝાદેને જવાબ દીયા કે દો–આદમીયોંકા ખાના તય્યાર કરો, ઔર ઘોડેકો ઘાંસ ઔર દાના ડાલદો, ઔર બાકી (પૈસે) તુમ રેહને દો. છબીલી યે સુનકર સાસકે પાસ

ગઈ ઔર કહાકે દો–આદમીયુંકા ખાનાપકાદો, છબીલીકી સાસ દીલમેં ખ્યાલ કયા યે બડા “ અમીર આદમી મઅલુમ હોતા હે ? જીસને ફકત ખાનેકે વાસ્તે એક અશરફી દી હે. છબીલીકી સાસને એક પાન લગાકર છબીલીકે હાથ ભેજા કે જાકર સીપાહી કો દેઆ છબીલી પાનકી ગીલોરી (બીડા) લેકર શાહઝાદેકે સાથ આઈ, શાહઝાદેને પાન ઉસસે લે લીયા ઔર ખીસેમેંસે દો–અશરફીયાં નીકાલકર છબીલી કો દી ? તબ સાસને મઅલુમ કયા કે યે છબેલીપર આશક હુવા હે, બઅદ થોડી દેરકે એક–ઉમદા પાન બનાકર ઔર ચાંદીકા વરક લગાકર છબેલીકે હાથ શાહઝાદાકે પાસ ભેજી; છબેલી દોબારા પાન લેકર આઈ ઔર શાહઝાદાસે કહા કે હઝરત “ પાન નોશ ” કીજીએ ! શાહજાદાને કહા કે આગેકો (રૂબરૂ) આઓ ? છબેલીકા હાથ પકડકર પલંગપર બીઠાયા, છબેલીને હાથ બાંધકર અરઝકી કે હમારી મકદુર નહીં કે તુમહારે બરાબર પલંગપર બયઠેં ? તબ શાહઝાદાને કહાકે તુમકો મુઆફ હે, બે ખોફ પલંગપર બયેઠો, યે સુનકર છબેલી શાહઝદેકે સાથ પલંગપર બેઠ ગઈ ઔર ઝબીલીને શાહઝાદેસે કહાકે અવવલ તુમ મુજસે ઇસ બાતકા ઇકિરાર કરો કે જબતક તુમ દેહલીમેં રહો મેરે દેરેમેં રહો, ઔર સીવાએ મેરે કીસી ખુબરૂ કી તરફ નઝર ઉઠાકર ન દેખો ? શાહઝાદેને ઈસબાતકો કુબુલ કયા ઔર ખુદાકી કસમખાઈ, ફીર છબીલી ઔર શાહઝાદા દોનુ ખુશો ખુરરમ હોકે બાતેં કરને લગે. નોકરને ઉસી વકત ઉસ મકાનકે દરવાઝાપર પરદા દાલ દીયા, ઔર ઉસી વકત શાહઝાદાને છબીલીકા આગોશ (ગોદ) મેં લીયા, ઔર શરબતે–વસ્લ પીનેલગેઔર ઝીંદગીકા મઝા ઉઠાનેલગે

લબુંસે મીલે લબ બદનસે બદન,
દીલુંસે મીલે દીલ---દહનસે દહન.

શાહઝાદા એશમેં મશગુલથા કે નોકરને અરઝકી કે વકત શામકા નઝદીક આયા ? શાહઝાદા સુનકર ખડા હોગયા, છબીલીને કહા કહાં જાતેહો ? શાહઝાદેને કહા મકાનકો જાના હે. છબીલીને કહા કે આપકે ખાના વગેરાકા કયા બંદોબસ્ત કયા જાવે ? શાહઝાદેને કહા કે શામકો ખાના અપનેઘર જાકર ખાઉંગા, યે કેહકર ઘોડેપર સવાર હો નોકરકો સાથ લેકર મહેલકી તરફ રવાના હુવા, છબીલી ખડીહોકર દેખતી રહી, જબ નઝર આનેસે મૌકુફ હુવા ઉઠકર સાસકે પાસ આઈ, ઔર પાંચ---અશરફયાં જો ચલતે---વકત શાહઝાદેને દીથી વોબી સાસકે હવાલેકીં; સાસને અશરફયાં લેકર બહુકો (છબીલીકો) બહોતસા પીયાર કયા.

દુસરે દીન શાહઝાને સબ નોકરૂંકો હમરાહ ચલને શીકાર ગાહ કે મના કયા ઔર કહાકે હુજુમકી સબબસે “શીકાર બડી મુશકીલસે હાથ આતા હે ફકત એક નોકર કો સાથ લેજાઉંગા ગરઝકે નોકર કો જો શાહઝાદા હમરાઝ (ભેદ) થા ઉસકો સાથ લેકર છબીલી ભઠયારીકી સરામેં દાખીલ હુવા, ઉસી વકત છબીલી શાહઝાદેકે પાસ આકર બગોઠી જબ વકત દોપેહરકા હુવા,

દોનુંને સાથ બેઠકર ખાના ખાયા, બઅદ ફરાગત ખાનેકે છબીલીને પાન બનાકર શાહઝાદેકો દયા, શાહઝાદેને પાન લેકે ખાયા બઅદ થોડી દેરકે દોનું ખવાબગાહ (બીછોનેપર) મેં ગએ ઔર નૌકર ઉનકા ચોકી પેહરા દેતા રહા ગરઝ તમામદીન એશો—અશરતમેં ગુઝરા, જબ વકત શામ આયા શાહઝાદા ઘોડેપર સવાર હોકર નૌકરકો સાથ લેકર ચલા ઔર મેહલ મેં દાખીલ હુવા.

ગરઝ શાહઝાદા ઇસીતરેહસે હરરોઝ છબીલીકે પાસ સુબેહકો આતા ઔર તમામ દીન ઉસકેસાથ એશો—અશરતમેં મસગુલ રેહતા શામકે વકત ઘરકો જાતા ઈસીતરેહસે મુદ્દત ગુઝરગઈ, રફતા રફતા ઉસકી ખબર તમામ સેહરમેં મશહુર હોગઈકે શાહઝાદા છબીલીપર આશક હોગયા હૈ ઔર તમામ દીન ઉસકે પાસ રેહતા હૈ. આખર એક દીન ખાદીમને વઝીરસે આકર શાહઝાદાકી કયેફીયત (હકીકત) તમામ બયાનકી, વઝીરને યે બાત સુનકર શાહઝાદેકે હાલપર બડા અફસોસ કયા ? ઔરે અપને દીલમેં ફીકર કરને લગા કે ઇસબાતકી ખબર બાદશાહકે હુઝુરમેં કરની ચાહીએ, ઔર અગર મંએ અબ ખબર ન કરૂં ? ઔર બાદશાહકો કીસી દુસરે શખ્સકી મઅરફતમે યે બાત મઅલુમ હુઇતો યે બાત (બાદશાહકો ખબરકા ન દેના) મેરે હકમેં અચ્છી ન હોગી. આખર વઝીરને સોચા કે જીસવકત બાદશાહ અકેલે ખુશીકે વકતમેં હોંગે, ઉસ વકત અયસે માજરેકા કેહના મુના સીબ હૈ. હુસ્ન. ઈત-ફાકમે એકદીન બાદશાહ ખીલવતમેં બડી ખુશીસે બએઠેથે, વઝીરભી ઉસી વકત આદાબ બજાલાકર અરઝ કર ને લગા કે હુઝુર ? મેરી જાન—બખશી કરેં તો એક અરઝ કરૂં ? બાદશાહને કહાકે અયસી કયા બાત હૈ ? જો તું જાન બખશી ચાહતા હૈ ? આખર બાદશાહને કહા કે તેરી જાન તુજકો બખ-શી, અરઝકર ઉસ વકત વઝીરને હાથ બાંધકર અરઝ કયાકે શાહઝાદા એક ભઠયારીપર આશક હુવા હૈ ? ઔર હુઝુરસે શીકારકા બહાના કયા હૈ ઔર હર રોઝ ઉસકે પાસ જાતા હૈ, ઔર તમામ દીન ઉસકે પાસ રેહતા હૈ ઔર શામકો મેહલમેં આતા હૈ, ઔર સબ નૌકરૂંકો અપને સાથ લેજાનેસે મનઆકર દયાહૈ; ફકત ખીલવત ખાનેકે એક—નૌકરકો સાથ અપને લેજાતા હૈ; ઉસકા કયા બંદોબસ્ત કયા જાએ ? બાદશાહ ઈસ બાતકે સુનતેહી ગઝબનાક હોગયા, ઔર તમામ ચેહરા ગુસ્સેમેં આગકી માનીંદ લાલ હોગયા ? ? ઔર વઝીરસે કહાકે અય બે હયા તું ગરદન મારનેકે લાયક હૈ; મગર લાચાર હું કે તુને અવ્વલ હી મુજસે જાન—બખશી કરાઇ હૈ; અગર તુજસે કયા કહું ! ઇસ બા-તકા પેહલેહી તુજે બંદોબસ્ત કરના ચાહીએથા.

"ગુરબા—કુશતન અવ્વલરોઝ બી બાયદ"
(બીલ્લીકા મારના પેહલેહી રોઝ ચાહીએ).

અય વઝીર ? જા તેરી ખયેર ઇસીમેં હૈ કે જાકર ઈસકા બંદોબસ્ત કર ? વર ન તેરે હકમેં આચ્છા ન હોગા. વઝીર ઉઠકર આદાબ બજા લાકર બા-

ફીર દરબારમેં આયા; ઔર ઉમરા ઔર દરબારકે સબ આદમીયુંકો જમ આ કયા, ઔર ઉન સબસે સેહઝાદાકે બાબમે મશવરા કયા, સબને બાહમ યહી સલાહદીકે શાહઝાદાકી શાદી કરદેની ચાહીએ, તાકે છબીલીકા ખયાલ ઉસકે દીલસે છુટ. જાવેગા; ઔર અપની બીબીકે સાથ એશમેં મસરૂફ (મશગુલ) રહા કરેગા, કયુંકે જો ચીઝ ઘરમેં મૌજુદહો ફીર બાહીર જાનેકી કયા ઝરૂ-રત હે? આખરૂલ અમર, વઝીર બાદશાહકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા ઔર અરઝ કીકે જહાં પનાહ, જીકી અમાન હોતો એક અરઝ કરૂં? બાદશાહને ફરમાયા બયાનકર. ફીર વઝીરને હાથ બાંધકર અરઝ કીકે હુઝુર; શેહઝાદેકી શાદી કરની ચાહીએ? તાકે ઉસકે દીલસે ખયાલ " છબીલીકા જાતા રહે, યે સુનકર બાદશાહને ફરમાયાકે અગર ઉસકે વો બીબી (શાદીકી ઔરત) પસંદ ન આઇતો? શાદી કરના ઔર ન કરના બરાબર હો જાયગા; વઝીરને આદાબ બજાલાયા ઔર વહાંસે આકર દરબાર આમમેં આયા. ઔર શેહ-રકી મશહુર કુટન્યુંકો તલબ કરકે ઉનસે કહાકે તુમસે એક--કામ હે. અગર તુમસે ઉસકા અંજામ (બંદોબસ્ત) બખુબી હો ગયા તો તુમકો ઈનઆમ તુમ્હારે હૌસલેસે ઝીયાદા મીલેગા. હરએકને હાથ-બાંધકર અરઝકીકે હમ દીલો-જાનસે કોશીશકરેંગે, હુઝુર હમકો ઝાહીર ફરમાવેં કે કયા કામ હે? ઉસવકત વઝીરને સારી કયેફીયત શાહઝાદેકી ઉનકે રૂબરૂ બયાનકી ઔર કહા-કે બાદશાહકા તુમ સબ કો યે હુકમ હયેકે જીસ કદર જવાન ખુબ સુરત લડકયાં શેહરમેં હે; ઔર નઝદીકો-દુર શેહરકે હો ઊનકી તસવીર ખંચવા-કર હમકો લાદો? ઔર એક મશાતા (ચોટીપકી કરનેવાલી કુટની) કે હમ-રાહ એક મુસવ્વર (તસવીર ખેંચનેવાલા) કો કરદીયા, એક જગેહપર એક મશાતાને મુસવ્વરસે કહા કે તુમ એક તીશત (બરતન) મેં પાની ભરકર દીવારકે નીચે રખો, મયેં થોડી દેરમેં યહાંકી લડકીકો કીસી બહાનાસે કોઠેપર લાતીહું; ઔર તમાશા દેખનેકે બહાના જીસ વકત વો નીચેકો નીગાહ કરેગી ઉસકા સાયા તીશતકે પાનીમેં પડેગા, તુમ ઉસવકત ઉસકી તસવીર ખેંચ લેના. ચુનાચે મુસવ્વરને બમુજકેહને મશાતાકે અમલકીયા ઔર બઅદ થોડે અરસાકે ઉસકી શબીહી (પરછાયા) પાનીમેં દેખકર તસવીર ખેંચલી, ગરઝકે હરએક મશાતા ઈસી તરેહસે તસવીરેં તય્યાર કરકે વઝીરકી ખીદ-મતમેં હાઝરકી, ચંદરોઝમેં કસરતસે તસવીરે વઝીરકે પાસ જમઆ હોગઇ. ઊસ વકત વઝીરને કડયેકો બુલાકર હુકમ કયાકે, સરેરાહ ફલાની જગેહ દોનું તરફ પકકી દીવારેં તય્યાર કરદે? બમુજબ હુકમ કે ફૌરન વો દીવારે તય્યાર હોગઇ, ઔર તસવીરે નાઝનીનુંકી ઉન દીવારૂંમે લગાઇ ગઇ. ચુનાચે શાહઝાદા ઉન સબ તસવીરૂંકો દેખતા મેહલમેં દાખીલ હુવા ઔર અપને દીલમેં કેહને લગાકે " છબીલીકી સાની ઈસમેં કોઈ તસવીર નહીં. ઈસીતરેહ શાહઝાદા હરરોઝ ઉન તસવીરૂંકો દેખતા ચલા જાતા. ઉસકી નઝ-રપર કીસીકી તસવીર નહીં ચડહતી. એક મશાતાને એક ઝમીનદારકી લડ-

કીકી તસવીર લાકર વઝીરકે હવાલેકી, વઝીરને ઉસ તસવીરકોભી ઉસી દીવા-રને લગાદીયા શાહઝાદા હસ્બ મઅલુમ તસ્વીરૂકો દેખતા હુવા ચલા આ-તાથા કે ઉસકી નીગાહ ઉસીઝમીનદારકી બેટી પરપડી, દેખતેહી બે ઈખતી-યાર હોકર બોલાકે ખુદા ? ઈસકે સાથ મેરી શાદી કરાદેતો બહોત અચ્છાહો ? યે કેહકર મેહલમે ચલાગયા, વઝીરને જો આદમીયુંકો ખબરકે લીએ છોડ રખાથા (જાસુસુંકો) વો ઇસ બાતકે સુનતેહી ફોરન વઝીરકે પાસ ગએ, ઔર જાકર ખબરકીકે શાહઝાદાને ઉસ નઇ તસવીરકો જો કલકે દીન લાઈ ગઈથી (ઝમીદારકી બેટીકી) દેખકર ઈસતરેહસે કહા ઔર બહોત દેરતક ઉસકો દેખતા રહા, વઝીરને જાસુસુંસે યે બાત સુનકર ઉસ મશાતાકો તલબ કયા જીસને વો તસવીર લાકર દીથી, ઉસસે પુછા કે યે તસવીર કીસ લડકીકી હે ઉસને કહા કે યે તસવીર “ નચહતર કુંવર કી હે, ઔર માનસીંગ ઝમીનદારકી બેટી હે; વઝીરને ઉસ મશાતાકો બહોત ઈનઆમ દીયા.

વઝીર બાદશાહકી ખીદમતમે હાઝીર હુવા ઔર તમામ માજરા બયાન કયા બાદશાહને ફરમાયા કે હમ ચાંદરાતકો દરબાર આમ કરેંગે તુમ ઈસકી ખબર તમામ શેહરમે કરદો ? ઔર જીસ વકત માનસીંગ ઝમીનદાર હાઝીર હો ઉસવકત તુમ હમકો યાદ દીલાના. વઝીરને યે હુકમ બાદશાહકા સુ-નકર તમામ શેહરમે દરબાર આમ કરનેકી મુનાદી કરાઇ, ચુનાચે ચાંદરા-તકો તમામ શેહરકે રઇસ, ઔર નઝદીકો દુરકે ઝમીનદાર હાઝીર હુએ, સબને બાદશાહકો નઝરે ગુઝરાની બાદશાહને હર એકકી નઝરે કુબુલકી, ઔર ઉનકે રૂતબાકે મુવાફીક સરપાઓ દયા, આખીરમે ઠાકરસીંગને આકર નઝરદી, વઝીરને બાદ શાહ સલામતકો ઈશારા કીયા ! બાદશાહને ફરમાયા કે આજ “માનસીંગ” નહી આયા ? ઠાકરસીંગને હાથ બાંધકર અરઝકી કે જનાબ ! વો ઘરપર હે. બાદશાહને ફરમાયા કે માનસીંગકો બુલાઓ ? બમુજબ હુકમ બાદશાહકે સવાર ઉસી વકત દોડે ઔર જાકર માનસીંગકો ખબર દીકે તુમકો બાદશાહને યાદ કયા હે. માનસીંગકે દીલમે વહમ ગુઝરાકે મેં તો અદનાસા આદમીહું ઔર પેહલે કભી બાદશાહને યાદ નહીં કયા ! આજ કયા સબબ હે જો બાદશાહને મુજે યાદ કયા હે ! ખુદા–ખૈર કરે. ગરઝકે ઈસ તરેહકા ખયાલ અપને દીલમે ઔર ફીકર કરતા હુવા દરબાર–શાહીમે આકર હાઝીર હુવા; બાદશાહકે રૂબરૂ હાથ બાંધકર ખડા હો ગયા. બાદશાહને ઉસકો અપને પાસ બુલવાકર કહા કે માનસીંગ ! હમકો એક–ચીઝકી ઝરૂ-રત હે વો તેરે પાસ હે, તુ હમકો દેગા યા નહીં ? ઉસને અરઝકી કે હુઝુ-ર ! અયસી કયા (ચીઝ) હે જો મેરે પાસ હે ? હુઝુર ઈરશાદ (હુકમ) ફરમાવે મેં કભી ઉસકે દેનેમે દરેગ (ઊઝર) વ ઈનકાર ન કરૂંગા.

ઉસ વકત બાદશાહને ફરમાયા કે તું અપની લડકીકી શાદી મેરે બેટેકે સાથ કરદે ? ઉસને કહા કે મુજકો મનઝુર હે, લેકીન મેં મેહલત (ફુરસત મુદત) ચાહતાહું ? તાકે મેં અપને બડેભાઈ ઔર બીબીસે ઈસ અમરમે

મશવરા કરલું. બાદશાહને ઈસ બાતકો કુબુલ ફરમાયા ઔર ઈરશાદ કયાકે તુમ ઈસ વકત જલ્દ જાકર સવારીમેં (ગાડી) સવાર હોકર જાઓ, ઔર ઈસ બાતકા જવાબ જલ્દી લાઓ ! મૈં તુમહારે આનેકા મુન્તઝરહું. ગરઝ કે માનસીંગ ઉસી વકત સવાર હોકર ફોરન અપને ઘરમેં અપની બીબીકે પાસ આયા, ઉસકી બીબીને કહા ખેર હૈ ? બાદશાહકે પાસ તુમ હો આએ હો ! ઉસને કહા હો તો આયા, લેકીન બાદશાહને યે બાત ફરમાઈ હૈ કે તુમ અપની લડકીકી શાદી મેરે શાહઝાદેકે સાથ કરદો ! મૈં ઈસકી સલાહ (મશવરત) તુજસે કરનેકો આયા હું. ઉસને કહા તુમને કયા જવાબ દયા ? કહા મૈંને તો કુબુલ કરલીયા; ઔર બારશાહસે એ બાત કેહ આયા હું બશરતેકે મેરી બીબી ઔર મેરા—ભાઈ કુબુલ કરે. ઉસ બીબીને જવાબ દયાકે કે તુમને કયા ખુબ કયા જો કુબુલ કરલીયા ! બાદશાહકો જાગીરદાર બેટી દયા કરતે હે, ઈસકે સીવા બેટીકા—બીયાહ કીસી ન કીસીકે સાથ કરના પડતા; એ બાત અચ્છી હુઈ કે બાદશાહને અપને મુંહસે ખુદ કહી, બાદશાહ હમેંશાકો તુમેહારા એહસાનમંદ રહેગા, ફીર ઉસને અપને બડે ભાઈકો બુલાકર ઉસસે મશવરા કયા, ઉસનેભી ઉસકી બીબીકે કોલ (બાત) કી. તાઈદ (ટેકા) કી. ફીર માનસીંગ અપની બેટીકે પાસ આયા, વો અપની સહીલ્યુંમેં બેઠી ખેલ રહીથી બાપકો દેખકર ખડી હોગઈ; માનસીંગને કહાકે અય—બેટી ! તેરી—શાદી બાદશાહને અપને બેટેકે સાથ કરનેકો કહા હે, ઔર મેંભી કુબુલ કર આયાહું; તેરી ઈસમેં કયા મરઝી હે ? ઉસને જવાબ દીયા, આપ મેરે માલીક હે આપકો ઈખતીયાર હે, માનસીંગ એ જવાબ સુનકર બહોત ખુશ હુવા ઔર સવાર હોકર ફોરન ખીદમતમેં બાદશાહકો હાઝીર હોકર અરઝકી કે મેં અપની બીબી, ઔર ભાઈ વગેરાસે દરયાફત કર આયા, હુઝુર મેરી દો—બાત કુબુલ ઔરભી ફરમાવેંતો એન—બંદા—પરવરી હૈ. બાદશાહને ફરમાયા કેવો દો—બાત કયા હે ! બયાન કર ? ઉસને કહાકે અવ્વલ તો "બીયાહ" હીંદુઉંકી રીસમકે મુવાફીગ હોગા ? ઔર દુસરી હુઝુરકો "બરાત" (શબગશત) લેકર મેરે મકાનપર, યાને કસબે ચૌધેડમેં (ઉસ ઝમીનદારકે ગાઊંકા નામ હૈ) આના હોગા ? બાદશાહને ફરમાયા કે હમકો દોનું બાતેં તેરી મનઝુર હેં ઉસ વકત બાદશાહને માનસીંગકો બડા ભારી " ખીલઅત " (સરપાઓ) અતા કયા ઔર દરબાર બરખાસ્ત હુવા.

ફીર માનસીંગને લગન લીખવાકર બાદશાહકે પાસ ભેજા, બાદશાહને વઝીર વ દીવાન વગેરાસે ફરમાયા કે તુમ હીંદુઉંકી રીસમકે મુવાફીક સબ સામાન મોહય્યા કરદો ? ઉશી વકત ફરશ બીછવાકર અબીરો—ગુલાલ છીડકકર ચોકી બીછાઈ, ઔર પીંડત—નુજુમી આએ, ઉન્હોંને સાઅત (વકત) નેક દેખકર શાહઝાદેકો તલબ કયા. બાદશાહને ઉસીવકત હરકારાકો ભેજકર શાહઝાદેકો બુલાયા, શાહઝાદા વહાંસે પૈગામ બાપકા સુનકર ખડા હોગયા

ઔર હરકારા (બાદશાહકા આદમી) કે હમરાહ ચલા આયા. ઉસવકત નુજુમ્મુંને શાહઝાદેકે હાથમેં લગન દેકર ચોકીપર બીઠાયા, ઔર તમામ રીઆત—હીંદુઓંકે બમુજબ અદાકી. ફીર શાહઝાદા લગન લેકર મેહલમેં આયા ઔર અપની વાલીદા (મા) કી ગોદમેં લગન રખદીયા. ઉસી વકત "મુબારકબાદ" કી આવાઝ ચારૂં તરફસે બુલંદ હુઈ, ઔર લોંડીયાં—બાંદીયાં વગેરા ગાનેમેં મસરૂફ હુઈ. વહાં શાહઝાદેકી છબીલીકે બયાલમેં ગુઝરાકે આજ બાદશાહને ખીલાફ આદત (કભી નહીં ઔર આજ શાહઝાદાકો કયું તબલ કયા! ઉસકા કયા સબબ હૈ!! શાહઝાદેકે જાનેકે થોડી દેર બાઅદ. એક અપની લોંડીકો બુલાકર કહા કે મેહલશાહીમેં જાકરકે દેખ, કે આજ શાહઝાદાકો બાદશાહને કયું બુલાયા હૈ? જીસ વકત લોંડી કીલએકે દરવાઝાપર પોંહચી તો સદા બુલંદહો રહીથી, ઔર ગાનેકી આવાઝ અયસી ખુશનુમાંથી કે બયાન નહી હોસકતા. ઉસ લોંડીને એક ઔરતસે પુછા કે બીબી આજ મેહલમે ગાના કયસા હોરહા હૈ? ઉસને કહા તું ઈશ શેહરકી રેહનેવાલી મઅલુમ નહીં હોતી! ઉસને કહા મેં ગાઉંકી રેહનેવાલી હું તબ ઉસને બયાન કયા કે "રમનશાહ—શાહઝાદાકા લગન આયા હૈ" ઔર ફલાન તારીખકો શાહઝાદાકી બરાત હૈ; ઈસ બાતકી આજ ખુશી હો રહી હૈ લોંડી એ બાત સુનકર વહાંસે છબીલીકે પાસ આઈ ઔર તમામ માજરા બયાન કયા. દુસરે દીન શાહઝાદા છબીલીકે પાશ પલંગપર બેઠ ગયા. છબીલીને કહાકે શાહઝાદે—આલમ! મેંને સુના હૈ કે હુઝુરકા "બીયાહ" હૈ! શાહઝાદેને જવાબ દીયાકે હાં! લોગ કહતે હૈ!! દેખા ચાહીએ. છબેલીને તુમ મુજકોભી અપને બીયાહમેં લે ચલોગે યા નહીં? શાહઝાદેને કસમ ખાઈકે તુમકો ઝરૂર લે ચલુંગા, કયુંકે મુજકો તુમહારે દેખે બગેર ચેન ન આવેગા, છબેલી યે જવાબ સુનકર ખામોશહોરહી.

બાઅદ કએ રોઝકે શાહઝાદાકો માયુન (ઘરમેં) બીઠાયા ઔર આમદોરફત (આના જાના) શાહઝાદેકી બંદ હુઈ, જબ બરાત (સબગશત) કે ચડહનેકા દીન હુવા. છબીલીને અપને લોગુંકો શાહઝાદેકે પાસ ભેજા, ઉનહોંને કહાકે છબીલીને કહા હૈ કે તુમ મુજકો અભી ભુલ ગએ! બીયાહમેં મુજે કીસતરેહસે લે ચલોગે!! તુમકો વઅદા (જો શાહઝાદેને છબીલીકો સાથ લે ચલનેકી કસમ ખાઈથી) યાદ હૈ યા નહીં? ઉસવકત શાહઝાદાને કહાકે મેં એક પાલકી સાથ ચંદ—સીપાહીયુંકે ભેજુંગા, ઉસમે તું સવાર હોકર સાથ બરાતકે ચલના. લોંડીને એ જવાબ શાહઝાદા સુનકર છબીલીસે આકર બયાન કયા ઉસવકત છબીલીને ફીર લોંડીકો ભેજા કે શાહઝાદાસે કહોકે મૈં પાલકીમેં. ન બૈઠુંગી! કયું કે બરાતી—લોગ મેરે સાથ હોનેકા હાલ દરયાફત કરલેંગે તો મુજપર હસેંગે, ઔર કહેંગે, કે "છબીલી અપને યારકા બીયાહ કરનેકો આઈ હૈ! મૈં બાર બરદારી કે ઉંટપર (સામાન ઉઠાનેવાલે) પરદા દાલકર બેઠ જાઉંગી, શાહઝાદેને લોંડીસે કહા ખેર, જીસતરેહ છબી-

લીકી મરજીહે; મુજકો મનજુર હે. જબ બરાત શેહરસે રવાના હુઇ, ઉસી વકત શાહઝાદેને બારબરદારીકા ઉંટ સાથ ચંદ નોકરૂકે છબીલીકે પાસ ભેજા, છબીલી જલદીસે ઉંટપર બેઠકર બરાતમે આકર શામીલ હોગઈ. દો-રોઝમેં બરાત, ચોપેઠ" (દુલહન વાલુંકા ગાઉ) મે પોહચી ઔર તમાત બરાત એક બડે આલીશાન બાગમે ઉતારી ગઇ; ઔર માનસીંગને સારી બરાતકી મેહમાનીકા ઔર તમામ રાત જલસા રહા, ઔર શાહઝાદા સબ રીસમમઝહબે- હીન્દુકે મુવાફીક કરકે છબીલીકે પાસ આયા. ઉસ વકત છબીલીને અપને દીલમેં ખયાલ કયાકે અબ શાહઝાદેકી શાદી હોજાવેગી ફીર શાહઝાદા મેરે પાસ કયુંકર આવેગા? ઇસકી તદબીર કરની ચાહીએ.

આખર ઉસને શાહઝાદેસે કહા મયને સુના હે કે તુમહારી બીબી બીસસે તુમહારી શાદી હોગઇ હે વો "બદ-સુરત" હે મેરે દીલકો ઇસ બાતકા યકીન નહી આયા. લેકીન મંએ પેહલે અપને આખુંસે દેખલું તબ તસલીમ કરૂંગી, સો મંએ તુમહારી બીબીકે મકાનપર જાયા ચાહતી હું? શાહઝાદેને કહા કે તું અયસી ઔરત, કયુંકર ઉસકે મકાનમેં જાવેગી! તુજકો દરબાન કયુંકર અંદર જાને દેંગે? છબીલીને કહાકે મંએ ઇસ તરેહ જાઉંગી કે મુજકો કોઈ ન રોકેગા! યે બાત સુનકર શાહઝાદા ખામોશ હો રહા. તબ છબીલીને વહાંકી માલનકો બુલાકર એક-રૂપીયા દયા ઔર કહાકે બહોત ઉમદા ખુસબોકે ફુલુંકા હાર તંયાર કરકે મુજે લાદે? ઉસ માલનને ઉસી વકત હાર તય્યાર કર થોડે અરસામેં છબીલીકો લાકર દે દયા, છબીલીને ઉસ હારકો ટોકરેમેં રખકર ઉસપર ઝરીકા રૂમાલ ઢાંકકર. ઔર અપને હુમરાહ દો-મશઅલ લેકર માનસીંગકે મકાનકો રવાના હુઈ. જબ છબીલી દરવાજેપર પોહચી, દરબાનને અંદર જાનેસે મનઅ કયા, ઔર કહા કે આધી-રાતકે વકત તુ કઓન હે જો અંદર જાતી હે છબીલીને કહા કે મંએ ખાસ બાદશાહકે- બાગકી માલન હું, મંએ બમુજબ હુકમ-બાદશાહ કે "હાર" તંયાર કરકે લાઈહું, ઔર યહી હાર ફેરૂંકે વકત "દુલહા. દુલહન" (શાહઝાદા ઔર નચહનર) કો પીનહાયા જાયેગા. એક દરબાનને કહા કે અંદર બગૈર રઝાકે જાને ન મીલેગા, દુસરા-દરબાન બોલાકે યારો, ઇસકો અંદર જાને દો! યે બાદશાહકી માલન હે, ફીર સીપાહીયુંને ન રોકા. ગરઝ છબીલી. વહાંસે અંદર ગઇ, દેખતી કયા હે કે "નહર-કુંવર" પલંગપર બયેઠી હેં ઔર કસરતસે ઔરતુંકા હુજુમ હો રહા હે! કોઇ ગાતી હે કોઈ બજાતી હે કોઈ અતરદાન લીએ ખડી હે કોઈ પાનકી ગીલોરીઆં (બીડે) લીએ ખડી હે, કોઇ ઇલાઇચ્યાં લીએ ખડી હે કોઇ પનખા કર રહી હે, ઔર કોઈ પાનદાન લીએ ખડી હે. છબીલી યે સામાન દેખકર, ઔર નચહતરકુંવરકા "હુસ્નો-જમાલ" દેખકર હએરાન રેહ ગઇ! ઔર જો હાર લે ગઈથી ઉસકી સુધ બુધ ન રહી, અયસી બેતાબ હુઈ કે હારકી-ટોકરી દુલહનકે આગે રખદી, ઔર ગલેમેં હાર દાલ ન સકી ! ! !તબ દુલહનકી માંને કહા કે તું

કયસી માલન હે ? કે શીગુન (ફાલે-નેક વકત) કે વકત તુને હાર દુલહનકે ગલેમેં ન દાલા, ઔર ઝમીનપર રખદયા ? ઉસ વકત છબીલીને કહા અબ તકતો યે ઝમીનદારકી બેટી થી, ઔર અબ યે શાહઝાદી હો ગઇ ! મંએ કીસ તરેહ ઉસકે સીરપર હાથ લેજાઉં ? યે કેહકર વો હાર છબીલીને દુલહનકે ગલેમેં દાલા ઉસ વકત દુલહનકે માં-ને રૂપીઆ-અશરફ્યાં, છબીલી કે ગોદમેં કસરતસે દાલી છબીલી નચહતર કુંવરકો દેખકર રોને લગી. દુલહનકી મા-ને કહા અય બદ બખ્ત-માલન, તુ ખુશીકે વકત મેરે દરવાઝેપર કયું આંસુ દાલતી હે ? છબીલીને કહા બીબી-સાહેબ મંએ રોતી નહીં હુ તુમહારે ચીરાગુંકા ધુંવા મેરી આંખુમેં લગતા હે, ઈસ સબબસે મેરી આંખુંસે પાની ટપકતા હે. દુલહનકી માં-ને કહા અય માલન, તેરે ઘરમેં કયા જલતા હે ? ઉસને કહા કે મેરે ઘરમેં પચાસ-રૂપયા તોલાકા " અતર " જલતા હે. યે કેહકર છબીલીને રૂખસત ચાહીકે રાત--થોડી હે ! દુલહનકી મા-ને કહા બહોત અચ્છા. (યાને જાઓ) છબીલી વહાંસે ટોકરી લેકર રવાના હુઇ, રાસતેમેં ખયાલ આયા કે અયસી તદબીર કરના ચાહીએકે જીસમે શાહેઝાદેકી ઔર મેરી દોસ્તીમેં ફરક ન આવે યે ખયાલ કરકે રૂપીઆ--અશરફી ટોકરીમેંસે નીકાલ લીયે ઔર થોડા અનાજ રાસ્તેમેંસે લેકર ટોકરીમેં દાલલ્યા, ઔર નીહાયત પીરેશાન સુરત અપની બનાકે શાહઝાદેકે પાસ આઇ. શાહઝાદા બહોત દેરસે છબીલીકા મુનતઝર ઉસકો પીરેશાન-હાલસે દેખકર પુછને લગા છબીલી ! ખએરતો હે, તુજકો કયા હુવા ? ઉસને કહાકે શાહઝાદે-આલમ ચુપ રહો ! કુછ કેહનેકી બાત નહીં હે. ફીર શાહઝાદેને બહોત હુજજત કયા; તબ છબીલીને યે બાત કહી કે તુમકો મેરી બાતકા એતબાર નહીં આવેગા. શાહઝાદેને કહા મુજકો તેરા એતબાર હે તબ ઉસને કહા કે તુમહારી શાદી હો ગઈ ? મગર ઉસકી અયસી ખઓફનાક, ઔર બુરી સુરત હે કે દેખનેસે આદમીકો દહસત પએદા હોતી હે; ચુનાચે મેરે હોશો હવાસ અબીતક દુરૂસ્ત નહી હુએ. ઔર અરકાને દઓલત (બાદશાહકે વઝીર ઔર ઉમરા) ને ઈસમેં યે મસલેહત કરી હે કે ઈસઝમીનદારકી બેટીકે સાથ ઈસી સબબસે તુમહારી શાદી કરાઇ હે કે, અગર હમ શાહઝાદેકો જાનસે મારેંગે ! તો બાદશાહ હમકો ઝીંદા રહેને ન દેગા, અબ શાહઝાદા જીસ દીન અપની બીબી કી શીકલ દેખેગા ખુદ મર જાએગા.

શાહઝાદાને કહાકે અય છબીલી, કુછ અયસી તદબીર બતાદે કીસી તરેહ મુજકો ઈસ બલાસે નીજાત મીલે, ઔર મંયે યહાંસે વાપસ (પીછે અપને ઘરકો) ભી નહીં જા સકતા કે જનાબ વાલદા-સાહીબા (શાહઝાદેકી-માં) ભી ખુદ તશરીફ લાઇ હે; કોઈ અયેસી તદબીર બતાકે મેરી જાન બચ જાવે તબ છબીલીને કહા અયસા કઓન હોગા જો અપની બીબીકે તરફ નીગાહ ન કરેગા ? ફીર તીસરી-બાર શાહઝાદેસે છબીલીને કહા અગર તુમ કસમ ખાઓ ઔર મેરે કેહનેપર અમલ કરો તો મંયે તુમકો એક તરકીબ

તુમહારે જાન બચનેકી બતાહું શાહઝાદેને કસમ ખાઈ, તબ છબીલીને અપને દોપટામેસે એક પટ્ટી ફાડકર શાહઝાદેકી આંખુંપર બાંધ દી, ઔર કહા કે જો કોઈ તુમસે પુછે કે શાહઝાદા પટ્ટી કયું બાંધી હે ? તો કેહના કે મેરી આંખે દુખતી હૈ; ન તુમ ઉસકો (દુલહન) દેખોગે ન મરોગે. શાહઝાદેને છબીલીકી તદબીરકો કુબુલ કરલીયા, ઔર શાહઝાદા પટ્ટી અપની આંખુંપર બાંધકર હાય ! હાય ! ! કરને લગા છબીલીને કહા કે શાહઝાદા ! મુજકો રૂખસત દો ? મેંએ અપને ઘર યાને શેહર–દેહલીકો અભી જાઉંગી. શાહઝાદેને કહા તું સુબોહકો ચલે જાના. ઉસને (છબીલીને) કહા કે મુજકો ઉસકી ખઓફનાક શકલ ! દમ બદમ યાદ આતી હૈ ઔર મેરા કલેજા નીકલ જાતા હે તુમ મુજે ઇસ વકત રૂખસત કરદો કે મએં અપને ઘર જાઉં ? નાચાર શાહઝાદેને ઉસકો ઇજાઝત દી, ઔર એક ઉંટપર સવાર કરકે ચંદ સીપાહી ઔર દો–મશઅલ ઉસકે હમરાહ કરદી ઔર સીપાહયુંકો તાકીદ કરદી કે તુમ હુશયારીસે ઉસકો પોહંચાકર ચલે આના. ઔર યહાં શાહઝાદા આંખુંકે દરદસે (જુઠ–મુઠ) હાય ! હાય ! કર રહા થા કે ઔર તમામ અરકાને–સલતનત ઔર નુજુમી વગયેરા ફેરૂકે વાસ્તે શાહઝાદાકો લેને આયે શાહઝાદા ઉનકે સાથ હો, ઔર સવાર હોકર પંડીતકે પાસ ગયા. ઉસ વકત પંડીતને કહા કે શાહઝાદે––આલમ આંખે ખોલો ? શાહશાદેને કહા કે મેરી આંખે બહોત દુખતી હૈ, ચીંરાગકી રઓશનીસે મેરી આંખે ખટકતી હૈ, ઈસ સબબસે આંખે બાંધ રખી હૈ; આખર લાચાર હોકર દુલહનકો લાકર શાહઝાદેકે હાથમેં હાથ દેકર મુવાફીક રીસમકે [દસતુરકે] સાથ ફેરે કર દયે, ઔર તમામ રીસમેં હીંદુઉંકે મુવાફીક અદાકી બઅદ માનસીંગ બાદશાહકે કદમુંપર ગીર પડા ઔર કેહને લગા કે મંએ કાબીલ નહાંહું કે આપ યે લઓંડી કુબુલ ફરમાઓ ! બાદશાહને ઉસકા સર ઉઠાકર ગલેસે લગાલીયા, ઔર બહોત શાબાશ દી ઔર ફરમાયા કે તુમ સબ લાયકહો ફીર તમામ સામાન જેહઝકા [દુલહનકે માબાપ વકત રૂખસ તકે દેતે હૈ] સમેટકર, ઉંટોપર લાદકર શેહેર દેહલીકો રવાના કીયા ઔર તમામ ઉમરાવ વઝીરોંકો માનસીંગ ને ખીલઅત, ઔર તમામ ગુરબા ઔર મસાકીનકો ઈસકદર ખેરાતકી કે સબ દૌલતમંદ હોગએ. ઔર જબ વકત દુલહનકી રૂખસતકા હુવા ઔર દુલહનકી પાલકી દેવડીહમે રખી ગઇ, ઉસવકત એક અજીબ તરહાકા કોહરામ (રો–પીટ) માનસીંગકે ઘરમેં મચ રહાથા.

શાએર.

જુદા વો બાપકા બેટીસે હોના.
ન આવે કીસ તરેહ રોનાહી રોના,

ગરઝકે નચહતર કુંવરકો રૂખસત કરકે પાલકીમેં સવાર કીયા ઔર બરાત નીહાયત કરરોફરસે દેહલીકો રવાના હુઈ, ચાર–રોઝમે દેહલીમેં આકર પોંહચે;

શાહાઝાદા તમામ રસ્તા આંખુંપર પટી બાંધે ઔર ઈસીતરેહસે મેહલમેં દાખીલ હુવા.

જબ વકત અવ્વલ શબકા હુવા, નચહતર-કુંવર ! સોલા-સીંગાર કરકે જહાં શેહઝાદા લેટા હુવાથા આઇ, શેહઝાદેકો દેખાકે આંખુંપર પટી બાંધે પલંગપર લેટા હેય ! ઉસકો ખડેખડે ચાર-ઘડી ગુઝર ગઈ, આખર લાચાર હોકર ઉસને કહાકે શેહઝાદાએ-આલમ ! મૈં કહા સોઉં ? શેહઝાદેને કહા "પાઈત્યુ" (પાંઉકી તરફ) પડે રહો ? નચહતર-કુંવર શાહાઝાદાસે અયસા બેપરવાઈકા જવાબ સુનકર માયુસ હોકર ચાર પાઈકી પાઇંતીપર પડ રહી, ઔર તમામ રાત શેહઝાદા કે મુખાતીબ હોનેકી મુનઝ રહી ગરઝકે તમામ રાત ઉસી ઉમ્મીદમેં ગુઝર ગઇ. ફજરકો શાહાઝાદા ઉઠકર મેહલસે બાહીર ગયા ઔર દેવડીહમેં જાકર આંખુંકી પટ્ટી ખોલી ઔર જેબમેં દાલલી, ઔર ઘોડેપર સવાર હોકર છબીલીકે સરામેં ગયા. છબીલીને શાહાઝાદાસે સારી કયેફીઅત (કયફીયત) સબ બયાન કરદી કે ઉસ દીનસે પટી આંખુંસે બાંધી હુઈથી વો પટ્ટી અબ ફજરકો ખોલી હૈય. યે બાત સુનકર છબીલી અપને દીલમેં બહોત ખુશ હુઈ ઔર દીલમેં કેહને લગી કે મેરે "ચલત્તર" ને ખુબ કામકીયા. ગરઝ શેહઝાદા હરરોઝ પલંગપર કરવટ લેકર સો રહેતા ઔર નચહતર કુંવર હરરોઝ આકર પુછતી કે કહા સોઉં ? વો કેહ દેતા કે "પાઈંતી" પડે રેહ; નચહતર કુંવર ચુપ કી હોકર રેહ જાતી. સુબોહકો શેહઝાદા આંખેં ખોલકર છબીલીકે પાસ ચલા જાતા, તમાંમ દીન વહાં છબીલીકે સાથ અએશો-અશરત કરતા, ઔર શામકો જબ મેહલમેં આતા આંખુસે પટ્ટી બાંધ લેતા.

જબ ઈસી તરેહસે શેહઝાદેકો કઈ મહીને ગુઝર ગએ તો નચહતર-કુંવરને એક દીન અપની લોંડીકો જો ઉસકે બાપકી દીહુઈ થી, ઉસસે કહા કે તું મેરા એક કામ કરદે તો મંએ તુજસે કહું ? ઉસને કહા અય બેગમ ! મંએ તેરી લઓંડી હું, ઔર નીમકખ્વારહુ જોકુછ તુમ હુકમ કરોગી ઉસકો મંએ દીલો જાનસે બજા લાઉંગી. ઉસ વકત નચહતર કુંવરને તમામ કયેફીયત શેહઝાદાકી ઉસકે રૂબરૂ બયાનકી ઔર રોને લગી, લોંડીભી ઉસકે સાથ રોને લગી, ઔર બહોત દેરકે બઆદ ખામોશ હોરહી. તબ નચહતર કુંવરને કહા કલ ફજરકો તું મરદાના ભેસ કરકે શહાઝાદેકે પીછે પીછે જાકર તમામ હાલ શેહઝાદેકા દરયાફત કરકે મુજકો ખબર દે ? દુસરે દીન સુબોહી ઉસ લઓંડીને મરદાના લીબાસ કરકે મેહલકી દેવડીપર જા બયેઠી, શેહઝાદા હસ્બ મઅમુલ આંખેં ખોલકર ઘોડેપર સવાર હોકર છબીલીકે પાસ ગયા, લઓંડીભી ઉસકે પીછે રવાના હુઇ. જબ શેહઝાદા છબીલીકે પાસ ગયા, ઉસ વકત લઓંડી સરાકી (મુસાફર ખાનાકી) કઇ ભઠયારયુંસે શેહઝાદેકા હાલ મઅલુમ કીયા, ઉનહોંને જવાબ દયા કે દસ બરસસે છબીલીકી ઔર શહાઝાદેકી દોસતી હૈય ઔર શાહઝાદા હરરોઝ યહાં આતા હે ઔર શામકો મેહલ મેં ચલા જાતા

હે લઓંડીને તમામ હાલ દરયાફ્ત કરકે મેહલમેં જાકર સારી કયફીયત, નચહતર કુંવરસે કેહદી નચહતરકુંવરયે માજરા સુનકર ઉસ દીન તો ખામોશ હો રહી, દુસરે દીન ફજરકે વકત બઅદ જાને શાહજાદેકે અપની સાસકે પાસ આઈ ઔર આદાબ બજા લાકર ખડી હોગઈ. સાસને ઉઠકર ગલેસે લગાયા ઔર અપને પાસ બીઠાકર પુછા કે અયે બહુ ! આજ કયુંકર આઈ હૈ ? તબ નચહતર કુંવરને કહાકે મૈં એક અરજ કરનેકો હાઝીર હુઈહું. અગર રઝા હો ઔર ગુસતાખી મુઆફ હો તો મૈ એક અરઝ કરૂં ! સાસને કહા તુ શૌકસે કેહ તબ નચહતર કુંવરને કહા અય અમ્મા જાન ! શેહઝાદાકી આંખે કયસી દુખતી હૈ ! જો અબતક અચ્છી નહીં હુઇ ! ઉસકા કયા સબબ હૈ ? સાસને કહા અય બહુ ! ઝમાના દસ બરસસે યે છબીલી ભઠયારીપર આશક હૈ ઔર તમામ દીન ઉસકે પાસ રેહતા હૈ, શાયદ છબીલીને શેહઝાદેકો ફરેબ દયા હૈ ઔર શાહઝાદા ઉસકે ધોકેમે આગયા હૈ. ઇસી સબબસે ન તો વો આંખુંકો ખોલતા હૈ ઔર ન મેરી તરફ મુખાતીબ હોતા હૈ. યે સુનકર નચહતરને હાથ બાંધકર અરઝ કી કે તુમ મુજે ઇજાઝત દો તો મંયે શેહઝાદેકો એક પેરમેં ઠીક કર સકતી હું ? સાસને કહા અય બેટી ઇસસે બેહતર કીયા હૈ, ઔર મીસલ મશહુર હૈ કે.

"અંધા કયા ચાહે ? દો આંખે"

જા તુ તદબીર કર મઐને તુજે ઇજાઝત દી તબ નચહતર કુંવર સાસકો સલામ કરકે અપને મેહલમેં આઈ, ઔર અપની લોંડીકો બુલાકર કહાકેતું "રાજુ–દહીવાલી" કે મકાનપર જા, ઔર ઉસે એક અશરફી દેકર કેહના કે અપને પેહનેકે કપડે દે દે ? ઔર કોરી હાંડી નઈ દહીસે ભરકર દે દે ! ઔર અપની એંડવી (સરકે ઉપર બોજા ઉઠાને કે લીએ કપડેકી, યા ઘાંસકી ધંધોની રખતે હૈ જીસકો "ચુંબલ" કેહતે હૈ) દે દે ? યે સબ ચીઝેં ઉસસે લેકર બહોત જલ્દી આ. લોંડીને જાકર યેક અશરફી દહીવાલીકો દી, ઉસને સબ ચીઝેં ખુશહીશ કે મુવાફીક લોંડીકો દે દીં; ઉસને લાકર (લોંડીને) નચહતર કુંવરકે રૂબરૂ સબ સામાન રખદયા. નચહતર કુંવરને અપના તમામ સામાન ઉતારા, ઔર દહી વાલીકે કપડે પેહનકર ઔર ચુંબલ સરપર રખકર, ઔર ઉસપર દહીકી હાંડી રખકર ઔર તરાજુ—તોલ હાથમેં લેકર સાસકે પાસ આઈ ! ઔર કહા કે બેગમ–સાહીબ ! દહી બહોત તોહફા (ઉમદા) હૈ લે લો ? બેગમ ! ઉસકી સુરત દેખકર પુછને લગી કે અય ગોજરી–દહીવાલી તું કહાં રેહતી હૈ ? ગોજરી (દહી બેચનેવાલેકો કેહતે હૈ) ને કહાકે મૈંતો હુઝુરકે પાસ રેહતી હું ! ફરમાયા તું પેહલેભી કભી દહી લેકર હમારે પાસ આઈથી ? ઉસને કહાકે નહીં, બેગમ સાહીબાને દહી ચખકર ફરમાયા તું રોઝ દહી હમકો દે જાયાકર. ઉસવકત નચહતર કુંવરને મુસકુરા કર અરઝકીકે મૈં હુઝુરકી "બહુ" હું ! શાહઝાદેકે પાસ જાતીહું હુઝુરકો ખબર

કરનેકો આઈથી. ઉસવકત સાસને કહાકે મુજકો યકીન કામીલ હોગયા કે તું શાહઝાદેકો છબીલીકે ફરેબસે નીકાલ લાવેગી !?! નઅહુતરને ઉઠકર સાસકો સલામ કયા ઔર કહાકે તુમ બુઝરગું કી દુઆસે અયસાહી હોગા. જબ મેહલકે દરવાજેપર પોંહચી, તો દરબાનસે કહાકે જબતક મૈં વાપીસ ન આઉં, કીસીકો મેરે મેહલકે અંદર જાને ન દીજીયે ? ઉસને કહા બહોત અચ્છા.

અબ ગોજરી દહી લેકર ઉસી સરાએમેં છબીલીકે મકાનકે રૂબરૂ જાકર આવાઝ લગાને લગી "લો-દહી ! લો-દહી ? " શાહઝાદેને આવાઝ સુનકર ઉસકી તરફ દેખા ઔર ગોજરીકે આવાઝ દેકર બુલાયા. શાહઝાદા ગોજરીકા હુસ્નો-જમાલ દેખકર આશકહુવા ઔર ગોજરીસે કહાકે હમકો અપના દહી ચખાઓ ? ગોજરીને સરપરસે દહીકી હાંડી ઉતારકર શેહઝાદેકે આગે રખી, ઉસવકત છબીલીને ગોજરીકી તરફ ગુસ્સા હોકર દેખા. ગોજરીસે શેહઝાદેને કહા હાંડી (દહીકી) કી કયા કીમત હે ? ગોજરીને કહા શેહઝાદે-આલમ "એક-લાખ-ટકા" ઇસકા મોલ હે ! છબીલીને કહા ગોજરી અપના મોલ કરતી હે ! ! યા દહીકા મોલ કરતી હે ! ! ! યે સુનકર શેહઝાદેને કહા ગોજરી હમકો દહી ચખાઓ ? જબ ચખા, તો દહી બહોત મઝેદાર ઔર મીઠા થા. શેહઝાદેને છબીલીસે દહીકી બહોત તઅરીફ કી, ઔર ગોજરીસે કહાકે ઇસિ વકત હમારે પાસ લાખ ટકા મૌજુદ નહીં હે; લાખ ટકકેકી ઇવઝ કુછ ચીઝ હમારી અપને પાસ રેહને દે, કલ ઔર દહી લાઇયો ઔર દોનુંકે "દો લાખ ટકો" લેકર હમારે ચીઝકો પીછે દે જાઇયો ? ગોજરીને કહા બહોત અચ્છા. શેહઝાદેને ઉસીવકત સચ્ચે મોતીયોંકા હાર અપને ગલેસે ઉતારકર ગોજરીકે હવાલે કિયા ! ઔર દોનોં બાઝુબંદ--જડાએભી ઉતારકર દીયે ગોજરી દોનોં ચીઝેં લેકર ઔર દહીકી હાંડી શેહઝાદેકો દેકર અપને ઘરકો ચલી, પાંચ---યા છે કદમ ચલીથી કે શેહઝાદેને ગોજરીકે હુસ્નકી જવાબ (ખુબસુરતકી) તઅરીફ છબીલીસે કરની શુરૂકી. છબીલીને જવાબ દિયાકે શાહઝાદા ! ઇસ કોમકા કયા એતબાર હે ? જીસને ચાર પૈસે દયે ઉસકી તાબેદાર હે, વો ચાહે જો કામ કરલે. ગોજરી ! યે બાત સુનકર ઉલટી આઈ ઔર કહા યે કામ તુમહારા હે હમારા નહીં ! કયુંકે જો મુસાફીર અકેલા સરામેં આયા ઔર જીસને ચાર--પૈસે તુમકો ઝીયાદા દિયે, ઉસકા રાતકો કામ પુરા કરદિયા. યે બાત ગોજરીકી સુનકર છબીલી બહોત ખફા હુઈ, છબીલીકો ગુસ્સેમેં દેખકર ગોજરીકો તાબ ન રહી, ઔર કેહને લગી કે અય છબીલી ! તું ભઠીયારી હોકર શાહઝાદાકે પાસ મત બેઠ, તુ અયસી કમીની ઔરત ! ઔર શાહઝાદાકે પાસ બેઠી ખડી હો ? શાહઝાદેને દોનોંકી તકરાર સુનકર કહાકે છબીલીતું મેરે પાસસે ઇસ વકત જા ? છબીલી શેહઝાદેકી યે બાત સુનકર ખુસયાની હોકર ચલી ગઇ. ઉસવકત ગોજરી અપને દીલમેં બહોત ખુશ હુઇ ઔર વહાંસે ચલી. શેહઝાદા ઉસપર જો આશક થા ઉસને

દીલમેં ખયાલ કિયાકે ગોજરી જાતી હૈ ઉસકે મીલનેકા પતા વ નીશાન દરયાફ્ત કરના ચાહીએ. ઉસવકત શેહઝાદેને ફીર ગોજરીકો આવાઝ દેકર બુલાયા, ગોઝરી આવાઝ સુનકર ફીર આઇ ઔર શેહઝાદેસે કહા ફરમાઇયે? શેહઝાદેને કહાકે ગોજરી ! તુમ કહાં રેહતી હો ? ઉસને જવાબદીયા કે શેહઝાદે—આલમ ! મૈં "પાઈંતીકી સરા મેં રેહતી હુ" વો મશહુર જગાહ હૈ; ગોજરી યે કેહકર ઘરકો ચલી ઔર મેહલમેં આકર ગોજરીકે કપડે ઉતારે ઔર અપને કપડે પેહને. બઅદ જાને ગોજરીકે શેહઝાદેને ખીદમતગારસે કહાકે ઘોડા લાઓ ! ઉસ વકત છબીલીને કહાકે શેહઝાદા ! અભી છ–ઘડી દીન બાકી હે, અયસે સવેરે ઘર જાકર કયા કરોગે ? શેહઝાદેને કહા આજ મૈં ચાંદની—ચોકકી સૈરકો જાઊંગા ! મુજે એક કામ હૈ શેહઝાદા યે કેહકર ઘોડે પર સવાર હોકર ચાંદની ચોકમેં આયા, એક બુડ્ઢા આદમી જાતાથા-શેહઝાદેને અપને ખીદમતગારસે કહાકે તુ જાકર ઇસ આદમીસે પાઇંતીકી-સરા દરયાફ્ત કર નૌકરને જાકર ઊસસે પાઇંતીકી—સરાકા પતા પુછા. બુઢેને કહા મીયાં ! મેરી ઇતની ઉમર હુઇ, મૈંને આજતક પાઇં-તીકી—સરાએ નહીં દેખી ! ઔર ન કીસીસે સુના !!તું ઔર કીસીસે પુછ ? શાયદ વો બતાદે !!! આગે એક સીપાહી ચલા જાતાથા, નૌકરને ઊસસે પુછા કે અય સીપાહી ! પાઇંતીકી—સરાએ કહાં હૈ ? ઊસ્કા રાસ્તા બતાદે. સીપાહી સમજા કે મુજસે હંસી કરતા હૈ યા મઝાક ! સીપાહીને ગુસ્સા હોકર કહા અય બેવકુફ "પાઇંતીકી--સરા" ન તુને બનાઈ ! ન તેરે બાપ ને !! તું હમસે કયા પુછતા હૈ ? શેહઝાદા સીપાહીકા યેજવાબ સુનકર ચુપ હો રહા; ઔર નૌકરસે કહાકે અબ કીસીસે ન પુછો; બઆદકો જાકર બાગકી સૈરકી. જબ વકત શામકા હુવા આંખોપર પટ્ટી બાંધકર મેહલમેં દાખીલ હુવા, ઔર હસ્બ—મઅમુલકે કરવટ લેકર ચારપાઇપર સો રહા. નચહતર કુંવર અપના સોલા સીંગાર કરકે આઈ, ઔર શેહઝાદે કો સલામ કિયા, ઔર ચાર ઘડીતક ખડી રહી. તબ શેહઝાદે ને ઉસે કુછ જવાબ નદિયા તો ઊસને લાચાર હોકર ફીર પુછા કે શેહઝાદે–આલમ ! મૈં કહાં સોઊં ? શેહઝાદેને હસ્બ—આદત વહી જવાબ દિયા કે પાઇંતી સો રહો. નચહતર કુંવરને અપને દીલમેં કહા કે યે મુરખ-નાદાન (બેવકુફ) અબતક ન સમજા. વો રાતભી નચહતર કુંવર પાઈંતીપર સો રહી. જબ સુબોહ હુઇ, શાહઝાદા હસ્બ—મઅમુલ (હમેંશા કે જયસા) છબીલીકી પાસ સરાએમેં ગયા, યહાં નચહતર કુંવરને નાઝીર ખુવાજા (ગુલામોકાસરદાર જો અકસર બેગમોકે સાથ રેહતે હૈં ઔર વો ન મરદ હોતે હૈં ન ઔરત) કો બુલાકર કહાકે તું બાદ-શાહકી ખીદમતમેં જાકર મેરી તરફસે અરઝ કરના કે લૌંડી કો (યાને ન-ચહતર કુંવરકો) એક ઘોડા મએ સામાનકે બહોત અચ્છા ઈનાયત હો, ઔર બંદુક ઔર તલવાર વગૈરા સબ સામાન શીકારકા હમરાહ ઘોડેકે

હો ? બાદશાહને નાઝીરકે અરઝ કરતેહી દારોગા અસતબલ—ખાના (તબેલેકા) કો હુકમ દિયા કે ફુલાન ઘોડા જો ખાસ હમારે શીકારકા હૈ મએ સામાન કે તેયાર કરકે નાઝરકે સાથ કરદો ? દારોગા સુલહાખાના (હથયારોકા) કો હુકમ દિયા કે જો હથયાર નાઝર માંગે ઉસકો દે દો·? નાઝરને સબ સામાન લેકર નચહતર—કુંવરકે રૂબરૂ હાઝરં કીયે. નચહતર—કુંવરને મરદાના લીબાસ કિયા, ઔર પાંચો હથયાર બદનપર આરાસ્તા કરકે ઘોડેપર સવાર હોકર છબીલીકે સરાએકે દરવાઝેપર જા પોંહચી; ઔર ઉસ દરવાઝાપર શાહઝાદેને એક દરબાન બીઠા રખાથા કે અગર કોઇ સવાર યા બાદશાહી નોકર આવે તો મુજે ખુફ્યા (ગુપચુપ) આકર ખબર દે. ઉસને (નચહતર કુંવર) ચાહાકે સરાકે અંદર દાખીલ હો, દરબાનને કહા આપ કહાંસે તશરીફ લાએ હૈ ઔર કહાં જાએંગે ? ઊસને કહાકે મૈં રમન શેહઝાદેસે મુલાકાત કરને આયા હું. દરબાનને કહા આપ યહાં તશરીફ રખેં, મૈં શેહઝાદેકો આપકે આનેકી ખબર દેતાહું. આપકા કયા નામ હૈ ? ઊસને કહા મેરા નામ નચહતરશાહ હૈ. દરબાનને જાકર બયાન કયા કે આપકી મુલાકાતકો નચહતરશાહ તશરીફ લાએ હૈં ? શેહઝાદેને કહા તું જાકર કેહદે કે અબ છે-ઘડી દીન બાકી હૈ યે વકત મુલાકાતકા નહીં હૈ કલ સુબોહકો તશરીફ લાના. દરબાનને આકર નચહતર શાહસે યે કહા, નચહતર શાહને યે સુનકર તીન કોડે દરબાનકો મારે ! દરબાન રોતા હુવા શેહઝાદેકે પાસ ગયા ઔર ફરયાદ કરને લગા કે મુજે નાહક બે ખતા નચહતર શાહને કોડે મારે !?! શેહઝાદા યે સુનકર ગુસ્સેમેં લાલ હો ગયા, ઔર કપડે પેહનકર ઔર હથયાર બાંધકર બાહીર નીકલા. દરબાનસે કહા મુજે બતાવો કૌન હૈ! જીસનેતુજે મારા ? મૈં ઊસકા સર તલવારસે ઊડાદુંગા. શેહઝાદા દરબાનસે યે બાતેં કરતા હુવા સરાકે દરવાઝેપર આયા, શેહઝાદાકી જીસ વકત નીગાહ નચહતરશાહપર પડી દેખતેહી ફરેફતા (આશક) હો ગયા ! ઔર દીલમેં કેહને લગા "અલ્લાહો-ગની" કલવાલી ગોજરીકી તઅરીફ કરૂં ! યા ઈસ જવાનકી તઅરીફ કરૂં !! ગુસ્સાતો બીલકુલ જાતા રહા ઔર આતેહી નચહતરશાહસે "સલામુન—અલૈક" કી ઔર શાહઝાદા પયાદા—પા નચહતરશાહસે બાતેં કરતા હુવા ચલા. નચહહર શાહને અપને દીલમેં સોચા કે યે મેરા ખાવીંદ હૈ યે પૈદલ ચલે ઔર મૈં સવાર હોકર ચલું ? બેહતર યહી હૈ કે મૈં પૈદલ ચલું ઔર યે સવાર હોજાવે. આખર નચહતરશાહભી ઘોડેસે ઊતરા ઔર શાહઝાદાસે કહાકે તુમ સવાર હોજાઓ ? શેહઝાદાને કહાકે તુમ કયું ઘોડેસે ઉતરે? ઔર તુમહી સવાર હોજાઓ. ગરઝકે યહી ગુફ્તગો રહીથી કે શાહાઝાદેકાભી ઘોડા આગયા, દોનો ઘોડેપર સવાર હોકર શીકારકો ચલે. જબ આબાદીસે દુર નીકલગએ એક હરન નઝર પડા, શાહઝાદેને તરકસ (ઝોલી) સે તીર નીકાલા ઔર હરનકો મારા; ઔર દુસરા તીર

નચહુતર શાહને મારા ગરઝકે દોનોકે તીર હરન ખાકર ભાગા ઔર નીલકે ખેતમેં ઝખમી હોકર ગીરા. રમન શાહને ઘોડા દોડાકર હરનકા પીછા કિયા તો ગો હરન નીલકે ખેત મેં ઝખમી પડા થા. શેહઝાદા ઘોડેસે વાસ્તે ઝબહા કરને હરનકે ઊતરા, નચહુતર શાહભી ઘોડેસે ઉતરતાથા કે ઊસકે પાઊંમેં છુરી લગ ગઇ ! ઔર બહોત ખુન નીકલા. રમનશાહને ઊસી વકત અપને સરપરકા દુપટ્ટા ફાડકર ઊસકા પાઊં બાંધા ઔર દીલમેં બહોત ગમગીન હુવા, ઔર કેહને લગા કે નચહુતરશાહ "યે તુમહારે પાઊંમેં ઝખમ નહીં લગા, મેરે કલેજેમેં લગા હે તુમકો દુઃખ નહીં હુવા મુજકો હુવા હે." નચહુતરશાહને જવાબ દિયા કે ખૈર, કુછ મુઝાયકા નહીં અયસી ચોટ તો અકસર સીકારમેં લગહી જાતી હે, તુમ કુછ ખિયાલ ન કરો. યે કેહકર હરનકો ઝબહા કરનેકા ઈરાદા કયા, રમનશાહને કહા મૈં ઝબહા કરૂંગા તુમ ન કરો ! તુમહારી તબીઅત અચ્છી નહીં હે. ગરઝકે રમનશાહને હરનકે ઝબહા કિયા ઔર શીકારકા ગોશત લેકર શેહરકી તરફ રવાના હુવે રાસ્તેમેં રમનશાહને પુછા કે નચહુનરશાહ ! અબ દરદ કેસા હે ? ઉસને કહા શેહેઝાદે આલમ ! અબતો ઝરા આરામ હે. ફીર શાહઝાદાને કહા તુમહારા મકાન કહાં હે ? નચહુતરશાહને કહા કે મેરા મકાન શેહર દેહલીમેં પાઇતીકી સરાએમેં મશહુર હે. તબ શાહઝાદેને કહાકે કલ એક ગોજરીભી પાઈંતીકી સરાકી રેહેનેવાલી મેરે પાસ સરામેં આઈથી; નચહુતરશાહને કહાકે વો ગોજરી હમારે મેહેલકે નીચે રેહતી હે. શેહેઝાદેને કહાકે ખુદાને ઊસ ગોજરીકો કયસા હુસ્ન દિયા હે કે તઅરીફ નહીં હોસકતી ! ફીર રમનશાહને કહાકે આજ મૈં તુમહારે ઘર ચલુંગા—કલ તુમ મેરે ઘર ચલના ? નચહુતર શાહ યે બાત સુનકર ચુપ હો રહા ઔર કુછ જવાબ નહીં દિયા; ઔર ચલના શુરૂ કીયા કે રાસ્તા જલદીસે તમામ હોજાવે. જબ શેહેરકા દરવાઝા સામનેસે દીખાઇ દિયા ઉસ વકત નચહુતરશાહને સોચા કે અબ શેહેર કરીબ આ ગયા યે નાદાન બેશક મેરે સાથ ચલેગા ! ઔર અગર મૈં ઈસિકો સાથ લેજાઊંગા તો મેરા પરદા ફાશ (ઝાહીર) હોગા ? યાહાં હીકમત-અમલીસે કામ લેના ચાહીયે. યે બાત સોચકરનચહુતરશાહને કહાકે શેહઝાદે—આલમ ! ઝરા અપને ઘોડેકે કદમ તો દીખાઓ, કે કયસે હે ? ઊસ વકત શેહઝાદેને ઘોડેકો દોડાકર કદમ દીખાએ; નચહુતરશા હને ઊસ ઘોડેકી બહોત તઅરીફ કી. ફીર નચહુતરશાહને કહાકે આપ મેરે ઘોડેકે કદમ દેખીયે ? યે કેહકર ઘોડા જો દોડાયા તો જાકર મેહેલકે દરવાઝેપર જાકર ઠેરાયા, ઔર ઘોડેસે ઊતરકર ઝનાને (ઔરતોકે) કપડે પેહને.

યહાં શેહજોદા ખડા ઈનતેઝાર કરતા હે કે અબ વાપસ આવે તો ઊસકે ઘર ચલુ ! જબ બહોત દેર ગુજરી લાચાર હોકર શેહઝાદા સરામેં આયા; છબીલીને ગરમ પાની લેકર મુંહ હાથ ધુલાયા. ફીર છબીલી ! શેહજાદે-શેહરકે

પાસ આકર બૈઠી ઔર મોહબ્બતકી બાતેં કરની શુરૂ કીં; મગર શેહઝાદેકા દીલ ઉસકીં બાતુંસે બીલકુલ ખુશ ન હુવા. ઊસ વકત છબીલીને કહા શેહઝાદે! આજ તુમ કયસે ઉદાસ ઔર ગમગીન બૈઠે હો? કુછ બાત કરો! ઉસ વકત શેહઝાદેને કહા અય છબીલી કયા કહું, વો જો આજ શેહઝાદા (નચહતરશાહ, જો અસલમેં નચહતર કુંવરથી) મેરે સાથ શીકારમેંથા, વો ઈસ વકત અપને ઘોડેકે કદમ દીખાનેકે બહાનેસે શેહેરમે ચલા ગયા ઔર ફીર ન આયા; ઉસકી સુરત મેરી આંખોમેં ફીરતી હૈ. અય છબીલી! વો અયસા ખુબસુરત આદમી થા કે ઉસકે હુસ્નકી તઅરીફ નહીં હોસકતી અગરવો મુજસે પાંનસો રૂપીયા રોઝ માંગતા મેં ઊસકો કભી દેનેમેં ઈનકાર ન કરતા, મગર અફસોસ ઈસ બાતકા હૈ કે વો મુજસે કેહકર ન ગયા, વરન ઊસે મૈં હરગીઝ જાને ન દેતા. છબીલીને કહાકે શાહજાદે આજકલ તુમહારા દીલ બહોત ભટકતા હૈ, ઔર હરએક મરદ વ ઔરતપર જલદીસે દીલ આ જાતા હૈ; તુમહારે પાસ રૂપીયે હોંગે તો સેંકડો આદમી ખાતર કરેંગે, તુમ અપને દીલકો રંજીદા મત કરો! ઇસ ગુફતગૂમે વકત શામકા કરીબ આયા, શેહજાદા ઘોડેપર સવાર હોકર મેહેલકે દરવાઝેપર આયા ઔર જેબસે (ખીસેમેંસે) પટ્ટી નીકાલકર આંખોંપર બાંધા ઔર મેહલમેં દાખીલ હુવા ખુવાજા સરાને બઅદ ખાનાખાનેકે હસ્ન-મઅમુલ શેહઝાદેકા હાથ પકડકર પલંગપર લેજાકર બીઠાયા, શેહજાદા એક તરફ કરવટ લેકર લેટ રહા.

નચહતર કુંવર સોલા—સીંગાર કરકે બાલ-બાલ મોતી પુરોકર શેહજાદેકે પાસ આઇ ઔર ચાર ઘડી ખડે-ખડે ગુઝર ગઇ. તબ ઊસને લાચાર હોકર શાહઝાદેસે પુછા કે મેં કહાં સોઊં શાહઝાદેને જવાબ દયા કે "પાઇંતી—સો રહો" નચહતર કુંવર યે સુનકર માયુસ હુઈઔર પાઈંતીપર પડ સો રહી શેહઝાદેકે દીલમેં ખિયાલ આયા કે બીબી અપને દીલમેં સોચતી હોગી કે શેહઝાદેકી આંખેં કયસી દુખતી હૈં કે તમામ રાત પડા સોતા હૈ મગર કુછ શીકાયત આંખોંકે દરદકી નહીં કરતા? યે બાત ખિયાલ કરકે શેહઝાદેને હાય! હાય!! કરની શુરૂ કી, ઔર કહેને લગા કે શમઆ થંઠી કરો? મેરી આંખેં ખટકતી હૈં. ઉસ વકત નચહતર કુંવરને કહા હાય!મેરા પાંઉ દુખતા હૈ? શાહઝાદા યે બાત સુનકર ગુસ્સેમેં લાલ હોકર પલંગપર ઉઠ બૈઠા ઔરકહા અય બે શરમ! તેરા પાઉં દેખું કહાંસે દુખતા હૈ? કયુંકે તેરા પાઉં તમામ દીન કાલીનપર યા પલંગપર રેહતા હૈ. ઉસ વકત નહચતર કુંવરને કહા તેરી આંખે કયુંકર દુખતી હૈં, ઔર હરરોઝ શીકાર ખેલનેકો જાતે હો, ઔર શીકારમેં દુખતી—આંખોંકો તકલીફ નહીં હોતી? યે કેહકર લૌંડીકો આવાઝ દી કે શમઆ (બત્તી) ઊઠાકર લા દે? લૌંડી ફૌરન શમઆ લેકર આઈ; શેહજાદેને અપની આંખેં બંદ કરલીં. ઊસ વકત નચહત કુંવરને શાહઝાદેકી આંખુંસે પટ્ટી ખોલકર કહાકે દેખું તુહમારી આંખેં કહાંસે દુખતી હૈં? શાહઝાદેને કહા મૈં દેખું તુમહારા પંજા (પાઊં) કહાંસે દુખતા હૈ? ઊસ

કુવરને પટ્ટી ખોલકર અપના પાઊં દીખાયા. શાહઝ
ચાટ (જખમ) કહાંસે તેરે પાઊંમે લગી ? ઉસને કહાકે મૈં આ..
સાથ શીકારકો ગઇથી, દેખો ! તુમને અપને દુપટ્ટેકી પટ્ટી ફા-
ડકર બાંધીથી ઉસકો પેહછાન લો? ફીર નચહતર કુંવરને કહાકે કલ મેંહી ગો-
જરી બનકર સરાએમેં ગઈથી ઔર મેરે દહીકી કીમત આપકે ઝીમ્મા ચાહતી
હે. (યાને નીકલતી હે) ઉસ વકત શાહઝાદેને કહાકે મૈંને ઉસ ગોજરીકો
જો નાઅમત દીથી ? નચહતર કુંવરને કહાહાં ! મૌજુદ હે; એક મોતીયોંકા હા-
ર, દુસરા બાઝુબંદ, યે કેહકર દોનો ચીઝેં બાદશાહકે રૂબરૂ રખદીં. ઉસ વકત
શાહઝાદેને દોનાં ચીઝોંકો હાથસે ટટોલકર દેખા, ફીર નહચતર કુંવરકો પીઠ
ફેરકર આંખેં ખોલકર દેખાતો અપને બાઝુબંદ ઔર મોતીયોં કે હારકો
પેહછાના ! ફીર નહચહતર કુંવરકી તરફ મુંહ કરકે ઉસકે હુસનો-જમાલકો
દેખા ઔર દેખતેહી બેતાબ હોગયા. ફીર ચાહા કે નચહતર કુંવરસે હમ-
બીસતર હો, ઉસ વકત નચહતર કુંવરને પેશકબ્ઝ (એક હથયારકા નામ
હે) મીયાનસે નીકાલકર અપને પેટપર રખલી, ઔર કહા કે શેહઝાદે-આલમ !
અગરચે મૈં તુમહારી બીબી હું, મગર જબતક તુમ મેરા કહા ન કરોગે
તબતક મૈં કભી તુમહારે સાથ હમ બીસતર ન હુંગી ? ઔર તુમ ઝબર-
દસ્તી કરોગે તો મૈં ઈસ પેશકબ્ઝસે અપની જાન હલાક કરદુંગી.

તબ શેહઝાદાને નચહતર કુંવરસે કહા બયાનકર જો તુ ચાહતી હે. ઉસને કહાકે જીસતરેહ છબીલીને મુજકો જલાંયા હે, ઉસી તરેહ ઉસકે ઈવઝ તુમ ઉસકા આધા જીસમ ઝમીનમેં ગાડકર ઈસ કદર તીર મારો કે વો મરજાવે ! તબ મેરા કલેજા ઠંડા હો; ફીર મૈં આપકી લૌંડી હું જો ચાહેસે કરના. શાહઝાદાને વો તમામ રાત ઘડયાં ગીનકર તમામ કરદી. જબ સુબોહ હુઈ તો શાહઝાદેને દરબારકા લીબાસ પેહના ઔર દરબારમેં આકર બૈઠા, ઉસ વકત તમામ ઉમરા ઔર વુઝરા સબ હાઝીર થે, સબને શાહઝાદેકો દેખકર ખુશ હુવે કે ખુદાકા શુકર હેકે શાહઝાદા હોશમેં આ ગયા, ઔર બાદશાહ શાહઝાદેકો દેખકર બહોત ખુશ હુવા. ફીર શાહઝાદેને છબીલીકે બાબમેં વુઝરાસે મશવરા કરકે સીપાહયોંકો ભેજકર "છબીલી-ભઠયારી" કો ગીરફતાર કરકે બુલાયા. જબ સીપાહી ઉસકો લાએ તો શાહઝાદેને ફરમાયા કે મેરેસે ઈસકો દુર ખડા કરો, અયસા ન હો કે ઉસકી મોહબ્બત મેરે દીલમેં ફીર અસર પૈદા કરે ? બઅદઝાં શાહઝાદાને તમામ અરકાને દૌલતસે ઉસકે વાસ્તે સઝા તજવીઝ કરનેકી સલાહ પુછી, સબને સલાહ દી કે ઈસકો અપની અમલદારી (હુકમત) સે નીકાલ દીજીએ. નચહતર કુંવરને ચંદ ખુવાજાસરા દરબારમેં ભેજ રખેથે કે તમામ હાલ દરબારકા દમ બદમ મુજસે આકર બયાન કરો ? જબ નચહતર કુંવરકો યે બાત મઅલુમ હુઈ કે છબીલીકે શેહર બદર (મુલકકે બાહીર) કરનેકી સલાહ કરાર પાઈ હે ! નચહતર

ને ઉસી વકત ઝબાની ખુવાજા સરાકે કેહલા ભેજાકે યાત.
. આધા ઝમીનમેં ગાડકર ઉસકે સરપર શાહઝાદા અપને હ.
કદર તીર મારે કે ઉસકા દમ નીકલ જાવે, ઔર અગર શાહઝાદેકો
મનઝુર નહીં તો મૈં અપની જાન ખોતીહું ! ઉસ વકત શાહઝાદેને લાચાર હોકર છબીલી ભઠયારીકો નીસ્ફ ઝમીનમે ગાંડ દિયા, ઔર ઇસ કદર તીર મારે કે વો મર ગઇ, ફીર ઉસકી લાશકો ઉઠવાકર ગડવા દિયા.

ફીર શાહઝાદા દરબારસે ઉઠકર મેહલમેં આયા ઔર શામકા મુનતઝર રહા. જબ રાત હુઈ ઔર ખાનેસે ફારીગ હોકર શાહઝાદા ! બડી ખુશીસે પલંગપર જાકર લેટા, ઔર ઇધિરસે નચહતર કંવરભી સીંગાર કરકે આઇ, શાહઝાદાને ઉસકા હુસ્નો જમાલ દેખકર બેતાબ હોકર ઉસકો ગલેસે લગાયા ઔર તમામ રાત ઐશો-અશરતમેં ગુઝારી. જબ સુબોહ હુઇ શાહઝાદા હમામકો ગયા, જબ હમામસે ફારીગ હુવા પોશાક શાહાના પેહનકર દરબામેં આયા તમામ, દીન મુલકકે બંદોબસ્તમેં રેહતા ઔર તમામ રાત નચહતર કુંવર કે સાથ ઐસમેં રેહતા; ઇસી તરેહ એક મુદદત ગુઝર ગઇ. ફીર બાદશાહને સલતનતસે ગોશા નશીની ઇખિતીયાર કરકે શાહઝાદેકો તખતપર બીઠાયા, ઔર તાજે શાહી સરપર રખકર શાહઝાદ બૈઠકર અદલો—ઇનસાફ્ કરને લગા; ઔર તમામ રેઆયા ઉસકે અદલો—ઇનસાફ્સે ખુશવ ખુરરમ રેહને લગી.

તમામ શુદ.

૦—૪—૦
... ૦—૨—૦

ગુજરાતી હરફોમાં.

...મનો કીસ્સો	...	૦—૧—૬
કીસ્સા [illegible]	...	૦—૧—૬
શાહે [illegible] કીસ્સો	...	૦—૧—૬
[illegible]	...	૦—૧—૦
લયલી મજનુ.	.	૦—૩—૦
[illegible] કી સ્સો	...	૦—૪—૦
[illegible]	...	૦—૫—૦
બારમાસા	...	૦—૮—૦
[illegible] કીસ્સો	.	[illegible]
[illegible]	..	૦—૧—૬
[illegible]	.	૦—૨—૦

[illegible]	૦—૧૨—૦
[illegible]	૦—૧૦—૦
[illegible]	૦—૬—૦
[illegible]	૦—૪—૦
[illegible]	૦—૩—૦
[illegible]	૦—૨—૦

[illegible]સ્તાન તથા શેર.

[illegible]	...	૦—૪—
[illegible]	...	૦—૪—૦
[illegible]	...	૦—૩—૦
[illegible]	...	૦—૨—૦
[illegible]	...	૦—૩—૦

[illegible]	૦—૧૨—૦
[illegible]	૧—૦—૦

પરચુરણ ચોપડીઓ.

[illegible] ડીક્શનેરી [illegible]	૧—૪—૦
[illegible] ડીક્શનેરી [illegible]	

[illegible] અંગ્રેજી)	૨—૮—૦
[illegible] ડીક્શનેરી ([illegible] [illegible])	૦—૧૦—૦
અંગ્રેજી [illegible]	૦—૦—૬
અંગ્રેજી [illegible]	૦—૧—૦